

MESNEVÎ-İ ŞERİF Tercümesi

Çeviren: Veled Çelebi (İzbudak)

CİLT 5

(1 - 700 Beyitler)

Rahman ve Rahim Tanrı adıyla

Yıldızların nuru olan Şah Hüsameddin, beşinci cildin başlamasını istiyor..

Ey Tanrı ışığı cömert Hüsameddin, beşeri bulantılardan durulanların üstatlarına üstatsın sen!

Halk perde ardında olmasaydı, halkın gözleri açık olsaydı ve havsalalar dar ve zayıf bulunmasaydı.

Seni övmeye manevi bir tarzda girerim, bu sözlerden başka sözler söyleyecek bir dudak açardım.

5 Fakat Doğan kuşunun lokmasını yont kuşu yutamaz. Çaresi, suyla yağı birbirine katmaktan ibaret.

Seni bu zindan aleminde yaşayanlara övmek lüzumsuzdur. Senin vasfını ancak ruhanilerin topluluğunda söyleyebilirim.

Alem ehline seni anlatmak zararlıdır. Seni, aşk sırrı gibi gizlemekteyim.

Övmek tarif etmek perdeyi yırtmaktır. Halbuki güneşin anlatılmaya da ihtiyacı yok, tarife de.

Güneşi öven kendini över, iki gözüm de aydıdır, çapaklı değil, ağrımıyor demek ister.

10 Alemdeki güneşi yermek, iki gözüm de kör, karanlık ve çipil diye kendini yermektir.

Alemde muradına ermiş güneşe haset eden kişiyi başıyla sen.

Bir adam güneşi örtebilir, gözlerden gizleyebilir mi? Onun tazeliğini pörsütür onu soldurabilir mi?

Yahut haddi sonu olmayan nurunu eksiltebilir mi?

Yahut da onu mertebesinden indirebilir mi?

Ululara haset edene o haset ebedi bir ölümdür.

15 Senin kadrin, rütbense akılların anlayacağı dereceyi çoktan geçti. Akıl, seni anlatmada şaşırıyor, aciz kaldı.

Gerçi bu akıl, anlatmada aciz oldu ama yine de acizesine anlatması gerek.

Çünkü hepsi anlaşılmayan bir şey bilin ki atılivermez.

Bulutunun tufanını içemezsen su içmeyi nasıl terk edersin?

Sırrı atıp ortaya koyamazsan kabuklarını anlat, onunla anlayışları tazele!

20 Sözler sana göre kabuklardan ibarettir ama başka anlayışlara göre tamamıyla içtir.

Gök arşa göre aşağıdadır ama bu bir yığın toprağa göre pek yücedir.

Seni kaybettiklerinden, fırsatı kaçırdıklarından dolayı hasrete düşmeden ben onlara seni öveyim de yol bulsunlar.

Sen Tanrı nurusun. Canı, Tanrı'ya kuvvetle çeker durursun. Halksa vehim ve şüphe karanlıklarındadır.

Bu güzelim nurun, şu gözsüzlere sürme çekmesi için şart, o nuru ululamaktır.

25 Delik kulaklı istidat sahibi, nuru bulur. Çünkü o fare gibi karanlığa aşık değildir.

Geceleri dönüp dolaşan çipiller, nasıl olur da iman meşalesini tavaf edebilirler?

Müşkül ve ince nükteler din nuruna ulaşmamış, karanlıkta kalmış kişilere, tabii bir bağlıdır.

Böyle adam kendi hünerini örmek, bezemek için güneşe göz açamaz.

Hurma gibi göklere dal budak salamaz da köstebek gibi yeri delik deşik eder.

30 İnsan için, iç sıkıcı dört şey vardır; bu dört şey aklın çarmıhı kesilmiştir.

"Dört kuş al, onları yanına topla" ayetinin tefsiri"

Ey idraki güneşe benzeyen, sen vaktin Halil'isin. Bu yol kesen dört kuş öldür!

Çünkü bunların her biri de karga gibi akıllıların akıl gözlerini oyar, çıkarır.

Tene ait dört huy, Halil'in kuşlarına benzer. Onları kesmek cana yol açar.

Ey Halil, iyiden kötüden kurtulmak için kes onların başlarını da ayaklar setten kurtulsun.

35 Kül, sensin, hepsi de senin cüzülerindir. Çöz ayaklarını, onların ayakları senin ayakların demektir.

Alem, senin yüzünden ruhların uçtuğu, toplandığı bir yer haline gelir; bir atlı, yüzlerce orduya dayanç olur. Çünkü bu ten dört huyun durağıdır, o huyların adları, dört fitneci kuştur. Halkın ebedi olarak diriliğini istersen bu dört şom ve kötü kuşun başlarını kes. Sonra da onları bir başka çeşit dirilt de artık onlardan bir zarar gelmesin.

40 Dört yol kesen manevi kuş, halkın gönlünü yurt edinmiştir. Bütün gönüllere emir olursan, ey kişi, bu zamanda Tanrı halifesi sensin. Bu dört diri kuşun kes başlarını da ebedi olmayan halkı ebedileştir! Bu kuşlar, kaz, tavus, kuzgun ve horozdur. Bunların içlerdeki benzerleri de dört huydur. Kaz hırstır, horoz şehvet. Makam tavusa benzer, kuzgun dileğe.

45 Kuzgunun dileği, ebedi olmak, yahut uzun bir ömre kavuşmaktır, bunu umar durur. Hırs kazı, kuru yaş ne bulursa yere gömer. Bir an bile kursağı durmaz Tanrı buyruğundan yalnız "Yeyin" hükmünü duymuştur. Yağmacıya benzer, evini kazar, çabuk çabuk dağırcığını doldurmaya bakar. İyi kötü ne olursa dağırcığına tıkar. İnci tanelerini de oraya tikiştirir, nohut tanelerini de.

50 Başka bir düşman gelip de çuvalına kuru yaş, ne bulursa doldurmasın der. Vakit dardır, fırsat geçmekte. O da bundan korkarak durmaksızın eline ne geçerse çabucak koltuklar. Başka bir düşman getirmeyi efendisine güveni yoktur. Fakat iman sahibi o yaşayışa güvenir, bu yüzden de yavaş yavaş, durup dinlenerek yağma eder. Padişahın düşmanı nasıl kahrettiğini bilir. Bu yüzden fırsatı kaçırmayacağına da emindir, düşmanın gelmeyeceğine de inanmıştır.

55 Başka kapı yoldaşlarının ona çullanmayacağını, onun derip devşirdiğini kapışmayacaklarını bilir, emindir. Padişahın adaletini bilir, kulların nasıl zaptettiğini, kimsenin kimseye nasıl sitemde bulunmadığını görmüştür. Hasılı acele etmez, sakindir, nasibini kaçırmayacağına emindir. Bu yüzden sabreder gözü toktur, eline geçeni başkalarına ihsan eder, yeni yakası temizdir. Çünkü yavaşlık Tanrı işğidir. O çabukluksa şeytanın dürtmesinden meydana gelir.

60 Zira Şeytan onu yoksulluklarla korkutur, sabır beygirini sinirlenip öldürür. Kur'an dan duy, Şeytan, seni şiddetli yoksullukla tehdit eder ürkütür. Bu suretle sen de ona uyar, aceleyle pis şeyleri yer, pis yerleri elde edersin. Ne adamlığın kalır, ne sabrın, ne sevap düşüncen! Hasılı kafir yedi karınla yemek yer, dini ve gönlü anktır ama karnı büyük!

Tanrı Rahmet etsin, Mustafa'nın şu "Kafir yedi barsakla yemek yer, inanan bir barsakla" hadisini söylemesindeki sebep

Kafirler, Peygambere konuk oldular. Akşam vakti mescide geldiler.

65 Ey bütün dünyadakileri yurdunda konaklayan, ey padişah, biz sana konuk geldik. Azığımız yok uzaktan gelmişiz. Hemencecik başımıza rahmet ve nur saç dediler. Peygamber, sahabeyle dostlarım, dedi. Bunları paylaşın. Çünkü siz benimle benim huyumla dolusunuz. Her askerin bedeni padişahla doludur. Padişahın mevki ve rütbesine düşman olanlara bu yüzden kılıç vururlar. Sen padişahın kızgınlığı ile kılıç sallarsın, yoksa kardeşlere niye kızasın ki?

70 Bir kardeşe, padişahın kızgınlığının aksiyle suçsuz olarak on batmanlık güzü vuruyorsun. Padişah bir candır ama ordu onunla doludur. Ruh su gibidir, bu bedenler ırmağa benzerler. Padişahın can suyu tatlıysa bütün ırmaklar tatlı suyla dolar. Çünkü halk, padişahlarının dinindedir, o "abese" suresinin padişahı böyle buyurmuştur. Her dost bir konuk seçti, konukların arasında pek iri ve misli görülmemiş biri vardı.

75 Öyle iriydi ki kimse onu götürmeye cesaret edemedi. Kadehteki posa ve tortu gibi o da mescitte kalakaldı. O herkesten arda kalınca Mustafa, alıp götürdü. Sürüde yedi tane süt keçisi vardı. Keçiler yemek zamanı, sağılmak üzere eve gelmişlerdi. O kitlek babası Oğuz oğlu Uc, ekmeği de yedi, yemeği de. O yedi keçinin sütünü de sildi süpürdü. Ev halkı, hep o keçilerin sütünü umuyordu. Bu yüzden hepsi de kızdılar.

80 O bedavacı herif, midesini davula çevirdi, yalnız başına on sekiz adamın yiyeceğini yedi bitirdi. Yatacağı zaman odaya girdi. Halayık da kızgınlıkla kapıyı kapadı. Dışarıdan zincirini sürdü, bağladı. Ona pek kızmış ondan pek dertlenmişti. Kafirin gece yarısı, yahut sabah vakti aptesi geldi, karnı guruldamaya başladı. Yatağından kalkıp kapıya koştu, elini atınca kapıyı kapalı buldu.

85 O hileci herif kapıyı açmak için türlü türlü hilelere başvurduysa da kapıyı açamadı. İyice sıkıştı oda dardı. Şaşıp kaldı, ne bir derman bulabildi ne bir hile. Nihayet bir hileye başvurdu, uyumaya bu buruntuyu geçiştirmeye savıştı. Uyudu da. Rüyada kendisini bir viranede gördü. Hatırında virane vardı ondan dolayı da rüyada onu gördü. Kendisini تنها bir viranede görünce aptes bozmaya zaten ihtiyacı vardı, hemen işini beceriverdi.

90 Uyanınca bir de baktı ki yatak pislik içinde. Derdinden deliye döndü. Bu çeşit rezillik toprakla bile örtülemez diye içinden yüzlerce defa koştu, köpürdü. Uykum uyanıklığımdan beter. Burada yiyor orada pisliyorum dedi. Kafir, mezarın dibinde nasıl bağırırsa o da öylece keşke geberseydim demeye koyuldu. Bu gece bir geçse de kapının açılmasını duysam diye beklemeye başladı.

95 Ok yayadan fırlar gibi kimsecikler görmeden kaçmayı kurmaktaydı.

Hikaye uzundur kısa kesiyorum. Nihayet kapı açıldı, o da deritten gamdan kurtuldu.

Mustafa aleyhisselam'ın, oda kapısını açması ve konuğun, onu görüp utanmaması, dilediği gibi dışarı çıkması için kendisini gizlemesi

Mustafa sabahleyin gelip kapıyı açtı. Sabah o yolunu sapıtmış kişiye yol gösterdi. Mustafa , o belalara uğrayan utanmasın diye gizlendi. Kapıyı açanı görmesinde serbestçe dışarı çıksın diyordu.

100 Ya bir şeyin ardında gizlendi, yahut da Tanrı eteği Mustafa'yı ondan gizledi. Tanrı boyası, bazen örter, neliksiz niteliksiz Tanrı perdesini, bakanın önüne örüverir. Bu suretle düşmanını kendi yanındayken bile göstermez. Tanrı kudreti, bundan da artık, bundan da üstün. Mustafa onun geceki halini görüyordu. Fakat Tanrı fermanı, Ona hatasını bildirmeden bir yol açmasına, o kötülükle bir kuyuya düşmesine mani olmaktadır.

105 Tanrı hikmeti ve gökten inen emir, onun kendisini o halde görmesini istemekteydi. Nice düşmanlıklar vardır ki dostluğa çıkar. Nice yıkılmalar vardır ki yapılmaya döner. Bir herzevekil, o pis yatağı, inadına Peygamberin yanına getirdi. Ve gör hele, konuğun bu işi işlemiş dedi. Alemlere rahmet olan Mustafa, bir güldü. Getir o ibriği dedi, hepsini kendi elimle yıkayayım dedi.

110 Herkes "Tanrı hakkı için yapma, canımız da sana kurban olsun, tenimiz de. Sen bırak bu pisliği biz yıkayalım. Bu iş, el işidir, gönül işi değil. Ey hakkında "Le amruka-ömrün için" diye Tanrı'nın and içtiği zat, Tanrı sana ömür dedi. Seni halife yaptı, kürsüye oturttu. Biz sana hizmet için yaşıyoruz, sen hizmet etmeye kalkışsan biz ne oluruz?" dedi. Peygamber dedi ki: "Ben de biliyorum, fakat şimdi bunu ben yıkayacağım. Bunu bizzat yıkamamda bir hikmet var."

115 Bu söz Peygamber sözü diye hepsi sustular, bu sır nedir, hele bir çıksın diye beklemeye koyuldular. Peygamber o pisliği, bilhassa Tanrı buyruğu ile adamakıllı yıkamakta idi, riya ile değil. Çünkü, gönlü bunu sen yıka bunda kat kat hikmetler var diyordu.

Mustafa, onun pis yatağını eliyle yıkarken o konuğun geri dönmesi, utanıp elbisesini yırtarak kendisine ve haline ağlamaya başlaması ve bunun sebebi

O kafirciğin bir armağan heykeli vardı. Onu kaybolmuş görünce kararı kalmadı. Dedi ki gece kaldığım odadadır haberim olmadan orada bıraktım.

120 Utanıyordu ama hırsı da onu, o yana çekiyordu. Hırs ejderhadır küçücük bir şey değil. Heykelin ardına düşüp koşa koşa geldi, onu Mustafa'nın odasında gördü. Gördü ama Tanrı eli bizzat o pisliği yıkamaktaydı, kötü gözler ondan irak olsun; kafir bunu da gördü. Gördü de heykeli hatırından çıktı. Onda bir coşkunluktur baş gösterdi, yakasını yırttı. İki elini yüzüne, başına vuruyor, kafasını duvara kapiya çarpıyordu.

125 Bir halde ki burnundan, başından kanlar revan olmaya başladı. O ulu Peygamber, ona acıdı. Naralar atıyordu. Halk başına toplanınca, Ey halk sakının diyordu. Ey akılsız kafa diye başına vuruyor, ey nursuz göğüs diye göğsünü dövüyordu. Ey yeryüzünün küllü, senden şu aşağılık cüz-ü, utanmaktadır diye secde ediyor; Sen küllü olduğun halde O'nun emrine baş eğiyorsun da ben cüzü olduğum halde zulmediyor kötülükte bulunuyor, azıyorum;

130 Sen kül iken Tanrı'ya karşı hor hakir oluyor, O'ndan titriyorsun da ben cüzü iken O'na aykırı hareket ediyorum diyor: Her an yüzünü göğe kaldırıp Ey cihanın kiblesi, yüzüm yok diye feryat ediyordu. Hadden artık titreyip çarpınca Mustafa, onu kucakladı. Yatıştırdı pek iltifat etti, gözlerini açtı, ona kendini tanıttı. Bulut ağlamadıkça yeşillik nasıl güler? Çocuk ağlamadıkça süt nasıl çoşar?

135 Bir günlük çocuk bile yolu bilir. Ağlayayım da esirgeyen dadı gelip yetişsin der. Sen bilmiyorsun; dadılar dadısı da sen ağlamadıkça bedavaca sütü az verir. Kulak ver, "Çok ağlayın" dedi. Ağlayın da yaratıcı Tanrı'nın ihsan sütü aksın. Dünyanın direği bulutun ağlamasıdır, güneşin yakması. Sen bu iki ipe iyi sarıl. Güneşin hararetiyle bulutun gözyaşı olmasaydı beden ve araz, nasıl olur da semirir, gelişirdi?

140 Bu hararetle bu ağlayış, temel olmasaydı şu dört mevsim nasıl mamur olurdu? Güneşin hararetiyle alem bulutunun ağlaması, nasıl cihanın ağzının tadını getiriyor, nasıl alemleri hoş bir hale sokuyorsa, Sen de akıl güneşini yak, gözünü göz yaşları saçan bir bulut haline getir. Küçük çocuk gibi sana da ağlayan bir göz gerek. O ekmeği az ye ekmeğin şerefini giderdi. Ten, gece gündüz onunla gelişir, yapraklanırsa can dalı, yapraklarını döker, güz mevsimine düşer.

145 Beden azığı, derhal canın azıksız kalmasıyla neticelenir. Bunu azaltmak onu çoğaltmak gerek. "Tanrı'ya borç verin." Sen de bu ten ağzından borç ver de karşılığında gönlünde yeşillikler bitsin. Borç ver de bu ten lokmasını azalt, bu suretle de "Gözlerin görmediği" yüz görünsün. Ten kendisini pislikten arıtırsa ululuk misk ve incileriyle dolar. Böyle adam şu pislikten kurtulur, temizliğe ulaşır, bedeni, "Tanrı sizi, kirlerden temizlemeyi diler" sırrına ulaşır.

150 Fakat Şeytan, "Sakin sakın bundan pişman olur hüzne düşersin. Bedeninden bu hevesleri giderir, bunları eritirsen çok pişman olur derde düşersin. Şunu ye hararet verir, mizaca devadır; şunu da faydalanmak için iç, ilaçtır. Hem de şu niyete düş. Bu beden binektir, neye alışırsa vermek, daha doğru bir iştir.

Sakin açlığa alışma; sıhhatin bozulur, beyninde, kalbinde yüzlerce illet meydana gelir” der.

155 O alçak Şeytan, bu çeşit tehditlerle gelir, halka yüzlerce afsun okur.

Kendisini tedavi eden Calinos gösterir. Bunu da senin hasta gönlünü aldatmak için yapar.

“Bu sana dertten, gamdan kurtulmak için bir ilaçtır” der. Adem’e de buğday için böyle demişti ya! Heyheylerle, heyhatlarla gelir, dudaklarını, azgın atın, nallanırken kısırdıkları iki, tahta parçası ile kısıtırır. Aşağılık taş lal göstermek için at nallanırken dudaklarını kısırdıkları gibi senin dudaklarını da kısıtırır,

160 Atın kulağından tutar gibi kulaklarını tutup seni hırs ve kazanca çeker.

Şüphe etme ki ayağına nalı vurur, sende onun derdi ile yoldan kala kalırsın.

Onun nalı seni iki iş arasında tereddüde düşürmektir. Bunu mu yapayım dersin, onu mu? Aklını başına alda kendine gel. Peygamber’in seçtiği işi yap, deliyle çocuğun yaptığını yapma.

“Cennet çevrilmiştir.” Neyle çevrilmiştir? “İnsanın istemediği, hoşlanmadığı şeylerle.” Çünkü, ekin bunlarla çoğalır, gelişir.

165 Şeytan’ın hileyle, zeyreklikle yüzlerce afsunu vardır. Ejderha bile olsa adamı sepete kor.

İnsan akar su olsa bağlar, zamanın en akıllı, en bilgin adamı olsa onu yanıltır, güler.

Aklı bir dostun aklına dost et de “Onların işi danışmaklardır” ayetini oku ona göre iş yap!

Mustafa aleyhisselam’ın, O utangaçlık ve nedametle ağlayıp inliyen, ümitsizlik ateşiyle yanıp kavru lan konuk arabı yatıştırıp ona iltifatta bulunması

Bu sözün sonu yoktur. Arap o padişahın lütfuna şaşırıp kaldı.

Deli oluyordu aklı kaçayazdı. Mustafa’nın akıl eli onu geri çekti.

170 Bu yana gel dedi, bir kişi ağır bir uykudan nasıl uyanırsa uyanı. O tarafa geldi.

Mustafa bu yana gel, bu işi yapma, kendine gel. Bu yanda sana bir çok işler var dedi.

Yüzüne su serpti, ey Tanrı şehidi, dedi, dile gel şahadet getir.

Ben de şehit olayım da dışarı çıkayım. O uçsuz bucaksız çölde buldukça canımdan beziyorum.

Biz takdir kadısının şu dehlizinde Bela ve Elest davalarını görmek için duruyoruz.

175 Biz bela dedik sınama yönünden işimiz ve sözümüz, bunu görmek, bunu bildirmekten ibarettir.

Neden kadı’nın dehlizinde durmaktayız? Biz şahit olmak için gelmedik mi?

Ey şahit niceye bir kadı’nın dehlizinde hapis olacaksın? O şahadeti ver de kurtul!

Seni buraya şunun için çağırdılar ki inat etmiyesin, o şahadette bulunasin.

Halbuki sen, inadından şu daracık yerde oturmuş, elini bağlamış, dudağını yummuşsun.

180 Ey tanık, sen bu şahadette bulunmadıkça şu dehlizden nasıl kurtulabilirsin?

İş bir anda biter, yap, bitir. Kısa işi kendine uzatma.

İster yüzyılda ister bir anda olsun; şu emaneti ver de kurtul!

Dışta olan namaz, oruç ve sair ibadetler, içteki nura tanıktır.

Bu namaz, oruç ve savaş da inanışa tanıktır.

Bu zekat, hediye, bu hasedî bırakma da kendi sırrından haber vermedir.

185 İhsanda bulunmak doyurmak, konuk davet etmek, ey ulular, biz sizinleyiz, size doğru bir öze inandık demektir.

Hediyeler armağanlar, sunulan şeyler, ben seninleyim; seni seviyorum diye tanıklıktan ibarettir.

Kimi bir mal veya afsun için çalışır, uğraşırsa bu ne demektir? İçimde bir gevherim var demektir;

Tanrı’dan çekinmemden, yahut cömertliğimden bir gevherim var ki bu zekatla oruç ikisine de şahittir.

Oruç der ki: Bu helalden çekindi, bil ki harama ulaşmasına artık imkan yok.

190 Zekat der ki: Kendi malını bile veriyor, artık, kendisiyle aynı dinde aynı yolda olandan nasıl çalar?

Fakat bu işleri riya ve tezvire yaparsa o iki tanık, Tanrı’nın adalet mahkemesine kabul edilmez.

Avcı tane saçar ama acımasından değil, avlanmak için.

Kedi de oruç ayında oruç tutar ama kendisini av avlamak için uyur gösterir.

Bu eğrilikten yüzlerce kavim, kötü sanılmıştır. Bu kötü kişi, cömert kişilerle oruç tutanların adını da kötüye çıkarmıştır.

195 Fakat Tanrı’nın lütf ve ihsanı, o eğri işlerle bulunmakla beraber nihayet onu, hepsinden de artırır.

Rahmeti o kötülüğü aşmış, ayın on dördüne bile vermediği ışığı vermiştir.

Tanrı onun çalışmasını bu kötülükle karışmadan yıkar; rahmeti, onu bu hatadan artırır.

Bu suretle de Tanrı’nın yarlıgıycılığı meydana çıkar; bu miğfer, kulun kelliğini örter.

Yağmur pis şeyleri artırmak için gökten yağar.

Suyun bütün pislikleri temizlemesi, ulu Tanrı’nın da suyu pislikten arıtması, hasılı ulu Tanrı’nın kötülüklerden arı, noksanlardan münezze h oluşu

200 Su durdu mu pislenir. Pisenince de duygu ondan öğrenir, onu istemez.

Tanrı yine onu doğruluk denizine götürür. O suların suyu kereminden onu yıkar, artırır.

Ertesi yıl eteğini sürüyerek gelir. Hey, neredesin? Dense “Hoşlar denizindeyim.

Ben burada pislendim, gittim. Temiz geldim. Elbiseler giyindim, toprağa ulaştım.

Ey kirliler, pisler, bana gelin. Çünkü, ben Tanrı huyu ile huylandım.

205 Bütün kirliliğinizi kabul ederim, melek gibi, şeytana bile temizlik başışlarım.

Pisenince yine oraya giderim, temizliklerin aslının aslına varırım.

Kirli hırkamı orada başımdan çıkarırım, o, yine bana temiz bir elbise verir.

Onun işi budur, benim işim de bu. Alemlerin Rabbi, alemi bezer süsler” der.

Bizim bu pisliklerimiz olmasaydı suya bu icazetname nereden verilirirdi?

210 Su, birisinden altın keseleri çalmış, nerede bir müflis diye her tarafa koşan birine benzer.
Yahut bitmiş otlara dökülür; yahut bir yüzü yumnamışın yüzünü yıkar.
Yahut da denizlerde elsiz ayaksız gemiyi hamal gibi başında taşır.
Onda yüz binlerce ilaç gizli. Çünkü her ilaç olduğu gibi ondan yetişir gelişir.
Her incinin canı, her tanenin gönlü, bir eczane gibi olan suda yürür durur.

215 Yeryüzü yetimlerini o besler, kuruyup kalmış kişileri o yürütür.
Fakat mayası bitti mi bunalır, yeryüzünde bizim gibi şaşırır kalır.

Suyun bulandıktan sonra ulu Tanrı'dan yardım dilemesi

İçten feryada başlar; Yarabbi, bana ne verdiysen verdim, yoksul kaldım.
Sermayemi temize pise döktüm sarf ettim. Ey sermaye veren, daha yok mu?
Tanrı buluta onu iyi bir yere götür der. Güneşe de ey güneş der onu yukarıya çek!

220 Onu türlü türlü yollara sürer, nihayet ucu bucağı olmayan denize ulaştırır.
Bu sudan maksat velilerin canıdır. O can, sizin kirliliklerinizi iyiden iyiye yıkar, artır.
Yeryüzündekilerin hıyanetliklerinden bunaldı mı yine arşa, temizlik başlayana gider.
Yine o taraftan eteğini çeke çeke gelir, o okyanusun temizliklerinden yeryüzündekilere ders vermeye koşar.
Halkla karışmadan yoruldu mu o sefer "ey Bilal, sesinle bize bir huzur ver, bir istirahat ver."

225 Ey güzel sesli Bilal ezan okunan yere çık, göç davulunu çal der.
Can sefere gitti beden kıyamda. Bu yüzden namaz bitince selam verilir işte.
Herkesi teyemmüm kurtarır, kible arayanları aramaktan vaz geçirir, kibleyi gösterir.
Bu misal getirme söz arasında bir vasitadır. Herkesin anlaması için vasita şarttır.
Bir delile bağlanmadan kurtulmuş olan semenderden başka kim, vasitasız ateşe girebilir?

230 Tabiatını ateşle hoş bir hale getirmen için vasitan hamamdır.
Halil gibi ateşe giremeyeceğinden hamam sana elçi oldu, su da delil.
Doymak Tanrıdandır ama tabiat ehli, ekmezsiz nasıl olur da doyar?
Lütuf Tanrıdandır ama ten ehli, çayırılık çimenlik perdesi olmaksızın o lütfu bulamaz.
Fakat perdesiz bir halde ten vasitası kalmayınca insan, Musa gibi ayın nurunu yeninden yakasından görür, bulur.

235 Bu hünerler de, suyun gönlünün Tanrı lütfu ile dopdolu olduğuna tanıklık.
Dışarıdan görünen iş ve sözün içe ve içteki nura tanıklığı
İş ve söz, için tanıklardır. Bu ikisine bak da için nasıl anla.
Sırrın, onun içine giremiyorsa hastanın sidiğine bak.
İşle söz, hastaların sidiğine benzer, beden doktoruna bu bir delildir.
Halbuki ruh doktoru, canına girer de can yolundan imanına kadar varır.

240 Onların güzel söze, güzel işe ihtiyaçları yoktur. Sakının onlardan, onlar kalplerin casusudurlar.
Bu söz ve iş tanıklarını, dere gibi henüz ulaşmamışlarda ara!

Nurlu adamın nuru, o bir iş yapmadan bir söz söylemeden de içinden o nura tanıklık verir. "Arifin sırrı, sözüyle ve işiyle meydana çıkmaktan ziyade hiçbir söz söylemeden ve hiçbir iş yapmadan halka görünür meydana çıkar. Nitekim güneş doğup yükselince horoz sesine, müezzinin haber vermesine ve diğer alametlere hacet yoktur, bir iş ve söz olmasa da güneşin nur güneşe tanıklık verir."

Fakat haddi aşan yolcunun nuru ile çöller, ovalar dolmuştur.
Güzelliğe görülmeye ehemmiyet bile vermez, tekellüflere, canla, başla oynamaya, cömertliklerde bulunmaya aldırış bile etmez.
O incinin nuru dışa vurdu mu artık, o, bu zahitliklerden kurtulmuştur.

245 Artık ondan iş ve söz tanığı arama, iki cihan da gül gibi onun yüzünden açılmıştır.
İster söz olsun, ister iş ister başka şey... Bu tanıklık nedir? Gizliyi meydana çıkartmak değil mi?
Maksat cevherin sırrını meydana çıkartmaktır. Vasıf bakidir, bu arazsa geçici.
Altının mihenkte bıraktığı iz kalmaz, fakat şüphe yok ki altın, adı iyi olarak kalır.
Bu namaz, bu savaş ve bu oruç da kalmaz. Fakat can, iyi adla iyi sanla kalır.

250 Can böyle işler, böyle sözler gösterdi de cevherini, buyruk mihengine sürdü;
İnanışım doğrudur. İşte tanığım da buracıkta dedi. Fakat tanıklar şüphelidir.
Bil ki tanıkları tezkiye lazımdır: Senin davanı kabul etmek, tezkiyeye bağlıdır.
Sözü doğru söylemek, söze ait tanıktadır, ahdi korumak da işe ait tanıkta.
Söz tanığı eğri söylerse reddedilir, iş tanığı da eğri yürür, koşarsa yine reddedilir.

255 Söзде ve işte bir ayrılık olmamalı ki bu tanıklar kabul edilsin.
"Çalışmanız ayrı ayrı; aykırılıklar içindediniz" Gündüz dikiyorsunuz gece söküyorsunuz!
Peki sözleri birbirine uymayan şahidi kim dinler? Meğer ki Tanrı kendi lütfu ile bir hilim göstere.
Söz ve iş, içtekini, sırrı meydana vurmaktadır. Her ikisi, gizli sırrı meydana çıkarır.
Tanığın tezkiye edildi mi kabul olunur, yoksa yerinde sayar emekler durur.

260 A inatçı, sen inat ettikçe onlar da ederler. "Sen onları bekleyedur onlar da bekliyorlar!..

Mustafa aleyhisselam'ın konuğuna şahadeti arzetmesi

Bu söze son yoktur, Mustafa, ona iman etmesini söyledi, o da kabul etti.
O kutlu şahadet bağlanmış düşümleri çözdü.
İmana geldi. Mustafa ona dedi ki: Bu gece de bizim konuğumuz ol.

Adam vallahi dedi, ebedi olarak senin konuğunum. Nerede olursam olayım, nereye gidersem gideyim sana misafirim.

265 Beni dirilttin, senin azatlın, senin kapıcınım. Bu alemde senin sofranın başında, o alem de. Bu seçilmiş sofradan başka bir sofraya seçen kişinin boğazını, nihayet kemik yırtar deler. Kim senin sofrandan başka bir sofraya giderse bil ki Şeytan, onunla bir kâsedan yemek yer. Kim senin komşuluğundan kaçarsa şüphe yok ki Şeytan, ona komşu olur. Kim sensiz uzak bir yola giderse Şeytan onula yoldaş olur, onunla bir sofraya oturur.

270 Yüce ve güzel bir ata binse aya haset eder; Şeytan da ona arkadaş olur. Nazlı karısı ondan bir çocuk doğursa Şeytan onun soyundan ona ortak kesilir. Tanrı Kur'anda "Ey Mümin, Şeytana kafirlerin mallarında, evlatlarında ortak ol" buyurmuştur. Peygamber bunu Ali'ye değer biçilmez sözleri arasında açıkça söylemiştir. Konuk dedi ki: "Ey Tanrı elçisi, bulutsuz bir güneş gibi peygamberliği sen tamamladın, apaydın bir hale koydun.

275 Senin bu yaptığını iki yüz ana yapamaz. İsa bile bunu Azer'e yapmadı. Senin yüzünden canım hemencecik ecelden kurtuldu. Azer de dirildi ama o anda yine öldü. Arap o gece Peygambere konuk oldu, bir keçiden sağılan sütün yarısını ancak yiyebildi, ağzını silip çekildi. Peygamber süt iç, yufka ekmeği ye diye ısrar ettiyse de Vallahi dedi, riyasız doydum. Bu, ne tekellüf, ne sıkılma, ne de hile. Dün geceden daha ziyade doydum.

280 Bütün ev halkı şaştlar. Bu kandil, şu bir kara zeytin yağı ile nasıl doldu diye hayretlere düştüler. Bir eabil kuşunun gıdası, böyle bir fili nasıl doyurdu dediler. Kadın, erkek, o fil bedenli, bir sineğin yiyeceğini yiyor diye fısıldaşmaya başladılar. Kafirliğin hırs ve vehmi baş aşağı düştü, ejderha bir karıncanın gıdası ile doydular. Kafirliğin aç gözlülüğü ondan gitti, iman gıdası onu semirtti geliştirdi.

285 Öküz açlığı illetine tutunan adam, Meryem gibi cennet meyvesini gördü. Cennet meyvesi, bedenine koştular, ulaştı. Cehennem gibi olan midesi, yatıştı rahatladı. Ey imandan yalnız bir lafa kanan, onunla kanaat eden kişi, zaten iman yüce bir nimettir, büyük bir gıdadır.

"Şeytanın, benim elimdem müslüman oldu" hadisine göre can gıdası olan nur, ruha eş ve dost olmak için velilerin cisimlerine gıda olur.

Gerçi ruh gıdası canın ve gözün yediği bir gıdadır; fakat oğul, cismin de ondan nasibi vardır. Şeytana benzeyen beden, onu yemeseydi Resül benim Şeytanım Müslüman olmuştur buyurmazdı.

290 Ölüyü diriltten o yemekten Şeytan yiyip içmese nasıl olur da Müslüman olur? Şeytan dünyaya aşkıdır. Kördür, sağırdır. Bir aşkı başka bir aşk giderebilir. Yakının gizli evinde yer, içerse yavaş yavaş aşk pılı pırtısını oraya çeker götürür. Ey karnına haris olan böylece yücel. Bunun yolu, ancak yiyeceğini değiştirmedir. Ey kalp hastası, ilaca sarıl. Bütün tedbir, mizacı değiştirmeden ibarettir.

295 Ey yemeğe rehin düşüp hapiste kalan, süttten kesilmeye tahammül edersen yakında kurtulursun. Açlıkta bir çok yemekler var. Onları ara, onları dile ey onlardan nefret eden. Nurla gıdalan, göze benze. Ey insanların hayırlısı meleklerle uy. Melek gibi Tanrıyı tesbih etmeyi kendine gıda yap da melekler gibi ezadan kurtul. Cebrail murdar şeylere hiç bakmamakta, onların etrafında dönüp dolaşmamakta. Böyle olduğu halde kuvvet bakımından herkes den aşağı mıdır ki?

300 Tanrı aleme ne de hoş, ne de güzel bir sofraya yaymıştır. Fakat o sofraya, aşağılık kişilerin gözlerinden pek gizlidir. Alem nimetlerle dolu bir bağ olsa fare ve yılan yine toprak yer.

Ten ehlinin ruh gıdasını inkar ederek adi yemeğe titremeleri

İster kış olsun ister bahar, onların gıdası topraktır. Fakat sen varlığın beyisin, nasıl olur da yılan gibi toprak yersin? Tahtanın içindeki kurt, kimin böyle güzel helvası var der. Bok böceği, bok içinde yaşar ve alemde pislikten başka bir meze bilmez.

Münacat

305 Ey eşi, benzeri olamayan Tanrı, mademki bu sözü kulağımıza küpe yaptın, ihsanda bulun, bu sözleri bol bol saç! Kulağımızı tut, bizi o sarhoşların halis şarabını içtikleri meclise çek, oraya götür. Madem ki bize bundan bir koku duyurdun, ey din Tanrısı o tulumun ağzını kapama. Ey kendisine sığınılan Tanrı, ey kendisinden imdat istenen Rab, esirgeme, ihsan et de erkek, kadın herkes, senin şarabından içsin! Ey duaları duadan önce duyan, muratları istenmeden veren Tanrı, gönüle her an yüzlerce kapı açarsın.

310 Birkaç harftir yazdın. Taşlar bile o harflerin sevgisiyle eridi muma döndü. Yüzlerce akla, fikre fitne olarak kaş nununu, göz sadını, kulak cimini yazdın. Akıl o harfler yüzünden ince eleyip sık dokumaya koyuldu. Ey yazısı güzel edip, bunları boz! Yokluğa, her düşünceye göre an be an güzel bir hayal nakşetme; Hayal levhine göz, yanak, yüz ve ben gibi görülmemiş harfler yazmaktasın. Halbuki ben, yokluğa aşığım, vara bakıp sarhoş olmam. Çünkü yokluk sevgilisi, bence daha vefalıdır.

315 Tanrı akıla o şekilleri okuttu, bu suretle onun tedbirlerden vazgeçip Tanrısını dilemesini diledi.

Levhi mahfuz ve herkesin, günlük nasibi ne kadarsa o levihten o kadarına akıl erdirmesi, Cebrail aleyhisselam'ın her gün o levihten bir şey anlamasına benzer

Akıl, her sabah melek gibi o Levhi Mahfuz'dan bir ders alır.

Yokluğu parmaksız olarak yazılmış yazılara bak; dünyaya dalanlar, o yazıların karartısına şaşırıp kalmışlar. Herkes bir hayale kapılmış, bir bucağı eşmede. Biri bir define bulmak için bir bucağı kazmada;

320 Biri bir hayal peşine düşmüş, azamet sahibi olduğu halde dağlardaki madenlere yüz çevirmiş; Öbürü, bir hayale düşmüş, sıkıntılı uğraşmalarla, didişmelerle inci çıkarmak için denize yönelmiş; Bir başkası papaz olmak için kiliseye kapanmış, bir başkası da hırs içinde ekine tarlaya düşmüş! O yol kesen, kurtulduğunu hayal etmiş, bu ise hayalince bir hastaya merhem olmuş. Biri peri çağırılmaya koyulmuş, gönlünü aklını kaybetmiş, öbürü, yıldız bilgisine kapılıp nalını yıldızın üstüne koymuş.

325 Bu gidişler, içteki renk renk hayaller yüzünden dışarıda da birbirine aykırı görünür. Bu ona bakıp ne yapıyor, ne iş işliyor diye hayrette. Bu şaraptan her tadan kişi, öbürünün yaptığını boş bulmada. O hayaller birbirine aykırı olmasaydı görünen gidişler, nasıl olur da birbirine zıt olur, zıt görünürdü? Hepsisi de can kiblesini kaybetmişlerdir de onun için herkes, bir yana yüz çevirmiştir.

Birbirine aykırı gidişler ve çeşitli didinişler, karanlıkta kiblenin ne tarafta olduğunu arayanların haline ve denizin dibinde inci arayan dalgıçların durumuna benzer

Nitekim bir bölük halk da kible nerede diye ararlar, bir hayale kapılıp her yana döner dururlar.

330 Sabah olup ta Kâbe yüz gösterdi mi kimin yol yitirdiği anlaşılır. Yahut da dalgıçlar gibi hani. Hepsisi denize dalar, herkes, denizin dibinde eline ne geçerse aceleyle devşirir. Değerli inci ümidiyle şunu bunu torbalarına doldururlar. O koca denizin dibinden çıktılar mı iri değerli inci kimdeyse meydana çıkar. Öbürünün küçük inci, daha öbürünün de kırık taş parçaları ve boncuk bulduğu anlaşılır.

335 İşte onları uykularından uyuracak olan, kahredici ve kötülükleri açığa vurucu bulunan kıyamette buna benzer. Her bölük pervaneler gibi alemde bir mumun etrafında dönüp dolaşır. Kendilerini bir ateşe vururlar ama hakikatte kendi mumlarının çevresinde dolanmaktadır. Alevinden ağacın daha ziyade yeşerdiği bahtı yaver Musa'nın ateşini umarlar. Her sürü o ateşin ihsanını duymuştur; herkes her kıvılcımı o ateş sanır.

340 Fakat sabah çağı, ebedilik nuru doğdu mu her biri, etrafında döndüğü nurun ne biçim bir mum olduğunu görür. Kim o zafer mumu ile kanadını yakmış ise o mum, ona seksen tane kanat başışlar. Nice pervaneler iki gözlerini yummuşlardır da kötü bir muma atılmışlardır, kanatlarını yakıp onun altına düşe kalmışlardır. Pişmanlıkla, hararetle çırpınıp dururlar. Gözlerinin bağı olmasına, böylece bir havaya körcesine düşmelerine ah ederler. Mum da ben yandım, seni yanmadan, cefa ve elemden nasıl kurtarabilirdim? der.

345 Mum da ağlaya ağlaya der ki: Benim bile başım yandı, artık başkasını nasıl aydınlatabilirim?

"Ey hasret, hazır ol o kullara ki" ayetinin tefsiri

O "Senin ahvaline baktım da gururlandım, halini geç gördüm" der. Mum sönmüş, şarap bitmiş, sevgili de bizim eğri görüşümüzden utanmış, dalgalara batmış, gömülmüştür. Faydalar, ziyanın ve helakin ta kendisi olmuştur. Artık, körlükten Tanrıya şikayet et dur. Halbuki ne güzeldir inanılır müslüman, iman sahibi ve ibadet edip duran kardeşlerin ruhları.

350 Herkes bir yana yüz tutmuştur. O azizlerse hiç yanda olmayana yüz çevirmişlerdir. Her güvercin bir yana uçmuştur, bu güvercinse cihetsizlik tarafına! Biz ne hava kuşlarıyız, ne ev kuşları. Bizim yemimiz yemsizlik yemidir. Onun için rızığımız böyle bol bol gelmededir; çünkü, bizim elbise dikmemiz elbiseyi yırtmaktır!

Fereciye önce fereci denmesinin sebebi

Sofinin biri bir iç sıkıntısına uğradı, cüppesinin önünü yırttı, ondan sonra ferahladı.

355 O yırtık cüppeye fereci (ferahlık) adını koydu. Bu lâkap, o kurtulmuş adamdan sonra yayıldı. Yayıldı ama safını şeyh aldı, götürdü, halka tortudan ibaret olan adı kaldı. Böylece her şeyin bir saf ve tortusuz tarafı vardır, adını da tortu gibi aleme bırakmıştır. Kim toprak yemeyi adet edinmişse tortuya yapışmıştır. Sofi ise hemencecik safın bulunduğu tarafa gider. Elbette tortunun bir safı vardır der ve gönül, bu delaletle saflığa varır, ulaşır.

360 Tortu güçlüktür, safı da kolaylığı. Saf, hurmaya benzer, tortu da hurma çağlasına. Güçlük kolaylıkla beraberdir, kendine gel, ümidini kesme. Bu ölümden sonra hayata yol var. Oğul ferahlamak istiyorsan cüppeni yırt da o saflıktan hemencecik baş çıkarsın. Sofi saflığı dileyen kişidir. Sofilik, sof elbiseyle, terzilikle, yavaş yavaş yürümekle olmaz. Fakat bu alçak ve aşağılık kişilerce sofuluk, terzilikten ve oğlancılıktan ibarettir.

365 Fakat o saflık, o iyi ad, san hayaliyle bu renge bürünmek de iyidir ama, O hayalle asla kadar gitmek şartıyla. Kat kat hayale tapanlar gibi değil. Hayal, seni güzellik otağının çevresine sokulmaktan men eden gayret çavuşudur. O, her arayanın yolunu, yol yok, diye keser. Onun hayali geldi mi, sana, dur, der. Ancak kulağı delik ve anlayışlı kişiyi durdurmaz. Çünkü o, Tanrı yardımı askerine sığınmış, o sayede coşup köpürmüştür.

370 O, ne hayallerden ürker, sıçrar, ne de padişahlık taslar. Padişahın nişane olarak verdiği oku gösterir, yoluna gider.

Tanrım, bu şaşkın gönle bir ok başışla, bu iki kat olmuş yaylara bir ok ver.

Uluların içtikleri o gizli kadehten yeryüzüne bir yudumcuk saçtın.

Güzellerin saçlarında, yüzlerinde o bir yudumcuk şarabın nişanesi var. Padişahlar, bu yüzden topraktan meydana gelen güzelleri yalar dururlar.

Gece gündüz yüzlerce gönülle o topraktan meydana gelen güzeli öpüp durman, onda güzelliğin bir zerresi bulunduğundandır.

375 Seni, toprakla karışmış bir yudumcuk güzellik şarabı böyle deli divane ediyor, artık onun safı neler yapmaz?

Herkes bir kerpiç parçasının önünde yenini, yakasını yırtmakta. Halbuki o kerpiç, güzelliğin bir yudumcuğuna, bir zerreciğine sahip.

Ayda, güneşte, hamel burcunda bir yudumcuk güzellik şarabı var. Arşta kürsüde, zuhal yıldızında bir zerrecik güzellik var.

Ona bir yudum mu dersin, yoksa şaşılacak bir şey bu kimya mı dersin? Ona bir sürtünmekle bu kadar güzellikler meydana geliyor.

Ey akıllı kişi ona sürtünmeyi can ve gönülden dile. Fakat bu kimyaya "Ancak temiz olanlar dokunabilirler."

380 Altında, lâ'ide, incilerde o güzellik şarabından bir yudumcuk var; şarapta, mezede, meyvede o şaraptan bir yudumcuk!

Tertemiz güzellerin yüzlerinde de yine bir yudumcuk. Artık onun süzülüşü ve saf olanı nasıldır? Bir düşün!

Bu toprakla karışık bir yudumcuk şarabı yalayıp durmaktasın, onu toprağa karışmamış, saf bir halde görürsen ne hale geleceksin?

Ölüm zamanında o bir yudumcuk saf şarap, bu toprak bedenden ölümle ayrılmakta.

Geri kalanı hemen görmüyorsun. Böyle çirkin bir beden onunla bak ne hale geliyormuş!

385 Can bunlardan ten olmadan yüz gösterse o vuslattaki letafeti ben anlatamam ki!

Ay, şu bulut olmaksızın ışık salsa onu kimsecikler anlatamaz!

Ne hoştur o tatlılarla, şekerlerle dolu olan mutfak. Şu padişahlar o mutfağı yalayıp dururlar.

Ne güzeldir o din ovasının harmanı. Her harman oradan başak devşirir.

Ne alâdır gamsız, kedersiz ömür denizi. Yedi denizde ondan meydana gelmiş bir çiğ tanesidir.

390 Elest sakisi, şu aşağılık ve çorak yeryüzünde bir yudumcuk saçmıştır da,

Toprak, o sebeple coşmuştur; biz de o yüzden coştuk. Tanrım, pek isteksiz, pek tembel olduk, bir yudumcuk daha saç!

Caizse yokluktan feryat ediyor, yokluğu anlatmaya çalışıyorum. Caiz değilse işte sustum.

Bu, iki kat hırsı anlatmadı ya... Halil'den öğren o hırs kazını kesmek gerek.

Kazada bundan başka daha bir çok hayır, şer var ama başka sözleri söyleyemem, vakit kalmaz diye ürküyorum.

Tavus kuşunun tabiatı ve İbrahim aleyhisselam'ın onu kesmesindeki sebep

395 Şimdi ad san için cilvelenip duran iki renkli tavusa geldik.

Onun gayreti, sonucundan ve faydasından habersiz bir halde halkı, hayırla şerle avlamaktır.

Tuzak gibi av tutup durur. Tuzağın maksada ait ne bilgisi vardır?

Tuzağın, av tutmaktan ne zararı vardır, ne faydası; onun bu beyhude tutuşuna şaşarım işte ben.

Kardeş, iki yüz güzelle bağdaştın, dost oldun, sonra yine onları terk ettin.

400 Doğduğun günden beri işin bu. Sevgi tuzağıyla adam avlar durursun.

Bu avlamaktan, bu kalabalıktan, bu başlık sevdasından el çek. Hiç bunlarla bir şey ördün, bu yüzden bir şey elde ettin mi?

Ömrünün çoğu geçti, gün akşama yaklaştı. Sense hala adam avlamaya koyulmuşsun.

Onu tut, bunu tuzaktan azat et. Alçaklar gibi bir başkasını avla.

Derken bunu da bırak, başka birini ara... Bu işte tam hiçbir şeyden haberi olmayan çocukların oynadığı bir oyun!

405 Gece gelip çatar, tuzağında bir av bile yok. Tuzak sana, bir baş ağrısından, bir bağdan başka bir şey değil.

Şu halde sen, kendi kendini avladın demektir. Çünkü, hapse düştün, maksada erişemedin, mahrum kaldın.

Hiç alemde bizim gibi kendi kendini avlayan bir ahmak daha var mı?

Aşağılık kişilerin tuzağına domuz tutulur. Sonsuz zahmet, sonra da onu yemek haram.

Avlamaya değen şey ancak aşktır. Fakat oda öyle herkesin tuzağına düşer mi ya?

410 Meğer ki sen gelesin de ona av olasın... Meğer ki sen, tuzağı bırakasın da onun tuzağına gidip düşesin.

Aşk der ki: Ben yavaş yavaş çalışmasaydım; bana avlanmak av tutmadan yeğdir.

Benim hayranım ol da övün. Güneşi bırak da zerre ol!

Kapım da otur. Evsiz barsız kal. Mumluk davasına kalkışma, pervane ol.

Bu suretle dirilik sultanlığını bulur, kullukta gizli olan padişahlığı görürsün.

415 Alemde tersine çakılmış nallar görür, esirlere padişah adı verildiğini duyarsın.

Boğazına ipler takılmış, kendisi dar ağacının tacı olmuştur da kalabalık bir halk güruhu, ona işte padişah derler.

Kafirlerin mezarları gibi dışı süslü, içinde ulu Tanrı'nın kahır ve azabı!

Onlar kabirleri kireçle örmüşler, bezemesini yüzlerine örtmüşlerdir.

Senin de yoksul tabiatın hünerlerle kireçlenmiş, bezenmiştir ama mumdan yapılan nahle benzer; ne yaprağı vardır, ne meyva verir!

Tanrının lütfunu ve kahrını herkes bilir, kahrından kaçır lütfuna yapışır ama ulu Tanrı kahırları lütf içinde, lütufları da kahır içinde gizlemiştir. Bu tersine çakılmış nal ve Tanrı'nın mekridir. Bu suretle işi ayırt edenler ve Tanrı'nın nuruyla bakıp görenler, hali görenler ve görünüşe aldananlardan ayrılır. Tanrı "hanginiz daha iyi iş yapacak diye imtihan eder" buyurmuştur.

420 Bir derviş bir dervişe "Tanrı'yı nasıl gördün, söyle" dedi.

Derviş dedi: Nelihsiz, nitelihsiz gördüm. Fakat söze getirebilmek için onu kısa bir örnekle anlatayım.

Gördüm ki sol yanında bir ateş, sağ yanında da bir kevser ırmağı vardı.

Solunda cihanı yakıp yandıran müthiş bir ateş, sağında güzelim bir ırmak.
Bir kısım halk o ateşe el atmış, bir kısım halkta o kevsere ulaşacağından neşeli ve sarhoş.

425 Fakat bu, her kötü kişiyle her bahtı yaver olanı şaşırtacak pek aykırı ve acayip bir oyundu.
Kim o ateşe, kıvılcıma atılıyorsa öbür yandaki sudan baş çıkarıyordu.
Kim suya atılıyorsa derhal kendisini ateş içinde buluyordu.
Kim sağ yana gidiyor, o güzelim suya dalıyorsa sol taraftaki ateş içinden baş göstermedeydi.
Sol yandaki ateşe dalansa sağ yandan çıkmaktaydı.

430 Bunun sırrını pek az kişi anlıyor, hasılı o ateşe pek az kişi atlıyordu.
Ancak başına devlet saçısı saçılan, suyu bırakıp ateşe kaçıyordu.
Halk eldeki hazır zevki mabut edinmiştir. Hulâsa halk, bu oyunu kaybetmiş, bu oyunda zarar girmiştir.
Bölük, bölük saf, saf hırslarına uyanlar, ateşten çekinmede, suya kaçmada.
Fakat suya dalan, ateşten baş göstermede. Ey hakikatten haberi olmayan, ibret al, ibret!

435 Ateş, ey bön ahmaklar, ben ateş değilim, makbul bir kaynağım.
A gözsüzler sizin gözünüzü bağlamışlar. Bana gelin, kıvılcımlarımdan kaçmayın.
Ey Halil burada ne kıvılcım vardır, ne duman. Bu görünen şey, ancak Nemrud'un büyüü, hilesi demektedir.
Sen de Halil gibi akıllıysan ateş senin soyundur, sen bir pervanesin.
Pervanenin canı keşke binlerce kanadım olsaydı da,

440 Mahrem olmayanların körlüklerine rağmen amansız bir surette ateşlere yansaydı.
Bilgisiz kişi, eşekliğinden bana acır, bense bilgi ve görgü sahibi olduğumdan ona acırım diye bağırıp durur.
Hele şu suların bile canı olan ateş yok mu? Pervanenin işi bizim işimizin aksi.
O nur görür ateşe atılır, gönül de ateş görür, nura dalar.
Ulu Tanrı'nın, Halil evladı kimdir, göresin diye böyle oyunları vardır.

445 Ateşe su şeklini vermişler, ateşin içinde de bir kaynaktır çoşturmuşlardır.
Bir büyücü büyüyle bir topluluk içinde piriçle dolu sahanı, akreplerle dolu gösterir.
Evi, büyüü ve nefesiyle akreplerle dolmuş gösterir ama onlar, sahici akrep değildir ki.
Büyücü bunun gibi yüzlerce hüner gösterdikten sonra artık düşün, büyücüyü yaratan, neler yapmaz?
Hasılı Tanrı büyüü ile zaman, zaman nice kişiler, karı gibi alta yatmışlardır!

450 Büyücüler ona kuldur, köledir. Hepsi de yont kuşu gibi tuzağa düşmüşlerdir.
Kendine gel de dalgalara benzer hilelerin nasıl baş aşağı olduğunu Kuran'ı okuyup anla, sihri halali gör.
Ben Firavun değilim ki Nil'e gideyim. Ben, Halil gibi ateşe giderim.
O ateş değildir, duru bir sudur. Halbuki öbürü hileyle ateş gibi bir su görünmededir.
İyi şeyleri caiz gören o Peygamber, ne de güzel söyledi: Bir zerre aklın oruçtan da yeğdir, namazdan da.

455 Çünkü, aklın cevherdir, bu ikisiyse araz. Bu ikisi, yani namaz ve oruç, onun tam olmasıyla farz olur.
Bu suretle de o aynanın cilalanması, ibadetle gönlün arınması mümkün olur.
Fakat ayna aslından bozüksa onu cilalamak güçtür, zor cilalanır.
Cilalanabilecek seçilmiş aynaysa az bir cila ile parlar, azıcık bir cila ona kafidir.

Mutezile, akıllar esasen birdir, buçukluk azlık, bilgiden, uğraşmadan ve sınamadan meydana gelir derler. Onların hilafına olarak akılların, yaradılıştaki birbirine uygun olmaması

Akıllardaki bu aykırılık, bil ki merteye bakımından yerden göğe kadardır.

460 Akıl vardır güneş gibi. Akıl vardır, zuhre yıldızından da aşağıdır, yıldız akmasından da.
Akıl vardır, bir sarhoş mumu gibi, akıl vardır, bir ateş kıvılcımı gibi.
O güneş gibi aklın önünden bulut kalktı mı Tanrı'nın nurunu gören akıllar faydalanırlar.
Aklı cüzi aklın adını kötüye çıkarmıştır. Dünya muradı insanı muratsız bir hale getirmiştir.
O, bir avdan avcının güzelliğini görmüştür. Bu avcılığa düşmüş, bu yüzden bir avın derdine uğramıştır.

465 O, hizmetle hizmet edilme nazına erişmiştir; bu, kendisine hizmet edilmeyi dilemiş, yüce yolundan geri dönmüştür.
O Firavunlukta suya tutsak olmuş, İsrailoğlu, tutsaklık yüzünden yüzlerce Suhrab kuvvetini elde etmiştir.
Bu aykırı bir oyundur, yaman bir ferzin-benttir. Hileye az başvur, devlet ve baht işidir bu.
Hayal ve hileyi az doku. Çünkü, gani Tanrı hileciye az yol gösterir.
Hile edeceksen iyi hizmet etme yolunda hile et de bir ümmet içinde peygamberlik elde edesin.

470 Hile et de kendi hilenden kurtul. Hile et de bedenden ayrıl tek kal!
Hile et de en aşağı bir kul ol. Aşağılıkla yürü de efendi kesil.
Ey koca kurt, tilkiliğe kalkışma, hile ve hizmetle efendilik etmeyi umma.
Fakat pervane gibi ateşe atıl, o ateşi kesene doldurup ağzını büzme, her şeyden kurtul.
Güçü kuvveti bırak, ağlamaya giriş. A yoksul, ağlayışa acınır.

475 Susuz ve aciz kişiyi ağlayışı mânevîdir, doğrudur. Soğuk,soğuk ağlayışsa, o azgının yalanından ibarettir.
Yusuf'un kardeşlerinin ağlamaları hileden ibarettir. çünkü, içleri hasetle, illetle doludur.

Köpeği aklıktan ölen ve dağarcığı ekmekle dolu olduğu halde köpeğine bir lokma bile vermeyip de ölümüne ağlayan, şiirler söyleyen, başına yüzüne vuran Arap

Arab'ın birinin köpeği ölmek üzereydi. Arap yağmur gibi gözyaşı dökmede, başına ne dertler geldi demedeydi.
Bir dilenci geçiyordu. Dedi ki: Niye ağlıyorsun? Kimin için feryat ve figan ediyorsun?
Arap bir köpeğim vardı dedi, pek iyi huyluydu. İşte şuracıkta yol üstünde ölüyor.

480 Gündüz avcımdı, gece bekçim. Gözü pekti, avı hemen yakalardı. Hırsız derhal kovardı. Adam derdi ne yaralandı mı? Diye sordu. Arap, hayır dedi, açlık onu bu hale getirdi. Adam, bu derde, bu mihnete sabret dedi, Tanrı, sabredene karşılık ihsanda bulunur. Ondan sonra dedi ki: Ey hür kişi, elindeki şu dolu dağarcıkta ne var? Arap, dün akşamdan artan ekmeğim, azığım. Bedeni kuvvetlendirmek için taşımaktayım dedi.

485 Adam dedi ki: Neden o köpeğe ekme yemek vermedin? Arap o kadar merhametim yok. Yolda parasız ekme ele geçmez. Fakat gözyaşı bedava dedi. Adam, a havayla dolu kırba, toprak başına! Demek ki sence ekme, gözyaşından daha iyi ha? Gözyaşı, kandır, dertle su haline gelir. Topraktan meydana gelen ekme, beyhude kan dökmeye değmez dedi. Arap, iblis gibi bütün vücudunu hor hakir bir hale getirmişti. Bu bütünün parçası, ancak aşağılık ve bayağı bir şeydir.

490 Ben varlığını o ihsan ve cömertlik sahibinden başkasına satmayana kul, köle olayım. O ağlarsa gökyüzü de ağlar. O feryat ederse gökyüzü de Yarabbi demeye başlar. Ben o himmet sahibi bakıra kul, köle olayım ki kimyadan başka bir şeye eğilmez. Dua ederken Tanrı'ya sınık bir halde el kaldır. Tanrı'nın merhamet ve ihsanı, sınık kişiye doğru uçar. Bu daracak kuyudan kurtulmak istiyorsan durmadan ateşe yüz çevir kardeş.

495 Tanrı'nın hilesini gör, kendi hileni bırak. Ey hilesine karşı hilebazların bile utanıp şaşırıkları Tanrım! Hilen Tanrı'nın hilesinde yok oldu mu kendine şaşılacak bu pusu elde edersin. Öyle bir pusu ki onun en aşağı vasfı, ebediliktir. Oradan ebedi bir surette boyuna yücelir ağarsın.

İnsana kendini görüp beğenen kendi gözünden daha tehlikeli hiçbir kötü göz olamaz. Ancak gözü, Tanrı'nın nuru ile değişmiş ve "Benimle duyar, benimle görür" sırrına ermiş, varlığı, varlıksız bir hale gelmişse o başka

Tavus kuşu gibi kanadına bakma, ayağını gör ki kötü göz, sana bir pusu kurmasın. Dağ bile kötülerin nazarıyla yerinden oynar. Kuran'da "Yüzlükünneke"yi oku da anla.

500 Dağ gibi Ahmet bile yolda çamur ve yağmur yokken nazara uğradı da ayağı titremeye başladı. Bu duraklama, sürçme, bu ayak titremesi de ne? Bu işin boş olmasına imkan yok diye hayrette kaldı. Nihayet ayet geldi de, o hal sana kötü gözden erişti diye hikmetini bildirdi. Tanrı eğer senden başka biri olsaydı derhal yok olur, o nazara avlanır erir giderdi. Fakat benim korumam, eteğini çemreyip geldi de kurtuldun, yalnız bu titreyişin, bu sürçmenin, bu sırrı sana bildirmek içindi dedi.

505 İbret al da o dağ gibi olan Peygambere bak... Ondan sonra a saman çöpünden aşağı olan adam, hünerini malını arz etme!

"Az kaldı kafirler, gözleriyle seni yere düşüreceklerdi" ayetinin tefsiri

Ey Tanrı peygamberi, o mecliste öyle adamlar vardır ki herkesin kuşlarına bile nazar değdirir, onları bile öldürürler. Nazarlarından kükreyen aslanın bile kellesi yarılır, inlemeye başlar. Güçlü deveye nazarı ile ölüm değdirir, sonra arkasından köleyi, Yürü bu devenin yağından satın al diye yollar. Köle deveyi sakatlanmış görür.

510 Atla beraber koşan o deve sakatlanmış başı kesilmiştir. Şüphe yok ki hasetle, kötü gözle feleğin dönüşünü, yürüyüşünü bile başka bir tarzda döndürürler. Su gizlidir, fakat dolap meydana. Fakat su esasen dönüp yürümededir. Kötü gözün ilacı iyi gözdür. İyi göz, kötü gözü ayağının altına alır, yok eder. İlerisi gidış, rahmetin sıfatıdır, iyi göz de rahmetendir. Halbuki kötü göz, kahr ve lanetten meydana gelmez.

515 Tanrı'nın rahmeti gazabından üstündür. Bunun içindir ki her peygamber, kendi zıddına üst olmuş onu mat etmiştir. Çünkü, peygamber rahmetin neticesidir. Zıddı ise kötü yüzlüdür, kahr neticesidir. Kazın hırsı birdir. Bunun hırsıysa tam elli kat fazladır. Şehvet hırsı yilandır, mevki hırsı ejderha. Kaz hırsı, boğaz ve cima şehvetinden meydana gelir. Fakat baş olma hırsında bu şehvetlerin tam yirmi tanesi toplanmıştır. Mevki sahibi, mevki yüzünden Tanrıktan dem vurur. Tanrı ile ortak olmayı tamah eder, nasıl af edilebilir?

520 Adem'in işlediği küçücük kusur karın ve cima yüzünden oldu. Fakat iblisin suçu ululuktan ve mevki yüzündendi. Hasılı Adem çabucak tövbe etti, halbuki o melun, tövbe etmeye tenezzül etmedi. Boğaz ve cima hırsı da kötüdür. Fakat mevki hırsı olmadıkça yine de sınıklıdır. Bu mevki hırsının kökünü dalını söylemeye kalkışırsam bir başka cilt lazımdır. Arap serkeş ata Şeytan dedi, yazıda yayılan ata değil.

525 Şeytanlık lügatta baş çekmedir. Bu sıfat lanete layıktır. Bir sofranın çevresine yüz tane adam oturur, yer. Fakat baş olmak isteyen iki adam dünyaya sığmaz. O, dünya yüzünde bunun bulunmasını istemez. Hatta padişah padişahlığına ortak olur diye babasını bile öldürür. Duymuşundur ya saltanat kısırdır derler. Padişahlık davasında olan, korkusundan akrabalığı filan hep keser, hepsinden vazgeçer. Çünkü, saltanat kısırdır, onun oğlu yoktur. Ateş gibi kimseyle dostluğu olamaz.

530 Kimi bulursa yakar, yırtar. Kimseyi bulamazsa kendi kendisini yer. Hiç ol da onun dişinden kurtul. O katı yürekliden merhameti az um! Hiç oldun mu o katı yürekliden korkma. Her sabah mutlak yokluktan ders al. Ululuk, ululuk ıssı Tanrı'nın elbisesidir. Kim onu giymeye kalkışırsa vebale girer. Taç onundur, kemer bizim. Vay haddini aşana!

535 Bu tavusluk kanadı, sana bir sınamadır. Buna kapıldın mı Tanrı'ya ortak olmaya, onun gibi noksan sıfatlardan arı olduğunu davaya kalkışırsın.

Hakimin birinin, gagasıyla güzelim kanatlarını yolup atan ve bedenini kel ve çirkin bir hale koyan tavus kuşunu

görüp hayretle "Kendine acımıyor musun?" demesi, tavus kuşunun "Acıyorum ama bence can, kanattan daha değerlidir. Bu kanatsa benim can düşmanımdır" diye cevap vermesi

Bir tavus kuşu, ovada kanatlarını yolmaktaydı. Hakimin biri gezmeye çıkmıştı. Onu görüp dedi ki: Ey tavus böyle güzelim kanatları nasıl oluyor da kökünden yolup atıyorsun? Hiç acımıyor musun? Bu süsü koparıp balçığa atmana gönlün nasıl razı oluyor? Hafızlar o tüyleri beğendiklerinden alıp mushafların arasına koyuyorlar.

540 Halk, havalanmak için tüylerinden yelpazeler yapıyorlar. Bu ne nankörlük bu ne cüret! Bilmiyor musun ki nakkaşın kim? Yahut da biliyor da nazlanıyor; mahsustan o süsleri yoluyorsun. Birçok naz vardır ki suç olur; kulu, padişahın gözünden düşürür. Nazlanmak, şekerden tatlıdır ama az çiğne, yüzlerce tehlikesi vardır.

545 Niyaz yolu emin bir yoldur. Nazı bırak da o yola düş. Nice nazlananlar vardır ki kol kanat çırpar ama nihayet o hal adama vebal olur. Nazın güzelliği seni bir an yüceltse bile onun gizli korkusu, seni eritir mahveder. Bu yalvarışa gelince: Seni zayıflatır. Zayıflatır ama parlak ayın on dördü gibi baş köşeye geçirir. Ölüden diriye çekip çıkarınca ölen, doğru yolu bulur.

550 Diriden ölüye çıkarınca da diri nefis, ölüm tarafına yönelir, ölüm tarafına dönüp dolaşır. Öl ki hiçbir şeye ihtiyacı olmayan diri Tanrı, ölüden diri meydana getirsin. Allah, bu ölü bedenden meydana bir diri getirsin. Kış olursan baharın gelişini, gece kesilirsün gündüzün oluşunu görürsün. O kanatları yolma ki bir daha yerine yapışmaz. Ey güzel yüzlü, yasa düşüp yüzünü yırtma. Kuşluk güneşine benzeyen o güzelim yüzü yırtmak, yanlış bir iştir.

555 Böyle bir yüzü tırnakla yaralamak kafirliktir. Ay bile onun ayrılığı ile ağlamada. Yoksa yüzünü görmüyor musun? Bırak bu inatçılığı, bırak bu düşüncüyü!

Nefsi mutmainne'nin saflığı ve temizliği, düşüncelerle bulanır. Nitekim aynanın yüzüne bir şey yazar, yahut bir şekil yaparsın, sonra temizlesen de yine bir iz, bir noksan kalır.

Bedende Nefsi Mutmainne'nin yüzünü düşünce tırnakları yararlar. Kötü düşüncüyü zehirli tırnak bil. Bu tırnak, derinleştikçe can yüzünü tırmalar. Müşkül düğümleri açmak ister; fakat bu, adeta altın bir kaba aptes bozmaya benzer.

560 Ey işin sonuna varan düğümü çözülmüş say. Bu düğüm, boş keseye vurulmuş kuvvetli ve çözülmez bir düğümdür. Düğümleri açmakla uğraşa uğraşa kocaldın, başka birkaç düğümü de çözülmüş sayıver! Asıl boğazımızdaki çözülmez düğüm şudur: Sen kendini bil, bakalım, aşağılık bir adam mısın, yoksa bahtı yaver bir adam mı? Adamsan bu müşkülü çöz. İnsan nefisine sahıpsen nefisini bu yolda sarf et. Ayan ve arazı bildin tut, ne çıkar? Asıl, kendi haddini bil ki bundan kaçıp kurtulmaya imkan yok.

565 Kendi haddini bilince de artık bu haddin kaç da ey toprak eleyen, hadsiz aleme ulaş. Ömrün mahmul ve mevzu derdiyle geçti. Gözün açılmadı, hayatın, duyduğun şeylerle geçip gitti. Neticesiz ve tesirsiz olan her delil boş çıktı. Sen kendi neticene bak. Yapanı ancak yapılan şeylerle görebildin; iktirani kıyas'la kanaat ettin. Filozof davasında delilleri çoğaltıp durur. Halbuki kalbi temiz Tanrı kulu, onun aksine delillere bakmaz bile.

570 Delil ve hicaptan kaçır, delalet edilenin peşine düşer, başını yakasının içine çeker. Filozofa göre duman, ateşe delildir ama bizce dumansız olarak o ateşe atılmak daha hoştur. Hele yakılıktan, sevgiden meydana gelen şu ateş yok mu? O, bize dumandan daha yakındır. Hasılı cana arız olan hayallere kapılıp dumana koşmak ve bu yüzden candan olmak, pek kötü bir iştir, pek bahtsızlıktır.

Peygamber Aleyhisselam'ın "Müslümanlıkta papazlık yoktur" hadisi

Kanadını yolma, onun sevgisini gönlünden sök, çıkar. Çünkü, savaşmak için düşmanın bulunması şarttır.

575 Düşman olmadıkça savaş imkanı yoktur. Şehvetin olmazsa ondan kaçınma emrine uyman mümkün değildir. Meylin olmazsa sabrın manası yok. Düşman yoksa ordu sahibi olmana ne hacet? Kendine gel de kendini hadım etme, papaz olma. Çünkü, çekinmek ve temiz durmak, şehvetin zıddıdır. Hava ve heves olmadıkça hava ve hevesten çekinin denmesi mümkün değildir. Ölümlere gazilik taslanmaz ya! "Yoksullara verin onları doyurun" denmiştir, şu halde kazan. Çünkü elinde eskiden kazandığın bir şey olmadıkça harcayamazsın ki.

580 Gerçi o mutlak olarak "Yoksulları doyurun" demiştir ama sen "Kazanın da sonra yoksulları doyurun" diye oku! Yine böyle o padişah "Sabredin" buyurdu. Bir istek olmalı ki ondan yüz çeviresin. "Yeyin" emri şehvet için bir tuzaktır, ondan sonra gelen "İsraf etmeyin" emriyse temizliktir. Şehvet olmasa ondan kaçınmaya imkan olabilir mi? Sabretme ezasına uğramadıkça karşılığında bir hayır ve mükafat elde edemezsin.

585 Ne hoştur o şart ve ne sevinçli şeydir o mükafat. O gönüller açan, canlara canlar katan mükafat!

Aşkın Tanrı'dan kazandığı sevap da Tanrı'dır

Aşıkların neşesi de odur, gamı da, hizmetlerine karşılık aldıkları ücret de. Aşık, sevgiliden başkasını seyret dalarsa bu, aşk değildir, aslı yok bir sevdadır. Aşk, o yalımdır ki parladı mı sevgiliden başka ne varsa hepsini yakar. La kılıcı, Tanrı'dan başka ne varsa hepsini keser silip süpürür. Bir bak hele, La'dan sonra ne kalır?

590 İllallah kalır, hepsi gider. Neşelen, sevin ey ikiliği yakıp yandıran şiddetli aşk!
Zaten evvelkiler de oydu, sonrakiler de. İkilik ancak şaşı gözün bir görüşüdür, bunu böyle gör.
Ne şaşılacak şey! Hiç onun aksinden başka bir güzel olur mu? Beden, ancak canla hareket edebilir.
Canı olmayan bedeni istersen yağla, balla beslemeye kalk, yine beyhudedir.
Bunu, bir günceğiz olsun dirilip bu canlar canının elindeki kadehi alan, o şarabı içen bilir.

595 Fakat gözü, o yüzleri göremeyene şu duman, can görünür. Abdülaziz oğlu Ömer'i görmediğinden Haccac onca adalet sahibidir.

O, Musa'nın ejderhasını görmemiştir de büyücülerin iplerinde can var sanır.
Arı duru suyu içmeyen kuş, kara su içinde kanat çırpıp durur.
Zit olmadıkça zıttı tanınmaz. Yara görülünce onulmaya başlanır.

600 Hasılı Elest ikliminin kadrini bilesin diye dünya, önce gelmiştir.
Fakat buradan kurtulup oraya vardın mı ebed şeker hanesinde şükreder durursun.
Dersin ki: Sanki orada toprak elemişim. Bu tertemiz alemden kaçıp duruyordum.
Keşke bundan önce ölseydim de o balçıkta çektiklerim, daha az olsaydı.

Rasul aleyhisselam'ın "Ölümünü ölmeden önce istiyen ölmemiş sayılır. İyiyse iyiliğe ulaşmaya acele eder, kötüyse kötülüğünün azalmasını diler" hadisinin tefsiri

İşte onun için o her şeyi bilen peygamber, "Kim ölür bedenini terk ederse,

605 Öldüğünden, göçtüğünden dolayı hasrete düşmez. Ancak taksiratından, fırsatı fevt ettiğinden hasrete düşer.
Ölen keşke maksadıma bundan önce erişseydim diye diler.
Kötüyse, önce ölseydi kötülüğü daha az olurdu. İyiyse, iyilik yurduna daha önce gelirdi.
Kötü, haberim yokmuş, ben an be an önümdeki perdeleri arttırıp duruyordum.
Bundan önce buraya göçseydim bu perdem, daha az olurdu der" buyurmuştur.

610 Hırsla düşüp kanaat yüzünü az yırt. Ululanıp aşağılanma yüzünü az incit.
Hasisliğinden cömertlik yüzünü, Şeytanlığından secdenin güzelim cemalini az parala.
O cenneti bezeyen kanatları yolma. O yolları kaplayan kanatları koparma.
Tavus kuşu, bu öğüdü duyunca ona baktı. Sonra da zari, zari ağlamaya koyuldu.
O dertlini feryadı figanı orada bulunanları da feryada düşürdü.

615 Neden kanatlarını yoluyorsun diye soran cevapsız kalıp pişman bir halde ağlamalı oldu.
Neden boşboğazlıkta bulundum da sordum? O, zaten dertle doluymuş, ben onu büsbütün coşturdum diyordu.
Gözlerinden akan yaşlar toprağa damlamakta idi. Damlayan katraların her birinde yüzlerce cevap vardı.
Doğru ve özden ağlayış, canlara dokunur, feleği ve arşı bile ağlatır. Akıl ve gönüller, şüphe yok ki arşa mensuptur, hicap içinde olarak arş nurundan doğarlar.

Akıl ve ruh da Harut ve Marut'un Babil Kuyusunda mahpus oldukları gibi balçık içinde mahpustur.

620 Harut'la Marut gibi. O iki temiz melek de bu alemde korkunç bir kuyuda mahpusturlar.
Aşağılık şehvet alemine düştüler de suçları yüzünden bu kuyuda bağlana kaldılar.
İyilerle kötüler büyüye ve büyüye bozan şeyleri bu iki melekten öğrenirler.
Fakat önce kendine gel, büyüye öğrenme vazgeç bu sevdadan.
Biz bu büyüye seni belaya uğratmak ve sınamak için öğretiriz diye öğüt verirler.

625 Sınamada şart ihtiyar sahibi olmaktır. Kudret elde olmadıkça da ihtiyar olamaz.
İstekler uyumuş köpeklere benzer. Onlardaki hayır ve şer de gizlidir.
Kudretleri olmadığı için bunlar, yere yatmış odun parçaları gibi yatakalımışlardır.
Fakat aralarına pis bir şey atıldı mı adeta köpeklere hırs surunu üfürür.
O sokakta bir eşek düşüp öldü mü uyuyan yüzlerce köpek uyanır.

630 Gayp gizliliğine gitmiş olan hırslar, yenlerinden yakalarından baş çıkarır, hücumla koyulurlar.
Her köpeğin kolları dış kesilir hile için kuyruk sallamaya başlarlar.
Köpeğin belden aşağısı hile, belden yukarısı öfke olur, odun bulmuş zayıf ateşe döner.
Mekansızlık elinden yalım, yalım gelip çatar, ateşten çıkan alev ta göğe kadar, açar.
Bunun için yüzlerce köpek de insanın bedeninde uyumuştur. Bir av olmadığı için onlar, adeta gizlenmişlerdir.

635 Yahut da gözleri bağlı doğan kuşlarına benzerler. Perde ardında bir av sevdasıyla yanıp tutuşurlar.
Fakat doğanın külâhını kaldırdın da avını gördü mü derhal dağlarda dönüp dolaşmaya başlar.
Hastanın isteği yatışmıştır. Hatırı, yalnız iyileşmektedir.
Ama ekmek, elma ve karpuz görünce onu yemek ister bu istekle zarar korkusu, savaşa girer.
Sabrederse bunları görüşü, iyiliğine yarar. Çünkü o heyecana düşmek, onun gevşemiş tabiatına iyi gelir.

640 Fakat sabredemezse görmemesi daha iyidir. Okun zırsız adamdan uzak olması yeğ!

Tavus kuşunun cevap vermesi

Tavus kuşu ağlaması bitince dedi ki: Yürü, sen renge ve kokuya kapılmışsın.
Görmüyorsun ki bu kanatlar yüzünden her yandan başıma yüzlerce bela gelip çatmada.
Nice merhametsiz avcılar, bu kanatlar yüzünden her yanda benim için tuzak kuruyorlar.
Nice okçu kanatlarım için yayını çekmiş bana ok atmada.

645 Gücüm kuvvetim yok, kendimi koruyamıyorum, bu kazadan, bu beladan, bu fitnelerden kurtulmama imkan yok.
Madem ki iş böyle, dağlarda, ovalarda emin olabilmek için çirkin olmam daha iyi.

Ey yiğit, bu kanatlar, benim ululanma silahım kesildi. Ululanmaysa ululananları yüzlerce belaya uğratar.

Hünerler, anlayışlı olmak ve dünya malını elde etmek, tavusun kanatları gibi insanın canına düşmandır

Nice hüner ve sanatlar vardır ki ham kişiyi helak eder. Çünkü o, taneye koşar, bu yüzden de tuzağı görmez. İhtiyarına sahip olmak, "Sakinin" emrine uyan ve kendisine sahip olan adam için iyidir.

650 Kendini koruyamıyor kötülüklerden çekinemiyorsan sakın, o aleti uzaklaştır, ihtiyarı bırak. Benim de cilvelendiğim şey ve ihtiyarım, o kanattır. Onu yoluyorum, çünkü başıma kastetmede. Sabır sahibi, kendi kanadını yok farz eder, bu suretle kanadı da onu kötü düşüncelere sevk etmez. Şu halde ona de ki: Kanadını yolma, onun bir zararı yoktur. Bu çeşit adama ok gelse önüne kalkanını tutar. Fakat bana bu güzel kanat düşmandır. Çünkü sabredemiyor, cilveleniyorum.

655 Eğer çekinme ve korunma bana yol gösterseydi ihtiyar yüzünden debdebem, devletim artardı. Ben çocuğa yahut sarhoşa benziyorum, sınanmalara tahammülüm yok. Benim elime kılıç vermek caiz değildir. Eğer aklım olsaydı da beni men etseydi kılıç, elimde bir zafer vasıtası olurdu. Güneş gibi nurlar saçan bir akıl lazım ki doğrudan başka bir suretle kılıç vurmaşın. Parlak aklım ve iyi bir huyum yok, şu halde silahımı neden kuyuya atmayayım?

660 Bu silah, bana düşman olacak. Onun için kılıçla kalkanı kuyuya atıyorum. Ne kolumda kuvvet var, ne dayanacağım bir yer. Kılıcımı atmazsam düşmanım elimden alır onunla beni yaralar. Bu kötü huylu nefis, yüzünü örtmemekte. Ben de onun inadına yüzümü yırtmadayım. Bu suretle şu yücelik, şu güzellik azalsın da tamamı ile bitince de ben vebale az düşeyim. Yüzümü bu niyetle yırttığımın suçum yok. Çünkü, bu yüzü yaralarla örtmek gerek.

665 Gönülüm, gizlenme huyuna sahip olsaydı yüzüm, günden güne parlar, güzelleşirdi. Kuvvetim kudretim yok, iyiliğe de meyledemiyorum. Bunu gördüm, düşmanımı da gördüm, derhal silahımı kırdım. Bu suretle de onun bana üstün olmamasına, hançerimin kendime vebal olmamasına gayret etmiş oldum. Damarım oynadıkça kaçıyorum, çünkü adamın kendisinden kaçması kolaydır. Başkasından kaçan, ondan kurtulunca karar eder.

670 Halbuki benim düşmanım da benim, benden kaçan da ben. Şu halde işim kıyamete kadar boyuna kaçmaktır. Adama kendi gölgesi düşman olursa ne Hint'te emin olur, ne Hutun'de.

Gündüzün güneşte yok olan yıldızlar gibi Tanrı varlığında yok olup kendisinden geçenler, hüner ve sanatlarıyla serlerinden emin olmuşlardır. Yok olana tehlike olamaz.

Bir adam yokluğa erişir, kendisine yokluğu ziyet edinirse, o adamın, Muhammet gibi gölgesi olmaz. "Yokluk benim iftiharımdır" sırrına ziyet yokluktur. Bu çeşit adam, mumun alevi gibi gölgesizdir. Mum, baştan aşağı alevden ibarettir. Gölge onun çevresine uğrayamaz.

675 Mum kendisinden de kaçtı, gölgeden de. Mumu dökenin isteğine uydu, ışığına sığındı. Mumu döken muma der ki: Seni yok olmak için döktüm. O da, ben yokluğa kaçtım diye cevap verir. Bu var olan ışık, lazım bir ışıktır, geçici ve arızı ışık gibi değil. Mum ateşte tamamı ile yok oldu mu artık ondan ne bir eser görürsün ne bir ışık! Suret ateşi karanlığı gidermek için mum suretinde durur.

680 Beden mumu şu görünen mumun aksinedir; yok oldukça can nuru artar. Bu ebedi ışıktır, mumsa geçici. Can mumunun alevi, Tanrı'ya aittir. Ateşten meydana gelen şu ateş, nur olduğundan geçici gölge, ondan uzaklaşmıştır. Bulutun gölgesi yere düşer. Fakat gölge, ayla düşüp kalkmaz. A bahtı yaver kişi, kendinden geçmek, bulutsuz bir hale gelmektir. Kendinden geçtin mi değirmi aya benzersin.

685 Fakat rüzgar, bir bulutu sürüp getirdi mi ayır nuru aydan daha eksik bir hale düşer. Bulut ve toz yüzünden ay, bir hayal gibi görünür. İşte beden bulutu da bizi hayal düşüncesine sürer. Ayın lutfuna bak ki bu da onun lutfudur, çünkü bize, bulutlar düşmanımızdır demiştir. Ay, ne buluta aldırış eder, ne toza. O, göğün yücesindedir.

690 Bulut bizim canımıza düşmandır. Bulut bizim gözümüzden ayı gizler. Bu perde, huriyi Zâl gibi kuvvetlendirir, dolunayı yeni aydan daha noksan bir hale getirir. Ay bizi yücelik kucağına oturtmuş, düşmanımızı kendi düşmanı saymıştır. Bulutun letafeti ve parlaklığı da yandandır. Fakat buluta ay diyen hayli yol sapmıştır. Ayın nuru buluta vurdu mu onun kara yüzünü ay gibi parlatır.

695 Gerçi ayla aynı renge boyanmıştır. Bu da bir devlettir ama buluttaki o nur, eğretidir. Kıyamette güneş de kalmaz, ay da. Göz ışığın aslı ile meşgul olur. Bu suretle temelli mülkle eğreti mülk seçilir. Şu fani konak, karar yurdundan ayrılır. Dadı, bir kaç gün içindir. Ey ana sen bizi kucağına al. Kanadım buluttur. O, perdedir ve önündekini göstermez. O yalnız Tanrı lütfiyle letafet kazanır.

700 Kanadımı yolayım, onu güzelliğini yolumdan atayım da aynı güzelliğini yine aydan seyredelim.

AÇIKLAMALAR :1 – 700 Beyitlerin Notları :

Önsöz, S. I-II, Satır 25-1: "Ümmetler, dinlerini fırka fırka ettiler. Her fırka, dini anlayışından memnun, kendi inanışından ferahlı" Sûre 23 (Müminun) âyet 53.

Önsöz, S. II, Satır 7-8: "Cennete gir denir. Bu sözü duyan keşke der, kavmim, rabbim beni ne yüzden yarlıgadı ve ağırlananlara kattı, bilselerdi."Sûre 36 (Yâ-sîn), âyet 26-27)

Önsöz, S. II, Satır 9-13: "Ama kitabı sol yandan verilirse der ki: Keşke kitabım verilmeseydi, hesabım nedir bilmeseydim, ölüm beni tamamıyla helak etseydi, ne malım, benden bu azabı giderdi, ne mülküm. Kudretim kalmadı artık." Sûre 66 (Hakka), âyet 25-29.

Önsöz, S. II, Satır 15-16: "De ki; ben de ancak sizin gibi kulum. Yalnız bana vahyedildi, Tanrınız, tek Tanrı. Rabbine ulaşmayı dileyen iyi amel işlesin ve rabbinin ibadetine hiçbir kimseyi ortak etmesin!" Sûre 18 (Kehf),. âyet 110.

S. 5, B. 30 dan sonra yürüyüp giden bahis: "An o vakti ki İbrahim, Rabbim dedi, ölüyü nasıl diriltirsin? Tanrı, inanmıyor musun? dedi. İbrahim, inanıyorum, fakat kalbim tam kuvvetlensin deyince Tanrı dedi ki: Dört kuş al, onları kes, önüne koy, karmakarışık bir hale sok. Onların her cüzünü bir dağ başına bırak, sonra onları çağır, koşu koşu sana gelirler. Bilki Tanrı, pek yücedir ve her şeyi dilediği gibi hükmeder" Sûre 2 (Bakara), âyet 260

S. 7, B. 59: "Acele Şeytandandır, yavaşlık Rahmandan" diye bir hadis rivayet edilmiştir.

S. 7, B. 60-61: "Şeytan, sizi yoksulluğa çağırır ve kötülüğe emreder, Tanrı, yarlıganasına ve ihsana çağırır. Tanrı, ihsan edenleri genişletir, o her şeyi bilir." Sûre 2 (Bakara), âyet 268.

S. 7, B. 63 ten sonraki bahis; "Kâfir, yedi bağırsakla yemek yer. inanan bir bağırsakla" diye bir hadîs olduğunu ve bu hadisi, Ebuhüreyre'nin rivayet ettiğini Ankaravi, şerhinde bildirmektedir (S. 2).

S. 11, B. 108: "Biz, seni ancak âlemlere rahmet olmak üzere gönderdik. Sûre 21 (Enbiya), âyet 107.

S. 11, B. 112: Kur'an'ın 15 inci sûresinde (Hicr) Lût kavminin kötülükleri anlatılırken "Ömrüne andolsun, onlar sarhoşluklarına dalmışlardı" denmektedir (âyet 72).

S. 13, B. 137: "Bilseler kazandıkları Şey yüzünden az gülerler, çok ağlarlar." Sûre 9 (Tevbe), âyet 82.

S. 14, B. 146: "Namaz kılın, zekât verin ve Tanrı'ya iyi bir surette borç verin..." Sûre 27 (Müzemmil), âyet 20 den.

S. 14, B. 146: "Salih kullarıma hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir insanın aklına gelmediği mükâfatlar hazırladım" mealinde bir kutsi hadîs, yani Kur'andan olmayan, fakat Peygamberin gönlüne doğan Tanrı buyruğu vardır.

S. 14, B. 149: "Ey Peygamberin kadınları, evlerinizde oturun, müslümanlıktan önceki bilgisizlik zamanında olduğu gibi ziynetlerinizi göstermeyin, namaz kılın, zekât verin, Tanrı'ya ve peygamberine itaatla bulunun. Söz bu--dur ancak: Tanrı, ey ev halkı, sizin günahlarınızı gidermek ve sizi tam bir temizlikle tertemiz etmek diler." Sûre 33 (Ahzab), âyet 33. Bu âyeti baştaki söze ve bundan önceki âyete bakılırsa Peygamberin kadınları hakkındadır ve bunu böyle tefsir edenler çoktur. Fakat 42 inci sûrenin (Şûra) 23 UncU âyetine "Tanrı'nın iman. eden ve iyi iş işliyen kullarına verdiği müjde budur: Onlara de ki yaptığım işe karşılık sizden ücret istemem,, ancak bana yakın olanları sevin..." âyeti indikten sonra sahabe, Pey gam be r'e sana yakın olan kimlerdir? diye sormuşlar, o da bunların, kendisi dahil olmak üzere Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin olduğunu söylemiş ve bu dört kişiyi abasının altına alıp "Allahım, bunlar benim ev halkımdır (Ehli beytimdir), bunlardan her türlü kötülüğü, günahı gider ve onları tam bir temizlikle tertemiz, et" diye dua etmiş, bu aba altına alış bir iki kere olmuş, bir keresinde amcası Abbas bulunduğu halde onu abasının altına almamış, bir defasında da kadını Ümmi Seleme, Ya ben ey Tanrı Peygamberi? demiş, Peygamber, "Sen de hayra karşısın" diye cevap vermiştir. Bu bakımdan âyetin ikinci kısmı olan ve "Söz budur ancak" la başlayan kısım, Ehli beyt, yani ev halkı sayılan ve kendisi de dahil olduğu halde beş kişiden ibaret olan Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin hakkındadır. Bunlar, aba altına alındıklarından bunlara "Âli aba" da denir. On-iki imam tanıyan ve bu bakımdan İmamiyye ve İsnâ aşeriyye denen ve aynı zamanda ekseri hususta Hüseyin'in oğlunun oğlunun oğlu olan Ca'fer al-Sâdik'a uyduklarından Ca'feriyye diye de anılan Şîa tayfası, Kur'anın 52 inci sûresinin (Tur) 21 inci âyetinde "İman edenlere oğulları da imanda uydu mu soylarını katar, yaptıklarından hiçbir şey eksiltmeyiz. Herkes kazancına bağlıdır" dediğini senet tutarak Hüseyin'in soyundan gelen dokuz imamı" da bu âyetin hükmüne sokar ve Tanrı'nın dileği, mutlaka yerine geldiğine nazaran on iki imamlı Muhammed ve Fatıma'yı masum sayarak bunlara "On dört masum" derler.

S. 19, B. 212: Hammalların, yükleri başlarında taşıdıkları anlaşılmaktadır. Hâlâ Arabistan'da hammallar, yükü omuzlarının üstüne, sırtlarına atıp bağladıkları ipi başlarına takar ve yükü başlarıyla taşırlar.

S. 19, B. 215-216: Kaplıcalara işaret olduğu anlaşılıyor.

S. 20, B. 224-225: Peygamber, müezzini Bilâl'e ezan vermesini teklif ederken "Bizi ferahlandır ya Bilâl" derdi. Sofilerce Peygamber, bu âlemden sıkılınca böyle der, mânevi âlemde neşelenip bu âlemden alâkasını keseceği osiralarda da Ayşe'ye "Ey beyaz ve güzel kadıncağız, benimle konuş" diyerek tekrar bu âleme bu suretle gelmiş olurdu. Bu bahis, bundan önceki ciltlerde birçok defa geçmiştir. Bilâl için bakınız: C. 3, S. 341, B. 3562 nin izahı.

S. 20, B. 227: Teyemmüm, müslümanlıkta su bulunmadığı veyahut bulunsa bile bedene zarar vereceği takdirde teyemmüm, kuru toprakla yapılan bir temizliktir. Su 'bulamıyan, yahut su olduğu halde yıkanması veya aptes alması kendisine zarar verecek olan müslüman, parmağında yüzük filân varsa çıkarıp parmaklarını açarak avuçlarını toprağa vurur, sonra ellerini birbirine vurup silkiyerek yüzünü sıvazlar. İkinci vuruşla da kollarını sıvazlar ve temiz sayılır. Fakat su bulununca, yahut yı-kanma ve aptes alma için mâni olan şey geçince teyemmüm'ün de hükmü kalmaz.

- S. 21, B. 236 dan itibaren; Peygamber, bir gün namaz 'kılan birisini sakalıyla oynar görünce "Tanrı'ya karşı kalbi sağlam ve ondan tam korkar olsaydı azası da korkar ve hiç oynamadan namaz kıları" demiştir.
- S. 22, B. 256: "Şüphe yok, çalışmanız dağınıktır, birbirine aykırıdır." Sûre 92 (Secde), âyet 4.
- S. 23, B. 260: "Onlardan yüz çevir. Bekle, onlar da beklemektedirler." Sûre 32 (Secde), âyet 30.
- S. 23, B. 272: Tanrı, Şeytan'a "Onlardan kime gücün yeterse ayaklarını titret, sesinle onları doğru yoldan saptır. Onlara atlı ve yaya kuvvetlerini şevket, onlarla mal ve evlâta ortak ol, onlara vaitte bulun. Şeytan, onlara gururdan başka bir şey vâdetmez ki" diyor. Sûre 17 (Esra) âyet 64.
- S. 24, B. 275: Âzer, İsa Peygamberin dirilttiği adamın adıdır.
- S. 25, B. 287 den sonraki başlık: Peygamber, "Sizden hiçbiriniz yoktur ki ona cin tayfasından biriyle bir melek" arkadaş ve memur olmasın" demiş, sahabe "Sana da böyle mi ey Tanrı elçisi?" diye sorunca "Evet, bana da" öyle. Yalnız Tanrı bana yardım etti de şeytanım müslüman oldu, bana hayırdan başka bir şey buyurmaz" diye cevap vermiştir.
- S. 25-26, B. 293-297: Bu beyitler arapçadır.
- S. 27, B. 311: Şark edebiyatında güzellik uzuvlarını Arap alfabesindeki harflere benzetme yoluyla teşbih ve istiareler yapılagelmiştir. Çok defa saç "cim" harfine,, boy "elif" harfine, aşk derdinden iki büklüm olmuş âşık, "dal" harfine, kaş ve göz, "ra ve ayın" harflerine benzetilir. Alevî ve Şii şairler, başlarla gözler ve burunun çifte "Ali" olduğunu şiirlerinde söylemişlerdir. Tekkelerde bu çeşit levhalar pek çoktu. Hurufiler de "kaşlarla gözlerin ve burunun çifte "Fazl" olduğunu söylemişler ve bu çeşit levhalar yazmışlardır. Bu beyitte de Mevlâna kaş "nun", gözü "sad", kulağı da "cim" harflerine benzetmiştir.
- S. 27, B. 31 dan sonraki başlık ve bahis: Levhi mahfuz için bakınız: c. I, s. 104, b. 1064.
- S. 30, B. 345 den sonraki başlık: "Hasretlik kullara. Hiçbir peygamber gelmedi onlara ki onunla alay etmesinler!" Sûre 36 (Yasin), âyet 30.
- S. 30, B. 348-349: Bu iki beyit arapçadır.
- S. 30, B. 345 den sonraki bahis: Ferec, genişlemek, ferahlamak, genişlik, rahata çıkış mânalarına gelir. Hikâyede anlatılan sofi de, sofilerce "kabz" denilen ruh! bir sıkıntıya uğramış, bu tesirle önü dikişli veyahut yekpare olan kaftanını yakasından tutup ta eteğine kadar yırtmış, bu suretle ferec, genişliğe uğramış, bundan sonra önü tamamiyle açık ve bol yenli cübbelere "fereci", adı verilmiştir. Eskiden kadınlar da böyle bir cübbe giyerlerdi. Halk dilinde bu kadın cübbesi, fereciden bozma ferace adını almıştı.
- S. 31, B. 261: "Şüphe yok güçlkle beraber bir kolaylık var."Sûre 94, (İnşirah), âyet 5-6.
- S. 32, B. 375. "Şüphe yok ki o, kadri büyük Kur'andır, Gizli bir kitapta, Levhi mahfuz'dadır. Ona temiz olanlardan başkası dokunamaz." Sûre 56, (Vakıa), âyet 77-79. Peygamberin de "Tanrı, tertemizdir, temizliği sever ve temiz olan kişinin ibadetini kabul eder" dediği rivayet edilmiştir.
- S. 36, B. 419 dan sonraki başlık: O Tanrı, bir Tanrı!-S. 38, B. 451: Hilelerle hileler yaptılar ama onların hilelerinin cezası, Tanrı yanındadır, hattâ hileleri dağları yerinden oynatsa bile." Sûre 14 (İbrahim), âyet 46.
- S. 38, B. 454: Ahu Said al-Hudri, Peygamberin "Her şeyin bir alâmeti var. Müminin alâmeti de aklıdır, akılı ne kadarsa ibadeti, o derecede ve o kadardır" dediğini rivayet etmiştir. Ayrıca bir gün Ayşe "İnsanlar, dünyada ne ile birbirlerine üstün olurlar?" diye sormuş. Peygamber de "Akılla" demiş. Ayşe "Ya ahrette?" diye sorunca yine "Akılla" diye cevap vermiş. Ayşe "Amelleriyle mükâfatlanmazlar mı?" deyince Peygamber "Ya Ayşe, Tanrı onlara ne kadar akıl verdiyse o kadar ibadette bulunurlar. Amelleri, akılları ne kadarsa o kadardır ve tabii de amelleri ne kadarsa o kadar da mükâfata nail olurlar" odiye cevap vermiştir. Yine Peygamberin "İnsan huyunun güzelliğiyle geceleri ibadette bulunup uyumayan, gündüzleri de oruç tutan kişinin derecesine ulaşır, insanın huyunun güzelliği de aklının derecesindedir. Akılı tam oldu mu imanı da tam olur ve rabbine itaat eder" dediği rivayet edilmiştir.
- S. 39, B. 458 den sonraki bahis: Mutezile, insanların akılları, yaradılıştta birdir; sonradan tahsil, terbiye ve tecrübeler artar derler. Mutezile ve itizal için c. 2, s. 6, b. 61 in izahına bakınız.
- S. 40, B. 466: Sührab, İran destanındaki meşhur İran kahramanı Rüstem'in oğludur.
- S. 41, B. 492: "Ben kırık gönüllerdeyim" diye bir hadîsi kutsi vardır. Bunu "Ben kırık gönüller ve yıkık mezarlardayım" diye de rivayet edenler vardır.
- S.-42, B. 497 den sonraki bahis: Bu hadisi kutsi, I nci ciltte geçmiştir. S. 190, B. 1038 in izahına bakınız.
- S. 42, B. 498: Tavus kuşu, malûm olduğu üzere çok güzel bir kuştur. Yalnız ayakları, bu güzellikle tamamiyle bir tezat teşkil eder. Gururlandı, salına salına yürümeye başladı mı gözü ayaklarına düşer, onların çirkinliğini görünce "ah" diye bağırır. Hakikaten bu güzel kuşun ayakları gibi sesi de çirkindir.
- S. 42, B. 499: Az kaldı ki Kur'anı duyduktan zaman gözleriyle seni düşüreceklerdi, şüphe yok bu, delidir derler. Fakat Kur'an, ancak âlemlere bir öğüttür Sûre 68 (Kalem), âyet
- 51-52. Beni Esed kabilesinde nazar değıdirmekle meşhur birisi varmış. Bir gün, Peygambere raslayınca bakmış, Peygamberin ayakları titremeye başlamış. Bu âyet de bu münasebetle inmiş. Bu iki âyeti nazar için okuyup üfledikleri gibi levha yaparak bir yere de asarlar, B. 505 en sonraki bahiste de aynı şey anlatılmaktadır.
- S. 43, B. 514: "Rahmetim gazabımdan üstündür" diye bir hadisi kutsi vardır.
- S. 45, B. 528: "Saltanat kısırdir . " Al mülkü akıym " diye bir söz söylenegelmiştir.
- S. 46, B. 539: Bizim çocukluğumuzda dahi bu âdet vardı. Tavus kuşunun tüyünü mushaf arasına korduk. Hattâ bozulmasın diye

de ekmek çiğneyip tüyün alt kısmını sarardık. İhtimal önceleri, tavus kuşu tüyünü, okudukları yer belli olmak üzere Kur'an'a koymak âdet olmuş, yahut da bunu sonradan kalınca kâğıttan yapılan mtklap olmak üzere kullanmışlar, yani kâğıdın yaldızları tez tipli yerleri ve yazılan bozulmamak için yapraklan bununla açmışlar, sonraları da sebebi unutulmuş bir âdet olup kalmıştır.

S. 46, B. 551: "Şüphe yok Tanrı, yere ekilen taneler" tohumları çatlatır bitirir ölüden diri çıkarır diriden ölü. İşte Tanrınız budur, nereye dönüyor gidiyorsunuz?" Sûre 6 (En'âm) âyet 95.

S. 47, B. 556 dan sonraki başlık ve bahis: Sofiler yedi nefis, daha doğrusu, nefis için yedi tavır, yedi mertebe kabul ederler ve bunlara "Etvarı seb'a - yedi tavır" derler. Nefsin ilk derecesi "nefsi emmare" dir. Nefis, yani insanın maneviyatı bu derecede daima kötülüğe meyleder, insana fenalık yapmasını emreder, insan, kendini ıslah etmeye başlarsa mâneviyeti, bu dereceden yükselir. O vakit nefis, "nefsi levvame" adını alır. İnsan, bu durakta da fenalık yapar amma yaptığı kötülüğe pişman olur. Kötülükten sonra kendi kendisini kınar. Derken insana artık iyilikler ilham edilmeye başlar, insanı âdeti içinden iyiliklere sevk ederler. Bu durakta nefsin adı "nefsi mülhime" dir. İnsan bu dereceyi de aşarsa "nefsi mutmainne" makamına varır ki bu makamda artık inancı tam olur, hiçbir şüphesi kalmaz, Tanrı'ya tam inanır. Bundan ileri makamda insan, Tanrı'dan razı olur, her şeye boyun eğer ve "nefsi raziyye" makamına varır. Derken artık Tanrı, insandan razı olur. Bu makama da "nefsi marziyye" denir. Bu altı makamdan sonra insan, âdeti Tanrılaşır. Kendisinde hiçbir varlık kalmaz. Bu son makama da "nefsi sâfiyye" yahut "nefsi zekiyye" adı verilir. Salık, yani hakikat yolcusu, bu yedi tavırla teslik eden, götüren tarikatlarda her makamda Tanrı'nın bir adı zikredilir ki "Esmâi seb'a - yedi ad" denen bu isimler sırasıyla şunlardır: Lâilâhe illallah, Allah, Hû. Hak, Hay, Kayyum, Kahrû. Mevlevilerde bu yedi tavır, esaslı bir surette yoktur. Zaten Şuttar yolu olup ibadet ve zühütten ziyade aşk, cezbe ve bunlar için de sohbeti esas tutan ve âdeti bir melâmet yolu olan mevlevilikte ilk zamanlarda da, olgunluk ve kemal zamanında da yalnız tek bir ad anılır: Allah. Hattâ bunun sebebi, Mevlâna'nın babası Sultan al-ulemâ Muhammed Bahaeddin Veled'e solunca "Allah, kuluna kâfi değil mi?" mânasındaki âyeti okumak suretiyle cevap vermiştir.

S. 47, B. 558: "Sakin din işlerinde derine varmayın, pek ince ve derin düşünmeyin. Tanrı, dini kolaylaştırmıştır. Kolayınıza geleni, kudretinizin yettiği şeyi yapiverin" mealinde bir hadis rivayet edilmiştir.

S. 47-48, B. 564-566: Had, bir şeyin mahiyetine delâlet "den şeydir. A'yan, zatiyle kaim olana, yani cevhere denir. Bir kıyasta mevzu, müptedadır; mahmul haberdır.

S. 48, B. 568: Bir kıyasta neticenin aynı, yahut o neticenin zıddı anılmazsa o kıyasa İktiranı kıyas derler. Âlem değişir, her değişen şey, sonradan meydana gelmez. Şu halde âlem de sonradan meydana gelmez gibi.

S. 49, B. 579-580: "Ey inananlar, kazandığınız temiz şeylerle sizin için yerden çıkardığımız şeylerden yoksulları da doyurun. Kötü ve pis şeylerle yoksulları dourmaya kalkışmayın. Gözünüzü yummadığınız takdirde size pis ve kötü şeyler verilse almazsınız ya. Bilin ki Tanrı, Şüphe yok ganidir ve öğülmüş Tanrı'dır," Sûre 2 (Bakara), âyet 267. "Tanrı rızası için sabredip namaz kılanlar, onlara verdiğimiz rızıklardan gizli, açık yoksulları görüp gözetin, bakıp doyuranlar, kötülüğü iyilikle giderenler yok mu? Ahiret yurdu işte onların! Sûre 13 (Ra'd), âyet 22. 35 inci sûrenin (Fâtır) 29 uncu âyetinde de yine Tanrı kitabını okuyanlar, namaz kılanlarla Tanrı'nın verdiği gizli ve açık olarak yoksulları doyurmaya sarfedenlerin sonsuz bir kazanç elde edecekleri bildirilmektedir. Kur'an'da, birçok yerlerde "Tanrı" yolunda" kaydıyla birçok yerlerde de yukarıdaki âyetlerde olduğu gibi mutlak olarak yoksulları görüp gözetmek ve onlara bakmak, onları doyurmak emredilmekte, bu işte bulunanlar, öğülmektedir ki bu ibadet, muayyen malın muayyen şartlarla muayyen bir zaman sonra muayyen bir kısmını ayırıp yoksullara vermekten ibaret bedeni bir ibadet olan zekâtla her ramazan ayının sonunda o ayram ayı görününce buğday, arpa, kuru üzüm ve hurmadan bir miktarını, yahut bunun tutarını yoksula vermekten ibaret olan fitreden ve yine savaşta alınan ganimetlerin, yahut Şia'ya göre her çeşit kazancın beşte birini soyu, Peygamberin atası Abdülmuttalib'e çıkan seyyitlere vermekten ibaret olan humûs'ten, hâsılı farz olan bedeni ibadetlerden ayrı ve Tanrı'ya yaklaşma için yapılan sünnet ve müstahap bir ibadettir.

S. 49, B. 581: "Ey inananlar, sabredin sabırlı olun, başlanın ve Tanrı'dan çekinin de kurtulmuş olursunuz belki." Sûre 3 (Âli İmran), âyet 200.

S. 49, B. 582: "Yeyin, için, israfta bulunmayın. Çünkü o müsrifleri sevmez." Sûre 7 (Enfâl), âyet 31 dedir.

S. 49-50, B. 589-590: Müslümanlıkta iman formülü olan "La ilahe illallah Muhammedün Rasûlullâh" sözünün ilk cüz'üne, yani "La ilahe illallah - Tanrı'dan başka yoktur tapacak" sözüne işaret edilmektedir. Bu sözde "La" yani yoktur kelimesi, nefiydir "illâ" yani ancak kelimesi ispattır.

S. 50, B. 596: Emevi'lerden olduğu halde adaletiyle meşhur olan Ömer-ibn-i Abdülâziz'le Emeviler'in meşhur ve zâlim valisi Haccac.

S. 50, B. 603ten sonraki başlık: Böyle bir hadis rivayet edilmiştir.

S. 52, B. 619 dan sonraki başlık ve bahis: Marut ve Harut için c. I, s. 52, b. 935 in izahına bakınız.

S. 56, B. 673: "Yoksulluk benim öğündüğüm şeydir. Öbür peygamberlere onunla öğünürüm" diye bir hadis rivayet edilmiştir. Sofilerce burada yokluk, yoksulluk, maddî değil, mânevîdir.

(701 - 1400 Beyitler)

701 Ben dadı istemem, ana daha hoş. Ben Musa'yım benim dadım anamdır.
Ben, aynı lutfunu vasıtaıyla elde etmek istemem. Çünkü bu ilgi, nicelerin helakine sebep oldu.
Yahut da bulut, Tanrı yolunda yok olur da artık ayın yüzüne perdelik etmez.
Suretini yokluk şeklinde gösterir. Peygamberlerle velilerin tenleri gibi.

705 O çeşit bulut, perdelik etmez. Hatta mana bakımından perdelik etmesi bile faydalıdır.
Nitekim aydın sabahta katralar yağar, fakat gökte bulut yoktur.
O yağmur yağışı Peygamberin mucizesi idi. Bulut mahvoldu, gökyüzü rengini aldı.
Buluttu ama ondan bulut huyu gitmişti. Aşığın bedeni de sabırla böyle olur işte.
Bedendir ama bedenliği kaybolmuştur, değişmiştir, ondan renk de gitmiştir, koku da.

710 Kanat başkasının, baş bana lazım. Baş, duygu, görgü yurdudur ve bedenini direğidir.
Başkasının avı için can feda etmeyi mutlak küfür, hayırdan ümitsizlik bil.
Kendine gel, dudu kuşlarının önündeki şekere benzeme. Zehire benze de ziyandan kurtul.
Yahut da neşelen hitabını duymak için kendini köpeklerin önündeki ölüye benzet.
Hızır da bu gemiyi, zaptedecek kimseden kurtarmak için deldi.

715 "Yokluk benim iftiharımıdır" sözü, onun için yüce bir söz oldu, tamahkarlardan gani Tanrı'ya kaçmama yol açtı.
Mamurelerde oturanların hırsından kurtulmak için defineleri, yıkık yerlere gömerler.
Kanağını yolmayı bilmiyorsan yürü, halvete gir de bütün kanatlarını şuna buna harcatma.
Çünkü sen hem lokmasın, hem lokmayı yiyen. Ey can, aklını başına al, hem yiyorsun hem yeniyorsun!

Tanrı'dan başka her şey hem yer hem yenir. Çekirge avlamakta olan ve ardında onu avlamaya kalkışan aç doğan kuşundan gafil bulunan kuş gibi. Şimdi ey Ademoğlu, sen yiyor ve avlanıyorsun ama seni de avlayacak ve yiyecek olandan emin olma. Onu baş gözüyle göremiyorsan can ve ibret gözüyle gör de sırrın gözü açılınsın

Bir kuşçağız kurt avlıyordu kedi fırsat bulup onu kapıverdi.

720. Yiyordu, yeniyordu, fakat kendisi avlanırken başka bir avcıdan haberi bile yoktu.
Hırsız, bir kumaşı çalmaktadır ama şahne de, hırsızın düşmanları ile beraber ardındadır.
Hırsızın aklı, pılı pırtıda, kilitte ve kapıdadır. Şahnedin ve seher çağından ah edeceğinden gafilidir.
Sevdasına öyle dalmıştır ki kendisini arayandan haberi bile yoktur.
Bir ot, arı duru bir suyu içti mi derhal bir hayvan gelir, onu otlar yer.

725. O ot, hem yer, hem yenir. Tanrı'dan her varlık böyledir işte.
Tanrı "Sizi doyurur, fakat kendi yemek yemez" Tanrı ne yenir ne yer. O, et ve deri değildir.
Yiyen ve yenilen, pusuya gizlenmiş bulunan bir yiyiciden nasıl emin olabilir?
Yenen şeylerin emin olması, sonunda yas ve matem verir. Yürü, yemeyen içmeyen Tanrı'nın tapısına git.
Her hayal, başka bir hayali yemekte, her düşünce, başka bir düşünceyi otlamaktadır.

730 Hayalden geçemiyorsun, yahut da uyuyup ondan kurtulamıyorsun.
Düşünce arıdır, uykunsa su. Uyusan bile uyandın mı yine başına üşüşür.
Nice hayal arılar uçuşup durur, seni bu yana o yana çekştirir.
Bu hayal, yiyenlerin en aşağılığıdır. Öbürlerini ise ululuk ıssı Tanrı bilir.
Kendine gel de o kaba ve haşin yiyiciler bölüğünden kaç. "Seni biz koruruz" diyen Tanrı'ya sığın.

735 Yahut da o koruyucuya koşup kurtulmak elinden gelmiyorsa o koruma sıfatını kazanan kişiye kaç.
Elini pirden başkasına verme. Pirin elini tutan Tanrı'dır.
Senin kocalmış aklın, çocukluğu huy edinmiştir, nefis civarında bu huy kazanmıştır. O, perde altındadır.
Kamil bir aklı, aklına arkadaş et de aklın, o kötü huydan vazgeçsin. Elini onun eline verdin mi yiyicilerin elinden kurtulursun.

740 Tanrı, "Tanrı eli onların ellerinin üstündedir" dedi ya, işte senin elin de o biat ehlinin eli olur.
Elini pirin eline verdin, o her şeyi bilen ulu pire uydun mu, kurtuldun demektir.
Çünkü o, ey mürit, vaktinin peygamberidir... Peygamberin nuru ondan zuhur eder.
Ona uydun, onun elini tuttu mu Hudeybiye'de bulunup Peygambere biat eden sahabeden olursun.
Cennetle muştulanan o on kişiden sayılırsın, halis ve potada erise bile ayarı düşmez altına dönersin.

745 Bu bilelik doğrudur çünkü insan kimi severse ona eşittir.
Bu alemde de onunladır, o alemde de. Bu, huyları güzel Ahmet'in hadisidir.
Dedi ki: "İnsan sevdiği ile beraberdir" Kalp dilediğinden ayrılmaz.
Nerede tuzak ve yem varsa orada az otur. Yürü ey arık kötürüm, kendin gibi arık kötürümleri gör!
Ey zebunların zebunu, şunu da bil ki, el, elin üstündedir el üstünde el vardır.

750 Ne şaşılacak şey, sen hem zebunsun, hem de zebunların elini tutmaya çalışıyorsun. Hem avsın hem de avlamayı diliyorsun.
Onların önüne ardına set olma. Çünkü, sen düşmanı görmezsin ama o düşman ortadadır.
Avcılık hırsı, insanı kendi avlanacağından gafil kılar. Erlik gösterir ama yüreksizdir.
İstekte bir kuştan aşağı olma. Serçe kuşu bile önüne ardına bakınır.
Yemin bulunduğu yere geldi mi önüne ardına kaç kere dolanır.

755 Acaba der, önümde ardımda bir avcı var mı? Varsa onun korkusu ile şu lokmadan el çekmem gerek.
Kötülerin hikayelerini gör, hallerine bak. Eşinin dostunun ölümlelerinden ibret al.

Onları silahsız, pusatsız nasıl helak etti? Bir bak. O, herhalde senin yanındadır. Tanrı işkence yapar ama gürzle elle değil. Bil ki Tanrı, elsiz hüküm sürer, ferman yürütür. Tanrı varsa hani, nerede? Diyen işkenceye uğradı mı vardır, odur diye ikrar eder.

760. Tanrı varlığı şaşılacak bir şey, akıldan uzak diyen, gözyaşları döker de ey bana benden yakın Tanrı diye yalvarmaya koyulur. Tuzaktan kaçmak vaciptir, fakat senin tuzağın kanadına yapışkıdır. İşte onun için ben, bu menhus tuzağın mihini çekip çıkarıyorum; murada erişmek için dilimi, damağımı acıtmamak istiyorum. Bu sözü, senin aklına uygun söyledim. Anla da arayıp taramadan yüz çevirme. Hırs ve hasetten ibaret olan şu bağı çöz. Ebuleheb'in karısının boynundaki hurma ipini düşün.

Halil aleyhisselamın kuzgunu öldürmesindeki sebep. Bunun müridi helak eden kötü sıfatlardan hangisinin giderilmesine işaret olduğu

765. Ne bu sözün sonu vardır, ne de bu söz bitip tükenir. Ey Tanrı Halil'i, kuzgunu neden öldürdün? Buyruğa uydun doğru. Fakat bu buyruğun hikmeti neydi? Onun sırlarından birazcığını göstermek gerek. Kara kuzgunun gaa diye bağırması, dünyada daima uzun bir ömür istemesindedir. İblis gibi tek ve pak Tanrı'dan kıyamete kadar dünya hayatını ister. İblis de "Beni kıyamet gününe kadar yaşat " dedi. Keşke, "Rabbimiz, tövbe ettik" deseydi.

770. Tövbesiz ömür, baştanbaşa can çekişmedir. Hazır olan kaçılmayan ölüm, Tanrı'dan gafil olmaktadır. Hakla olunca ömür de, ölüm de... ikisi de hoştur. Fakat Tanrı'sız abıhayat bile ateştir. Öyle bir tapıdan daima ömür istemesi de lanet tesiriyledir. Tanrı'dan, ondan başkasını istemek, görünüşte istenen şeyin artmasını stemektir, ama hakikatte onun tamamı ile eksilmesini dilemektir.

Hele ayrılık ve yabancılıkla geçen ömür yok mu? Bu adeta aslanın huzurunda tilkilik taslamaya benzer.

775. Bana daha fazla ömür ver de daha gerisin geri gideyim; mühletini uzat da daha aşağılık bir hale geleyim demektir. Nihayet o, lanete nişane olur. Lanet isteyen kişiye kötü bir kişidir. Hoş ömür, yakınlık aleminden can beslemektir. Kuzgunun ömrü ise pislik yemek içindir. Bana fazla ömür ver ki pislik yiyeyim, daima bana bunu ver ki benim yaradılışım kötüdür demektir. O ağız kokan kuzgun, eğer pislik yemeseydi beni kuzgun huyundan kurtar diye yalvarırdı.

Münacat

780. Ey toprağı altına çeviren, bir başka toprağı da insanlar babası yapan Tanrı! Senin işin, eşyayı olduğu halden çevirmek, ihsan ve lutüflarda bulunmaktır, benim işimse yanlışa düşmek, unutmak ve hata etmektir. Bilginle yanlışımı noksanı mı döndür. Ben baştan aşağıya kadar sümükten ibaretim, sen beni sabırdan, hilimden ibaret bir hale getir.

Ey çorak toprağı ekmek haline getiren, ey ölü ekmeği canlandıran, can eden. Ey şaşırılmış cana rehberlik eden, ey yolunu sapıtmış peygamber yapan!

785. Yeryüzünün bir cüzünü gök yaparsın. Yeryüzünün neşesini yıldızlarla artırırısın. Kim bu alemde bir abıhayat elde ederse ölüm, ona başkalarından daha çabuk gelir çatar. Kâinata bakan gönül gözü, görür ki burada daima yeniden yeniye bozulup düzelen şeyler var. Şu ten hırkasının iğnesiz, ipliksiz dikilmesinden ve bakırı altın yapan iksirden başka bir şey değildir. Sen, var olduğun gün, ya ateştin, ya yel, yahut da toprak.

790. Eğer o halde ebediyen kalman mümkün olsaydı hiç sana bu yücelik nasip olur muydu? Tanrı seni değiştirdi. Önceki varlığın kalmadı. Onun yerine sana daha iyi varlık verdi. Böylece yüz binlerce varlığa büründün ki daima ikinci varlık, ilkenden iyidir. Bunları değiştiren Tanrı'dan gör de vasıtaları bırak. Çünkü vasıtalara kapıldın da aslından uzaklaştın. Nerede vasita çoğalırsa ulaşma kaybolur gider.

795. Şaşkınlığın, her şeyi sebepten bilmendendir. Halbuki hayret, sana o tapıya yol açar. Bu varlıkları yokluklardan buldun. Öyleyse neden yokluktan yüz çevirdin? O yokluktan ne ziyana uğradın ki varlığa yapıştın a yer faresi! Madem ki ikinci evvelkinden daha iyidir, yokluğu ara, insanı halden hale değiştirene tap. A inatçı, varlığa düştüğün demden beri şimdye kadar her lahza yüz binlerce haşır gördün.

800. Haberin yokken cemad aleminden yetişip gelişen nebat alemine geldin. Nebat aleminden de hayat ve iptila alemine düştün. Sonra tekrar güzelim akıl ve temyiz alemine gider, bu beş duyguyla altı cihet aleminden kurtulursun. Bu ayak izleri, deniz kıyısına kadar gider. Sonra deniz içinde ayak izleri yok olur biter. Çünkü kuruluk menzillerinde ihtiyat için köyler vardır, yurtlar vardır, konaklar vardır. Deniz konakları da durup dinlenmeyen, sahası ve tavanı olmayan dalgalanmalardır.

805. O menzillerin nişanesi adı sanı yoktur. Nebat aleminden sırf ruh alemine kadar her iki konak arasında bunlar gibi yüzlerce konak vardır. Yokluklarda bu varlığı gördün de nasıl beden varlığına böyle yapıştın? Kendine gel ey kuzgun, kendine gel de şu canı ver, doğan kuşu ol. Tanrı'nın halden hale döndürmesi karşısında canıyla başını oyna. Yeniye al, eskiyi bırak. Çünkü her yılın, geçen üç yıldan daha artıştır daha üstün.

810. Hurma fidanı gibi ihsan sahibi olamazsam var, eskiyi eskiye kat ambarına yığ!
O eski, kokmuş ve pörsümüş şeyi körlere hediye et.
Yeniye gören seni almaz. O Tanrı'ya av olur, sana tutulmaz.
Ey kara ve tuzlu su, nerede kör kuş varsa bölük, bölük senin başına toplanır.
Bu suretle de körlükleri artar. Çünkü kara su, körlüğü arttırır.

815. Dünya ehlinin bu sebeple gönül gözleri kördür; onlar, balçıkla bulanmış su içerler.
Madem ki gizli bir alemde abıhayatın yok, şu halde kara ve tuzlu suyu ver, kötülüğü al bu alemde!
Bu halle bir de varlık istiyor, onu anıyorsun ha. Halbuki sen, zenci gibi kara yüzlü olmakla neşelisin.
Zenci aslından öyle doğduğundan, aslından zenci olduğundan o kara renkten hoşlanır, rahattır.
Fakat bir gün güzelleşse, güzel yüzlü bir hale gelse de sonra kararsa çaresini aramaya koyulur.

820. Uçar kuş, yeryüzünde kalsa derde, eleme düşer, feryat etmeye başlar.
Fakat ev kuşu, yeryüzünde güzelce yürür, yem toplar, neşeli bir halde dönüp dolaşır.
Çünkü o aslında uçamaz, öbürü uçucudur.

Peygamber aleyhisselam "üç kişiye acıyın : bir kavmin aşağı bir hale düşen yücesine, yoksullaşan zenginine, cahillere oyuncak olan bilginine" dedi

Peygamber, canım hakkı için dedi, yoksul düşen zengine,
Hor hakir bir hale gelen yüceye, yahut da bilgisizlikle şöhret kazanan Mudar kabilesinin arasına düşmüş saf ve temiz alime acıyın.

825. Peygamber dedi ki: Taş ve dağ bile olsanız bu üç bölük halka merhamet edin.
Çünkü o, başlıkta bulunduktan sonra hor oldu. Öbürü, zenginken yoksul düştü, parasız kaldı.
Üçüncüsü de, alemde ahmak adamlar arasında belalara uğrayan alimdir.
Çünkü yücelikten horluğa düşmek, bedenden bir uzvu kesmektir.
Bedenden ayrılan uzuv, ölür, yeni kesilmiş uzuv bir müddet oynar, oynar ama bu hareket sürüp gitmez.

830. Geçen yıl Elest kadehinden şarap içen, bu yıl baş ağrısına eza ve cefaya uğrar.
Köpek gibi bayağı olan kişide padişahlık hırsı ne gezer.
Suçu olan tövbe eder. Yolu kaybeden kişi ah eder.

Ceylan yavrusunun eşekler ahırına düşüp mahpus olması , eşeklerin o gariple gah savaşarak gah alay ederek eğlenmeleri, gıdası olmayan kuru ot yemeye mecbur oluşu...

Bu, Tanrı'nın has kulunun sıfatıdır, o da dünya, hava ve heves ve şehvet ehli arasında bu hale düşmüştür."İslam garip başlar garip biter. Ne mutlu gariplere" denmiştir. Tanrı Peygamberi doğru söylemiştir.

Avcının biri, bir ceylan tuttu. O merhametsiz herif, ceylanı ahıra kapattı.
Ahır, öküzlerle, eşeklerle doluydu. O herif de ceylanı, zalimler gibi bu ahıra hapsetti.

835. Ceylan, ürkekliğinden her yana kaçmakta idi. Avcı, geceleyin eşeklere saman veriyordu.
Her öküz, her eşek, açlığından samanı şeker gibi yiyor, şekerden de hoş buluyordu.
Ceylan, gah bir yandan bir yana kaçıyor, gah tozdan, dumandan yüzünü çeviriyordu.
Kimi, ziddi ile bir araya koyarlarsa onu, ölüm azabına uğratmış olurlar.
Süleyman da Hüthüt, gitmeye mecbur olduğuna dair kabul edilebilecek bir özür getirmezse,

840. Ya onu öldürürüm yahut da sayıya gelmez bir azaba uğratırım demişti.
Ey güvenilir kişi, düşün, o azap hangi azap? Kendi cinsinden olmayanlarla bir kafese kapatılmak!
Ey insan, bu kafeste azap içindesin. Can kuşun, seninle cins olmayanlara tutulmuş.
Ruh, doğan kuşudur, tabiatlarsa kuzgundur. Doğan kuşu, kuzgunlarla baykuşlardan yaralanır.
İşte can kuşu da, Sebzar şehrindeki Ebubekir gibi onların arasında zari, zari ağlayıp inleyerek kalakalmıştır.

Muhammed Harzemşah'ın halkı tamamıyla Rafizi olan Sebzarı savaşıyla alması, şehirlilerin aman dilemeleri, padişahın bu şehirden bana Ebubekir adlı birisini armağan verirsiniz canınızı bağışlarım demesi

845. Muhammed Alp Ulug Harzemşah, tamamı ile mahvolmuş Sebzarlılarla savaşa gitmişti.
Askerlerini sıkıştırdı. Ordusu, düşmanları öldürmeye koyuldu.
Şehirliler aman diye huzuruna gelip secde ettiler. Kulağımıza küpe tak, bizi kul et, tek canımızı bağışla.
Sana lazım olan her vergiyi her hediye verelim, onu her yıl çoğaltalım.
Ey aslan huylu canımız senin, bir zamancağız onu bize emanet bırak dediler.

850. Padişah bana Ebubekir adlı birisini getirmezseniz canınızı kurtaramazsınız. Şehrinizden Ebubekir adlı birini bana armağan olarak sunmazsanız,
Size kötülük eder, sizi ekin gibi keser biçerim. Ne vergi alırım, ne afsun dinlerim dedi.
Yoluna altın dolu bir çuval getirip, bu şehirden Ebubekir adlı birini isteme.
Sebzar'da nasıl olur da Ebubekir bulunur? Hiç dere içinde ıslanmamış toprak parçası bulunur mu? dediler.

855. Padişah altından yüz çevirip "A mecusiler" dedi, Ebubekir adlı birisini armağan olarak getirmediğiçe
Fayda yok. ben çocuk değilim ki altına, gümüşe hayran olayım."
Ey zebun kişi sen de secde etmediğiçe kıçınla mescidi silip süpürsen kurtulamazsın.
Şehirliler, sağdan, soldan haberciler uçurdular. Bu yıkık yerde bir Ebubekir var mı nerede? diye aramaya koyuldular.
Üç gün üç gece koşup tozduktan sonra bir arık Ebubekir bulabildiler.

860. Yolcuymuş, hastalıktan yıkık bir yerin bir bucağında kuruyup kalmış.

Bir yıkık bucakta uyuyormuş. Onu görünce, çabuk dediler,
Kalk seni padişah istiyor. Senin yüzünden şehrimiz ölümden kurtulacak.
Adam dedi ki: Ayağım olsaydı, yürümeye kudret bulsaydım gideceğim yere giderdim.
Bu düşman yurdunda kalır mıydım hiç? Sevgililerin şehrine koşar giderdim.

865. Ölü taşıyan bir salacayı getirip Ebubekir'i üstüne yatırdılar.
Hamallara verip görsün diye Harzemşah'ın huzuruna götürdüler.
Bu cihan, Sebzvar'dır. Tanrı eri, burada zayi olur gider.
Harzemşah ulu Tanrıdır. Bu rezil kavimden gönül istemektedir.
Peygamber, "Tanrı, suretlerinize bakmaz, kalbe bakar. Kalp işlerinizi düzene koyun" demiştir.

870. Tanrı, ben sana, bir gönül sahibinden bakırım. Secdene, altın vermene bakmam bile demektir.
Sen, gönlünü gönül sandın da gönül sahiplerini aramayı bıraktın.
Gönül öyle bir varlıktır ki bu yedi gök gibi yedi yüz tanesini oraya koysan kaybolur gider.
Bu çeşit gönül kırıklarına gönül deme. Sebzvar'da Ebubekir arama.
Gönül sahibi, altı yüzlü aynadır. Tanrı, altı cihette de o aynadan nazar eder durur.

875. Altı cihette bulunan, bu cihetlerden kurtulamayan kişiye Tanrı, o gönül sahibi vasıta olmadıkça nazar etmez.
Birisini reddederse onun için eder. Kabul ederse yine şefaataçlı odur.
O olmadıkça Tanrı kimseye rızık vermez. İşte ben, vuslata ulaşan kişinin ahvalinden bir miktarlığı söyledim.
Tanrı, ihsanını onun eline kor da acınanlara onun elinden ihsanda bulunur.
Onun avucu ile bütünlük denizi birleşmiştir. O, neliksiz ve niteliksizdir ve tam kemal sahibidir.

880. Söze sığmayan bu birleşmeyi söylemenin imkanı yoktur vesselam.
Ey zengin, yüzlerce çuval altın getirsen Tanrı der ki: A iki büküm adam gönül getir.
Gönül senden razı ise ben de razıyım. Gönül senden yüz çevirmişse ben de yüz çeviririm.
Sana bakmam, o gönle bakırım. Ey canı kapımda olan, bana armağan olarak gönül getir.
Gönül sahibi, seninle nasılsa ben de öyleyim. Cennetler anaların ayakları altındadır.

885. Halkın anası da odur, babası da odur, aslı da o. Ne mutlu gönlü deriden bedenden ayırt edebilen kişiye.
Sen dersin ki işte, sana gönül getirdim ya. Fakat o der ki: Kutu (şehir), bu gönüllerle dopdolu.
Sen, bana alemin kutbu olan gönlü getir. İnsanın canının canının canının canı, o gönlüdür.
İşte onun için o gönüller sultanı, nur ve ihsanlarla dolu olan gönlü beklemektedir.
Sen günlerce Sebzvar şehrinde gezip dolaşsan o çeşit bir gönül bulamazsın.

890. Nihayet solmuş, pörsümüş bir gönül bulur, onu salacaya kor, o tarafa götürürsün.
Ey padişahlar padişahı, sana gönül getirdim. Bu Sebzvar'da bundan daha iyi gönül yoktur dersin.
O da der ki: A küstah, burası mezarlık mı ki buraya ölü gönül getiriyorsun?
Yürü, padişah huylu gönlü getir ki varlık Sebzvar'ı onun yüzünden aman bulur. Sanki o gönül, bu cihandan gizlenmiştir. Çünkü karanlık, ışıkla bir yerde bulunmaz. Birbirlerine zittir bunlar.

895. Tabiat Sebzvar'ının, o gönülle düşmanlığı, Elest gününden miras kalmıştır.
Çünkü o, doğan kuşudur, dünya şehriyse kuzgun. Kendi cinsinden olmayanı görmek insanı yaralar.
İnsan, kendi cinsinden olmayana yumuşaklık gösterirse münafıklığından gösterir, onunla uyuşursa bir şey elde etmek için uyuşur.
Çünkü bu leş arayan aşağılık kuzgunun kat, kat yüz binlerce hilesi vardır.

900. Münafıklığı kabul ederlerse kurtulur; münafıklığı, kendisine fayda verecek bir doğruluk olur.
Çünkü gönül sahibi, debdebesiyle beraber bizim pazarımızda ayıplıdır.
Cansız değilsen gönül sahibini ara. Padişaha zıt değilsen gönülle aynı cinsten olmaya bak.
Halbuki riyası, sana hoş gelen, tabiatına uygun olan kişi, dostundur. Dostundur ama Tanrı'nın dostu değil ki!
Kim senin huyuna suyuna giderse sence ya velidir, ya peygamber.

905 Yürü, hava ve hevesi bırak da bir koku al, o güzelim amber kokusunu duy. Hava ve hevesine uyarsan dimağın bozulur. Misk ve amber sence hiçbir şeye yaramaz bir hale gelir.
Bu sözün sonu gelmez, halbuki ceylanımız, ahırda bir yerden bir yere kaçıp durmada.

Eşekler ahırındaki ceylan hikayesinin arta kalanı

O göbeği miskli ceylan, günlerce eşek ahırında işkence çekmekteydi.
Karaya vurmuş balık gibi can çekişmede, çırpınıp durmadaydı. Pislikle misk, adeta bir hokkaya girmişti.

910. Bir eşek diyordu ki: Ha, bu hayvanlar babası, padişahlarla beylerin huyunda susun!
Başka bir eşek, onun gidip gelmesine bakıp alay ederek bir inci bulmuş, nasıl olur da ucuza satar? diyordu.
Bir başka eşek, söyleyin diyordu, bu naziklikle padişahın tahtına çıkıp yaslansın.
Bir başka eşek de çok yemiş, imtilaya uğramış, yemeden kalmıştı. Ceylanı çağırdı.
Ceylan başını kaldırıp, hayır iştahım yok, kuvvetsizim dedi.

915. Eşek dedi ki: Biliyorum ki nazlanıyorsun. Yahut da utanıyorsun da onun için çekinmekteisin.
Ceylan kendi kendisine o yemek senin yemeğin. Senin bedeninin cüzileri, ondan dirilmekte, tazeleşmekte.
Ben çayırılığın arkadaşıydım. Duru sularla, bağlar, bahçelerle avunur, eğlenirdim.
Kaza ve kader, bizi azaba düşürse o huy, o güzel tabiat nasıl olur da değişir?
Yoksul olduysam bile nasıl olurda yoksulca hareket ederim? Elbisem eskidiyse ben yeniyim.

920. Ben, sümbül, laleyi, reyhanı bile binlerce nazla ve istemeyerek yerdim dedi.
Eşek, evet dedi, söylen, mırıldan. Gariplikle çok saçma şeyler söylenebilir.
Ceylan dedi ki: Göbeğim, sözlerime tanıklık etmede. Öd ağacı ile ambere bile ehemmiyet vermeme.

Fakat koku almayan, bunları nereden duyacak? Pislige tapan eŒeęe o koku haramdır. EŒek, yolda eŒek pisligeni koklar. Bu çeŒit mahluklara miski nasıl sunabilirim?

925. O Œafaatçı peygamber, bu yüzden "İslam dünyada gariptir" remzini söylemiŒtir. Çünkü zati, meleklerle hem dem olmakla beraber akrabaları bile ondan kaçarlar. Halk onun suretine bakar, onu kendilerine cins sanır ama ondaki kokuyu duymaz.

Öküz suretindeki aslan gibi. Onu uzaktan görürsün ama içini deŒmeye kalkıŒma. DeŒersen ten öküzünü terk et. Çünkü o aslan huylu, öküzü paralar.

930. Öküz tabiatı, seni baŒından eder, hayvanlık huyu, seni hayvanlıktan ayırır. Öküz bile olsan onun yanında aslan kesilirsin. Fakat sen öküzlükten hoŒlanıyorsan aslanlığı arama. Mısır azizi gayb gözüne kapı açıldığında rüyada, Yedi semiz ve besili öküzü yedi tane arık öküzün yediğini gördü. O arık öküzler hakikatte aslanlardı. Böyle olmasa o öküzleri yiyemezlerdi.

935. Œu halde iŒ eri de surette insan görünür ama hakikatte onda insanı yiyen bir aslan gizlidir. Adamı güzelce yer, onu tek mücerret bir hale getirir. Derdi varsa tortusunu süzer, saf bir hale sokar. O bir dert yüzünden bütün tortulardan kurtulur, ayağını süha yıldızının baŒına kor. Niceye yolsuzluklarla dopdolu olan kuzgun gibi söylenip duracaksın? Ey Halil horozu neden kestini diyeceksin? Halil der ki: Buyruğa uydum. İyi ama o buyruktaki hikmet neydi? Söyle de Tanrı'yı her bir kılımla tespih edeyim.

Halil aleyhisselam'ın, horozu kesmesi, müridin içinde bulunan helak edici ve kötü sıfatlardan hangi sıfatın giderilmesine iŒarettir?

940. Horoz Œehvete mensuptur, Œehvetine pek tapar. O zehirli ve kötü Œaraptan sarhoŒtur. Œehvet soy üretmek için olmasaydı Adem utancından kendisini hadım ederdi. Melun İblis, Tanrı'ya avlanabilmek için bana kuvvetli bir tuzak lazım dedi.

Tanrı, ona altın, gümüş ve at gösterdi, halkı bunlarla aldatabilirsin dedi. İblis, zahiren bunu beğendi. Beğendi ama suratını ekŒitti, sıkılmış turunç gibi dudaklarını sarkıttı.

945. Tanrı, o geberesiceye güzel madenlerden altın ve mücevheratı armağan etti. A melun dedi, Œu tuzağı da al. Œeytan dedi ki: Ey güzel yardımcı daha artır.

Yağlı, ballı Œeylerle ağır ve değerli Œaraplar ve bir çok ipek elbiseler verdi. Œeytan dedi ki: Yarabbi, imdat et, bundan fazla isterim. Ver de onları iplerimle adamakıllı bağlıyayım. Bu suretle erkek ve yürekli sarhoŒların, erkekçesine o bağları koparsınlar.

950. Bu hava ve heves tuzaklarıyla ipler, senin erini adam olmayanlardan ayırt etsin. Ey ululuk tahtının sultanı, baŒka bir tuzak istiyorum, öyle bir tuzak ki insanı baŒ aŒaęı atacak kadar Œiddetli ve aldatıcı olsun. Tanrı, Œarap ve çalgıyı getirip önüne koydu. Œeytan bunları görünce hafifçe güldü neŒelendi. Ezeli azgınlığa haber gönderip fitne denizinin dibinden toz kopar dedi. Musa'da senin kullarından bir kul değil miydi? Deniz dibinde tozdan perdeler salmadı mı?

955. Su her taraftan çekildi ve deniz dibinden bir toz koptu. Tanrı erkeklerin aklını, sabrını alan kadın güzelliğini ona gösterince. Parmacıklarını Œıkırdatarak oynamaya baŒladı. Ver, ver Œimdilik muradıma kavuŒtum dedi. Aklı fikri kararsız hale getiren o mahmur gözleri görünce, Œu gönlü çöre otu gibi yakıp kavuran dilberlerin yüzlerini seyredince neŒelendi.

960. Yüz. ben, kaŒ. Akik gibi dudaklar. Sanki ince bir perdeden Tanrı parlamıŒ. Œeytan, incecik perdeden Tanrı tecelli etmiŒ gibi o iŒveyi görünce derhal yerinden sıçrayıp oynamaya koyuldu.

"İnsanı en güzel bir sıfatla yarattık.Sonra onu aŒaęılıkların en aŒaęısına reddettik" ayetiyle "Kimi yaŒatır, ömrünün uzun ederse onu kocaltır, güzelliğini ve kuvvetini azaltırız" ayetinin tefsiri

Adem güzellik timsaliydi, melek ona secde etmiŒti. Fakat Adem, bu güzelliğten düşünce, dedi ki: Eyvah, varlıktan sonra yokluğa düŒtüm. Tanrı dedi ki: Cürmün Œu: Fazla yaŒadın. Cebrail, onu perçeminden tutup güzeller bölüğünden ve Œu cennetten çık dedi.

965. Adem yücelikten sonra bu aŒaęılık nedir? dedi. Cebrail dedi ki: O lütuftu bu da kahrı. Adem, ey Cebrail dedi, canla, gönülle secde etmiŒtin. Œimdi nasıl beni cennetlerden sürüyorsun? Güz mevsiminde ağaçların yaprakları nasıl dökülürse benden de bir sınama yüzünden Œu güzelim elbiseler uçmakta. Parlıtsı aya benzeyen yüz, ihtiyarlıkta kertenkele sırtına döner. Parıl,parıl parlayan o saç, o baŒ, ihtiyarlık çağında berbat bir hale gelir, tepedeki saçlar dökülür, insan kele benzer.

970.O naz ve edalarla salınan ve mızrak gibi dümdüz olan boy, kocalıkta bükülür, yay gibi iki kat olur. Lale rengindeki yüz safrana benzer. Aslan gibi kuvvetliken gücü, kuvveti kesilir, gibi takatsız bir hale gelir. GüreŒte hileyle bir pehlivanı koltuğuna alıp yere yıkarken Œimdi yol yürümek üzere onu koltuklarlar, onun koltuğuna girerler. Bu ancak gam alametidir, pörsüme niŒanesidir. Bunların her biri, ölüm elçisidir.

"Onu aŒaęılıkların en aŒaęısına reddettik. Ancak inanan ve iyilikte bulunanlar müstesna. Onlara sonu olmiyan ve kesilmeyen ecir vardır" ayetinin tefsiri

Fakat bir adamın hekimi Tanrı nuru olursa ona kocalıktan, harareten bir noksan gelmez.

975. Onun gevŒeklięi, sarhoŒun gevŒeklięi gibidir. O gevŒeklikte bile güçlü kuvvetlidir, Rüstem bile ona haset eder.

Ölürse kemikleri zevke gark olur, zerre,zerre bütün varlığı, şevk ışığına dalar. Fakat nuru olmayan kişi, meyvesiz bağıdır. Güz onu alt üst eder.

Gülü kalmaz, kara,kara dikenleri kalır. Saman yığını gibi sararır, mahsulsüz bir hale gelir.
Tanrım o bağ ne kusurda bulundu ki o güzelim elbiselerden ayrıldı?

980. Kendisini gördü. Kendisini görmek, öldürücü bir zehirdir ey sınanan kişi kendine gel!
Aşkından alemin ağlayıp inlediği güzeli, ne suçu var ki herkes kendinden uzaklaştırır.
Suçu şu: Süsü, püsü öğretidir. Öyle olduğu halde bu elbiseler benimdir diye davaya kalkışır.
Onu alalım da yakinen bilsin, harman bizimdir, güzellerse tanesini toplarlar.
Bilsin ki o süs, püs öğretidir. O varlık güneşinin bir ışığıdır.

985. O güzellik, kudret, fazilet ve hüner, güzellik güneşindedir, bu tarafa gelmiş vurmıştır.
O güneşin ışığı, yıldızlar gibi yine şu vurduğu duvarlardan çekilir gider.
Güneşin ışığı gitti mi her duvar, kapkara, karanlık bir halde kala kalır.
Güzellerin yüzünde insanı hayran eden nur, üç renkli camdan vuran güneşin ışığıdır.
Renk,renk camlar o nuru bize çeşit renkli göstermededir.

990. Renk,renk camlar kalmadı mı, o vakitler seni renksiz nur hayran eder.
Nuru, camsız görmeyi adet edin de cam kırılınca kör kalmayasın.
Öğrenilmiş, belenmiş bilgiye kani olmuş, gözünü başkasının nuru ile aydınlatmışsın.
O da, o ışığı öğretti aldığını bilesin diye senden mumunu kapıverir.
Fakat sen şükreder, çalıp çabalarsan gam yeme. Sana bunun gibi yüzlercesini verir.

995. Şükretmiyorsan artık kan ağla. Çünkü o güzellik kafirden ayrılmıştır.
Küfre ümmet olanların işleri borçtur. İmana ümmet olanların kalpleri temizdir, özleri halistir.
Şükür etmeyenden güzellikte kaybolur, hüner ve sanat da. Artık bir daha ondan bir eser bile göremez.
Akrabalık akraba olmayış, şükür ve sevgi, öyle bir gider ki bir daha aklına bile gelmez.
Ey kafirler, "Yaptıkları işledikleri boştur" ayeti, her murada erişmiş kişinin elinden o muradın, o maksadın çıkıp gitmesidir.

1000. Yalnız şükür ehliyle vefa sahiplerinin elde ettikleri kaybolmaz. Çünkü devlet, onların arkalarındadır.
Elden giden devlet, nereden kuvvet verecek? İnsana kuvvet ve kudret, gelecek devletten gelir.
"Borç verin" emrine uy da bu devletten borç ver. Bu suretle önünde yüzlerce devlet görürsün.
Bu içilen şeyden, biraz iç de önünde kevser havuzunu bulasın.
Vefa toprağına bir yudumcuk döken kişiden devlet avı, nasıl olur da kaçabilir?

1005. Tanrı, onları gönüllerini hoş eder. "Özleri doğrulmuştur halistir" Tanrı, onlara ihsan ettikleri şeyleri, o şeyler mahvolup bittikten sonra yine ihsan eder.
Ey ecel, ey köyü yağmalayan, bu şükreden kullardan ne aldıysan geri ver der. Ecel verir, verir ama onu kabul etmezler. Çünkü can nimetleriyle nimetlenmişlerdir.
Biz sofiyiz, hırkalarımızı attık. Mademki oynayıp yutulduk, artık geri almayız.
Biz, verdiğimiz şeylere karşılık ihsanlar elde ettik; bizden ihtiyaç, hırs ve garez gitti.

1010. Tuzlu ve helak edici sudan çıktık, arı duru suya, kevser kaynağına atıldık. Ey alem başkalarına ettiğin şeyler, vefasızlıktır, hiledir, aşırı nazdır.
Biz, verdiğimiz şeylere karşılık ihsanlar elde ettik bütün onları, senin başına döktük. Çünkü biz savaşa girmiş, savaşa girmiş savaşta şehit olmuş erlerimiz derler.
Sen de bu suretle bil ki pak Tanrı'nın yürekli ve yiğit öyle kulları vardır ki,
Dünya yalanının bıyığını koparırlar, otağlarını yardım burcunun ta üstüne kurarlar.

1015. Bu şehitler yine yeni baştan gazi olurlar. Bu tutsaklar yine yardım elde ederler.
Sonra yine yeni baştan yokluktan baş gösterirler de anadan doğma kör değilsen gör derler.
Sen de bu suretle bil ki yoklukta güneşler vardır. Burada güneş sayılan, orada süha yıldızıdır.
Kardeş yoklukta varlık nasıl olur? Zıt, ziddin içine nasıl girer sığışır?
"Ölüden diri çıkarır" hükmünü bil. Yokluk ibadet edenlerin ümididir.

1020. Ambarı boş olan ekinci, yokluk ümidi ile neşelenmez mi?
O yokluktan tohum bitecek, mahsul verecek diye sevinmez mi? Bu işi anladıysan düşün bak.
Sen de an be an yokluktan anlayış, zevk, huzur ve ihsan bulmayı beklemektesin.
Bu sırrı açığa vurmaya izin yok. Yoksa (değersiz bir şehir olan) Ebhaz'ı bir Bağdat haline getirdim.
Şu halde yokluk Tanrı sanatının hazinesidir. Ondandır ihsanlar gelip durmaktadır.

1025. Tanrı eşsiz, örneksiz şeyler yaratıp durmaktadır.
Eşsiz örneksiz şeyler yaratan da o zattır ki bir aslı, bir dayanağı olmadığı halde fer-i yaratır, izhar eder.

Yok gibi görünen ve hakikatta var olan alemle yok olduğu halde var görünen alem

Tanrı yoku var ve debdebeli gösterdi, varı da yokluk şeklinde izhar etti.
Denizi örttü de köpüğü meydana çıkardı, rüzgarı örttü de sana tozu gösterdi. Toprak, bir minare gibi havada döne,döne yücelir.
Toprak, kendiliğinden nasıl olur da yücelere çıkar?
A illetli, toprağı yücelerde görüyorsun, fakat rüzgarı görmüyorsun, onu delil ile anlıyorsun.

1030. Köpüğü her tarafa gider görmektesin. Fakat denizsiz köpük var olamaz ki. Köpüğü duygunla görür, denizi de delil ile anlarsın. Düşünce gizlidir de dedikodu meydana.
Bizse yok demeyi var olduğunu ispat sanmışız. Yoku gören bir gözümüz varmış meğer.
Uykulu göz, hayalden ve yoktan başka ne görebilir ki?
Hasılı, azgınlıkla başımız dönmüş, şaşırıp kalmışız. Hakikat gizli olduğundan hayal meydana çıkmış.

1035. Bu yoku nasıl da gözümüzün önüne dikti? O hakikat, gözden nasıl oldu da gizlendi?
Aferin ey büyüler yapan üstat! Senden çekinenlere tortulu suyu saf gösterdin!
Büyücüler pazardakilerin gözleri önünde ay ışığını ölçüp biçerler de para alırlar, kar ederler.
Bu ölçüp biçmeyle para kazanırlar. Halbuki alıcının elinden para da çıkar, kumaşı da kaybeder.
Bu alemde büyücüdür. Biz, onda ticaret ediyoruz, ondan ölçülüp biçilen ay ışığını alıyoruz.

1040. O, büyücü gibi acele,acele beş yüz arşın ay ışığı ölçer.
Fakat ey tutsak, ömrünün parasını aldın mıydı paradan da olursun, eline kumaş da geçmez, kesen de bomboş kalır.
Sana "kul eüzü" yü okumak, ey tek Tanrı, lütfet, beni bu üfürüklerden koru, feryat bu düğümlerden!
O büyücü karılar düğümlere üfürürler. Onların şerrinden sana sığınırım ey imdada yetişen Tanrı, medet demek gerekir.
Fakat azizim, bunu işinin, gücünün diliyle de okumalısın. Söz dili gevşektir.

1045. Zamanede sana üç yoldaş vardır. Biri vefakardır ikisi gaddar.
Biri dostlarındır, öbürü malın mülkün. Üçüncüsüye iyi işlerdir ve bu vefalıdır.
Mal seninle beraber gelmez, evden dışarı bile çıkmaz. Dost gelir, gelir ama mezar başına kadar.
Ölüm gününde dost, sana hal diliyle der ki:
Sana buraya kadar yoldaşım, bundan öteye gidemem. Mezarının başında bir zamancağız dururum.

1050. Fakat yaptığın işler vefakardır; onlara sarıl ki onlar; mezarın içine kadar seninle gelirler.

Mustafa aleyhisselam'ın "Sana, seninle beraber mezara gömülecek bir eş, bir arkadaş lazım. Sen, onunla gömülürsün, sen ölüsün ama o diridir. İyi ise sana iyilikte bulunur, kötüyse senden kurtuluşu giderir.Bu eş, bu arkadaş, senin yaptığın işlerdir. Elinden geldiği kadar işlerini iyileştir, iyi amelde bulun" hadisinin tefsiri. Tanrı elçisi doğru demiştir.

Peygamber dedi ki: Bu yol için amelden daha vefalı bir arkadaş, bir yoldaş yoktur.
Amelin, iyiye sana ebediyen dost olur. Kötüye mezarında yılan kesilir.
Babam, doğruluk yolundaki bu amel, bu kazanç, nasıl olur da üstatsız elde edilebilir?
Alemde en aşağılık sanat bile hiç üstatsız elde edilebilir mi?

1055. Her sanatın önu bilgidir, ondan sonra amel gelir. Bu suretle de amel, bir müddet mühletten, yahut ecelden sonra gayda verir.

Ey akıl sahibi, sanata çalış, fakat o sanatı, ehil olan kerem sahibi ve temiz bir kişiden öğren.
Kardeş, inciye sedefin içinde ara, sanatı da sanat ehlinde iste.
Öğütçüleri gördünüz mü insaf edin de onlardan öğrenmeye çalışın, çekinmeyin. Bir adam tabak olsa da tabaklık sanatını yaparken kirli bir hırka giyse bu hırka, onun zenginliğini ululuğunu azaltmaz ki.

1060. Demirci, demir döverken yırtık pırtık bir elbiseye bürünse halk yanında itibarı eksilmez ki.
Şu halde kibir elbisesini bedeninden çıkar. Bir şey belleyip öğrenme hususunda aşağılık bir elbiseye bürün.
Bilgi sahibi olmanın yolu sözledir. Sanat bellemenin yolu işle.
Yokluk istiyorsan o, konuşup görüşmeyle kaimdir. Bu hususta ne dilin işe yarar ne elin.
Can yokluk bilgisini bir candan beller. Bu bilgi ne defterden bellendir, ne dilden!

1065. O rumuz, yolcunun gönlünde varsa, ben de remizler bilirim derse yolcu, henüz remizleri bilmiyor demektir.
Yolcunun gönlü açılır,nurlanırsa o vakit Tanrı, "senin göğsünü açmadık mı? Seni ferahlandırmadık mı?" buyurur.
Senin içini açtık göğsünü ferahlattık.
Sense hala onu dışarıdan istemektesin. Süt sağılan yer, sensin de sen, başkalarının süt sağmasını bekliyorsun.
Sende kıyısı bucağı olmayan bir süt kaynağı var. Sen neden tulumda süt arasın?

1070. A su çeken, denize bir deliğin, bir yolun var senin. utan kuyudan su çekmeye!
"Elem neşrah" ayetinde bildirildiği gibi senin göğsün şerh edilmedi mi ki? Öyleyse neden sıkılır, neden yine şerh istersin ki?
İçinde gönlünün ferahlanmasına, şerh edilmesine bak ki "Onlar, kendilerinde olan Tanrı delillerini görmezler" ayetindeki kınamaya uğramayın.

"O sizinle beraberdir" ayetinin tefsiri

Başının üstünde bir sepet dolusu ekmek var da sen hala şuraya buraya koşup duruyor, ekmek istiyorsun.
Şaşkın mısın ne? Kendi başına dolan. Neden her kapıyı dövüp durursun? Yürü, gönül kapısını döv!

1075.Dizine kadar dereye girmişimde kendinden gafilisin, şundan bundan su isteyip durursun.
Önünde de sana yardım edecek su var, ardında da. Fakat kaynaklara ulaşman için önünde de set var, ardında da.
Ata binmişsin, at oyluğunun altında, fakat süvari at arıyor. Bu nedir? dense at, fakat nerede? Diyor.
Hey gidi hey! Bu altındaki at nedir? dedin mi evet diyor, at ama o atı kim gördü acaba?
Suyun sarhoşu su da gözünün önünde. Kendisi su içinde, fakat akar sudan haberi bile yok.

1080. İnci gibi hani. İnci de deniz içinde deniz nerede? Der. Sedef gibi olan hayal onun duvarı.
Nerede demesi kendisine hicap olmakta, güneşin ziyasını kaplayan bir bulut kesilmede.
Kendi kötü gözü, gözüne perde olmada. Ben seddimi kaldırdım demesi, kendisine set kesilmede.
Aklı kulağına bağ olmada. Ey Tanrı şaşkınlı, aklını Tanrı'ya ver.

Mustafa aleyhisselam'ın "Bütün dertlerini bir dert yapanı, Tanrı başka dertlerden kurtarır. Fakat dertlerini dağıtan, birçok şeylere dertlenen kişiyi, hangi vadiye helak olacaksa Tanrı kayırmaz"hadisinin tefsiri

Aklını bir çok yerlere dağıttın. Halbuki o saçma sapan uğraşman, o beyhude mırıldanman, bir tereye bile değmez.

1085. Aklının suyunu her diken, çekip durdukça akıl suyun, meyvelere nasıl ulaşabilir?
Kendine gel de o kötü dalı kes, buda. Bu güzel dala su ver de tazelendir.

Şimdi ikisi de yeşil ama sonuna bak. Bu sonunda bir şeye yaramaz, öbürüyse meyve verir. Bağın suyu buna helaldir, ona haram. Aralarındaki farkı sonunda görürsün vesselam. Adalet nedir? ağaçlara su vermek. Zulüm nedir? dikenini sulamak.

1090.Adalet bir nimeti yerine koymaktır, her su çeken tohumu sulamak değil. Zulüm nedir? bir şeyi yerinde kullanmamak, yeri olmayan yere koymak. Bu da ancak belaya kaynak olur. Tanrı nimetini cana, akla ver, iç ağrısına uğramış, düğümlerle, sıkıntılarla dopdolu olmuş tabiata değil. Dünya gamının savaşını bedenine yükle. O can çekişmeyi gönlüne, canına az tattır. Yük dengini İsa'nın başına koymuş da; tekme atan, yuvarlanıp kalgıyan eşeği çayıra salıveriyor.

1095.Sürmeyi kulağa çekmezler. Gönül işini bedenden istemek şart değildir. Gönülün yürü, nazlan, horluk çekme. Bedensen şeker yeme, zehir tat! Zehir bedene faydalıdır, şeker zararlı. Bedenin yardım görmemesi daha iyidir. Cehennem odunu bedendir, onu azalt, bir odun daha biterse hemen kes! Yoksa iki alemde de Ebuleheb'in karısı gibi odun hamalı olursun, odun hamalı.

1100.Sidre dalını odundan farket, ikisi de yeşil görünür yiğidim ama bir değildir. O dalın aslı yedinci kat göktü. Bu dalın aslı ise ateştir, dumandır. Duyguya göre ikisi de birbirine benzer. Çünkü göz ve duygunun mezhebi, yanlış görmedir. Bu, can gözüne görünür, gönle varmak için yorul çabala. Ayağın yoksa yuvarlan da nihayet her azı, her çoğu gör.

Şu beytin manası
Yolcuysan, yoldaysan, sana yol açarlar.
Yok olursan sana varlıkla yönelirler.

1105.Zeliha, her taraftan kapıları kapadı ama Yusuf'ta hiçbir hareket görünmedi. Kilit ve kapı tekrar açıldı, yol göründü. Çünkü Yusuf, Tanrısına dayanmıştı, her yana dönüp dolaşmaktaydı. Alemde bir yarık görünmemede ama Yusuf gibi hayran bir halde her yana koşup gelmek gerek. Ki kilit açılın, kapı görünsün, mekansızlık size yer olsun. Ey sinanan kişi, aleme geldin ama geldiğin yolu hiç görmüyor musun?

1110. Sen bir yerden, bir yurttan geldin. Geldiğin yolu bilmiyor musun, hayır, değil mi? Mademki bilmiyorsun, yol yok deme. Bu yolsuz yoldan bize gitmek görünür. Rüyada neşeli bir halde sağa, sola gitmekte. O meydanın yolu nerede biliyor musun? Sen gözünü kapa, kendini teslim et de kendini o eski şehirde göresin. Fakat gözünü nasıl kapatabilirsin ki yüzlerce mahmur göz, senin gözünü kapatmadan seni senden almada.

1115. Sen bir müşterinin aşkı ile gözünü dört açmışsın, ulu olma, baş olma ümidine kapılmışsın. Uyusan bile rüyada o müşteriyi görmedesin. Kötü baykuş, rüyada yıkık yerden başka bir şey görebilir mi? Kıvrıla büküle her an müşteriyi aramadasın. Fakat neyin var ki satacaksın? Hiçbir şeyin yok, hiçbir şeyin. Gönlünde bir ekmek, bir kuşluk kahvaltısı olsaydı alıcılara aldırmazdın bile.

Peygamberlik davasına kalkışan kişiye "Ne yedin de böyle ahmaklaştın, saçma sapan söyleniyorsun?" denilince
"Bir şey bulup yeseydim ne ahmaklaştırdım ne saçma sapan söylenirdim" demesi. Her iyi söze, ehlienden
başkasına söylenirse saçma denir, hatta söyliyenerler, o sözü söylemeye memur olsalar bile

Birisi ben peygamberim bütün peygamberlerden üstünüm diyordu.

1120. Boynunu bağlayıp padişaha götürdüler, dediler ki: Bu, ben Tanrı elçisiyim demekte. Halk, bu ne hiledir, bu ne saçma ve kötü şey diye karınca ve çekirge gibi başına üşüşmüş. Eğer bu, yokluk aleminden elçi olarak gelmişse diyorlar, biz hep peygamberiz hep yüceyiz. Biz de oradan garip olarak geldik, neden bu peygamberlik, sana mahsus olsun? Siz de uyuyan bir çocuk gibi yoldan, duraktan habersiz bir halde gelmediniz mi?

1125.Duraklarda uykuda ve sarhoş olarak geçtiniz. Yoldan, yukarıdan, aşağıdan bir haberiniz bile yoktu. Bizse hoş bir halde beş duygu ve altı cihet aleminin ötesinden ta beş duygu ve altı cihet alemine kadar uyanık olarak yürüdük. Kılavuzlarımız haberdardı yol biliyorlardı. Onun için durakların aslını temelini gördük. Peygamberlik davasına kalkışan hakkında padişaha, ona işkence ettir de bir daha bu çeşit söz söylemesin dediler. Padişah, onu pek bitkin pek zayıf gördü. Bir sille vurulsa ölüverecekti.

1130.Artık onu dövmenin ona işkence etmenin imkanı mı vardı? Bedeni adeta cama dönmüştü. Padişah, ona güzellikle neden bu serkeşlik davasına giriştin? Diye sorayım, Burada sertlik iş görmez tatlı dil, yılanı bile ininden çıkarır dedi. Halkı onun başından dağıttı. Padişah iyi bir adamdı zikri, virdi de iyilikti. Onu bir yere oturttu, yerini yurdunu sordu. Neyle geçirirsin nereye sığınırın dedi.

1135.Adam dedi ki: Darüselam'danım, oradan yola çıktım, bu melamet yurduna düştüm. Ne bir evim var, ne benimle düşüp kalkan. Hiç ayın yerde evi olur mu? Padişah latife ederek dedi ki: Ne yedin kuşluk övünü olarak neyin var? İştahın var mı? Sabahleyin ne yedin ki böyle sarhoş bir hale gelmiş, atıp tutuyor, esip savuruyorsun? Adam, kuru, yaş, ekmeğin olsaydı peygamberlik davasına kalkışır mıydım hiç?

1140. Bu kalabalığa peygamberlik etmek, dağda kalp aramaya benzer. Hiç kimse dağdan, taştan akıl ve gönül aramaz, anlayış ve müşkül şeyleri belleyiş ferasetini istemez. Sen ne dersene dağ da sana hemen onu söyler, alaycılar gibi seninle alay eder.

Bu kavim nerede, bu kavime haber vermek nerede? Cansız bir şeyden kim can ister?
Sen, bir kadından, yahut paradan haber, verirsen hepsi malını, senin önüne kor.

1145. Filan yerde seni bir güzel oğlan çağırıyor, sana aşık olmuş dersin bunu anlar.
Fakat Tanrı'dan bal gibi haber verir, ey ahdına bütün kul, Tanrı'ya gel dersin,
Bu ölü alemden vazgeç de azık ve kar alemine git. Madem ki baki olmak imkanı var, fani olma diye öğütte bulunursan,
Senin kanına kastederler. Fakat bu, din ve hüner taassubundan değildir.

Halkın, onları Tanrı'ya ve ebedilik abıhayatına çağırın Tanrı velilerine düşman olmasının ve onlarla yabancı bir halde yaşamasının sebebi

Hatta mala mülke sarılmaları yüzünden bu sözleri duymak, onlara acı gelir.

1150. Eşeğin yarasına bir bez bağlasan da o bez, yaraya yapışsa, sonra onu çekip çıkarmak istesen eşek derhal,
Acıdan çifte atmaya kalkışır. Ne mutlu o adama ki böyle bir işe girişmedi.
Hele eşeğin elli tane yarası olsa, her yarasının başında, yaraya yapışmış bir bez bulursa artık var sen kıyas et!
Mal mülk, bez gibidir, bu hırs ise yara. Kimin hırsı fazla ise yarası fazladır. Baykuşun malı mülkü ancak yıkık yerdir. O, Tabes ve Bağdat şehirlerinin vasıflarını dinlemez bile.

1155. Padişah kuşu yoldan geldi mi bu baykuşlara, padişahın yüzlerce haber getirir.
Saltanat merkezini oradaki bağları bahçeleri, dereleri anlatır. Anlatır ama ona yüzlerce düşmen vah vah eder.
Doğan kuşu eski masallar anlatmada, saçma sapan söylenip durmada.
Halbuki asıl eskimiş ebedi olarak çürümüş olanlar, onlardır. Yoksa o nefes eskiyi yenileştirir.
Eski ölümlere can verir, akıl tacını giydiren, iman nuru başışlar.

1160. Ruh başışlayan güzelden nurunu esirgeme. O seni kır atın üstüne bindirir.
Tağlar veren o başı yüce erden başını çekme. O, gönlünün ayağındaki yüzlerce düğümü çözer.
Fakat kime söyleyeyim? Bütün köy içinde nerede bir diri? Abıhayatın bulunduğu tarafa koşan kim?
Sen bir horluk görür görmez aşktan kaçmadasın. Bir addan başka aşktan ne biliyorsun ki?
Aşkın yüzlerce nazı, edası, ululuğu var. Aşk, yüzlerce nazla elde edilebilir.

1165. Aşk vefakar olduğu için vefakar olanı satın alır. Vefasız adama bakmaz bile.
İnsan bir ağaca benzer, ahdi de ağacın köküne.
Kökün iyileşmesine", sağlamlaşmasına çalışmak gerek.
Bozuk düzen ahit, çürümüş köktür. Kökü çürümüş ağaç meyve vermez.
Ağacın dalları, yaprakları yeşil bile olsa kök çürümüş, kurumuşsa faydası yok.
Fakat kökü sağlam da yeşil yaprakları yoksa nihayet günün birinde yüzlerce yaprak el sallar.

1170. İlmle gururlanma da ahdini bütünlemeye bak. Çünkü bilgi kabuğa benzer, ahitse onun içindir.

Kötü işli adam, kötülükte sabit oldu da iyilik edenlerin eriştikleri devleti gördü mü? Şeytan olur, hasedinden hayrı menetmeye kalkışır, Şeytan gibi hani. Harmanı yanan da herkesin harmanının yanmasını ister. "Görmedin mi namaz kılan kulu, namaz kıldırılmaya çalışanı?"

Vefakarlardan faydalandığını gördün mü sen, Şeytan gibi haset edersin.
Mizaç ve tabiatı bozuk ve hasta olan kişi, kimsenin iyi olmamasını ister.
Şeytan gibi hasetçi değilsen dava kapısını bırak da vefa tapısına gel.
Madem ki vefan yok, bari söylenme. Çünkü sözün çoğu, bizlik benlik davasıdır.

1175. Bu söz, gönlü geliştiren bir sözdür. Susmakla insan yüzlerce gelişmeye nail olur. İçteki şey, dile geldi mi iç, harç olur gider.
Çok harç etme de o güzelim iç kalsın.
Az söyleyen adam da derin bir düşünce vardır. Söyleme kabuğu arttı mı iç yok olur.
Kabuk kalın olursa iç küçülür, zayıflar. İç kemale geldi, güzelleşti, büyüdü oldu mu kabuk inceler.
Hamlıktan kurtulup yetişen olan cevize, bademe ve fıstığa, şu üç meyveye bir bak.

1180. Kim isyan ederse Şeytan olur, iyilerin devletine haset eder.
Tanrı ahdine vefa edersen Tanrı da kereminden senin ahdini korur.
Sense Tanrı'ya vefa etmekten gözünü yummuşsun. "Beni anın da sizi anayım" ayetini duymadın mı ki?
"Ahdime vefa edin" ahdına kulak ver de sevgiliden "Ahdinize vefa edeyim" vadi gelsin.
Ey hüznün sahibi, bizim ahdimiz ve borç vermemiz nedir? yere kuru tohum ekme gibi.

1185. Ondandır ne yere bir parlaklık gelir, ne yer sahibi zenginleşir.
Bu, ancak bunun aslını yokluk aleminden veren sensin, bundan bana lazım diye bir işarette bulunmaktan ibarettir.
Yedim tohumunu da nişane olarak getirdim. Bu nimetten yine bize ihsan et demektir.
Şu halde ey bahtlı kişi, kuru duayı bırak. Ağaç isteyen tohum eker.
Tohumun yoksa Tanrı, yine o dua yüzünden sana bir fidan başışlar ki görenler, ne hoş çalışmış da ne güzel fidana sahip olmuş derler.

1190. Meryem gibi hani. Derdi vardı da tohumu yoktu. Bu dert yüzünden sanat sahibi Tanrı, o kuru hurma ağacını yeşertti.
Çünkü o ulu, o temiz kadın vefakardı. Tanrı bu yüzden o istemeden onun yüzlerce muradını vefa etti.
Vefakar olan topluluk, bu vefayı bütün aleme yaymışlardır.
Denizler de onların buyruklarına uymuştur, dağlar da. Dört unsur bile onlara kul, köle kesilmiştir.
Bu, inkar edenler, apaçık görsünler de inansınlar diye onlara bir Tanrı ikramıdır.

1195. Onlar, öyle gizli ikram ve ihsanlara nail olmuşlardır ki, ne akla, hayale gelir, ne de söze sığar.
Zaten iş, ebedi olan, kesilmeyen, tükenmesine imkan bulunmayan ikram ve ihsandır.

Münacat

Ey gıda, temkin ve sebat ihsan eden Tanrı, halkı bu sebatsızlıktan kurtar.

Sabit olmak lazım olan iş de bu iki büklüm olmuş nefse yardım et, onu doğrult. Sen onlara sabır ver, sen onların terazilerinin iyilik kefelerini ağırlaştır, sen onları suret düzenlerinin hilesinden kurtar.

1200. Ey kerem sahibi, sen onları hasetten geri çek de haset yüzünden taşlanmış Şeytan olmasınlar.

Halk geçici mal ve beden uğruna hasetten yanıp duruyor.

Padişahlara baksana. Haset yüzünden ordu çekip akrabalarını öldürüyorlar. Pislikle dolu düzenbaz aşklar, birbirlerinin kanına, canına kastediyorlar.

Vise'nin, Ramin'in, Husrev'in, Şirin'in hikayelerini oku, o ahmakların haset yüzünden neler yaptıklarını gör.

1205. Aşık da yok oldu, maşuk da. Zaten onlar da bir şey değillerdi, aşk ve hevesleri de.

O temiz Tanrı'dır ki yoku yoka aşık eder, yoklukları birbirine vurur, işler çıkarır. Gönlü perişan aşığın gönlünde hasetler baş gösterir. Var olan, yoku bu çeşit güçlüklerle sokar, böyle mecbur eder.

Herkesten ziyade merhametli, esirgeyici olan şu kadınlar yok mu? Öyle olduğu halde iki ortak hasetten birbirini yer.

Taş yürekli erkekleri düşün, artık haset yüzünden onlar da ne hale düşerler, bir kıyas et.

1210. Şeriat, latif afsun okumasaydı herkes, düşmanının bedenini yırtar, paramparça ederdi.

Şeriat şerri def etmek için bir rey kullanır, Şeytanı delil şişesi içine hapseder. Boşboğaz Şeytanı, tanıkla, yeminle, aht'e yemininden dönmesinden ilzam ederde Şeytan bu suretle şişeye girer.

Şeriat iki zıttı hoşnut eden bir teraziye benzer. Alayla doğruyu bir araya getirir. Şeriat, bil ki kileye teraziye benzer. Onun sebebi ile iki düşman da savaştan kinden kurtulur.

1215. Terazi olmasa o düşman, ziyan ettiğini, hileye uğradığını vehim etmeden nasıl kurtulurdu?

Şu halde şu vefasız pis dünyada ne varsa hep hasettir, hep düşmandır, hep cefadır.

Dünya böyle olunca artık devlet ve ikbale erişme hususunda cinler ve insanlar, nasıl hasede düşerler, düşün!

Zaten o şeytanlar, eski hasetçilerdir. Bir an bile yol kesmeden vazgeçmezler. İsyân tohumunu eken Ademoğulluları da haset yüzünden şeytan olmuşlardır.

1220. Kuran'ı oku da bak. İnsan şeytanları da, Tanrı'nın çarpmasıyla Şeytan cinsinden olmuşlardır.

Şeytan birisini kandırma da aciz oldu mu bu çeşit insanlardan yardım ister.

Siz dostsunuz, bize dostlukta bulunan, bizdensiniz, bizim tarafımızı tutun derler.

Alemde birisinin yolunu kestiler, birini azdırıp yoldan çıkardılar mı iki cinsten olan şeytanlar da sevinirler.

Birisi imanla can verdi, dinde mertebesi yüceldi mi iki bölük de feryada, ağlayıp bağırmaya koyulur.

1225. Bir edep sahibi birisine akıl verdi, onu doğru yola getirdi mi iki bölük de dişlerini çiğnemeye hayıflanmaya başlarlar.

Padişahın, peygamberlik davasına kalkışan kişiye "Doğru peygamber olan, adama ne bağışlar, yahut kendisiyle görüşen ve ona hizmet eden kişiler, dille verilen öğütten başka ondan ne ihsan elde ederler?" diye sorması

Padişah söyle bakalım bari, vahiy nedir, yahut da peygamber olan, ne elde eder? Diye sordu.

Adam dedi ki: Ne vardır ki peygamber, onu elde etmesin, yahut ne devlet kalmıştır ki peygamber ona ulaşmış bulunmasın?

Totalım ki bu peygambere gelen vahiy, Tanrı sırlarının hazinesi değil, bal arısının gönlüne gelen vahiyden de aşağı değil ya.

"Tanrı bal arısına vahiy etti" ayetine gelince onun vahiy evi tatlılarla doldu.

1230. O yüce ve ulu Tanrı'nın vahiy nuru ile alemi mum ve balla doldurdu.

Bense insanım, hakkımda "Biz onu ululadık" dendi. İnsan yücelere gitmede. Artık insana olan vahiy nasıl olur da arıya gelen vahiyden aşağı olur?

Sen "Biz sana kevseri – çokluğu, tükenmez soy soppu verdik" ayetini okumadın mı? Okuduysan neden böyle kupkuru ve susuz kaldın öyleyse?

Yoksa Firavun musun ki kevser, sana Nil gibi kan oluyor, piseniyor a illetli adam.

Tövbe et. Düşmanlardan vazgeç. Onun testisinde kevser suyu yoktur.

1235. Kimi, kevserden benzi kızarmış görürsen onun la düş kalk, onun huyuyla huylan. Çünkü o, Muhammed huyuyla huylanmıştır.

Böyle yap da "Tanrı için sever" lerden sayıl. Çünkü Ahmet'in ağacında biten elma ondadır.

Kimi, kevser içmemiş dudağı kuru görürsen onu ölüm ve sitma gibi düşman say. Baban anan bile olsa o, hakikatte senin kanını içen bir düşmandır.

Bunu, Tanrı Halil'den öğren. O, önce babasından bizar oldu.

1240. Böyle ol da Tanrı tapısında "Tanrı için sevmez düşmanlık eder" ler arasına katıl, aşk gayreti de seni kınamasın.

Sen, "La ilahe illallah – Tanrı'dan başka yoktur tapacak" sözünü okumadıkça bu yolun izini bulamazsın.

Bir aşığın sevgilisine, ettiği hizmetleri, gösterdiği vefaları, uzun gecelerde "Yanının yatak görmediğini", uzun günlerde çektiği elem ve iştiyakı anlatıp da ben bundan başka bir şey varsa beni irşadet. Ne buyurursan yapayım, hatta dilersen Halil aleyhisselam gibi ateşe atışalım, Yunus aleyhisselam gibi kendimi deniz canavarının ağzına atayım, Cercis aleyhisselam gibi yetmiş kere öldürmem lazımsa öldüreyim. Şuayb aleyhisselam gibi ağlamaktan kör olmak gerekse olayım" demesi peygamberlerin vefalarının, canlarıyla oynamalarını saymaya imkan yok ya, Sevgilinin de ona cevap vermesi

Bu aşık sevgilisinin huzurunda yaptığı işleri bir bir sayıyor, diyordu ki:

Senin için şunları yaptım, bunları ettim. Şu savaş meydanında oklara nişan oldum.

Mal gitti kuvvet gitti, namus gitti. Aşkımdan nice muratsızlıklara uğradım.

1245. Hiçbir sabah, beni uyur, yahut güler bir halde görmedi. Hiçbir akşam, beni düzgün bir halde bulmadı.

Acı ve tortulu neler içmişse etrafıca ve bir bir saymaktaydı.

Sevgilisine minnet olsun diye değil de aşkına yüzlerce tanık olmak üzere bunları sayıp döküyordu. Akli olanlara bir işaret yeter. Aşıkların sevgiliye karşı duydukları susuzluk, ne vakti gider, biter ki, Usanmadan sözünü tekrarlar durur. Hiç balık bir işaretle duru suya kanar mı?

1250. Bir söz bile söylemedim diye şikayet ederek o eski derde ait yüzlerce söz söylüyordu. Onda bir ateş vardı fakat neydi, bilmiyordu. Yalnız mum gibi, onun hararetiyle ağlayıp duruyordu. Sevgili dedi ki: Doğru bütün bunları yaptın ama kulağını iyi aç ve dinle, Aşkın ve sevginin aslının aslı olan bir şey var ki onu yapmadın. Bu yaptıklarının hepsi feridir. Aşık şöyle dedi, o asıl nedir? Sevgili dedi ki: Ölmek ve yok olmaktır.

1255. Hepsini yaptın fakat ölmedin hala dirisin. Canınla oynayan aşık hemen öl. Aşık o anda uzanıp can verdi. Gül gibi başı ile oynadı, gülerek sevinçli bir halde ölüp gitti. O gülüş onda ebedi olarak kaldı, arif kişinin zahmete uğrayan canı, akli gibi. Ayın nuru her iyiye kötüye vursa bile hiç kirlenir mi? O yine tamamı ile tertemiz aya dönüp gelir, akıl ve can nurunun Tanrıya dönüp ulaşması gibi.

1260. İşığı yoldaki pisliklere vursa bile ayın nuru daima temizdir. O yoldaki pisliklerden, o bulaşıklardan nur, pislensez. Güneşin nuru "Geride dön" emrini duymuş, acele aslına dönmüştür. Ne külhanlarda pislendiği, ne gül bahçelerinin kokusunu almıştır. Göz nuru ve nur görmüş zat, aslına dönmüştür; sevdası ovalarda, çöllerde kalmıştır.

Birisi, arif bir alime "Biri, namazda sesle ağlar, ah ederse namazı batıl olur mu?" diye sordu. Arif alim "O yaşın adı, gözyaşdır. Fakat ağlayan ne görmüş, ona dikkat etmek gerek. Eğer Tanrı iştiyakına düşmüş de bu yüzden ağlamış, yahut günahlarından pişman olmuş da ondan dolayı feryad etmişse namazı bozulmaz, daha kamil olur. Çünkü "Kalb huzuru olmadıkça namaz, namaz değildir" denmiştir. Yok, bedeni bir hastalıktan, yahut oğlunun ayrılığından ağladıysa namazı bozulur. Çünkü namazın aslı, bedeni, oğlu terketmek ve İbrahim gibi oğlunu kurban edip Nemrud'un ateşine atılmaktır, namazın kemali için bu lazımdır. Bu huylara bürünmek için Mustafa aleyhisselam'a da "İbrahim'de sizin için uyulacak huylar, sıfatlar vardır" diye emir gelmiştir.

1265. Birisi, müftüden gizlice sordu: Bir adam namazda feryat ederek ağlarsa, Acaba namazı bozulur mu, bozulmaz mı, namaz da ağlamak caiz midir?

Müftü dedi ki: Gözyaşı denilen o yaş niçin aktı? O, ne gördü, neden ağladı? Önce buna dikkat etmek gerek. Acaba gizlice ne gördü de o gözyaşı çeşmesi aktı?

Eğer yalvarıp yakaran kişi, o alemleri gördüyse ağlayışı ile namazı daha makbul bir hale gelir.

1270. Yok, o ağlayış, o yaş, beden zahmetinden ip de kırıldı içne de.

Bir mürit, şeyhin huzuruna geldi. Pir, ihtiyar demek olan bu şeyh söziyle yaşça ihtiyar olan değil, akıl ve marifet bakımından tecrübe sahibi bulunana kastediyorum. İsa aleyhisselam da beşikte çocuktu, Yahya aleyhisselam da çocuk mektebine gider ama ikisi de pirdir, peygamberdir, mürit, şeyhini ağlar buldu. Onu görüp ona uydu, o da ağlamaya koyuldu. İş bitip dışarı çıkınca şeyhin halini daha iyi bilen başka bir mürit, gayrete gelip hemen arkasından koştu, ona yetişti. Dedi ki: Kardeş, bak, sana söylüyüm: Tanrı hakkı için şeyh alıyordu, ben de ağladım diye aklına bir şey getirme ve böyle bir söz söyleme. Otuz yıl riyazat riyazat çekmek, tehlikeleri atlatmak, ejderhalarla dolu denizleri, aslan ve kaplarla dolu yüce dağları aşmak gerektir ki şeyhin ağlayışına sahip olasın; yahut da bütün bunlarla beraber yine o ağlayışa sahip olmazsın, bu da var. O makama erişebilirden "Yeryüzü bana gösterildi" diye çok şükür etmen gerek.

Bir mürit pirinin huzuruna vardı. Pir, hay hayla ağlıyordu. Mürit şeyhi ağlıyor görünce o da ağlamaya koyuldu, gözünden yaşlar akmaya başladı. Kulağı duyan bir dost bir dosta latife etti mi bir kere güler, sağır iki kere. Birinci gülüşü halkı güler görerek taklitle gülmektir.

1275. Onlar gibi o da güler, güler ama öbür gülenlerin halinden haberi yoktur. Neden güldünüz diye sorar, anlayınca ikinci defa gülmeye başlar.

Mukallit de kendisindeki neşeyle aynen sağıra benzer.

Şeyhin işığı vurur, meşrebi akseder, müritlere bir neşe feyizdir gelir. Fakat bu feyiz müritlerden değildir, şeyhtendir. Bu hal, suda duran sepete, cama vuran işığa benzer. Bu hali, kendilerinden bilirlerse noksanlıktır.

1280. İrmaktan çıkarıldı mı o inatçı, ondaki suyun, dereden olduğunu anlar bilir. Cam da, ay batınca o işığın, aydın aydan olduğunu anlar.

"Kalk" emri, gözünü açtı mı seher gibi ikinci defa güler.

Bu sefer o taklit alemindeki gülüşüne güleceği gelir, tatlı tatlı güler.

Der ki: Bunca uzun ve uzak yollardan geldim. Hakikat, hep bu hakikatmış, sırlar; hep bu sırlar.

1285. Ben o vadide kendimden uzak olarak neşeleniyor, körlüğümde, hamlığımdayım, Ne hayaller kuruyordum, halbuki ne umuyordum ne çıktık? Ters anlayışım, meğer bana ters ve yanlış suretler gösteriyormuş. Yolda emekleyen çocukta erlerin düşüncesi nerede? Nerede onun hayali? Nerede dosdoğru hakikat? Çocukların düşünceleri ya dadıdır, ya süt. Ya kuru üzümüdür, cevizdir yahut da bağırı ağlama. O mukallit de illetli bir çocuğa benzer. İnce bahislere girer, deliller getirir ama aldırma.

1290. Delil bulmada ki, müşkül işleri halletmedeki o derinleşme, onu basiretten alır.

Sırrının sürmesi olan hakikati bırakmıştır da müşkül şeyleri söylemeye girişmiştir.

Ey mukallit, Buhara'dan dön de horluğa doğru yürü, ancak bu suretle aslan bir er olabilirsin.

Nihayette kendi içinde başka bir Buhara görürsün ki saflar yaran erler bile onun meclisinde kendilerinden geçmiş, bir şey anlamaz bir hale girmişlerdir.

Çavuş, gerçi yeryüzünde pek çevik pek çabuk gider. Gider ama denize varınca damarı kopar.

1295. O, ancak karada "Onları yükledik" sırrına mazhurdur. Asıl adam, yükleri denizde yüklenendir. Koş ey vehme, surete kapılmış adam, padişahında bir çok ihsan ve lütufları vardır. O saf ve bön mürit de, o azize uydu da taklitle ağlamaya koyuldu. O mukallit de sağır adam gibi ağlayanı gördü, sebebinden haberi olmaksızın ağlamaya başladı. Bir hayli ağlayıp, tapı kılarak dışarı çıkınca başka bir hararetili ve has mürit, ardına düşüp ona yetişti.

1300. Dedi ki: Ey bulut gibi habersiz ağlayan, bakışı ile adamı adam eden şeyhin ağlamasına uyup hiçbir şeyden haberi olmaksızın ağlamaya koyulan!

Ey vefalı mürit, Tanrı hakkı için, Tanrı hakkı için kendine gel. Gerçi taklitten de faydalanırsın ama, O padişahı ağlıyor gördüm de ben de onun gibi ağladım demek şartı ile. Çünkü bu söz münkirliktir. Bilgisizlik taklit ve zan ile dolu olan ağlayış, o inanılan kişinin ağlayışına benzemez. Sen bu ağlayışı o ağlayışa kıyas etme. Bu ağlayıştan o ağlayışa uzun bir yol var.

1305. O ağlayış, tam otuz yıl savaştan sonra elde edilir. Akıl, o makama yaramaz. Akılla o makam arasında yüz konak var. Akıl, o durağı bilemez bilir sanma. Onun ağlayışı, ne gamdandır, ne ferahtan. Güzelliğin ta kendisi olan ağlayış ruhu bilir. Onun ağlayışı da o yandandır, gülüşü de. Akılın vehmettiği şeylerden dışarıdır o. Onun gözyaşı, gözüne benzer. Görmeyen göz nasıl olur da gören göze benzer.

1310. Onun gördüğünü ellemeye imkan yoktur, ne akıl kıyası ile bilinir, ne duygu yolu ile! Gece, ta uzaktan nuru gördü mü kaçır. Şu halde gece karanlığı, nurun halini nasıl bilir? Sinek, rüzgardan kaçır. Artık nasıl olur da rüzgarların zevkini tadabilir? Önü olmayan geldi mi sonradan olan, abes olur. Şu halde önü olmayan, sonradan olanı nereden bilecek? Önü olmayan sonradan olan şeye aksetti mi onu hayran eder. Onu yok etti mi de kendi rengine boyar.

1315. Dilersen yüzlerce benzerini bulabilirsin. Fakat benim için lüzum yok o yoksul: Bu "Elif lâm mim ve Hâ mim" bu harfler tıpkı Musa'nın esasına benzer. Harfler de görünüşte bu harflere benzerler. Fakat bunların vasıflarından değillerdir. Sınama sözünden eline bir sopa alan kişinin sopası, bir iş başarma da hiç Musa'nın sopasına döner mi? Bu nefes, İsa'nın nefesidir, öyle her yelden, her üfürükten meydana gelme nefes değil ki ferahtan, yahut gamdan meydana gelsin.

1320. Babacığım, bu "Elif lâm mim ve Hâ mim" insanların sahibi Tanrı'dan gelmiştir. Her elif lâm buna nereden benzeyecek? Canın varsa bunlara o gözle bakma. Gerçi harflerden meydana gelmiştir, hatta halkın harflerden meydana gelen sözlerine de benzer. Muhammet de etten deriden meydana gelmiştir, bu hususta her beden, onun cinsindedir. Eti vardır, derisi vardır, kemiği vardır. Fakat hiç bu bedenlere benzer mi?

1325. O terkip de öyle mucizeler meydana geldi ki bütün terkipler mat oldular. Kuran'daki "Hâ mim" terkihi de böyledir. Pek yücedir o, öbür terkiplerse pek aşağıda. Çünkü bu terkipten hayat meydana gelir, aciz halinde sür üfürülmüş gibi her şey dirilir. "Hâ mim" Tanrı lütfu ile Musa'nın esasları gibi ejderha olur, denizler yarar. Görünüşü başka sözlerin, terkiplerin görünüşüne benzer ama değirmi ekme, ay değirmisinden çok uzaktır.

1330. Onun ağlayışı da kendinden değildir, gülüşü de, sözü de. Bütün bunlar, ancak Tanrı'nın huyudur. Fakat ahmaklar, görünüşe sarıldıklarından o ince şeyler, onlardan adam akıllı gizli kalmıştır. Hasılı maksada erişememişler, perde altında kalmışlar, itirazları yüzünden de o ince şey fevt olup gitmiştir.

Keçiye mum iskemlesinde oynamak ve ayıya türlü türlü oyunlar bellettikleri gibi bir halayık da hanımın eşeğine insana yaklaşmayı öğretmişti, onunla nefisini körledi. Yalnız, eşek ileri gitmesin diye yaklaşacağı vakit eşeğin aletine bir kabak geçirirdi. Kadın, bu hali gördü, fakat kabağa dikkat etmedi. Halayığı, bir bahane ile uzak bir yere yolladı, ahıra girip eşeği kendisine yakınlaştırdı ve rezaletle ölüp gitti. Halayık, ansızın gelip görünce "A benim canım, a benim gözümün nuru, aleti gördün, kabağı niye görmedin. Maslahatı gördün, öbürünü niye görmedin?" diye feryada başladı. "Her noksanı olan Melundur. Yani her noksanı olan bakış ve anlayış melundur. Maksat, bu olmasaydı zahir gözü nakış olanlara, yani körlerle şaşılara acınmazdı. Halbuki onlara acınır, lanet edilmez. "Köre zahmet ve teklif yoktur" ayetini okusana. Bu ayet, körden teklifi de gidermiştir, laneti de kaldırmıştır, azarlamayı da, öfkelenmeyi de.

Bir halayık şehvetin çokluğundan, hırsının fazlalığından bir eşeği kendisine alıştırmıştı. O eşek, kendisine yakınlaşmayı adet edinmiş, insana yakın olmayı öğrenmişti.

1335. O hilebaz halayığın bir kabağı vardı. Eşek kendisine ölçülü yaklaşsın diye kabağı, eşeğin aletine takardı. Yakınlaşma zamanında aletin yarısı girsin diye bu işi yapmaktaydı. Çünkü, eşeğin aleti tamamı ile girse rahmi de parçalanırdı, damarları da. Eşek boyuna zayıflayıp durmaktaydı. Eşeğin sahibi olan kadın da neden bu eşek böyle zayıflıyor, neden böyle kıl gibi inceliyor deyip dururdu. Fakat işin ne olduğunu anlamakta acizdi. Nalbantlara illeti nedir, neden zayıflamakta diye gösterdiyse de,

1340. Onda hiçbir illet görünmedi, kimse bunun iç yüzünü haber veremedi. Kadın bu işin aslını adamakıllı araştırmaya başladı. Her an eşeğin haline dikkat etmekte, neden böyle zayıfladığını bulmaya çalışmaktaydı. İnsanın adamakıllı çalışmaya kul olması gerekir. Çünkü her şeyi iyice arayan nihayet bulur. Eşeğin haline dikkat edip dururken bir de ne görsün? O halayık eşeğin altına yatmıyor mu? Bunu kapının yarığından gördü bu hale pek şaşı.

1345. Eşek, erkekler kadınlara nasıl yakınlaşırsa aynen onun gibi halayığa yakınlaşmış, işini becermekteydi. Kadın hasede düştü. Dedi ki, bu eşek, benim eşeğim, nasıl olur bu iş? Bu işin bana olması lazım ben işe daha ehlim.

Eşek işi öğrenmiş, alışmış. Adeta sofraya yayılmış, mum da yanmış.
Görmemezlikten gelip ahırın kapısını vurdu. A kız ne vakte dek ahır süpürüp duracaksın? dedi.
Bu sözü işi gizlemek için söylüyor, ben geldim kapıyı aç diyordu.

1350. Sustu, halayığa hiçbir şey söylemedi. Bu işe tamah ettiği için işi gizledi. Halayık bütün fesat aletlerini gizleyip kapıyı açtı.
Yüzünü ekşitip gözlerini yaşartarak dudaklarını oynatmaya başladı, güya oruçluyum demek istiyordu.
Eline sapı yıpranmış bir süpürge aldı, develerin yatması için ahır süpürüyor göründü.
Elinde süpürge kapıyı açınca kadın, dudak altından seni usta seni, dedi.

1355. Yüzünü ekşittin, eline süpürgeyi aldın, iyi. Fakat yemeden içmeden kesilmiş eşeğin hali ne?
İşi yarıda kalmış, öfkeli, aleti oynayıp durmada. Gözleri kapıda seni beklemede.
Bunu dudağı altından söyledi, halayıktan gizledi. Onu suçsuz gibi ululayıp,
Dedi ki: Tez çarşafını başına al. Filan eve git benden selam söyle.
Şunu söyle, böyle yap, şöyle et. Neyse ben kadınların masallarını kısa kesiyorum.

1360. Maksat neyse sen onun hülasesini al. O işi görmezlikten gelen kadın onu yola vurunca,
Zaten şehvetten sarhoş olmuştu, hemen kapıyı kapadı, oh dedi.
Yalnız kaldım, bağıra, bağıra şükredeyim. Artık erkeklerin gah tam, gah yarım yamalak yaklaşmasından kurtuldum.
Kadının keçileri, sanki bini bulmuştu, öyle neşelendi. Eşeğin şehvet ateşiyle kararsız bir hale düştü.
Hatta ne keçisi? O yaklaşma kadını keçî haline getirdi. Ahmağı keçî haline getirmeye, hor hakir bir hale sokmaya şaşılmaz ki!

1365. Şehvet isteği, gönlü sağır ve kör yaptı mı eşeği bile Yusuf gibi nurdan meydana gelmiş bir ateş parçası gösterir.
Nice ateşten sarhoş olmuşlar vardır ki ateş ararlar, kendilerini de mutlak nur sanırlar.
Yalnız Tanrı kulu böyle değildir. yahut da Tanrı birisini çeker çevirir de yola getirir, yaprağı döndürür bu da başka!
Böyle olan o ateş hayali bilir, o hayalin yolda eğreti olduğunu anlar.
Hırs çirkinleri güzel gösterir. Yol afetleri içinde şehvetten beteri yoktur.

1370. Şehvet yüz binlerce iyi adı kötüye çıkarmıştır. Yüz binlerce akıllı, fikirli adamı şaşkın bir hale getirmiştir.
Bir eşeği bile Mısır Yusuf'u gibi güzel gösterdikten sonra o çiftit, bir Yusuf'u nasıl gösterir?
Pisliği afsunu ile sana bal göstermede, iş inada bindi mi balı nasıl gösterir? Bir düşün artık.
Şehvet yemeden olur, az ye. Yahut bir kadın nikahla da kötülükten kaç.
Yedin içtin mi şehvet, seni harama çeker. Ele gireni elbet harcetmek gerektir.

1375. Şu halde nikah Lâhavle okumaya benzer. Oku, yani bir kadın nikahla da şehvet, seni belaya düşürmesin.
Madem ki, yemeye içmeye hırsın var, çabuk bir kadın al evlen. Yoksa bil ki kedi gelir yağlı kuyruğu kapar.
Sıçrayan eşeğin sırtına taş yükü vur, o kaçmadan, sıçramadan önce sırtına yükü yükle.
Ateşin ne yaptığını bilmezsin, savul oradan. Bu çeşit bilginle ateşin çevresinde dönüp dolaşma.
Ateşe çömleği koyup çorba pişirmeyi bilmiyorsan bil ki ne çömlek kalır, ne çorba.

1380. Su hazır olmalı, ahçılığı da bilmelisin ki o tenceredeki çorba, dökülmeden, bozulmadan pişsin.
Demircilik sanatını bilmiyorsan demirci ocağından geçerken sakalını bıyığını yakarsın.
Kadın kapıyı kapadı, sevine, sevine eşeği kendisine çekti, cezasını da tattı ya! Eşeği çeke, çeke ahırın ortasına getirdi. O erkek eşeğin altına yattı.
O kahpe de muradına ermek üzere halayığın yattığını gördüğü sekiye yatmıştı.

1385. Eşek ayağını kaldırıp aletini daldırdı. Eşeğin aletinden kadının içine bir ateştir düştü.
Alışmış eşek kadına abandı, aletini ta hayallarına kadar sokar sokmaz kadın da geberdi.
Eşeğin aletinin hızından ciğeri parçalandı, damarları koptu birbirinden ayrıldı. Soluk bile alamadan derhal can verdi. Seki bir yana düştü o bir yana.
Ahırın içi kanla doldu, kadın baş aşağı yıkıldı, öldü. Kötü bir ölüm, kadının canını aldı.

1390. Kötü ölüm, yüzlerce rezillikle gelip çattı babacığım. Sen hiç eşeğin aletinden şehit olmuş insan gördün mü?
Kuran'dan rezillikle azap edilmeyi duy da böyle kepezellikle can verme.
Bil ki bu hayvan nefis bir erkek eşektir. Onun altına düşmekse ondan daha kötü ve ayıp bir şeydir.
Nefis yolunda benlikle ölürsen bil ki hakikatte sen de o kadın gibisin.
Tanrı, nefsimize eşek sureti vermiştir. Çünkü suretler, huylara uygundur.

1395. Kıyamette sırların açığa çıkması budur. Tanrı hakkı için eşeğe benzeyen nefisten kaç.
Tanrı, kafirleri ateşle korkutmuştur. Onlar da ateşe utançtan hayırlıdır demişlerdir.
Tanrı hayır demiştir, o ateş, utançların aslıdır. Bu kadını öldüren şu ateş gibi. Hırsından doycak kadar yemek yemedi, daha fazla yemek istedi. Kötü ölüm lokması boğazına durdu.
A haris adam doycak kadar ye, hatta yemeğin helva ve palüze bile olsa.

1400 Tanrı, teraziye dil verdi. Aklını başına devşir de Kuran'dan Rahman suresini oku.

AÇIKLAMALAR :701 – 1400 Beyitlerin Notları :

S. 60-61, B. 726-728: "De ki: Tanrı'dan başka gökleri ve yeryüzünü yaratan, kullarını yedirip doyuran fakat yemeyen birisi var mı ki onu dost edineyim? De ki: Ben müslüman olanların ilki olmaya ve müşriklerden olmamaya memurum." Sûre 6 (En'âm) âyet

S. 61-62, B. 740-743: Peygamber, Mekke fethinden önce hac etmek üzere sahabeyle Mekke'ye gitmek istemiş ve hattâ hac edecekleri için yanlarına yalnız kinsiz olarak birer kılıç almışlardı. Mekke'ye Osman elçi olarak gönderildi. Fakat müşrikler, müslümanların Mekke'ye girmelerine izin vermedikleri gibi Osman'ı da hapsedmişler, bunun üzerine Hudeybiye denilen yerde bulunan Peygamber, orada bir ağacın altına oturmuş ve Tanrı ve Tanrı elçisi uğruna ölünceye kadar canlarıyla, mallarıyla savaşıacaklarına dair kendilerine biat etmelerini emretmiş ve sahabe, sevinerek ellerini Peygamber'in eli üstüne koyarak biat etmişlerdir. Kur'an'ın 48 inci sûresi bulunan Feth sûresinin 10 uncu âyeti bunu şöyle anlatır: "Onlar ki sana biat ettiler, şüphe yok söz bundan ibaret: Tanrı'ya biat ettiler. Tanrı eli, onların ellerinin üstündedir. Kim bu biattan dönerse zararı kendisine. Kim Tanrı'ya ahdedtiği şeyde durursa ona yakında büyük bir mükâfat verilecektir." Hudeybiye, Mekke yolunda bir kuyudur. Bu münasebetle de oraya bu kuyunun adı verilmiştir. Aynı sûrenin 18 inci âyetinde "Muhakkak Tanrı, sana ağaç altında biat eden inanmış kişilerden razı oldu, onların kalplerindekini iyice bildi, onlara tam bir inanış ve huzur indirdi. Onlara yakın zamanda bir fetih verdi" dendiğine göre bu biata "Şeceretür rıdvan biati", o ağaca "Şeceretür rıdvan" yani Tanrı rızası ağacı denmiş, biatta bulunan sahabe de Biatür rıdvan sahabe diye anılmıştır. Sofiler, bu biata büyük bir önem, verirler. Onlarca tarikata giren salık, şeyhin elini tutmakla bu biat ehlinden olmuştur. Şeyhin eli, şeyhten şeyhe gide gide pire ve nihayet H. Muhammed'e dayanır ki onun eli de hakikatte Tanrı elidir. Hattâ bu inanışı, aralarında "El ele, el Hakk'a" sözüyle anlatırlar. Peygamber'in altına oturduğu ağaç, zaman geçtikçe ziyaret edilmeye başlanmış ve bunun sonucunun puta tapma gibi bir şey olacağını gören ikinci Halife Ömer, bu ağacı kestirmiştir.

S. 62, B. 744: Sahabenin dereceleri, Sünnî'lere göre şöyledir: Peygamberden sonra en ulu ve derecesi yüksek kişi Ebubekir, ondan sonra Ömer, ondan sonra Osman, ondan sonra Ali'dir. Ömer'den sonra Osman'la Ali'yi bir derecede tutanlar, yahut Ali'yi Osman'dan üstün görenler de vardır. Bu dört sahabe "Çar yârî güzîn" yani seçilmiş dört dost denir. Bunlardan sonra bunların da dahil oldukları on kişi gelir ki bunlar, ilk müslüman olanlardır ve Peygamber, bunların cennetlik olduğunu "muştulamıştır. Bu on kişi şunlardır: Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Abdürrahman-ibn-i Avf, Sa'd-ibn-i Ebivak-kas, Talha, Zübeyr, Ebuubeyde, Said. Bu on kişiye, cennetle muştulandıklarından "Aşereyi mübeşşere" yani cennetle muştulanmış on kişi denir. Bunlardan sonra Bedir savaşında bulunanlar, onlardan sonra Uhud savaşında bulunanlar onlardan sonra Hudeybiye biatında bulunanlar, onlardan sonra sair sahabe gelir. Sahabenin derece bakımından en aşağı olanları, Peygamber tarafından kendilerine zekâtta para ve hayvan ayrılıp verilerek kalpleri müslümanlığa ısındırılmaya çalışılan ve bu suretle müslüman edilen, yahut müslümanlıkta durmaları temin olunan, bu yüzden de kendilerine "Müellefetülkülûb" denen dört yüz kadar kişiyle Mekke fethinde esir edilip azat edilenlerdir ki Muaviye, babası ve anası, bunlardır. Sahabeden sonra sahabeyi görenler, onlardan sonra da sahabeyi görenlere ulaşırlar, ileri derecede sayılırlar.

S. 62, B. 747: Peygamberin "İnsan, dostunun dinindedir", "insan sevdiğiyle beraberdir" ve "Kim, kendisini bir kavme benzetirse o kavimdir, Kim bir kavmi severse onlarla haşredilir" dediği rivayet edilmiştir.

S. 62, B. 751: "Onların, önlerine de set koyduk, ardlarına da; gözlerini örttük, onlar görmezler." Sûre 36 (Yasin), âyet 9.

S. 63, B. 764: Kur'anın 111 inci sûresinin (Leheb) son âyetinden alınmadır (5).

S. 64, B. 769: Kur'anda Şeytanın "Beni, insanları dirilteceğin güne kadar yaşat" dediği anlatılmaktadır (Sûre 7, A'raf, Ayet 14).

S. 65, B. 781: Sofilere göre her şey, Tanrının zatî iktizası olan bilgisinde sabit "ilmî suretler" in tecellisidir ve kâinat, bu ilmî suretlerin tecellisi olmak bakımından vardır, Tann'dan ayrı ve müstakil varlığı yoktur. Tanrı bilgisindeki bu suretlere "Ayanı sabite" denir. Sofilerce her şey, Tanrı bilgisinde nasılsa bu madde âlemi dediğimiz âlem de öyle tecelli etmiştir. Bu inanış, Yunan felsefesinin müslümanlaşmış bir şeklinden başka bir şey olmayan "Hukemâ felsefesi" nde de böyledir. Onlarca, da yaratıcı kudretin faal tecellisi olan Akli küll ile bu faaliyetin meydana getirdiği münfeillik, yani Nefsi Küll, göklerdeki yıldızları meydana getirmiş, bu yıldızlarını hareketi şevkiyye ile dönmeleri dört unsuru, yani ateş, yel, su ve toprağı vücuda getirmiş, göklerle bu dört unsurun birleşmesinden cemat, nebat ve hayvan vücut bulmuştur. Her şey, ne olması lazımsa o suretle olmuştur, ilim, maluma tâbidir. Bir şeyin değişmesine imkân yoktur. Yalnız sofiye, bu son noktada Hukemâ ile bir değildir. Onlarca Tanrı, dilerse bir şeyin aynı sabitini, yani bilgisindeki sureti değiştirir. "Bu, pek nadir olur, fakat olabilir. Buna "Tebdili ayan" derler ki kerametlerin en yükseğidir. Tanrı'ya yakınlaşmış, daha doğrusu mevhum varlığından tamamiyle geçmiş, Hak varlığıyla var olmuş birisi, dilerse ayanı tebdil edebilir taşı altın, altını taş yapar. Yahut bir şeyi bir yerde yok eder, başka bir yerde var eder.

S. 65, B. 788: Kimya ve iksir için bakınız: c. I, s. 50, b. 561 in izahı.

S. 65-66, B. 789-802: Devirden bahsediyor.

S. 68, B. 822 den sonraki başlık ve bahis: Böyle bir hadîs rivayet edilmiştir.

S. 68, B. 831 den sonraki başlık: "Şüphe yok ki islâm garip olarak başladı, yakında yine başladığı gibi garip olur. Ne mutlu gariplere, ne mutlu gariplere, ne mutlu gariplere." Bu hadîsin Müslim hadislerinden olduğunu Ankaravi yazmaktadır.

S. 70, B. 844 den sonraki başlık : "Rafz, terketmek mânasına gelir. Rivayete göre İmam Huseyn'in oğlu Ali Zeynelâbidin'in oğlu Zeyd, Emeviler'e isyan ettiği zaman yanında bulunanlar, kendisinden Ebubekir ve Ömer hakkındaki kanaatini sormuşlar, o da onları hayırla anınca kendisini terketmişler, bu münasebetle Zeyd, "Rafaztümünü" yani beni terkettiniz demiş ve bundan sonra bunlara, daha sonra bütün Şii'lere Sünnîler tarafından Râfizi denegelmiştir.

S. 71, B. 869: Ebu Hüreyre, Peygamberin "Tanrı, ancak sizin kalblerinize ve amellerinize bakar, suretlerinize ve mallarınıza değil" dediğini rivayet etmiştir.

S. 76, B. 931 den sonraki başlık: Yusuf peygamber, zindanda iken Mısır azizi, yedi zayıf öküzün yedi semiz öküzü yuttuğunu ve yedi tane yeşil buğday başağıyla yedi kuru buğday başağını rüyasında görmüş, bunu düş yorucular, yoramamışlar, evvelce zindanda rüyasını yorduğu zatın aklına Yusuf gelmiş, azize söylemiş, o da Yusuf'u zindandan çıkartmıştı. Yusuf, bu rüyayı, yedi yıl bolluktan sonra yedi yıl kıtlık olacağı tarzında yorumuş ve Mısır Azizi tarafından Mısır hazinelerine emin tâyin edilmişti. Yusuf, hikâyesi, Kıran'ın 12 nci suresi olan Yusuf sûresinde uzun boylu anlatılır. Bu âyet, o sûrenin 46 ncı âyetidir.

- S. 77, B. 956-957: Peygamberin, kadınlar hakkında "Onlar Şeytan'ın ipleridir", "Dünyadan ve kadınlardan sakının, iblis, pusudadır ve insanları, kadınlarla avladığından daha mükemmel hiçbir şeyle avlıyamaz" ve "Bundan sonra sizin kadınlara uymanızdan fazla hiçbir şeyden korkmam. Sakının kadınlardan" dediği rivayet edilmiştir.
- S. 79, B. 961 den sonraki başlık: "Biz insanı en güzel bir şekilde yarattık. Sonra ona aşağı âlemlerin en aşağısına indirdik." Sûre 95 (Tîn), âyet 4-5" "Kimi yaşatır, ömürlü ederse onun gücünü, kuvvetini azaltırız, hiç akıl etmezler mi ki?" Sûre 36 (Yasin), âyet 68.
- S. 80, B. 973 ten sonraki başlık: Sûre 95 (Tin), âyet 8. S. 82, B. 996-999: Sûre 47 (Muhammed), âyet 4-5 ten.
- S. -84, B. 1025 ten sonraki başlık ve bahis: Âlemin aslı, vücudu mutlak olan Tanrı'nın, zati iktizası olan bilgisinde sabit "ilmî suretler" dir. Âlem, bu surelerin tecelli-. sinden, ibarettir, yoksa âlemi âlem olarak düşünürsek yoktur. Bunun için "Ayan, yani Tanrı bilgisindeki suretler, varlık kokusunu bile duymamışlardır" denmiştir. Bu suretle bu âlem, yok olduğu halde var görünür. Halbuki asıl var olan âlem, Tanrı bilgisinde sabit olan "ilmî suretler" dir, fakat bu âlem de var olduğu halde yok gibi görünür. İşte bunun için adem, yani yokluk, varlığa bir ayna olmuştur. Hakikî varlık, o aynada tecelli eder. Şüphe yok ki bütün bu inanış, Eflâtun'un "İde" yani misâl âleminden meydana gelmiştir.
- S. 85, B. 1042: Kur'an'ın 113 ve 114 üncü sûrelerine işaretlerdir.
- S. 86, B. 1050 den sonraki bahis ve başlık: Böyle bir hadîs rivayet edilmiştir.
- S. 86, B. 1056-1058: Bu üç beyit arapçadır.
- S. 86, B. 1057: "Senin göğsünü açmadık mı, genişletmedik mi?" Sûre 94 (İnşirah), âyet 1.
- S. 88, B. 1072 den sonraki başlık: "O, öyle bir Tanrıdır göklerle yeryüzünü altı günde yarattı, sonra arşı kapladı. Yeri de bilir, yerden bitip çıkanı da. Gökten ineni de bilir, göğe çıkkanı da. O, nerede olursanız olun, sizinle beraberdir. Tanrı, yaptığınız şeyleri görür." Sûre 57 (Hadîd), âyet 4.
- S. 89 B. 1083 ten sonraki başlık: Böyle bir hadîs rivayet edilmiştir.
- S. 89 B.-1083 ten sonraki başlık: Zeliha, Yusuf'a âşik oldu ve bir gün Yusuf'un bulunduğu odaya girip kapıları kapadı, Yusuf'u kendisine çağırdı. Fakat Yusuf, Tanrı lûtfıyla onu reddetti. Becelleşirken Yusuf'un arka tarafından eteği yırtıldı Yusuf, kapıyı armaya muvaffak oldu, fakat Aziz, bu sırada kapı önündeydi. Yusuf'un suçsuz olduğu anlaşılınca beraber dedikoduyu önlemek için zindana atıldı ve tam yedi yıl zindanda kaldı. Yusuf hikâyesi, Kur'an'ın 12 nci sûresi olan Yusuf sûresinde uzun uzadıya anlatılır. Bu , vaka, sûrenin 23 üncü âyetinde anılmaktadır.
- S. 93, B. 1143-1144: "Onlardan seni dinleyenler var., fakat akli olmayan sağırlara duyurabilir misin? Onlarda sana bakanlar var.. fakat görmeyenlere doğru yolu gösterebilir misin?" Sûre 10 (Yunus), âyet 42-43. Kur'anda aynı mealde başka âyetler de vardır.
- S. 95, B. 1170 den sonraki başlık: Sure 96 (Alak), âyet 9-10. Peygamberi, namaz kılmaktan meneden Ebuhehil'dir.
- S. 97, B. 1182: "Beni anın da sizi anayım. Nimetlerimi inkâr etmeksizin şükredin bana" Sûre 2 (Bakara), âyet 159.
- S. 97, B. 1183: "Ey İsrailoğulları, size nimet olarak verdiğim şeyleri anın ve benden korkun da benimle ettiğiniz ahitte durun." Sûre 2 (Bakara), âyet 40.
- S. 97, 1190: Meryem, Cebrail'in nefhinden gebe kalıp müddeti bitince pek fena bir hale gelmiş, bu sırada kuru bir hurma ağacına tutunup sallaması emredilmiş, sallayınca kuru ağaçta meydana geliveren taze hurmalar dökülmeye başlamıştır. Bu vak'adan, Meryem'in doğurmasını ve İsa Peygamberin doğar doğmaz konuşmasını anlatan 19 uncu sûrenin (Meryem), 23-25 nci âyetlerinde bahsedilmektedir.
- S. 98, B. 1204-1205: Vîse ve Ramin için c. S, s. 21, b. 228-229 un, Husrev ve Şirin için Hafız Divanı, o. 66, b, 497 nin izahlarına bakınız.
- S. 100, B. 1220: "İşte böylece her Peygamber için insan ve cin taifesinden düşman şeytanlar halk ettik; bazıları bazılarına uydurma sözler duyururlar. Rabbin diledi yapamazlardı bu işi. Sen de onları uydurdukları yalanlarla bırakiver gitsin." Sûre 6 (En'âm), âyet 112.
- S. 101, B. 1229: "Rabbim, bal arısına dağlarda yurtlar yap, ağaçları ve yüce yerleri yurt edin. Sonra her çeşit meyveden ye, rabbinin yollarında itaatle yürü diye vahyetti. Onların karınlarından renkleri çeşitli ballar çıkarır ve balda insanlara şifa vardır. İşte bu şeyde düşünenler için bir delil var." Sûre 16 (Nahl), âyet 69.
- S. 101, B. 1232: Kevser için bakınız, c. I, s. 272, b. 2731 ün izahı.
- S. 101, B. 1236-1240: Birisini Tanrı için sevmek ve yine birisine ancak Tanrı için düşman olmak hakkında bir hadîs olduğu gibi "Mümin sevdi mi, Tanrıyı sever" mealinde de bir hadis rivayet edilmiştir.
- S. 101, B. 1239: "İbrahim'in, babasına yarlıganma dilemesi, ancak ona karşı bulunduğu bir vaadden ötürüydü. Fakat onun Tanrı düşmanı olduğunu anlayınca ondan çekindi, İbrahim, şüphe yok ki çok ağlayıp sızıldanan halim bir zattı." Sûre 9 (Tevbe), âyet 114.
- S. 101, B. 1241 den sonraki başlık: "Onların yanları yatak yürü görmez. Rablerine korkup lûtfunu umarak dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızaktan yoksulları doyururlar." Sûre 32 (Secde), âyet 16.
- S. 101, B. 1241 den sonraki başlık: İbrahim - Ateş, c. I, s. 63, b. 647 nin izahına bakınız.
- S. 101, B. 1241 den sonraki başlık: Yunus - balık, c. 2, s. 291, b. 3138 in izahına bakınız.
- S. 101, B. 1241 den sonraki başlık: Cercis, daha doğrusu Circit, İsa Peygamberden sonra gönderilen bir Peygamberdir. Yetmiş kere öldürmüşler, yetmiş kere dirilmiştir.

S. 102, B. 1141 den sonraki başlık: Şuayb, Musa'nın kaynatası olan bir peygamberdir. Musa bu peygambere Çobanlık etmiştir, c. 2, s. 153, b. 1646 nın izahına bakınız.

S. 104, B. 1264 den sonraki bahis: Böyle bir hadîs rivayet edilmiştir, İlk âyet, Kur'an'ın 16 ncı sûresi olan Nahl sûresinin 123 üncü âyetidir. Tamamı şudur: "Sonra sana doğruluğa mail olan İbrahim şeriatına uy diye vahyettik. O Tanrı'ya şirk koşanlardan değildi" İkinci âyet, 60 inci sûrenin (Mümtahinne) 4 üncü âyetidir. Tamamı şudur: "Sizin için İbrahim'e ve onunla beraber bulunanlara uyacak güzel huylar var, onlar da hani kavimlerine demişlerdi ya: Biz, sizden ve sizin, Tanrı'dan başka taptığınız şeylerden ayrıyız. Sizi reddederiz, tek Tanrı'ya iman edinceye kadar aramızda düşmanlık ve buğuz meydana gelmiştir. Ancak İbrahim, babasına, sana Tanrı'dan yarlıganma dileyeceğim ama azabı gidermek için elimden hiçbir şey gelmez dedi, bu ayrı bir şey. Rabbimiz, sana dayandık, sana döndük, dönülecek yer sensin."

S. 106, B. 1275 ten sonraki başlık: İsa, müslümanlarca doğar doğmaz Peygamber olmuş Yahya'ya da dört yaşındayken peygamberlik verilmiştir. Aynı başlıktaki hadîs şudur: "Yeryüzü bana dümdüz edildi doğuları da gösterildi, batıları da. Ümmetimin mülkü, yakın zamanda bana gösterilen yerlere ulaşacak, oraları kaplayacaktır."

S. 109, B. 1315-1328: Kur'an'ın 29 sûresi, harflerle başlar. 2, 3, 29, 30, 31 ve 32 inci sûreler (Bakara, Âli İmran, Ankebut, Rum, Lokman ve secde) "Elif lam mim" diye, 7 nci sûresi (A'raf), "Elif lam mim sâd" diye, 10, 11, 12, 14 ve 15 inci sûreleri (Yunus, Hud, Yusuf, İbrahim ve Hicr), "Elif lam râ" diye, 13 üncü sûresi (Ra'd) "Elif lam mim râ" diye, 19 uncu sûresi (Meryem), "Kâf ha yâ ayn sâd" diye, 20 nci sûresi (Tâhâ), "Tâ hâ" diye, 26, 28 inci sûreleri (Şuarâ, Kasas), "Tâ sin mîm" diye, 27 nci sûresi (Neml), "Tâ sîn" diye, 36 ncı sûresi (Yasin), "Yâ sîn" diye, 38 inci sûresi (Sâd), "Sâd" diye. 40, 41, 48, 44, 45 ve 46 ncı sûreleri (Mü'min, Secde, Zuhruf, Duhan, Câsiye, Ahkaaf), "Ha mim" diye, 42 nci sûresi (Şûrâ), "Ha mîm ayn sîn kaaf" diye, 50 inci sûresi (Kaaf), "Kaaf" diye, 68 inci sûresi (Kalem), "Nun" diye başlar. Eskiler, bu harflere mâna vermekten çekinmişlerdir. Sonraları bunlara sûrelerin adları diyenler okluğu gibi her harften, Tanrı adlarından birini anlamak isteyenler de olmuştur. Meselâ "Elif lam mîm" harflerinin "Allah, Lâtif, Mecid" adlarına delâlet etiğini söylemişlerdir. Isnâaşeriyeye'nin altıncı imamı olan ve İmam Huseyn'in oğlu Ali'nin oğlu Muhammed'in oğlu bulunan "Ca'fer al-Şâdik" "Bu harflerde bizim için sırlar vardır. Birinci Elif lam mîm de Muhammed, ikincisinde Huseyn zuhur etti. Elif lam râ da Abbasoğullarının saltanatı biter, Elif lam mîm sâd Mehdi'nin zuhuru zamanıdır" demiş ve yine aynı imam'la diğer imamlar da bu harflere dair sözler söylemişlerdir. Eski yunanlılara Fisagor vasıtasıyla Mısır'dan, oraya da Hind'den geçen inanışa göre harflerle sayılar arasında bir münasebet vardır. 3, 7, 10, 40 gibi sayılar kutludur. Hattâ her sayı bir şeye işaret eder. Meselâ Fisagoriler'de 3 ilk sayılır.*, unsurlara delâlet eder. 2 kadın demektir. 3 + 2=5 evlenmeyi gösterir. 3 + 3 = 6 her şeyin altı cihetine işaret eder. Yedi, dört unsurla üç buudu ve binaenaleyh varlığı gösteren ilk sayı, yani 3 ile dördü gösterir ki kutlu bir sayıdır. 10 tam ve kâmil sayıdır. 10 ve 3, 7 namına yemin edilir. Ebced hesabı da kökü, ta Hind'e kadar götürülmesi lâzım gelen bir hesaptır sanırız. Tevrat'ta da bu sayıların meselâ kırkın kutluluğunu gördüğümüz gibi "Ahdi cedid" de bilhassa Yohanna vahyinde sayıların ehemmiyeti apaçık görünmektedir. Acaba Kur'anın bu sûrelerinde de hakikaten sayılarla bir münasebet var mı ve bunlar, birçoklarının dedikleri gibi birer şifre midir? Fazlullah'tan itibaren Hurufiler de bu harflere çok ehemmiyet vermişlerdir. Onlarca bu harfler, tekrarlanmamak şartıyla 14 tür: Bu harfler kastedilirse, yani Elif, rı, kâf... gibi yazılırsa "Elif'den , "Sâd" dan , "Nün" dan harfleri çıkar ki bu suretle on yedi harf olur. Geriye on bir harf kalır. Bu on yedi harfe "Muhkemat", on bir harfe de "Müteşabihat" derler. Bir yerde yurt tutmuş olan adam günde farz olarak 17 rikât namaz kılar, seferde bulunan yolcu, 11 rikât namaz kılar, ikisinin tutarı, Kur'anın, yani Arap harflerinin tutarı olan 28 dir. Aynı zamanda her gün 17 rikât namaz kılındığı halde cuma günü öğle namazı yerine 2 rikât cuma namazı kılınarak namaz, 15 rikât eder, ikisinin tutarı, Arap harflerine katılan "4" Fars harflerinin tutarı, olan 32 dir. Şia mezhebinde olanlar da bu on dört harfi terkip ederek " yani "Ali" Tanrı'nın doğru yoludur, biz ona yapıştık" cümlesini çıkarmışlardır. Hâsılı, bu harflerle pek çok uğraşmıştır. Birçok asıllı, asılsız dualarda Tanrıya bu harflerle ant verildiği, yalvarıldığı da vardır. Mevlâna'nın da bu harflere pek büyük bir önem verdiğini bu beyitlerde açıkça görmekteyiz.

S. 119, B. 1332 den sonraki başlık: Böyle bir hadîs rivayet edilmiştir. Başlığın sonlarındaki âyet, Kur'an'ın 48 inci sûresinin (Feth) 17 nci âyetindedir.

S. 115, B. 1395: "O gün, gizli şeyler meydana çıkar." Sûre 86 (Târık), âyet 9.

S. 115, B. 1400: "Göğü yüceltti ve teraziyi kodu. Ölçüyü doğrultun, teraziyi eksik tartmayın." Sûre 55 (Rahman), âyet 7-8.

(1401 - 2100 Beyitler)

1401. Kendine gel de hırsından teraziyi bırakma. Hırs ve tamah seni azdıran bir düşmandır.

Hırs, hepsini ister fakat bütün lezzetlerden mahrum olur. A turp oğlu turp hırsa tapma.

O halayıkcağız hem gidiyor, hem de ah diyordu; a kadın sen ustayı yola saldın. Ustasız is yapmak istedin. Bilgisizlikle canınla oynamaya kalkıştın.

1405. Benden bir bilgidir çaldın, çaldın ama tuzağın ahvalini sormaya arlandın.

Kuş, hem harmanından tane toplamalıydı, hem de boynuna ip dolaşmamalıydı.

Taneyi az ye bu kadar pis boğaz olma. "Yiğin" emrini okudunsa "İsraf etmeyin" emrini de oku.

Bu suretle tane yemekle beraber tuzağa da düşme. Bilgi ve kanaat ancak bunu icap ettirir.

Akıllı kişi dünyanın gamını yemez, nimetini yer. Bilgisizlerse nedamet içinde mahrum kalırlar.

1410. Boğazlarına tuzağın ipi dolaştı mı tane yemek, hepsine haram olur.

Kuş, tuzaktaki taneyi nasıl yer? Yemeye kalkışırsa tuzaktaki tane zehre döner.

Tuzaktaki taneyi gafil kuş yer, halkın bu dünya tuzağındaki nimetleri yemesi gibi. Akıllı ve işten haberi olan kuşlar, kendilerini taneden adamakıllı çekerler.

Çünkü, tuzağın içindeki taneler zehirlidir. Kördür o kuş ki tuzaktan tane diler.

1415. Tuzak sahibi, aptalların başını keser. Güzel ve narin olanlarıysa meclislere çeker götürür.

Çünkü aptalların ancak etleri işe yarar. Güzel ve zariflerince güzel sesleri işe yarar. Hasılı halayıkcağız kapının yarığından, hanımının eşiğin altında can verdiği görünce,

Dedi ki: A ahmak kadın, bu iş nedir? Sana ustan bir şey gösterdiyse,

Yalnız görünüşe kapıldın. Halbuki iç yüzü senden gizliydi. Usta olmadan dükkan açtın.

1420. Bal gibi, paluze gibi olan o aleti gördün,âlâ. Fakat a haris neden kabağı görmedin?

Yoksa eşiğin askına o kadar mi dalmıştın ki gözüne kabak görünmedi?

Ustadan sanatın dış yüzünü gördün sevine, sevine ustalığa kalkıştın.

Nice riyacı ve işten haberi olmayan ahmak kişiler vardır ki erlerin yolundan göre, göre ancak sof kumaş görmüştür.

Nice boş boğazlar vardır ki azıcık bir hüner elde etmişler, padişahlardan laftan başka bir şey öğrenmemişlerdir.

1425. Her biri Musa'yım diye eline bir sopa almış, her biri, İsa'yım diye ahmaklara üfürmeye kalkışmıştır.

Bir gün doğruların doğruluğu, senden mihenk taşını isteyecektir. Eyvah o günden! Artık geri kalanını ustaya sor. Bu harislerin hepsi de kördür dilsizdir.

Hepsini aradın, elde etmek istedin, fakat herkesten geri kaldın. Bu ahmak sürü, kurtlara av olmuştur.

Bir suret gördün, onun sözünü söylemeye başlayıverdin ha; dudu kuşları gibi kendi sözünden haberin bile yok!

Tanrı telkinine takatleri olmayan ümmetlere peygamberlerin,müritlere, şeyhin telkini, insanla ülfeti olmayan dudu kuşunun ayna karsısında söz söylemeyi öğrenmesine benzer. Ulu Tanrı da dudu kuşuna yapıldığı gibi müridin önüne şeyhi bir ayna gibi koyar, ayna arkasından ona telkinde bulunur. Tanrı, Peygamberce "Dilini oynatıp Cebrail'den önce okumaya kalkışma"ve "Peygamberin söylediği, ancak Tanrı'nın vahyettiği sözdür" demiştir. İşte sonu olmayan meselenin başlangıcı budur. Nitekim senin hayal dediğin aynadaki dudu kuşunun gagasını oynatması yok mu? O hareket dinarda söz söylemeyi öğrenen dudu kuşunun aksidir, fakat aynanın ardında bulunan söz öğretenin aksi değildir. Yalnız aynanın önünde dudu kuşunun sözü ve hareketi, ayna ardında bulunan ve söz söylemeyi öğretenin tasarrufuna tabidir. Bu da bir örnektir, tıpkısı değil.

1430. Dudu kuşu, önünde bir ayna, ayna içinde de kendi aksini görür.

Aynanın ardında usta gizlenmiştir; güzel dille edeplice söz söyler.

Duducuk, bu söz söyleyeni ayna içinde gördüğü dudu sanır.

Bu suretle o koca kurdun hilesinden haberi olmaz, güya kendi cinsinden olan bu dududan söz söylemeyi öğrenir.

Usta, ona ayna ardından söz söylemeyi öğretir. Böyle olmasa kendi cinsinden olmayan birisinden söz söylemeyi öğrenemez.

1435. O hünerli kus, söz öğrenir ama sırrından da haberi yoktur manasından da. Söz söylemeyi bir insandan beller. Fakat bir duducuk, bundan başka insandan ne bilebilir, ne elde edebilir ki?

Velinin beden aynasında da kötülüklerle dolu olan mürit, tıpkı bunun gibi kendisini görür.

Fakat söz ve iş zamanında aynanın ardındaki Akl-ı Küll-ü nereden görecek?

O sanır ki insan söylüyor. Halbuki bu, başka bir sırdır, onun bundan haberi bile yoktur.

1440. Söz söylemeyi belletir, belletir ama önü sonu olmayan sır belletir. Halbuki o, bu sırda eş değildir, bir dududur, bunu bilemez.

Halkta kuşların ötüşünü taklit ederler. Bu, ağzın ve boğazın yapabileceği bir şeydir. Fakat kuşların seslerini taklit edenin o seslerdeki manadan haberi bile yoktur. Kuş dilini ancak bakışı hoş Süleyman bilir.

Nice kişiler de dervişlerin sözlerini öğrenir, mimber ve meclisleri o sözlerle parlatır. Fakat onların ya bu sözlerden başka bir kısmetleri yoktur, yahut da sonunda Tanrı rahmeti onlara yol gösterir.

Gönül sahibinin biri, gebe bir köpek gördü. Yavruları karnında havlamaktaydı. Köpeğin havlaması bekçilik etmek içindir dedi, halbuki ana karnında bekçilik olmaz. Sonra köpek havlaması, imdat istemeye, süt istemeye ve saireyse delalet eder. Ana karnındaysa bunların hiçbir faydası yoktur. Bu ne iş? Şaşırmış bir haldeyken kendisine gelince Tanrıya münacatta bulundu, "Bunu,Tanrımdan başka kimse bilmez"dedi. Tanrıdan şu cevap geldi: Bu, hicaptan çıkamamış, can gözleri açılmamış olduğu halde görgü sahibi olduklarını davaya kalkışanların, bu hususta söz söyleyenlerin halidir. Bu davadan ve bu sözlerden ne bir kuvvete sahip olurlar, ne bir yardıma, ne de dinleyenleri doğru yola götürebilirler.

1445. Birisi çiledeyken rüyasında, bir yolda gebe bir köpek gördü.

Ansızın Köpeğin karnındaki enciklerin havladığını duydu. Encikler ortada yoktu. Köpek Yavruları ana karnında nasıl havlar diye bir hayli şaştı.

Hiç köpek enciği anasının karnında nasıl havlar? Alemde bunu kim görmüştür? Uykudan uyanıp kendine gelince şaşkınlığı an be an artıyordu.

1450. Çilede kimse yoktu ki düğümü çözsün? Bu işi ancak yüce ve ulu Tanrı tapısından halledebilirdi.

Dedi ki: Yarabbi, bu müşkül is, bu dedikodu nedir? Çilemde şaşırdım seni zikretmeden kaldım.

Kanadımı aç da uçayım, zikir bahçesine ve elmalıklarına gideyim.

Hatiften derhal ses geldi: Bu, bil ki bilgisizlerin lafına benzer.

Örtüden perdeden dışarı çıkmamış, gözü bağlı. Fakat yine de beyhude yere söylenip durur.

1455. Ana karnında köpek enciğinin havlaması beyhudedir. Ne ava yarar, ne gece bekçiliğine.

Kurt görmemiş ki onu kovsun. Hırsız gelmemiş ki onu kovalasın.

Harislikten ve baş olma sevdasından bakışı görgüsüzdü, fakat laf söylemede atılgan. Müşteri bulma havasına kapılmış, hararetili bir halde, fakat gözü kapalı olarak işe girişmiş.

Ayı görmeden nişaneleri söylemede, köylüyü bu suretle aykırı bir anlayışa sürmede.

1460. Müşteri bulmak için, mevki kazanmak için ayı görmediği halde ondan yüzlerce nişane vermede.

Kâr veren müşteri, tektir. Fakat onlar, bu müşteri hakkında şüphe ve zan içindedirler.

Hiçbir ululuğu, hiçbir değeri olmayan müşteriye hava satar bu adamlar.

Bizim müşterimiz Tanrıdır, "Allah satın alır." Artık sende her müşterinin derdine düşme, kurtul bu işten.

Seni arayan müşteriyi ara, senin başlangıcını ve sonunu bilen müşteriyi bul.

1465. Kendine gel. Her müşteriye el atma. İki sevgiliyi sevmek kötüdür.

O, satın alsa bile ondan kar elde edemezsin. Onda akla fikre değer verme kabiliyeti yoktur.

O, yarım nal parasına bile sahip değilken sen tutuyor, ona yakut ve lâl gösteriyorsun.

Şeytan, nasıl kendisini taslanmış bir hale getirmişse hırs da tıpkı onun gibi seni kör etmiş, her şeyden mahrum bırakmıştır.

O, azapçı Şeytan, Fil ashabi ile Lut kavmini nasıl taşlatmışsa onları da tıpkı öyle taşlatmış, helak etmiştir.

1470. Müşteriyi, sabredenler bulurlar. Çünkü onlar, her müşteriye koşmazlar.

Kim o müşteriden yüz çevirirse o adamdan baht da yüz çevirir, ikbal de, ebedilik de. Darvan'ılar nasıl haset yüzünden ebedi olarak hasrette kaldırsa, haris olanlar da ebediyen hasrette kalmışlardır.

Darvan'ıların Babamız, bönlüğünden bahçenin hasılatından çoğunu yoksullara verirdi. Üzüm oldu mu, onda birini, kuru üzüm yapıldı mı onda birini, helva ve paluze pişirildi mi onda birini, harman toplanıp başaklar yığın yapıldı mı onda birini, harman döğüldü mü onda birini, samanla karışık buğdayın onda birini, buğday samandan ayrıldı mı onda birini, öğütülüp un oldu mu onda birini, hamur yoğruldu mu onda birini, ekmek yapıldı mı yine onda birini verirdi deyip yoksullara haset etmeleri. Ulu Tanrı, bu yüzden o bahçeye, tarlaya bir bereket vermişti ki bütün bahçe sahipleri, o bahçeyle tarlanın sahibine muhtaç olurlar, hem meyve, hem de para isterlerdi. Halbuki o bahçe ve tarla sahibi, onların hiçbirine muhtaç olmazdı. Adamın oğulları, tekrar tekrar onda bir veriş görüyorlardı da, o bereketi görmüyorlardı, hani o kadın gibi... Eşeğin aletini gördü de kabağı göremeydi ya!

Temiz bir Tanrı adamı vardı. Akli, her şeye erer, işin sonunu görürdü.

Yemen ülkesine yakın Darvan şehrinde, sadaka vermekle, güzel huylu olmakla şöhret kazanmıştı.

1475. Cıvarı yoksullarla Kâbe kesilmişti. Bir şey umanlar hep onun cıvarına gelirlerdi.

Rıyasız olarak mahsulünün onda birini verir, buğday samandan ayrıldı mı tekrar, Öğütülüp un haline geldi mi, ekmek pişirildi mi yine onda birini verirdi.

Her elde ettiğinin onda birini verir, ektiğinin öşrünü dört kere yoksullara dağıtırdı.

O, yığıt her zaman bütün oğullarına vasiyetlerde bulunur;

1480. Tanrı hakkı için, Tanrı hakkı için benden sonra hırsınıza uyup yoksulların hakkını vermemezlikte bulunmayın.

Bu onda birleri verin de Tanrı koruması ile mahsulünüz elinizde kalsın.

Tahmine şüpheye hacet yok, mahsulleri gayp âleminden veren de Tanrıdır, meyveleri veren de.

Gelir zamanında harcedersen bu harcetmen, kar kazandırır, kar edersin.

Köylünün çoğu tarlasından elde ettiği tohumu yine eker.

1485. Yediğinden fazlasını yine tohumluk yapar. Çünkü tekrar mahsul elde edeceğinden şüphe etmez.

Tohumu, o yerden elde ettiği için yine o yere saçmaktan çekinmez.

Kunduracı da ekmeğinden arttırdığı parayla gön ve sahtiyarı satın alır.

Elime ne geçiyorsa bunlardan geçiyor. Kapalı rızık bunlarla açılıyor der.

Eline geçen para o yüzden geçtiğinden parasını ona sarf eder.

1490. Fakat bu yer ve deri, ancak perdedir. Asıl rızık, her an Tanrıdan bil.

Elde ettiğin karı, elde ettiğin yere ekersen birine karşılık yüz bin elde edersin. Tatalım şimdi sebep sandığın yere tohumu ektin.

İki üç yıl o tohum bitmez, mahsul vermezse ne yaparsın? Tanrıya yalvarmadan el açıp dua etmeden başka elinden ne gelir?

Tanrı huzurunda elini başına vurursun. Bu el ve baş, bu çırpını, rızık onun verdiğine tanıktır.

1495. Bu suretle onlar bilirsin ki rızıkın aslının aslı, odur. Rızık arayan da onu arar. Rızık ondan ara, Zeyd'den, Amr'dan değil.

Sarhoşluğu ondan iste esrardan, şaraptan değil.

Zenginliği defineden, hazineden, maldan mülkten değil, ondan dile. Yardımı amcadan, dayıdan değil ondan iste.

Çünkü sonunda bütün bunları bırakıp gideceksin. Kendine gel de o zaman kimi çağırıyor, kimden imdat istiyordun, bir düşün!

Şimdi de onu çağır, ondan başkalarını bırak. bırak da cihan mülküne varis ol.

1500. Bir zaman gelecek ki "adam, kardeşinden kaçacak", oğul babasından ürkecek. O anda her dost, düşman kesilecek. Çünkü onlar, senin putundu, yoluna mani oluyordu.

Yüzünü nakkaştan çevirmiştin ve nakşa tutmuşsun. Çünkü gönlün, o suretle hoşlanıyor, o nakışla avunuyordu. Şimdi de dostların seninle zit olurlar, senden yüz çevirip sana düşmanlığa kalkışlarsa, Hemencecik de ki: İşte, günün aydın oldu. Yarın olacak şey bu günden oluverdi.

1505. Buradakiler hep bana zit oldular. Kıyamette böyle olacaktı ya, bu hal, bana daha önce gelip çattı. Günümü onlarla geçirmeden, ömrümü onlarla bitirmeden ne olduklarını anladım. Eğer bu hal olmasaydı ayıplı bir kumaş satın almış olacaktın. Şükürler olsun ki o kumasın ayıplı olduğunu daha önceden öğrendin. Elimdeki sermaye, elimden çıkmadan işi anladım, yoksa yine sonunda o kumasın ayıbı meydana çıkacaktı. Mal da gidecekti ömür de. Bir yırtık kumaş için malımı da verecektin canımı da.

1510. Malımı mülkümü verip kalp para alacaktım, sonra da sevine, sevine evimin yolunu tutacaktım. Şükürler olsun ki altının kalp olduğunu, ömrümü o yüzden harcamadan meydana çıktı. Yoksa kalp, ta sona kadar boynumda kalacaktı. Bos yere de ömrümü zayi edecektim. Mademki paranın kalp olduğu şimdiden anlaşıldı, ben de ondan ayağımı hemen çekeyim. Dostun, sana düşmanlık eder, hasedini, kinini dışarıya vursa,

1515. Senden yüz çevirdiği için feryat etme. Kendini ahmak ve bilgisiz bir hale düşürme. Tanrıya şükret yoksullara ekmek ver ki onun çuvalında eskimedim, yıpranmadın. Ebedi ve doğru bir dost aramak üzere çuvalından tez çıkın.

Ne nazlı, ne vefalı sevgidir o ki ölümünden sonra bile dostluğu bir katken üç kat olur, bağlılığındaki kuvvet üç kat artar. O dost, ya padişahdır, yüce bir sultandır, yahut da padişahın makbulü olan yanında şefaati kabul edilen bir kuldur.

1520. Düzenbaz, hileci, riyakar dosttan kurtuldun, ölmeden önce onun düzenini riyasını gördün. Eğer alemde halkın sana su cefasını bilsen bu, sence gizli bir altın hazinesi sayılır. Halkı, sana karşı kötü huylu eder de sonunda çaresiz kalırsın, hepsinden yüz çevirirsin.

Şunu iyice bil ki nihayet hepsi de düşman olacak, baş kesici hasım kesilecektir. Sen de mezarda tek Tanrı'dan "Yarabbi, beni tek bırakma" diye feryat edeceksin.

1525. Ey cefası vefalıların ahından güzel olan dost, vefalıların bal gibi vefaları da sendendir. Ey ambar sahibi, sözü aklından duy da buğdayını Tanrı yerine saç! Saç da hırsızdan da emin olsun, buğday bitinden de. Şeytanı, Şeytanın oğlu ile beraber çabuk öldür. Çünkü o, seni yoksullukla korkutup durmadadır. Ey erkek çakır kuşu, ceylan avlar gibi avla onu. Padişahın, muradına erişmiş yüce doğanı, ceylana avlanırsa ayıptır.

1530. Adam bu çeşit bir hayli öğüt tohumları ekti ama oğullarının yeri çoraktı bir fayda vermedi. Öğütçü, yüzlerce çalışıp çabalasa öğütü duymak ve kabullenmek için dinleyende kabul edici kulak gerek. Sen yüzlerce lütuflarda bulunarak ona öğüt verirsin ama bu öğütün, onun kulağına bile girmez. Duymayan inatçı bir adam, yüzlerce söyleyeni aciz bırakır. Peygamberlerden daha Öğütçü, daha güzel sözlü kim vardır? Nefesleri tasa bile tesir eder.

1535. Fakat dağ taş bile onların sözlerini duydu, sözleri dağa, tasa bile tesir etti de bahtı kötü kişinin bahtı açılmadı gitti. Bizlik benlik kaydına düşen gönüller, onların sözlerine karşı taştan da katı bir hal alırlar.

Tanrı vergisiyle Tanrı kudreti, halk vergisinde olduğu gibi kabiliyete muhtaç değildir. Çünkü vergi önsüzdür, kabiliyet sonradan meydana gelme. Vermek, Tanrı sıfatıdır, kabiliyet yaratılmışın sıfatı. Evveli olmayan, sonradan meydana gelen şeye bağlı değildir. Bağlı olduğu farz edilirse sonradan meydana gelmenin imkansız olması lazım gelir.

Bu gönlün ıslah olmasına çare, insanı halden hale döndüren Tanrının ihsan ve lütfudur. Onun vergisine de kabiliyet şart değildir. Belki kabiliyete sahip oluşturma şart, onun lütuf ve ihsanda bulunmasıdır. Tanrı vergisi içtir, kabiliyet, deri. Şunu görsene: Musa'nın sopası ejderha olmada, avucu güneş gibi parlamada.

1540. Peygamberlerin aklımıza fikrimize sığmayan yüz binlerce mucizeleri, Sebeplerden olmamıştır, Tanrı yaratması ile olmuştur. Yoklara kabiliyet nereden geliyor? Kabiliyet, Tanrı içinde şart olsaydı hiçbir yok varlık alemine gelmezdi. Arayanlar için bu gök perdenin altında bir adettir koydu, sebepler ve yollar yarattı. Olan şeylerin pek çoğu o adete göre olagelir. Fakat bazı da olur ki kudret, o adeti yırtar, kaldırır.

1545. Hoşluk ve tatlılıkla adet, yol yordam koydu ama sonra da o adeti, o yolu yordamı yırttı, adına mucize dendi. Sebepsiz olarak bize yücelik gelmez. Gelmez ama kudret, sebebi kaldırmada aciz değil. Ey sebebe kapılan, sebepten dışarı uçma. Fakat sebebi yaratana da abes sanmaya kalkışma. Sebebi yaratan Tanrı, ne dilerse yapar. Mutlak olan kudret, sebepleri de yırtar, ortadan kaldırır. Fakat arayan muradına erişsin diye çok defa, yaptığı işleri sebeple yapar, sebeple yaratır.

1550. Sebep olmasa mürit nasıl yol arar? Şu halde yolda sebeplerin görünmesi lazımdır. Bu sebepler, görüşlere perdedir. Çünkü her göz, onun sanatını görmeye layık değildir. Sebebi yırtacak bir göz gerek ki perdeleri kökünden çekip çıkarırsın. Bu suretle de mekansızlık yurdunda sebepleri yaratana görsün, çalışmayı, kazancı dükkânı saçma ve beyhude saysın. Her hayır ve şer, sebebini yaratandan gelir. Babacığım sebep ve vasıtalar.

1555. Bir zamancağız gafflet devri yürüyüp gitsin diye ana yolun üstünde toplanmış bir hayalden başka bir şey değildir.

Adem aleyhisselam'ın bedeni, ilk yaratılırken Tanrının Cebrail aleyhisselam'a "Yürü, şu yeryüzünden bir avuç toprak al", bir rivayete göre de "Her yerden avuç avuç toprak al" diye emretmesi

Sanat sahibi Tanrı, hayra, şerre uğramak, sınamak üzere Adem'i yaratmak istediği zaman, Özü doğru Cebrail'e "Yürü, yeryüzünden bir avuç toprak ödünç al" buyurdu.

Cebrail hizmete bel bağlayıp alemlerin rabbinin emrini yerine getirmek üzere yeryüzüne geldi. O, buyruk kulu, yere el attı. Toprak, kendini çekti, çekindi.

1560. Dile gelip yalvarmaya, tek yaratıcı hürmetine beni bırak, yürü git, canımı başışla. O yürük atinin yularını çek benden. Benden yaratılacak insan, tekliflere uğrayacak, tehlikelere düşecek. Tanrı hakkı için beni bırak, alma. Tanrı seni seçti, Levih'teki bilgiyi sana gösterdi. O lütuf hakkı için vazgeç benden. Tanrı ihsanı ile meleklerle hoca oldun. Daima Tanrı ile konuşmadasın.

1565. Peygamberlerin de elçisi olacaksın. Sen vahiy canının hayatisın bedeni değil. İsrail bedenlere can verir, sen cana can verirsin. O yüzden İsrail'den üstünsün. O, sur'u üfürür, bedenlere can gelir. Senin nefesin mücerret gönüllere can başışlar. Bedendeki canın canı, gönlün diriliğidir. Şu halde senin ihsanın, İsrail'in ihsanından üstündür. Sonra Mikail bedenlere fizik verir. Senin çalışmınsa aydın gönlü rızıklandırır.

1570. O kile vergisiyle eteğini doldurmuştur. Senin rızıkınsa kileye sığmaz. Kahır ve şiddet sahibi Azrail'den de üstünsün. Rahmetin, gazaptan fazla ve üstün olduğu gibi. Arşı bu dördü taşırlar. Sen bunların padişahısın. Hakikatte uyanıklık bakımından dördünün en yücesi en üstünsün. Mahşer günü görürsün ki arşı sekiz melek taşır. O zaman sekizinin en üstünü yine sen olacaksın demeye başladı. Bu çeşit sayıp dökmeye, ağlayıp yalvarmaya koyuldu. Çünkü o, bundaki maksadın ne olduğunu anlamış, bundan bir koku almıştı.

1575. Cebrail utanç madeniydi. O antlar, yolunu bağladı. Yer, pek çok yalvardığı, antlar, yeminler verdiği için geri döndü, dedi ki: Ey kulların rabbi! Ben senin işinde serseri değiildim. Fakat aramızda geçen şeyleri, söylenen sözleri sen daha iyi bilirsin. Adlarından bir adı andı ki ey her şeyi gören Tanrı, o adın korkusundan yedi gökte dönmesini terk eder durur. Utandım adından sıkıldım. Yoksa bir avuç toprak getirmek kolay bir şey.

1580. Sen meleklerle öyle bir kuvvet vermişsin ki bu gökleri bile yırtarlar.

Tanrının; insanların babası ve Tanrı halifesi olan ,melekler tarafından secde edilen ve onlara hocalık eden Adem aleyhisselam'ın mübarek bedenini yoğurmak üzere bir avuç toprak alması için Mikail aleyhisselam'ı yeryüzüne göndermesi.

Tanrı, Mikail'e "Sen yeryüzüne in de ondan aslan gibi bir avuç toprak kapıver" dedi. Mikail yeryüzüne gelip ondan bir avuç toprak kapıcağı zaman, Yeryüzü titredi, ağlamaya, yalvarmaya, gözyaşları dökmeye başladı. Gönlü yanarak yalvardı, kanlı gözyaşı dökerek ant verdi, dedi ki:

1585. Lütuf sahibi eşsiz Tanrı hakkı için ki seni, Arısı taşıyan ulu melekler arasına kattı. Aleme Rızık veren kilelerin memurusun, lütuf ve ihsan susuzlarına avuç,avuç su verirsin. Çünkü Mikail sözü kileden üremedir. Mikail fizik veren kilecidir. Bana aman ver, azat et beni. Bak kanlı gözyaşlarına bulandım da seninle öyle konuşuyorum. Melek, Tanrı merhametinin madenidir. Dedi ki: Şimdi ben şu yaranın üstüne nasıl tuz ekeyim?

1590. Nitekim Şeytan da kahır madenidir. Adem oğullarından bu yüzden feryat eder. Yiğidim, merhamet, gazaptan fazladır, gazaba üstündür. Tanrı sıfatlarından lütuf, kahrın üstündedir. Kullar da onun huyundadır, tulumlar onun suyu ile doludur. O Tanrı Resulü, o sülük kılavuzu "İnsanlar padişahların dinindedir" demiştir. Mikail, din rabbinin tapısına, eli yeni boş olarak gitti.

1595.Dedi ki: Ey sırları bilen tek padişah, toprak ağlayıp inledi, yolunu bağladı benim. Senin yanında gözyaşının bir değeri vardır. İşitmezlikten gelemedim. Ahın feryadın sence yüce bir değeri var. O hukuku terk etmek elimden gelmedi. Sence yaşlı gözün pek değeri var. Artık ben, nasıl inat edebildim? Kul, günde beş kere namaza gel, feryad et diye davet edilir.

1600.Müezzinin "Haydi felaha" demesi yok mu? O felah, bu ağlayış bu sızlanıştır. Sen kimi dertle hasta etmek istersen onun gönlüne ağlayış yolunu kapatırsın. Bu suretle de defeden olmaz, bela gelip çatar. Çünkü sızlanma şefaathı bulunmaz. Birisini beladan kurtarmak istersen gönlüne sızlanmayı getirirsin. Kuran'da şiddetli azaba uğrayan ümmetler hakkında dedin ki:

1605. O anda ağlayıp sızlanmadılar ki bela onlardan dönüp savuşsun. Gönülleri katı olduğundan suçları kendilerine ibadet görünüyordu. İnatçı kendisini suçlu bilmedikçe nasıl olur da gözleri yaşarır ağlar?

Ağlayıp sızlanmanın, gökyüzünden gelen belayı defettiğine Yunus aleyhisselam'ın hikayesi deleldir. Ulu Tanrı,dilediği gibi iş görür, şu halde sızlanma ve onu ululama, insana fayda verir. Filozoflarsa Tanrı, tabiata ve sebebe göre işi görür, dilediği gibi değil. Onun için de sızlanış, tabiatı değiştiremez derler.

Yunus peygamberin kavmine bela gelip çattı. Gökten ateş dolu bir bulut ayrıldı. Yıldırımlar saçıyor, taşları yakıyordu. Gök gürlemekte, benizleri sarartmaktaydı.

1610.Onların hepsi damlardaydı. Vakit geceydi. Gökyüzünden gelen bu bela, gece vakti gelip çatmıştı. Hepsi damlardan aşağı indi. Başlarını açıp ovanın yolunu tuttular. Analar evlatlarını kendilerinden ayırdılar. Hepsi feryat figana, çığıışıp ağlaşmaya koyuldu. O kavim, akşam namazından seher vaktine kadar başlarına toprak serptiler. Hepsi avaz,avaz ağlaşıp yalvardılar. O inatçı kavme Tanrı acıdı.

1615. Ümitsizlikten, sabırsız ah ve feryattan sonra yavaş,yavaş bulut dağılmaya başladı.
Yunus peygamberin hikayesi uzun ve etraflıdır. Halbuki toprağı anlatma ve feyiz verme zamanı.
Hasılı ağlayıp sızlanmanın Tanrı yanında değeri vardır. Ağlayıp sızlanmadaki değer nerede var?
Ey ümit hemen kalk, belini sıkıca bağla. Kalk ey ağlayan daima gül.
Çünkü ulu Tanrı üstünlük bakımından gözyaşını, şehitlerin kanları ile bir tutmadadır.

Tanrının, Adem aleyhisselam'ın bedenini yaratmak üzere bir avuç toprak alması için İsrail aleyhisselam'ı yeryüzüne göndermesi.

1620. Tanrımız bunun üzerine İsrail'e, yürü dedi, avucunu toprakla doldur gel. İsrail yeryüzüne geldi ama toprak, ağlayıp inlemeye başladı.

Dedi ki: Ey sür meleği, ey hayat denizi! Ölüler senin nefeslerinle dirilir.
Sür'u öyle bir kuvvetli üflersin ki halk, çürümüşken dirilir, mahşere gelir, o ovayı doldurur.
Su'ru üfler, haydin ey Kerbela şehitleri, kalkın!

1625. Ey ölüm kılıcı ile helak olanlar, dallar, yapraklar gibi topraktan baş kaldırın dersin.
Senin merhametin ve o tesirli nefesin yüzünden şu alem, dirilerle dolar.
Sen rahmet meleğisin, merhamet edersin. Sen Arşı taşımaktasın, ihsan ve lütufların kiblesisin.
Arş, ihsan ve adalet madenidir. Onun altıdan yargılamalarla dolu dört tane ırmak akmaktadır.
Süt, ebedi olan bal, şarap ve akar su ırmakları.

1630. Bunlar arştan cennetlere giderler. Alemde o ırmaklardan çok az bir şey görünür.
Gerçi o dört ırmağın burada görünen cüzleri bulanıktır ya. Neden? Acı yokluk zehrinden.
O dört ırmaktan şu kara toprağa bir yudumcuk serptiler de bir fitnedir kopardılar. Bu suretle aşağılık kişiler, onların aslını arasinlar, bunu dilediler. Fakat adam olmayanlar bunlara kani olup gittiler.
Tanrı çocukları beslemek, yetiştirmek için sütü verdi, her kadının göğsünü bu süt ırmağına kaynak yaptı.

1635. Şarap ırmağını, gamı defetmek, düşüncüyü gidermek ve insana kuvvet ve cesaret vermek için üzümden akıttı.
Bal ırmağına da arının için kaynak etti, o ırmağı bedendeki hastalıkları gidermek için akıttı.
Suyu da temizlenmek ve içip kanmak için herkese ihsan etti.
Bu suretle de bunları görüp asıllarını izlemeni diledi. Fakat ey herzevekil, sen bunlara kani oluverdin.
Şimdi toprağın başından geçenleri dinle. Bak, o kudret sahibi İsrail'e ne efsunlar okuyor.

1640. İsrail'e karşı suratını ekşitti, yüzlerce şekilde yalvarıp yakardı.
Ululuk ıssı pak Tanrı hakkı için dedi, bana bu kahrı helal görme.
Ben bu işten bir koku alıyorum, kafama bir kötü şüphedir girdi.
Sen rahmet meleğisin, merhamet edersin. Çünkü hama kuşu, hiçbir kuşu incitmez. Ey dertlilere şifa ve rahmet olan melek, sen de o iki kişinin yaptıklarını yap.

1645. İsrail, çabucak padişahın tapısına döndü, özür getirdi olanları anlattı.
Dedi ki: Yarabbi, görünüşte toprağı al diye emrettin ama içine onun aksini ilham ettin.
Kulağıma, toprağı al dedin, aklıma da bunun aksini emrettin.
Rahmet gazaptan fazladır, üstündür, üstün geldi ey işleri essiz, örneksiz olan ve iyi işler işleyen Tanrı.

Tanrının çevik Adem'in aleyhisselam'ın bedenini yoğurmak üzere bir avuç toprak alması için azim ve şiddet sahibi bir melek olan Azrail aleyhisselam'ı yollaması.

Tanrı, Azrail'e "Çabuk git, o hayallere kapılmış toprağın halini gör.

1650. O anık zalimi bul, hemen bir avuç torak al, gel" dedi.
Kaza ve kader çavuşu Azrail, buyruğı yerine getirmek üzere toprak yuvarlağına geldi.
Toprak adeti veçhile yine feryada, ant vermeye başladı. Bir çok yeminler verdi.
"Ey has kul, ey arşı taşıyan, ey arşta da, ferste de emrine itaat edilen!
Tek ve merhametli Tanrı'nın rahmeti hakkı için git. Sana lütuflarda bulunan Tanrı hakkı için git.

1655. Kendisinden başka tapılan bulunmayan, huzurunda kimsenin ağlayıp sızlanması ret edilmeyen padişah hakkı için" dedi.
Fakat Azrail dedi ki: Bu afsunla gizli, aşikar buyruk sahibi olandan yüz çevirmem ben.
Toprak, O, ilim sahibi olmayı da emretti. İkisi de emir. Bilgi yolu ile lütfet de halim ol, o emri tut dedi ama,
Azrail, O, ya tevildir, ya kıyas. Apaçık emirde öyle teville, kıyasa az uy.
Kendi düşünceni tevil etsen daha iyi. Başka hiçbir emre benzemeyen bu açık emri tevil etmekten daha yeğ.

1660. Yalvarmana içim yanıp durmada. Acı gözyaşlarından gönlüm kanla doldu. Merhametsiz değilim, hatta o üç temiz melekten daha merhametliyim ben, senin derdinle dertleniyorum.
Ben bir yetime tokat atsam, halim bir adam da ona tatlı bir şey verse,
Bu tokat onun tatlısından daha hoştur. Eyvah Eğer o tatlıya kanarsa.
Feryadından çiğirim yaniyor. Fakat Tanrı, bana başka bir çeşit lütuflar öğretmede.

1665. Gizli lütuflar, kahırlar içindedir; değer biçilmez akikin pislik içinde oluşu gibi. Tanrı'nın kahrı, benim ilmimden yüz kat iyidir.
Tanrı'dan canını esirgemek can çekişmektir.
Onun en kötü kahrı, iki alemin de ilminden iyidir. Ne güzeldir alemlerin rabbi ve ne iyidir onun yardımı.
Onun kahrında lütuflar gizlidir; onun uğrunda can vermek, adamın canına canlar katar.
Kendine gel de kötü zannı ve azgınlığı bırak. Madem ki Tanrı gel diyor, başını ayak yap da koş.

1670. Onun gel demesi, insana yücelikler verir; sarhoşluklar, eşler, yaygılar başışlar.
Ben o yüce emri hiç, ama hiçbir suretle tevil edemem.
Dertli toprak bütün bunları duydu. Fakat o kötü zan, kulağına küpe olmuştı, ondan vazgeçmedi.

Aşağılık toprak tekrar başka bir çeşit yalvarmaya, sarhoş gibi secde etmeye başladı.

Azrail dedi ki: Yeter, artık bundan fazlası yok. Hem benden sana ziyan da gelmez. Ben, istersen sana başımı, canımı rehin vereyim.

1675. Yalvarmayı düşünme, Artık o merhamet ve adalet sahibi padişahın başkasına yalvarma da.

Ben emir kuluyum, emri terk edemem. Onun emri, denizden toz koparır.

O kulağı, gözü, başı, yaratan Tanrı'nın emrinden başka kendiliğimden ne bir hayır dilerim, ne bir şer.

Kulağım onun sözünden başka söze sağır. O, bana tatlı canımdan da değerli.

Can, ondan geldi, o candan değil. O, bedavaca yüz binlerce can verir.

1680. Can nedir ki kerem sahibinden esirgeyeyim? Pire de nedir ki onun yüzünden yorganı yakayım?

Ben, onun hayrından başka bir hayır bilmem. Ondan başkasına sağırım, dilsiz, körüm.

Ağlayıp inleyenlere karşı kulağım sağır. Onun elinde bir mızrak gibiyim ben.

Sana zulmeden mahluk, hakikatte bir alete benzer. Arif, ona derler ki alete değil, Tanrıya bakar. Görünüşte alete baksa bile bilgisizliğinden değildir de öyle icabetmiştir. Nitekim Tanrı sırrını takdis etsin, Ebu Yezid dedi ki: Bunca yıldır halkla konuşmam, halkın sözünü duymam, işitmem. Halksa, beni kendileriyle konuşuyorum, onların sözlerini dinliyorum sanır. Çünkü onlar, söz söylediğim ulu zatı görmezler. Onlar, bence birinin sesine ses veren dağa, dağdan gelen sese benzerler. Duyan akıllı kişi, sese bakmaz. Meşhur atasözüdür: Duvar çiviye niye beni yaralıyorsun? der. Çivi de beni kakana bak diye cevap verir.

Ahmakçasına mızraktan merhamet umma, mızrağı elinde tutan padişahın um. Mızrağa, kılıca nasıl yalvarabilirsin? Onlar, o yüce kişinin elinde tutsaktır.

1685.O, sanatkarlıkta Azeri'dir, bense putum. Benden ne alet yaparsa o aletim ben.

Beni kadeh yaparsa kadeh olurum, hançer yaparsa hançer.

Çeşme yaparsa su veririm, ateş yaparsa ziya.

Yağmur yaparsa yağar, harmana feyiz ve bereket veririm, ok yaparsa bedene saplanırım.

Yılan yaparsa zehirlerim, yardım ederse hizmette bulunurum.

1690. Ben iki parmağın arasındaki kalem gibiyim. İbadet safında mütereddit değilim.

Azrail toprağı söze tuttu; o sırada o köhne topraktan bir avuç kaptı.

Yeryüzünden sihirbazca bir avuç toprak aldı, halbuki toprak, sözle meşguldü, ondan haberi bile olmadı.

O bir avuç toprağı yeryüzünün rızası olmadan aldı, kaçmak isteyen, ayakları gerisin geriye giden çocuğu nasıl zorla mektebe götürürlerse öylece Tanrı tapısına götürdü.

Tanrı dedi ki: Apaydın bilgim hakkı için seni bu halkın celladı yapacağım.

1695. Azrail dedi ki: Yarabbi, halk bana düşman olur. Halkın ölüm çağında boğazını siktim mi herkes bana düşman kesilir.

Yüce Tanrım, reva görür müsün halk benden nefret etsin, bana düşman olsun?

Tanrı dedi ki: Ben, sıtma ve humma, kulunç, yaralanma, gibi öyle sebepler yaratırım ki,

Onlar gözlerini senden çevirirler, o hastalıklara, o sebeplere üç kat sarılırlar, yalnız onları görürler.

Azrail, "Yarabbi, Yüce Tanrım, öyle kullarında vardır ki onlar, sebepleri yırtarlar.

1700. Gözleri sebeplerden geçer, senin ihsanıyla perdeleri asar.

Hal göz doktorundan birlik sürmesini çekerler de illetten de kurtulurlar sebepten de.

Ne hummaya bakarlar, ne kulunca, ne basura, bu sebeplere hiç ehemmiyet vermezler.

Çünkü bu illetlerin her birinin devası vardır. Deva kabul etmeyen illet kaza ve kaderdir.

Bilki her hastalığın mutlaka bir devası vardır. Soğuk illetinin devası nasıl kürk giymekse.

1705. Fakat Tanrı, bir adamı dondurmaya murat ederse soğuk, yüz tane kürk giyse yüzünden de tesir eder.

Bedeni öyle bir titremeye baslar ki, ne elbiseyle ısınır ne evle.

Kaza ve kader geldi mi doktor aptallaşır. O ilaç da fayda verme hususunda yolunu şaşırır.

Ahmakları avlayan bu sebepler, nasıl olur da can gözü açık olanın anlayışına perde olur?

Göz sağlam oldu mu aslı görür. Fakat insan şaşı olursa aslı değil de fer'i görür" dedi.

Tanrıdan, Ey Azrail, sebepleri, hastalıkları, kılıç yarasını görmeyen, senin yaptığın işi de görmez. O sebeplerden daha gizlisin ama sen de sebepsin. Hatta o hastaya "Tanrı, ona sizden yakındır ama siz görmezsiniz" sırrı bile gizli kalmaz.

1710. Tanrı dedi ki: Aslı bilen kişi, nasıl olur da arada seni görür?

Kendini halktan gizledin ama sırları apaydın görenlerce sen de bir perdesin.

Onlara ecel, seker gibi tatlı gelirken Artık gözleri dünya devlet ve ikbaline sarhoş olur mu?

Onlarca bedene ait olan ölüm, acı değildir. Çünkü onlar, kuyudan, zindandan çayırılığa, çimenliğe gidiyorlar.

Bu ıstıraplarla dolu alemde kurtuluyorlar. İnsan bir hiçin kayboluşuna ağlar mı?

1715. Padişaha mensup birisi zindanın burcunu yıksa zindandakinin gönlü, ona incinir mi?

Yazık, şu mermer taşı kırdı da canımızı, ruhumuzu hapisten kurtardı.

O güzelim mermer, o yüce taş, zindanın burcuna ne yakışıyordu, ne de güzel uyumuştun.

Nasıl oldu da kırdı, beni de hapisten kurtardı? Bu suça karşılık elini kırmalı onun der mi?

Hapisten çıkarılıp dar ağacına götürülen kişiden başka hiçbir mahpus böyle saçma bir söz söylemez.

1720. Birisine, yılan zehrinden kurtarıp şeker verseler bu hal, o adama hiç acı gelir mi?

Can beden kavgasından kurtulur. Beden ayağı olmaksızın gönül kanadıyla uçmaya başlar.

Hani zindanın kuyusuna hapsedilen adamın uyuyup rüyasında gül bahçesinde görmesi gibi.

Bu adam der ki: Tanrım, beni bedene döndürme de su gül bahçesinde bir salınıp gezineyim.

Tanrı da duan kabul edildi, dönme der. Doğrusunu Tanrı daha iyi bilir ya.

1725. Bu çeşit rüya bir bak ne hoştur. Adam, ölümünü görmeden cennete gitmede.

Artık hiç o adam, uyanmaya hasret çeker, kuyunun dibinde zincirlere, bukağıllara vurulmuş olarak yaşamayı arzular mı? İnanmışsan artık savaşı safına gel ki senin medisin gökyüzündedir. Yüzlerce ulaşma ümidiyle kalk, ey kul, mihrap önündeki mum gibi dinel. Başı kesilmiş mum gibi bütün gece arayıp isteme yüzünden ağla, gözyaşları dök, yan dur.

1730. Yemekten, içmekten ağzını yum, gök sofrasına koş. Her an ümidini gökyüzüne bağla. Gökyüzü havası ile söğüt gibi titre. Sana anbean gökten su ve ateş gelip durmada. Rızkını arttırmadadır. Seni de oraya götürürse şaşma. Aczine bakma isteğine bak. Çünkü bu istek, sende Tanrının bir emanetidir. Her isteyen kişinin istenmesi yerindedir.

1735. Çalış da bu istek artsın. Bu suretle de gönlün şu ten kuyusundan çıksın. Halk, filan yoksul öldü desinler, sen de a gafiller diriyim ben. Bedenim yapayalnız yatmış, uyumuş ama sekiz cennet de gönlümde açılmış de. Can, gül ve nesrin içinde uyuduktan sonra beden, su pislikte kalmış? Ne gam! Uyumuş canın bedenden ne haberi var? O, ister gül bahçesinde uyusun, ister külhanda.

1740. Can, şu su rengindeki alemde "Keşke kavmim, Rabbim beni ne yüzden yarlığadı, bilseydi" diye nara atmada. Can, şu bedensiz yaşamayı istemezse peki, gökyüzü kimin sayvanı olacak? Canın, bedensiz yaşamayı dilemezse "Rızkınız gökyüzündedir" nimeti, kimin kısmeti olacak?

Dünyanın yağlı, ballı nimetlerini yemek tehlikelidir. Tanrı yemeğine mani olur. Nitekim Peygamber, "Açlık, Tanrı yemeğidir. Onunla, yani açlıkla sözü doğruların bedenlerini diriltir" demiştir. Yine "Ben rabbime misafir olurum, o beni doyurur, suvarır" buyurmuştur. Tanrı da "Ferahlanarak rızıklanılar" demiştir.

Bu kaba Rızk kırıntılarından kurtulursan yüce ve latif rızklara nail olursun. O manevi rızktan binlerce okka yemek yesen yine pak ve tüy gibi hafif olarak gidersin.

1745. O yemek, sen de ne yel yapar, ne kulunç, ne de mide ağrısı verir. Az yersen karga gibi aç kalırsın, çok yersen geçirmeye başlar, imtila olursun. Az yersen huyun kötüleşir, kabalası, nobranlaşırsın. Çok yersen bedenim imtilaya müstahak olur. Fakat Tanrı taamından, o lezzetli rızktan denizler kadar ye, yine de gemi gibi yürü yüz. Oruca sarıl, sabret, orucu terk etme, her an Tanrı Rızkını bekle.

1750. Çünkü o işi gücü güzel Tanrı, bekleyenlere hediyeler verir. Tok adam ekmek beklemez. Ekmeği yiyeceği ister er gelsin ister geç. Aç adam daima nerede der durur. Açlıkla bekler, araştırır. Beklemezsen o yetmiş kat devlet ve ikbal nevalesi sana gelmez. Babacığım yüceler yemeğini ercesine bekle, bekle.

1755. Her aç nihayet bir yiyecek bulur. Devlet güneşi elbette ona vurur. Himmet sahibi misafir, az yemek yerse sofrası sahibi, ona daha güzel yemek getirir. Yalnız yoksul ve nekes olan sofrası sahibi başka, ona söz yok. Kerem sahibi Rızk vericiye kötü zanda bulunma. Ey dayanılan, güvenilen er, bir dağ gibi başını kaldır da güneşin ilk ışığı sana vursun. Baksana o oturaklı yüce dağın tepesi de seher güneşini bekleyip durmada.

Ne hoştu bu dünya, ölüm olmasaydı: ne hoştu dünya mülk, zevali gelmeseydi diyen ve bu çeşit abes sözler söyleyen gafil kişiye cevap

1760. Biri ne hoştu dünya, ortada eteğimizi çeken ölüm olmasaydı demedeydi. Bir başka biri de dedi ki: Ölüm olmasaydı ıstıraplarla dolu olan bu dünya hiçbir şeye yaramazdı. Ovaya yığılmış, dövülmeden öylece bırakılmış bir harmana benzerdi. Halbuki sen asil ölümü dirilik sandın, tohumu çorak yere ektin. Yalancı akıl, her şeyi aksi görür, diriliği de ölüm sanır a ahmak!

1765. Ey Tanrı, sen bize her şeyi, o hile yurdunda nasılsa öylece göster. Hiçbir ölü, öldüğüne hayıflanmaz, azığın azlığına hayıflanır. Yoksa ölen, bir kuyudan ovaya, devlete, yaşayışa ve genişliğe çıkar. Bu yas konağından, şu daracık deve yatağından geniş bir ovaya geçer. Orası doğruluk makamıdır, yalan sayvanı değil. Orada hususi bir şarap vardır, adam onunla sarhoş olur ayrılarla değil.

1770. Orası öyle bir doğruluk makamıdır ki orada onunla oturan Tanrıdır. Ateşe tapanların mabedi olan su balçıktan kurtulmuştur. Aydın bir suretle yaşamadıysan, bir iki nefeslik ömrün kaldı bari ercesine öl!

Kul, müstahak olmadan nimetler veren Tanrının rahmetinden dilenen şeyler. Tanrı, bir Tanrı ki, insanlar, ümitsizliğe düştükten sonra yağmur yağdırır. Nice uzaklık vardır, yakınlığa sebep olur. Nice kutluluklar vardır, kötülük istediğinden gelip çatar. Bu suretle de Tanrının, kulların kötülüklerini, iyiliklere döndürdüğü bilinir.

Hadiste gelmiştir ki kıyamet günü, her bedene "kalk" diye emir gelir. Sur'un üfürülmesi, pak Tanrı'nın ey zerrelere yerden bas kaldırın diye emretmesidir. Herkesin canı, sabahleyin kalkınca nasıl aklımız başımıza gelirse tıpkı öyle, kendi bedenine girer.

1775. Can, kıyamet günü, kendi bedenini tanır, define gibi kendine mahsus olan o yıkık yere girer. Her can, kendi bedenini tanır, o bedene girer. Kuyumcunu canı, nasıl olur da terzinin bedenine girer? Bilgi sahibinin canı, bilgi sahibinin bedenine girer, zulmedenin canı, zulmedenin bedenine. Sabah çağı kuzu anasını, koyun kuzusunu nasıl tanırsa Tanrı bilgisi de bedenleri tanıma hususunda ruhlara böyle bir bilgi vermiştir.

Ayak bile karanlıkta ayakkabısını tanırken a güzelim can kendi bedenini nasıl tanımaz?

1780. Ey Tanrıya sığınan, sabah küçük mahşerdir. Büyük mahşeri de var ondan kıyas et.

Can, nasıl toprağa uçarsa amel defteri de sağa, sola öyle uçar.

İyiliğe kötülüğe dair dün ne yaptıysa onların yazılı olduğu nekeslik ve cömertlik defterini, insanın avucuna koyarlar.

Seher çağı uykudan uyandı mı o hayır ve şer, ona gelip çatar.

Riyazati huy edinmişse uyandığı zaman yanına o gelir.

1785. Dün, hamlık etmiş, kötülükte, azınlıkta bulunmuşsa sol yanından verilen defteri, yas mektubuna döner.

Dün, temiz, kötülükten çekingen ve dindar olarak yaşamışsa uyanınca değerli inciyi elde eder.

Bizim uykumuz ve uyanmamız, ölümle mahşere iki tanıktır.

Küçük hasır büyük hasrı gösterir; küçük ölüm, büyük ölümü aydınlatır.

Fakat bu defter, hayalidir, gizlidir. Büyük hasırda o defter meydana çıkar.

1790. Bu hayal, burada gizlidir, eseri görünür. Fakat bu hayal, orada suretlere bürünür.

Mühendise bak yere tohum eker gibi gönlüne bir ev yapma hayali kor.

O hayal, dışarıda zahir olur, adeta yerden tohum biter gibi.

Gönülde yurt tutan her hayal, mahşer gününde bir surete bürünecektir.

Mühendisin gönlünde kurduğu hayali, tohum bitirme kabiliyetindeki bir yere ekilmiş, orada bitmiş mahsul tut.

1795. Bu iki mahşeri hulâsa etmeden maksadım bir kısastır, inananların bundan hisse almasıdır.

Kıyamet gününün güneşi doğdu mu çirkin, güzel herkes yerden derhal kalkar. Herkes kaza ve kader divanına koşar, geçer para da potaya girer, kalp para da.

Geçer para neşelenerek, nazlana,nazlana kalp para, yanıp eriyerek.

Anbean sınamalar gelmede, bedende gönül sırları görünmede.

1800. Kandil nasıl suyla yağla görünür, aydınlanıp meydana çıkarsa, yahut toprak, nasıl mahsul verir, sırlarını meydana korsa öyle.

Baharın eli, soğanı, safranı, haşhaşı çıkarır, kışın sırrını nasıl meydana korsa öyle.

Biri "Biz Tanrıdan çekinenleriz" diye yemyeşil, öbürü menekşe gibi başı aşağıda. Tehlikeye uğrama korkusu, gönle yerleşmiş, bu yüzden kaynaklat kaynama da, on tane dere olmada.

Gözler, defterler sol yandan gelmesin diye açılmış, bekleyip durmada.

1805. Amel defterinin sağdan verilmesi kolay iş değil. Bunun için gözler sağı solu gözlemede.

Derken bir kulun eline kapkara, suçlarla kötülüklerle dolu bir defter verilir.

İçinde ne bir hayır var, ne bir iyi işte bulunma. Ancak doğru özlülerin gönlünü incitme var.

Baştan ayağa kadar kötülükle, suçla, yol ehline çaldığı ıslıklarla, onlarla ettiği alaylarla dopdolu.

Hileleri, hırsızlıkları, Firavunlar gibi ben, biz demeleri, defteri kaplamış.

1810. O kötü amelli kul, defterini okudu mu analar ki zindandan başka göçecek yer yok.

Suç meydana özür yolu bağı. Artık hırsızlar gibi darağacına yürümeye baslar.

O binlerce delili, o binlerce kötü sözü, pis bir çivi gibi ağızını kapatmış.

Üstünde, evinde, çaldığı şeyler çıkmış, okuduğu masal dinlenmez olmuş.

Cehennem zindanına doğru yürümeye koyulur. Çünkü ateşten kaçmasına imkan yok.

1815. Melekler de memurlar gibi önüne ardına düşerler. Evvelce gizliyidiler şimdi asesler gibi meydana çıkarlar.

Onu, yürü ey köpek, samanlığına gir diye sürerler, ellerindeki mızraklarla dürterler.

O, her yol basında ayağını sürür, belki o kuyudan kurtulurum ümidine düşer. Bekleyerek durur, susar, bir ümide kaplıp yüzünü geriye çevirir.

Güz yağmurları gibi gözyaşı döker, ümidi kurumuştur, ondan başka elinden ne gelir?

1820. Her an yüzünü geriye çevirir, Tanrı'nın mukaddes tapısına yönelir.

Derken Tanrı'dan "Ey nur ülkesinin melekleri, ona ey iyi huylardan çırılçıplak tembel" deyin.

Ey şer madeni, ne bekliyorsun? A şaşkın neden yüzünü geriye çeviriyorsun?

İşte defterin, eline gelen defter a Tanrı inciten a Şeytana tapan!

Yaptığın şeylerin yazılı olduğu defteri gördün ya. Ne bakıyorsun Artık, yaptığının cezasını gör.

1825. Beyhude yere emekleyip duruyorsun? Böyle bir kuyuda aydınlık ümidi nerede?

Ne görünüşte bir ibadetin var, ne içinde gizli bir iyilik niyeti.

Ne geceleri münacatta bulundun, namaz kıydın; ne gündüzleri haramdan çekindin oruç tuttun!

Ne kimseyi incitmek için dilini tuttun, ne ibretle önüne ardına baktın.

Önünde ölüm anlayışı ile can çekişmeden, ardında dostlarının ölümünden başka ne var ki?

1830. Ne zulmünle yana yakıla coşarak bir tövbe ettin, ne ağlayıp sızlandın ey

buğday gösterip arpa satan adı adam!

Terazin eğriydi azgındı. Artık mükafat terazisinin doğru olmasını neye beklersin? Hiyanette eksik tartmada adeta sol ayak kesilmiştin, nasıl olur da terazin sağ yanından gelir?

A boyu bükülmüş, mükafat ve mücazat, gölge gibidir, elbet gölgen de önüne iki büküm düşecek.

Tanrıdan bu çeşit sert hitaplar gelir. Öyle ki bu sözleri dağ duysa kamburlaşır.

1835. Kul der ki: Yarabbi, buyurduklarının yüz misli kötüyüm, yüz misli kötüyüm, yüz misli kötü.

Sen kötülüklerimi ilminle örttün, yoksa yaptığım fenalıkları bilirsin.

Fakat kendi savaşımı, hayır ve şerden öte olan işlerimi, küfrümü, yolumu yordamı mı,

Aczimle sana yalvarışımı, benim, yahut benim gibi yüzlerce kulun hayalini bir yana bırakalım.

Ancak senin lütfuna ümit bağladım. Benim doğru oluşum, yahut inatçılığım söyle dursun.

1840. Ey garezsiz kerem sahibi, karşılıksız olan lütfuna, ihsanına ümit bağlamışım.
Onun için kendi isime bakmıyorum, geri dönüp senin kayıtsız şartsız keremine bakıyorum.
O ümitle yüzümü geri çevirdim. Ben yokken varlığımı sen verdin.
Bedavaca bana varlık elbisesi başışladın. Ben daima buna güveniyordum.
Kul kendi suçunu ihsanını sayınca Tanrı ihsanı ile Tanrı başışlaması gelip yetişir.

1845. Der ki: Ey melekler, onu tekrar bana getirin, çünkü gönül gözü rica ve niyazda.
Ben de aldırılmayayım da onu azat edeyim, o hatalara bir kalem çekivereyim.
Bir şeye aldırılmamak, birinin iyiliğinden, kötülüğünden kendisine ziyan gelmeyen kişiye mübahdır.
Keremimizden hös bir ateş yakalım da az çok, hiçbir suç kusuru kalmasin.
Öyle bir ateş yakalım ki yalımındaki değersiz kıvılcım bile suçu da yaksın, cebri de, ihtiyari da.

1850. İnsan ağırlıklarının bulunduğu yere bir yalım salalım da diken ruhani bir gül bahçesi haline getirelim.
Biz dokuzuncu kat gökten "Sizin isinizi düzeltir" kimyasını gönderdik.
Artık o ebedi ve daimi nur karşısında insanlar babasının debdebesi ve ihtiyari nedir ki?
Onun söyleyen dili, bir et parçası, gören gözü bir et lokması.
Duyan kulağı, iki parça kemikten, anlayan kalbi iki kahra kanan ibaret.

1855. Sen pisliklerle dopdolu bir kurtcağızsın. Fakat cihana bir gürültü saldın. Meniden yaratıldın, benliği bırak. Ey Eyaz, çarığı hatırla.
Eyaz'ın çarık ve postunu koyduğu bir odası vardı. Kapısı sağlam ve kilitli olduğu için kapı yoldaşları, orada bir define var sanırlardı.
Eyaz, pek akıllı, fikirli olduğundan postu ile çarığını bir odaya asmıştı.
Her gün o boş odaya gider, kendi kendisine Ululanma derdi, işte çağırın şu. Padişaha onun bir odası var dediler, oraya biriktirdiği altınları, gümüşleri altın küplerini koymuş.

1860. Kimseyi oraya sokmuyor. Daima kapısını kapalı tutuyor.
Padişah dedi ki: Tuhaf şey. O kölenin bizden gizlediği nedir ki acaba?
Bir beye, Oraya git, gece yarısı kapıyı aç, odaya gir.
Ne bulursan yağma et, sırrını da kapı yoldaşlarına aç.
Bizden bu kadar ikramlar gördüğü, sayısız lütuflarımıza nail olduğu halde hasisliğinden altın gümüş biriktiriyor ha!

1865. Vefa gösterme de seviyorum demede, coşup köpürmede. Hey gidi buğday gösterip arpa satan hey!
Sevgide dirilik bulana kulluktan başka her şey haramdır, dedi.
Gece yarısı o bey, otuz tane güvenilir adamla Eyaz'ın odasını açmaya gitti.
Bunca yiğit meşaleler yakmışlar, sevinerek odaya gidiyorlar.
Padişahın emri bu. Odayı açacak, altın torbalarını alacağız diyorlardı.

1870. Onların birisi hey gidi hey diyordu, altın da nedir? Akik, lâl ve inciden haber ver.
Çünkü Padişah mahzeninin en has kulu o. Hatta bu güz o padişaha can mesabesinde.
Böyle bir sevgiye karşı yakutun, lâl-in akikin sözü mü olur?
Padişahın ondan şüphesi yoktu. Sinama için bir latifeye girişmişti.
Onu her türlü gıllugıştan temiz biliyordu. Fakat yine de vehminden gönlü titriyordu.

1875. Allah esirgesin diyordu, ya böyle bir şey çıkarda bundan incinirse. Utanmasını hiç istemem.
Bunu yapmamıştır ya, yapsa bile pekala yapmış. O benim sevgilim, ne dilerse yapsın!
Sevgilimin yaptığını ben yaptım demektir. Ben perdeyim ama hakikatte o benden ibarettir, ben de oyum.
Sonra Ondan diyordu, bu çeşit huylar ne kadar uzak. Bu saçma bir söz beyhude bir hayal.
Eyaz'ın böyle bir şey yapmasına imkan yok. Çünkü o bir deniz ki dibini görmenin imkanı bulunmaz.

1880. Yedi deniz de o denizin bir katresi. Bütün varlık onun dalgasından bir damla.
Bütün temizlikleri o denizden elde ederler. Katreleri teker,teker birer sırça yapan sanatkar.
O padişahlar padişahı, hatta padişahlar meydana getiren o. Yalnız kötü göz deymesin diye adı Eyaz olmuş.
Kötü göz söyle dursun, iyi gözler bile onu nazarlar. Çünkü güzelliğinin haddi yok, elbette kıskanacaklar.
Gökler kadar geniş bir ağız isterim ki o meleklerin bile kıskandıkları güzeli öveyim.

1885. Hatta bu çeşit bir ağza sahip olsam, yahut bunun yüz misli geniş bir ağız elde etsem yine de feryadı figan o ağza sığamaz.
Fakat ey dayandığım dost, bu kadar da söylemesem gönül sırçası, zayıflığından çatlayacak.
Gönül sırçasını pek nazik gördüm de biraz teskin edebilmek için nice cüppeler yırttım.
Güzelim; ben her ay başı mutlaka üç gün deli olurum.
Kendine gel bu gün o üç günün ilki. Bu gün zafer günü; firuze günü değil.

1890. Padişahın derdine düşen her gönle anbean ay başı var.
Deli oldum da Mahmut'un hikayesiyle Eyaz'ın vasıflarını söyleyemedim kaldı gitti işte.

Söylenenler, hikayenin suretinden ibarettir, sureti anlayabileceklerin anlayışına, onların tasavvur aynalarına göre söylenmiştir. Bu hikayenin haki katındaki mukaddesliğe iner de söylemeye kalkışırsam utancımın baş da kaybolur, sakal da, kalem de. Akıllı olana bir işaret yeter.

Çünkü filim rüyada Hindistan'ı gördü. Köy hara boldu, haraçtan ümidini kes.
Aklım fikrim zayı olduktan sonra nasıl nazım düzebilir, kafiyeye riayet edebilirim? Dertlerle deliliğim bir değil ki. Bende delilik içinde delilik var, delilik içinde delilik.

1895. Yoklukta varlığı görelî bedenim gizli işaretlerden eridi bitti.
Ey Eyaz aşkınla kıla döndüm, hikayeyi söylemeden kaldım, Artık sen benim hikayemi söyle.

Ben aşkla senin hikayeni çok söyledim. Artık ben hikayeye döndüm, sen benim hikayemi oku.
Ey uyduğum zat, zaten okursun, ben okuyamam. Ben Tur dağına benzerim, sen Musa'sın bu da ses.
Biçare dağ söz nedir, ne bilirsin? Dağ, bomboştur, sözü Musa bilir.

1900. Dağ, bilse bilse kadrince bilir. Beden ruh letafetinden çok az bir şeye maliktir.
Ten, hesaplarsan usturlaba benzer, güneşe benzeyen ruhun bir delilidir.
Gözü iyi görmeyen müneccimin usturlaba müracaatı zaruridir.
Güneşi usturlapla hesaplaması lazımdır ki güneşin nerede bulunduğundan bir koku alsın.
Doğruyu usturlapla arayan can, gökyüzünü ve güneşi ne kadar bilebilir?

1905. Sen göz usturlabı ile bakıp gördükçe alemi pek dar görürsün.
Sen alemi gözünün alabildiği kadar görebilirsin. Halbuki alem nerede, sen neredesin? Neye bıyığını buruyorsun ya?
Ariflerin bir sürmesi vardır, onu ara da dereye benzeyen su gözün deniz kesilsin.
Zerrece aklım fikrim varsa bu ne sevdadır, bu ne dağınık söz?
Aklım, fikrim başımda yoksa benim bunda ne günahım var?

1910. Benim günahım yok ama aklımı alan sevgilinin de günahı yok. Bütün akılların aklı onun huzurunda ölüp gitmede.
Ey akıllara fitne salan, onları hayran eden, akılların senden başka sığınacağı yer yok.
Beni çıldırttığın demden beri aklı hiç arzulamadım. Beni süsleyip bezediğin zamandan beri güzelliğe hiç haset etmedim.
Senin sevdana düşüp çıldırmam hoş ve iyi değil mi? Tanrı sana hayırlar versin, evet iyi de!
O ister Arapça söylesin ister Farsça. Nerede bir kulak nerede bir akıl ki o sözleri anlansın.

1915. Onun şarabı, her aklın harcı değil. Onun küpesi her kulağın oyuncağı değil.
Bir kere daha delicesine geldim işte. Yürü, yürü ey can, çabuk bir zincir getir.
Fakat sevgilimin zülfünden başka iki yüz tane zincir olsa kırarım ha.

"İnsana bak, neden yaratıldı", hükmünce çarık ve kürke bakmanın sebebi

Yine Eyaz'ın aşk hikayesine dön. Çünkü o hikaye sırlarla dopdolu bir hazinedir.
Her gün o güzelim odaya çarığını postunu görmeye giderdi.

1920. Çünkü varlık, insanı adamakıllı sarhoş eder, aklını başından alır, utancını gönlünden.
Önce gelenlerden nice yüz binlerce taifeyi varlık sarhoşluğu, bu geçitte yere yıktı.
İblis de neden Adem benden üstün olsun ki deyip Azazil kesildi.
Ben hem hocayım hem hoca oğlu. Yüz binlerce hünere kabiliyetim var, her şeyi yapabilirim.
Hüner ve marifette kimseden aşağı değilim ki hizmet etmek üzere düşmanın önünde ayak üstü durayım.

1925. Ben ateşten doğdum, o balçuktan. Ateşe karşı balçığın ne değeri vardır ki?
Ben alemin en ulusu, zamanın övünülecek kişisiyken o vakit o neredeydi? dedi.

"Tanrı,cinleri ateşin dumansız alevinden yarattı" dendiği gibi yine ulu Tanrı İblis hakkında "Şüphe yok ki o, cin tayfasındandı, rabbinin buyruğundan çıktı" buyurmuştur.

Şeytanın can ateşi alevlenmede. O bir ateştir ki aslı gibi. "Çocuk babasının sırrıdır" denmiştir.
Hayır yanlış söyledim. O ateş Tanrı kahrıdır. Bu hususta bir sebep göstermeye
ne hacet?

Sebepsiz ve sebeplerle hiçbir münasebeti olmayan bir iş, ezelden beri daima olagelmektedir

1930. Onun sebepsiz ve illersiz pak sanatına, ne sonradan yaratılan bir şeyin sebebi sığar, ne de sonradan yaratılan bir şey.
Baba sırrı da ne oluyor? Babamız onun yaratışı. Yaradılış içtir, babaysa deriye benzer bir suret.
Bil ki ey aşk fındığı, dostun aşktır. Canını iç haline getirmek ister de derini yırtar, döker.
Sevgilisi deri olan kişinin derisini Tanrı, her an değiştirir durur.
Manen için, Ateşe hakimdir. Fakat kabukların, Ateşe ancak odun olabilir.

1935. Ateşin kudreti, içinde su olan tahta testinin dışındadır.
İnsanın sırrı ateşten üstündür. Hiç cehennemın maliki ateşte helak olur mu?
Şu halde sen, bedenini çoğaltma, mananın fazla olmasına bak ki Malik gibi ateşten üstün olasın.
Halbuki sen deri üstüne deriye bürünüyor, derilere bürünmüş bir kurda dönüyorsun.
Ateşin yiyeceği ancak deridir. Tanrı kahrı kibrin derisini yırtar, yüzer.

1940. Bu kibirlenme, derinin bir neticesidir. Kibrin mevkii, malı, o sevgiliden, deriden meydana gelir.
Bu kibirlenme nedir? İçten haberdar olmamak. Donan suyun güneşten gafil olusu gibi.
Fakat su güneşten haberdar oldu mu buzu kalmaz, yumuşar, ısınır akıverir.
İç görmek, bütün bedeni hor etmek, aşık olmaktır. Çünkü bu taktirde bütün beden tamahtan ibaret olur. "Tamah eden alçalır"
denmiştir.
Fakat içi görmeyen, deriyle kanaat eder. "Kanaat eden yüceldi" bağı, ona zindan olur.

1945. Burada yücelik kafirliktir alçalmak din. Taş taşlıktan fani olmadıkça yüzüğe takılır mı?
Hem hala taşsın, hem de ben diyor, varlık güdüyorsun. Halbuki senin yoksullanmanın, yok olmanın tam zamanı.
Kafir, daima mal ve mevki arar. Çünkü külhan, fıski ile tavlınır.
Bu iki dadı, mal ve mevki, deriyi şişirir, yağla etle, kibirle, benlikle doldurur.
Kafirler gözlerini isin içine atmadılar da o yüzden deriyi iç sandılar.

1950. Bu yola kılavuz İblistir. Çünkü mevki tuzağına ilk avlanan odur.
Mal yılanı benzer mevki ise ejderhadır. Tanrı erlerinin gölgesi bu ikisine de zümrüttür.
Yılanın o zümrüttten gözü kamaşır, kör olur; yolcu da kurtulur.
O ulu, yani İblis, önce bu yola diken döşemiştir. Onun için her incinen, lanet şeytana der.

Yani bu dert, bana onun hilesinden geldi. Hilede ilk önce ayak olan odur demek ister.

1955. Ondan sonra nice zamanlar geçmiş, niceleri gelip gitmiş, fakat herkes, onun yoluna ayak basmıştır. Yiğidim kim bir kötü adet koysa, ondan sonra halk körlüğünden o adete uysa. Bütün o adeti işleyenlerin günahı, o adeti ilk koyana da yazılır. Çünkü o, baştır öbürleri kuyruk. Fakat Adem, ben topraktan yaratıldım diye o çarıkla postu önüne koymuştur. Eyaz gibi o da çarığını göz önünde tuttu, sonunda akıbeti Mahmut oldu.

1960. Mutlak varlık yoklukları meydana getirip durur. Yokluktan başka var yaratan is yurdu var mı? Adam, yazılmış kağıda yazı yazar mı, yahut fidan dikilmiş fidanlığa tekrar fidan diker mi? Yazmak için yazılmamış bir kağıt arar. Tohum ekmek için ekilmemiş bir yeri aktarır. Sen de kardeş tohum ekilmemiş bir yol ol, yazılmamış beyaz bir kağıt kesil de, "Nun vel kalem" yazısı ile şeref kazan, sana da o kerem sahibi tohum eksin.

1965. Bu paluzeden tatmamış ol. Gördüğün mutfağı görmezlikten gel. Çünkü bu paluze insana sarhoşluk verir de postla çarık hatırından çıkar. Can verme ve ölüm zamanı gelince sonra ah eder, o zaman hırkanı çarığını anarşın. Fakat çirkinlik dalgasına dalmadıkça, sana bir sığınacak bulunmadıkça, O doğru düzen gemiyi aklına bile getirmez, çarık ve pöstekine göz bile atmazsın.

1970. Fakat yokluk denizine daldın da aciz oldun mu sevgi davasına düşer,"Rabbimiz kendimize zulmettik" demeye kalkışsın. Şeytan der ki: Hele şu hama bakın. Şu vakitsiz öten horozun kesin başını. Bu huy Eyaz'ın zekasından uzaktır. Yalvarıp yakarmadan namaz kılmaz o. O, önceden de gökteki horozdur. Onun nazarları tam zamanındadır.

"Her şeyi, nasılsa bize öyle göster" hadisiyle "Perde kalksa, bildiğimden, gördüğümden fazla bir şey görmez ve bilmezdim" sözünün ve "Kime kötü gözle bakarsan bil ki kendi varlık dairenden bakmada, sen fena olduğundan onu fena görmedesin" beytinin manası. Eğri merdiven basamağının gölgesi eğri olur.

Ey horozlar, ötmeyi para için değil, Tanrı için ötenden öğrenin.

1975. Yalancı sabah gelir, onu aldatamaz. Yalancı sabahı, ona iyilik ve kötülük alemidir. Dünya ehlinin aklı, noksan olduğundan yalancı sabahı, sahici sabah sanırlar. Yalancı sabah, nice kervanın yolunu vurmıştır. Kervancılar, o Yalancı aydınlığı sabah sanıp yola çıkmışlardır. Yalancı sabah, halka kılavuz olmasın. Çünkü nice kervanları yele vermiştir. Ey Yalancı sabaha kapılan, sahici sabahı da Yalancı görme.

1980. Nifaktan, kötülükten kurtulduysan neden kardeşin hakkında kötü zanna düşüyor, münafıklık diyorsun? Kötü zanda bulunanın işi, daima çirkindir. Dostun hakkında da kendi kitabını okur o. Eğrilikte kalan aşağılık kişiler, peygamberlere de büyücü ve eğri adam dediler. O kötü düşünceli aşağılık beyler de Eyaz'ın odası hakkında böyle kötü düşünceye saptılar. Orada definesi, hazinesi var dediler. Başkalarını kendi aynanda görme.

1985. Padişah onun temizliğini biliyordu. O araştırmayı onlar için yaptırıyordu. O beye, odayı gece yarısı aç da haberi olmasın. Bu suretle düşünceleri meydana çıksın. Ondan sonra ona yapılacak şeyi biz biliriz. O altınları mücevherleri de size başışladım. Yalnız neler çıktığını bana haber verin, o kadar dedi. Dedi ama eşi olmayan Eyaz için de içi titremekteydi.

1990. Bunları ben mi söylüyorum? Bu sözleri duysa ne hale gelir? Diyordu. Sonra da diyordu ki: Dini hakkı için onun temkini bundan da artıktır. Benim sitemime kızmaz, benim sözümünden alınmaz, maksadımı sırrımı anlar. Bir belaya uğrayan, o dertten perişan olmaz, bir çok tevillerde bulunur. Eyaz'da sabırlıdır, tevillerde bulunur. O işin sonuna bakar.

1995. Yusuf gibi, bu zindandakilerin rüyalarını tabir eder, tabiri onca aşikardır. Rüyasını yoramayan başkasının Rüyasını nasıl yorabilir? Ben onu sinasam, Sinama yüzünden ona yüzlerce kılıç vursam yine o merhametli sevgilinin sevgisi eksilmez. Bilir ki o kılıcı kendime vuruyorum. Çünkü ben oyum hakikatte o da ben.

Niyaz, nazın zahiren ziddidir, fakat hakikatte aşıkla maşuk, görünüşte zıt olmakla beraber birdir. Nitekim aynanın sureti yoktur, suretsizlik de suretin zıddıdır. Fakat aynayla suret arasında hakikatte birlik vardır. Bunu anlatmak uzun sürer. Aklı olana bir işaret yeter.

Ayrılık derdinden Mecnun, ansızın hastalandı.

2000. İştihak aleviyle kanı kaynadı, nihayet boğaz illetine tutuldu. Tedavi için hekim geldi. Gördü ki damarını yarmak ve kan almaktan başka çare yok. Kanı defetmek için hacamat lazım dedi. Çağırdılar hünerli bir hacamatçı geldi. Kolunu bağladı, sis olan yeri deşeceği sırada o huyu, aşktan ibaret olan aşık, bir nara attı. Dedi ki: Paranı al git, hacamat etme. Öürsem öleyim, bu köhnemiş beden bırak ölsün!

2005. Hacamatçı dedi ki: Bundan ne korkuyorsun sen kükremiş aslandan bile korkmazsın. Geceleyin aslan, kurt, ayı, yaban siğiri gibi hayvanlarla bütün yırtıcı hayvanat, saf,saf çevrene toplanırlar. Onlar sende aşk ve vecitten başka hiçbir şey görmezler. Senden insan kokusu almazlar. Kurt, ayı ve aslan bile aşk nedir, biliyor. Artık aşktan kör olan kişi köpekten de aşağıdır. Köpekte aşk damarı olmasaydı Ashabı kehf'in köpeği, kala erbabını arar mıydı hiç?

2010. Şöhret olmamıştır ama alemde onun cinsinden çok köpekler vardır.
Sense kendi cinsinden olandan bile bir koku almadın. Artık kurtla koyundan aşk kokusunu nereden alacaksın?
Aşk olmasaydı, varlık nereden olurdu? Ekmek nasıl olur da gelir senin vücuduna katılırdı?
Ekmek varlığa katıldı neden? aşktan, istekten. Yoksa ekmeğin can olmasına yol var mı?
Aşk,ölü olan ekmeği can haline getirmede, fani olan cani ebedileştirmede.

2015. Mecnun dedi ki: Ben yaradan korkmuyorum. Sabrım, taştan yapıma dağlardan da fazladır.
Yarasız durmaya hayatta tahammülüm yok. Yaralara aşığım, onlara koşu,koşa giderim.
Fakat vücudum Leyla ile doludur. Bu sedef o incinin sıfatları ile dolmuştur.
Ey hacamatçı, korkarım beni hacamat ederken Leyla'yı yaralarsın.
Gönlü aydın olan akıllı kişi, bilir ki benimle Leyla arasında bir fark yok.

Bir sevgili aşıkına sordu: Beni mi çok seversin, kendini mi? Aşık dedi ki: Ben kendimden ölmüş, kurtulmuş, seninle dirilmişim.
Kendi varlığımdan, kendi sıfatlarımdan yok olmuşum, seninle var olmuşum. İlmimi unutmuşum, senin bilginle bilgi sahibi olmuşum. Kudretimi hatırdan çıkarmışım, senin kudretinle kudretlenmişim. Kendimi seversem seni sevmiş olurum, seni seversem kendimi sevmiş olurum. "Kimde yakın aynası varsa kendini görmüş olsa bile hakikatte Tanrıyı görmüş olur." "Sıfatlarıma bürünüp halka görün, seni gören beni görür, sana kaideden bana kasteder. " İşte bu, hep böyle gider.

2020. Bir sevgili aşkını sınamak istedi de bir seher çağı dedi ki: Ey falan oğlu falan,
Ey dertlere uğramış aşık, beni mi daha çok seversin kendini mi? doğru söyle.
Aşık dedi ki: Ben, sende öyle bir fani olmuşum ki tependen tırnağa kadar seninle doluyum.
Varlığımdan bir addan başka bir şey kalmadı. Ey güzelim, vücudumda senden başka bir varlık yok.
Bu sebeple sirke bal denizinde nasıl yok olursa ben de sende öyle yok oldum.

2025. Hani taş halis laal haline gelir, güneşin sıfatları ile dolar ya,
Artık onda taşlık kalmaz. Onun önü de güneşin sıfatıyla dolar, ardı da.
Ondan sonra kendini severse o güneşi sevmektir civanım.
O, canla başla güneşi sever yine şüphe yok ki kendisini sevmiş olur.
Halis laal, ister kendisini sevsin, ister güneşi.

2030. Bu iki sevgide zaten fark yoktur. Her iki tarafta da doğu ışığından başka bir şey yoktur ki.
Fakat taş laal olmadıkça kendisine düşmandır. Çünkü orada bir varlık değil, iki varlık vardır.
Çünkü taş karanlıktır, gündüz bile kördür. Karanlıkta hakikatte nurun zıddıdır.
O, kendisini sever, kafirdir. Çünkü, büyük Güneşi men eder durur.
Şu halde taşın "ben" demesi yaraşır bir şey değil. O, daima karanlıktadır, yokluktadır.

2035. Firavun ben Tanrıyı dedi alçaldı. Mahsur Ben Hakkım dedi kurtuldu.
O "Benim" deysin ardından hemen Tanrı laneti ulaştı. Fakat ey seven kişi, bu "Benim" deyişin ardından hemen Tanrı rahmeti ulaştı.
Çünkü, o kara taşı, bu akik. O, nura düşmandı bu aşık.
Bu "Benim" demek, a boşboğaz, hakikatte "Odur" demektir. Fakat iki nurun birleşmesi gibi de değil, bir şeyin bir şeye sızması gibi de değil.
Çalış da taşlığın azalsın, laal ol da taşın nurlansın.

2040. Savaşta, zahmet çekmede sabırlı ol da anbean yoklukta varlık bul.
Sende her zaman taşlık sıfatı azalsın, laal sıfatı kuvvetlensin.
Bedenden varlık sıfatı gitsin, başındaki sarhoşluk çoğalsın.
Kulak gibi tamamı ile kulak ol da sana laal küpe takılsın.
Kuyu kazan adam gibi sen de adamsan su bedeninin kuyusunu kaz da suya ulaş.

2045. Fakat duru suyun rabbinden bir cezbe gelirse kuyu kazmadan da su, yerden fıskırır.
Yalnız sen buna kulak asma da kazmaya savaş. Yavaş,yavaş kuyunun toprağını deş derinleştir.
Kim zahmet çekerse defineyi elde eder. Kim çalışır çabalarsa devlete ulaşır.
Peygamber, Rukü ve secde varlık halkasını Tanrı kapısına vurmaktır dedi.
Kim o kapının halkasını döverse elbette ona devlet baş gösterir.

O kovucu beyin gece yarısında çavuşlarla gelip Eyaz'ın odasını açması, odada asılı bulunan çarıkla postu görmesi, bunu düzen sanıp odanın her tarafını kazması, şüphe ettiği yerlerini deşmesi, kuyucuları getirmesi, duvarları delmesi ve nihayet hiçbir şey bulamayıp utanması, ümitsizliğe düşmesi. Nitekim kötü düşüncelerle hayale kapılanlar da peygamberlerle velilere büyücü dediler, bunlar, bu işi kendiliklerinden yapıyorlar, bununla yücelik ve ululuk diliyorlar diye söylendiler. İşin içyüzünü araştırdıktan sonra da utandılar, hiçbir fayda elde edemediler.

2050. O emin adamlar, hazine, altın ve altın dolu küpler bulmak üzere oda kapısına geldiler.
Yüzlerce hünerle ve istekten çırpınarak kilidi açtılar.
Çünkü kilit pek sağlamdı, adamakıllı kilitlenmişti. Aynı zamanda başka kilitlere de benzemiyordu.
Eyaz bu odayı hasisliğinden, yahut malını, ham altınını gizlemek için değil, bu sırrı halktan gizlemek için kilitlenmişti.
Bazıları kötü hayallere kapılır, bir kısım halkta bana riyakar der demmişti.

2055. Himmetli adamların öyle can sırları vardır ki lal madeni gibi onları aşığılık adamlardan gizlerler.
Fakat ahmaklarca altın, candan yeğdir. Padişahların yanındaysa can altını saçılır.
Onlar da altın hırsı ile hararetlenmişler, koşuyorlardı. Akılları böyle hızlı gitmeyin, daha yavaş olun diyordu ama dinleyen kim?
Hırs beyhude yere seraba doğru koşar. Akılsa iyi bak der o su değil.
Hırs üstün gelmişti, altın da can gibi sevgiliydi. Artık o anda aklın sesi duyulmaz olmuştu.

2060. Hırsları şamataları bir iken yüz olmuştu. Aklın tedbir ve irşadı artık gizlenmişti.

Nihayet aldanma kuyusuna düşecekler, o vakit hikmetin kınamasını duyacaklardı. Tuzağın ipine dolaşıp gururu kırılınca nefsi levvamenin kınanmasını işiteceklerdi. Bu çeşit adam, başını bela duvarına çarpmadıkça kulağı sağırdır, gönlün öğüdünü duymaz. Helva ve şeker hırsı çocukların iki kulağını sağır eder, öğütleri duymaz.

2065. Fakat çıban çıkarmaya başladı mı kulakları açılır, öğütleri dinler. O birkaç kişi yüzlerce hırsla, yüzlerce hevesle odanın kapısını açtılar. Kokmuş ayrına üşüsen, ayrınanın içine düşen sinekler gibi birbirlerini çiğneyerek odaya girdiler. Sinekler de ayrına debdebeyle ve koşa,koşa atılırlar ama içine düştüler mi içmelerine imkan bulunmaz, iki kanatları da ıslanır kala kalırlar. Onlar da içeri girip sağa, sola bakındılar. Fakat odada bir yırtık çarıkla bir eski kürkten başka bir şey yoktu.

2070. Tekrar burası boş olamaz. Bu çarık, işi gizlemek için konmuş. Keskin kazmalar getirelim de yeri kazalım dediler. Her tarafı kazdılar estiler. Delikler açtılar, derin,derin çukurlar kazdılar. Çukurları kazarlarken o çukurlar, onlara, a kazıcılar, bizde bir şey yok diyordu. Nihayet bir şey bulamayınca bu zandan utandılar, çukurları doldurmaya koyuldular.

2075. Her biri sayısız Lahavle okumaktaydı. Tamah kuşları gıdasız kalmıştı. Duvarın, kapının yarıkları, delikleri, onların o beyhude sapıklığına şahitti. Sanki duvar değildi, inkar edememeleri için Eyaz'ın huzurunda onlar aleyhinde birer tanıktı. Suçsuz birisine bir töhmet atıldı mı duvar ve ören tanıklık verir. Hasılı üstleri, basları tozla toprakla dolu, yüzleri sapsarı utanmış bir halde Padişahın huzuruna vardılar.

Kovucuların, Eyaz'ın odasından torbaları boş, utanmış olarak Padişahın huzuruna gelmeleri, Nitekim "O gün bir gündür ki yüzler ağarır o gün, yüzler kararır" ve "Tanrıya yalan isnad edenleri görürsün ki yüzleri kapkara olmuş" ayetleri hükmünce peygamberlerin kötülükten ari ve tertemiz oldukları anlaşılınca onlar hakkında kötü düşüncelere sapanlar da utanırlar.

2080. Padişah mahsustan fikrini gizleyerek onlara "Hayrola koltuklarınızda ne altın var, ne torba. Paralarla ağır kumaşları gizlediyseniz yüzünüzdeki neşe nerede? dedi. Kök, gizlice ürer, kök verir ama "Eseri, yüzlerinde görünür" yaprağı yemyeşildir. Yücelmiş dal, o kökün zehirden, şekerden ne yediyse, yediklerini bağıra,bağıra ilan eder. Kökte bir maya bir sermaye yoksa daldaki bu yeşil yapraklar nedir?

2085. Toprak, kökün ağzını mühürlese bile el ve ayak dalları tanıklık verir. O emin adamlar, hep birden gölge gibi Padişahın huzurunda secde edip özür getirdiler. O kızgınlığın, o benlik davasının mazur görülmesini niyaz etmek için huzura kılıç ve kefenle gittiler. Utançlarından her biri parmaklarını ısıyorlardı. Her biri cihan padişahı diyordu. Kanımızı dökersen sana helaldir. Canımızı bağışlarsan bu da bir nimettir, bir lütuf ve ihsandır.

2090. Biz, bize layık olanı işledik. Artık ey ulu Padişah, sen ne buyruk yürütürsen yürüt. Ey gönülleri aydınlatan Padişah, suçumuzu bağışlamazsan haklısın, bağışlarsan lütuf etmiş olursun. Geceleyin gece gibi hareket etmiş, gündüzün gündüz gibi hareket etmiş olursun. Bağışlarsan ümitsizliğimiz gider, bağışlamazsan bizim gibi yüzlercesi sana feda olsun. Padişah dedi ki: Bu yanıp yakılmayı, bu yalvarıp yakarmayı ben istemem. Bu Eyaz'ın hakkı.

Padişahın, o kovucuların, o aday açanların tövbelerini kabul etmeyi Eyaz'a havale etmesi ve cezalarının tertibini onun reyine bırakması ve bu suretle bu kötülük bana değil, onadır demesi.

Bu kötülük bana değil onadır. Bu yara, o izi güzel kölenin damarlarına vurulmuştur.

2095. Can bakımından biriz ama görünüşte bu kârdan, bu zarardan uzağım ben. Kulun bir töhmet altına alınması, padişaha ayıp değildir. Bu, padişahın ancak bilimini keremini gösterir. Padişah töhmet altına alınanı ihsanları ile Karun gibi zengin ederse suçsuz bakınca neler yapmaz? Padişahı gafil sanma. O, herkesin yaptığını bilir. Yalnız bildiğini dışarıya vurmasına Hilmi rıza vermez. Onun bilgisine karşı "Burada kim şefaathçi olabilir?" Onun ilminden başka pervasızca kim şefaath edebilir?

2100. Zaten o suç, önce onun Hilmi yüzünden meydana gelir. Yoksa onun korkusu, kimde suç işlemeye mecal bırakır ki?

AÇIKLAMALAR: 1401 - 2100 Beyitlerin Notları :

S. 118, B. 1429 dan sonraki baslık: "Acele edip de dilini oynama. Onu toplamak da bize aittir. Okumak da. Sana okuduk mu sen de onu, oku." Sûre 75 (Kıyamet), ayet 16-18. 20'nci sûrede aynen böyle bir âyet vardır: "Doğru olan saltanat sahibi Tanrı, pek yücedir. Sana vahye dilmesi bitmeden Kuranı okumakta acele etme, rabbim, bilgimi arttır de!" (Tâhâ, âyet 114) Aynı baslıktaki ikinci âyet, 53'üncü sûrenin (Necm) 4 üncü âyetidir.

S. 119, B. 1444 ten sonraki baslık: "O öyle bir Tanrıdır ki saha kitap indirdi. Onun âyetlerinden bir kısmı, hükmü apaçık olan âyetlerdir ki bunlar, kitabın asli, esasıdır. Öbür kısmı ise onlara benziyen âyetlerdir. Kalblerinde şüphe olan kişilerse fitne koparmak, tevil etmek için o hükmü açık olan âyetlere benziyen âyetleri ele alır, onlara uyarlar. Halbuki onların tevilini Tanrı'dan

başka kimse bilmez. Bilgide sabit olanlarsa inandık derler, hepsi de rabbim izden. Fakat akil sahibi olanlardan başkaları, bundan öğüt almazlar." Sûre 3 (Âli İmran), âyet 7.

S. 121, B. 1463: "şüphe yok, Tanrı cennet karşılığı olarak insanların nefislerini, mallarını satın aldı; Tanrı yolunda vuruşurlar, öldürürler, ölürler. Bu, Tanrı'nın Doğru bir vaadidir. Tevrat ve İncil'de de vardır. Kur'an'da da. Kim, Tanrı ile yaptığı ahitte. durursa onu alışverişinden dolayı muştulayın. Ve bu, pek büyük kurtuluştur." Sûre 9 (Tevbe), âyet 111.

S. 124, B. 1496: Zeyd ve Amr, Arap gramerinde örnek olarak kullanılan erkek adlarıdır, falan filân gibi. Kadın olursa Hind adı kullanılır. Fetvalarda da aynı adlar kullanılmamıştır.

S. 124, B. 1500: "Kıyamet günü insan, kardeşinden kaçır. Anasından, babasından., kardeşinden ve oğlundan kaçır." Sûre 80 (Abes), âyet 34-36.

S. 126, B. 1524: "Ve Zekeriyya'yı an; hani Rabbine yarabbi, beni tek bırakma, bana bir oğul ver.. Sen, vârislerin hayırlısının demişti." Sûre 21 (Enbiya), âyet 89.

S.-127, B. 1536: "Sonra kalbileriniz katılaştı, bundan sonra âdetâ tasa döndü, hattâ daha da kati oldu. Tas vardır ki ondan sular kaynar akar. Tas vardır ki yarılır, ondan su çıkar. Bazıları vardır ki Tanrı korkusundan yukarıya aşağıya düşer. Tanrı, yaptığınız şeylerden gafil değildir." Sûre 2 (Bakara), âyet 74.

S. 129, B. 1556-1682: Ankaravî böyle bir hadîs nakletmektedir. S. 370-371.

S. 132, B. 1593: Böyle bir söz hadîs olarak rivayet edilmistir.

S. 132, B. 1593: Mecbur edecek bir kuvvet yoktur, diledigini yapar ve yaptığını, mecbur olduğu için değil, ihtiyariyle yapar. Su halde Tanrı, faili muhtardır. Hukemaya gelince: Onlarca kudretli fatira yani yaratıcı kudret, bir illet ve sebeple teb'an yaratır. O kudret, bittabi faaldır. Bu faaliyet, yine zaruri olarak bir münfaillik meydana getirir. Bu faillik ve münfaillik, zaruri olarak gökleri, yıldızları, onların da zaruri dönüşleri, zaruri olarak unsurları meydana getirir. Unsurlarla göklerin, zaruri olarak birleşmesi yine zaruri olarak cemat, nebat, ve hayvani var eder. Hasılı yaratıcı kudret, faili muhtar değildir, fâil bittabidir. O ezeli kuvvet bulundukça faal münfail olması, bu aktif ve pasiflikten de su âlemin vücudu lâzım ve zaruridir. Hattâ bu yüzden Hukema, âlemi, ezeli kudrete nispetle hadis, fakat varlığı bakımından kadim saymışlar ve "Heykeli âlem hadisi kadimdir" demişlerdir. Meselâ bir adam, elindeki şeyi sallır. Eliyle o şey, aynı zamanda sallanır, fakat zaman itibariyle değil de zat itibariyle eli, elindeki şeye nazaran kadim sayılır. Âlemin varlığı da zata nispetle aynen böyledir. Aynı zamanda her şey, nasıl olması lazımsa öyledir. Çünkü Tanrı'nın ilmi, malûma tâbidir. Sofiyenin mühim bir kısmı bu inanışta hukemaya uymuştur. Onlarca da Vücudu Mutlak olan Tanrı'nın zâti iktizası, zuhura olan meylidir ki buna "İlim" de denir. Tanrı oldukça, bu zuhura olan meyli de vardır. Diğer bir suretle söylemek lâzım gelirse Tanrı olsun da zuhuru olmasın, buna imkân yoktur. Su halde âlem, ezeli ve ebedîdir, Hukemanın dediği gibi hadisi kadimdir. Yani sözün açıkçası, Tanrı, zuhur etmek mecburiyetindedir ve tabii de bu takdirde faili muhtar olamaz. Ehli sünnet, Tanrı'yi, faili muhtar olarak kabul etmişlerdir. Onlarca diledigini dilediği vakit dilediği gibi yaratabilir. Yalnız iradesi, mümkün olan şeylere taallük eder, müstahsile, yani olmasına imkân bulunmayan şeylere taallük etmez. Mutezile kulun iyilik ve kötülüğü ihtiyar ve iradesiyle yaptığını, fakat Tanrı'nın, kulun ne yapacağını bildiğini, ancak bu ezeli bilginin, kulu o işi yapmaya mecbur etmediğini, Tanrı bilgisinin mücbiri fiil olmadığını söylemişler, bunun neticesi olarak da kullara peygamber göndermek, peygambere dâvasını ispat için mucize vermek, iyilik yapana mükafatta, kötülük edene mücazatta bulunmak lütuftur ve lütuftur da Tanrı'ye vaciptir, yani aksini yapmaz diye Tanrı'yi aşağı yukarı, bu hususlarda mecbur saymışlardır. Şiânın ahbarî olmayan sonradan gelenleri de bu hususta Mutezile inanışını kabul etmişlerdir. Hasılı bu faili muhtar oluş bahsi, açıkçası Tanrı'yi ezeli bir yaratıcı kudret olarak kabul eden, daha doğrusu, zamanlarında Tanrı yoktur diyemedikleri için istihlaklarla işi örten Hukema ile şeriatçılar arasında uzun ve sonu gelmez münakasalara yol açmıştır.

S. 133, B. 1607 den sonraki bahis: Yunus Peygamber, kavminin Tanrı gazabına uğrayacağını Tanrı'nın vahyi üzerine bildirmiş, fakat kavmi tövbe ettiklerinden gazam defolmuştur. Hattâ bunun üzerine Yunus, yalancı çıktığından müteessir olmuş, o teessürle deniz kıyısına gitmiş, orada kendisini bir balık yutmuş, balığın karnında kırk gün kalmış, sonra balık, yine Yunusu kusmuştur. Bu vaka, Kur'an'ın 10 uncu sûresi olan Yunus sûresinde anlatıldığı gibi Tevrat'ta da uzun uzun anlatılmıştır.

S. 141, B. 1709 dan sonraki başlık: "Can boğaza geldi mi siz, ona bakar, bir çare bulamazsınız. Bizse ona sizden yakınız ama göremezsiniz ki. Sûre 56 (Vakıa),Ayet82-85.

S. 144, B. 1742 den sonraki başlık: Böyle bir hadîs rivayet edilmistir. Bir kısmı yazılan âyetin tamamı da sudur "Tanrı yolunda öldürülenleri ölü saymayın. Onlar diridir, Rableri yanında rızıklanırlar. Tanrı'nın lütfettiği ihsanlara sevinirler. Kendilerinden sonra şehit olup gelecek ve onlara katılacak olanlar yüzünden sevinç içindedirler. Bilin ki onlarda ne korku vardır, ne hüzn. Sure 3 (Âli İmran), âyet 169-170.

S. 146, B. 1769: "Şüphe yok, Tanrı'dan çekinenler, cennetlerde, nehirlerin kıyılarında... doğruluk makamında muktedir Padişahın yanındadırlar. Sûre 54 (Kamer), âyet 54-55.

S. 155, B. -1893-1895: Bu üç beyit arapçadır.

S. 156, B. 1901: Usturlap, güneşin nerede bulunduğunu tâyine yarar yarım daire seklinde tahtadan yapılmış bir alettir. Üstüne gökyüzü haritası çizilmiştir. Bir de akrep denen ibresi vardır. Türkçesizde doğru düzen söz yerine kullanılan usturuplu lâf sözü, herhalde bu usturlaptan bozmadır.

S. 157, B. 1911- 1913: Bu beyitler arapçadır.

S. 157, B. 1917 den sonraki başlık: "insana baksana neden yaratıldı? sıçrayan sudan... O su, erkeklerin önünden ve kadınların kemiklerinden çıkmada. Sûre 86 (Târik), âyet 6-7.

S. 158, B. 1926 dan sonraki başlık: "Cinleri, ateşin havalanan dumansız alevinden yarattı." Sûre 55 (Rahman), An o zamanı ki biz meleklere, Adem'e secde edin dedik, secde ettiler, ancak İblis etmedi. Cin taifesindendi, rabbinin emrinden çıktı. Onlar size düşman oldukları halde onu ve soyunu dost mu edineceksiniz? Zulüm edenler için Tanrı yerine Şeytanın geçmesi, ne kötü bir şeydir!" Sûre 18 âyet 50.

- S. 158, B. 1928: "Oğul, babanın sırrıdır" diye bir hadis rivayet edilmiştir.
- S. 158, B. 1933: "Delillerine inanmayıp kâfir olanları yakında ateşe atarız. Bedenlerinin derileri yanıp döküldükçe yerine yeni ve başka deri bitirir, bu "liretle onlara azabı tattırır. Şüphe yok Tanrı, üstündür ve büküm sahibidir." Sûre 4 (Nisa), âyet 66.
- S. 159, B. 1943-1944: "Tamah eden alçaldı. Kanaat eden yüceldi" diye bir hadîs rivayet edilmiştir.
- S. 160, B. 1951: Zümrüt, yılanın gözünü kör edermiş. Eskiden böyle bir kanaat varmış.
- S. 160, B. 1964: Kur'anın 68 inci sûresi (Kalem) "Andolsun nun'a, kalem'e ve yazdıklarına" diye başlar.
- S.-161, B. 1973: Bir hadîse göre gökyüzünde horoz şeklinde ve sesleri de horoza benziyen melekler varmış. Onlar ötüp sabahı bildirirler, onların sesini duyan ve onları gören horozlar da ötmeye basarlarmış. Esek de şeytan görünce anırırılmış. Onun için horoz sesi duyunca hamdetmek, eşek anırışını duyunca şeytandan Tanrıya" sığınmak sevaptır.
- S. 161, 1973 ten "sonraki başlık": "Yarabbi, eşya hakikatte nasılsa bize öyle göster" diye bir hadis rivayet edilmiştir. "Perde kalksa, açılsaydı yakınım artmazdı bildiğimden, gördüğümden fazla bir şey bilmez, görmezdim" mealindeki söz, Hz. Ali'nindir.
- S. 164, B. 2010: Şeyh Necmeddini Kübrâ, bir gün Ashabı kehic'lerden bahsederken yanında bulunan Sa'deddinI Hamevi, acaba bu ümmet içinde sohbeti, köpeğe tesir edecek kimse var mı? Diye hatırandan geçirmiş. Bu hâtıra Necmeddin'e malûm olmuş, yerinden kalkıp tekke kapısına çıkmış. O sırada oraya bir köpek gelmiş. Şeyh köpeğe bakar bakmaz köpeğe bir hal olmuş, kendisinden geçmiş, doğru mezarlığa gitmiş.O köpeğin başına elli altmış köpek birikmiş. Ellerini ellerinin üstüne koyup onun yüzüne hayran olmuşlar. Yememişler, içmemişler. Nihayet o köpek ölmüş. Şeyh, onu gömdürmüş. Hattâ bu köpeğe bir de kabir yapmışlar. (Nefahat tercümesi s.476, sene 1289). Mevlâna'nın babası, Necmeddin halifelerindedir. Herhalde, Mevlâna, bu beyitte yukarıda anlattığımız vakaya işaret etmektedir,
- S. 165, B. 2019 dan sonraki bahiste geçen söz, hadîsi kutsidir.
- S. 167, B. 2048: "Melekût kapısını rükû ve secdeyle dövmeye devam edin" mealindeki bir hadis rivayet edilmiştir.
- S. 169, B. 2062: Nefsi levvame s. 36, B. 556 ma izahına bakınız.
- S. 170, B. 2079 dan sonraki başlık: "O gün yüzler ağarır, yüzler kararır. Kararan yüzler! iman ettikten sonra kâfir mi oldunuz? Kâfir olduğunuzdan dolayı tadın azabı!" Sûre 3 (Ali İmran), âyet 106. "Ve kıyamet günü. Tanrıya yalan İsnat edenlerin yüzlerini kararmış görürsün. Cehennemde ululananlara yer ve durak yok mu?" Sûre 39 (Zümer), âyet 60.
- S. 170, B. 2082: "Muhammed Tanrı elçisidir. Onunla beraber bulunanlar, kâfilere şiddetlidirler, aralarında merhametli olanları rükû eder, secdeye kapanır, Tanrı'dan ihsan ve razılık diler görürsün. Secdeden, yüzlerinde alâmet ve nur vardır. Bu sıfat, Tevrat ve İncil'de anılan müminlerin de sıfatıdır..." Sûre 48 (Feth), âyet 29.

(2101 - 2800 Beyitler)

- 2101 Adam öldürenin kan diyeti Padişahın hilmine havale edilmiştir. Nefsimiz sarhoştur kendinde değildi. O hilimden haberi yoktu. Şeytan, sarhoşluğundan istifade etti de külahını kapı. Halimliğinin sakisi şarap dökmeseydi Şeytan, nereden Adem'le kavgaya girerdi? Meleklerle bilgi belletildiği zaman Adem onların hocasıydı; paralarının ayarına bakan oydu.
2105. Fakat cennette hilim şarabını içtiği için Şeytanın bir oyunu ile yüzü sarardı. O bela, Tanrı belletmesinin incileriydi. Onu çabuk çevik bilgi sahibi yapmıştı. Yine Tanrının kuvvetli hilim afyonu, hırsız Şeytanı, onun eşyasına doğru sürmüş, getirmişti. Akıl, sakim sensin, elimden tut diye onun hilmine gelir sığınır.
- Padişahın, Eyaz'a ister affet, ister mücazatta bulun.. Adalet ve lütuf bakımından hangisini yapsan doğrudur ve her birinde maslahatlar vardır. Adalette binlerce lütuf gizli olduğu gibi "Kısasta da sizin için hayat vardır. " Bir kaatilin hayatı hususunda kısası hoş görmiyen, yalnız onun hayatına bakar, siyaset korkusuyla öyle bir iş yapmaktan çekinecek olan yüz binlerce masumun hayatına bakmaz.
- Ey Eyaz suçlulara hükmet. Ey tertemiz olan ve kötülüklerden yüzlerce defa sakınıp çekinen Eyaz!
2110. Seni iki yüz kere kaynatıp sinasam sende yine bir hile bulamam. Sayısız halk sınamadan utanır. Halbuki sınamalarda sen herkesi utandırırıyorsun. Bu,yalnız bilgi değil, adeta dağ, yüzlerce dağ. Padişah bu sözleri söyleyince Eyaz dedi ki: Padişahım, bu lütuf ve ihsan, senin lütuf ve ihsanıdır. Bunu böyle bilirim ben, ancak o çarıkla posttan ibaretim. Onun için Peygamber bunu anlattı, dedi ki: Kim kendisini bilirse Tanrısını bilir.
2115. Çarığın menidir, kanın post. Hocam bundan ötesi hep onun ihsanı. Başka yok, bu, bu kadardır deme. Daha arayıp isteyisin diye ihsan etmiştir. Bağcı, bostanının fidanlarını, mahsulünü bilesin diye sana birkaç elma verir. Buğdaycı, alıcıya bir avuç buğday verir ama ambarındaki anlasın diye.

Bilgisini, bilgisinin çokluğunu anlatsın diye hoca, sana birkaç mesele anlatır.

2120. Yok, ilmi işte bu kadar dersin sakaldan çerçöp silker gibi seni atar, kendisinden uzaklaştırır. Ey Eyaz, şimdi gel de ceza ver. Alemde görülmemiş bir adaletin temelini koy. Suçluların ölümüne müstahaktır. Fakat affını hilmini gözetiyorlar, tamahları buna. Bakalım, merhametin mi üstün olacak, öfken mi? Kevser suyu mu üste çıkacak alev mi? Halkı avlamak için Elest ahdinden beri hilim dalı da hışım dalı da... İki de var.

2125. Bunun için o apaçık Elestü sözünde nefiyle ispat birbirine eştir. Çünkü bu söz, ispatı bildiren bir sorgudur, fakat onda "Leyse-değildir" sözü gömülüdür. Bırak da bu ham anlayış kalsın. Hasların kasesini halkın önüne koyma. Allah'ın kahrı vebaya, lütfu da sabah yeline benzer. Birisi demiri çeker, öbürü saman çöpünü. Tanrı, doğruları doğru yola kadar çeker. Batıl olanlarda batılları çekerler.

2130. Mide helvayı severse helvayı çeker, safraya mensupsa sirkeyi ister. Sıcak döşeme, üstüne oturanın soğukluğunu alır, soğuk döşeme hararetini alır. Dost görürsen sevgin kaynar, düşman görürsen kızar, öfkelenirsin. Ey Eyaz, bu işi çabuk bitir. Çünkü bu, bir çeşit oç almadır ki beklenmekte.

Padişahın, Eyaz'a, çabuk bu hükmü bitir, bekleme. "Günler aramızdadır, bazen bize yardım eder, bazen size" deme. Çünkü bekleyiş, ölümden beterdir diye acele etmesini emir buyurması ve Eyaz'ın cevabı

Eyaz, padişahım dedi, bütün ferman senin. Güneş varken yıldız görünmez.

2135. Zühre, Utarit, yahut da şahap ne oluyor ki güneş varken görünebilsin. Hırkamla postumdan geçebilseydim hiç böyle kınama tohumu eker miydin? Odanın kapısındaki kilidi açmak da neydi? Hayale kapılan yüzlerce hasetçi bundan ne umuyordu? Suyun içine el atmışlar, her biri dere de kuru toprak arıyordu. Hiç derede kuru toprak bulunur mu? Hiç balık suya asi olabilir mi?

2140. Bu yoksulun cefacı olduğunu sanıyorlardı. Halbuki, öyle vefalıyım ki vefa bile benim vefamı görür de utanır. Mahrem olmayanlardan çekinmeseydim vefaya ait birkaç söz söyledim. Alem şüpheli ve tutulacak bir yer arayıcı. Onun için bizde deriden hariç söz söyleyelim. Kendini kırarsan iç olur, içe ait latif hikayeler duyarsın. Cevizin kabuğunda ses vardır ama içinde, yağında ses ne gezer.

2145. Onun da sesi vardır, vardır ama kulak duyamaz. Onun sesi, güzelim kulaktan gizlidir. Yoksa için sesi pek güzeldir. Onu duyan, kabuğun şakırtısını dinler mi hiç? Sen sükut ederek içi elde edesin diye o şakırtıya tahammül ediyorsun. Bir müddet dudaksız, kulaksız ol da sonra dudak gibi tatlı şeylere eş ol. Niceye bir nazım ve nesir söyleyecek, sırları açığa vuracaksın? Hocam, bir günceğiz de şunu sına, dilsiz ol bakalım. Bunca zamandır dedikoduyla sınıdık, bir zaman da sükut etmeyi deneyelim.

2150. Ne kadar zamandır kabız veren acı ve sert yemekler pişirdin, bir kere de tatlı yemekler pişirmeyi dene. Birisi, kıyamette kendine gelir. İsyân defteri, eline simsiyah olarak verilir. Yas mektupları gibi üstü simsiyah, içi kenarları suçlarla dolu. Baştanbaşa kötülüklerle suçlarla dolu. Kafirle dolu olan savaş yeri gibi. Elbette pis ve veballe dolu olan öyle bir defter, sağlam gelmez sol yandan gelir.

2155. Peki, o halde burada da defterine bak, sol eline mi yaraşır sağ eline mi? Dükkanda bir tek sol ayak mesti, bir tek de sol ayak ayakkabısı bulunsa sinamadan onların sol olduğunu anlarsın. Sen de mademki sağ değilsin, bil ki solsun. Aslanla maymunun sesi anlaşılır. Fakat gülü güzelleştiren, ona güzel kokular veren Tanrının ihsanı, lütfu, her solu sağ yapar. Her solağa o, sağlık verir. Denize duru suyu o ihsan eder.

2160. Onun tapısında soldan sağ ol da onun lütuf ve ihsanlarını gör. Reva görür müsün şu bayağı defter, soldan sağa geçsin? Sen söyle. Zulüm ve cefalarla dolu olan böyle bir defter, nasıl olur da sağ ele layık olur?

Kafirler hakkında "Onlara gökleri ve yeryüzünü kim yarattı, diye sorarsan Tanrı yarattı derler" demiştir. Haline uygun söz söylemeyen ve kendisine uygun davada bulunmayan adam da bunlara benzer. Gökleri, yeryüzünü ve bütün mahlukatı yaratan duyar, görür, hazır, nazır, her şeyi gözetir ve her yerde bulunur, kudret sahibi bir tek Tanrı'nın varlığını kabul eden nasıl olur da taştan yontulan bir puta tapar, malını,canını, ona feda eder?

Bir zahidin pek kıskanç bir karısı, bir de huri gibi güzel bir halayığı vardı. Kadın, kıskançlığından kocasını gözetir, halayıkla hiç yalnız bırakmazdı.

2165. Kadın, bir zaman onların ikisini de gözettir, yalnız kalmalarına fırsat vermedi. Nihayet Tanrının kaza ve kaderi gelip çattı. Koruyucu akıl, şaşırıp gitti. Tanrı hükmü, Tanrı takdiri gelince akıl kim oluyor ki? Ay bile tutulur. Kadın, hamama gitmişti. Birden aklına geldi hamam tasını evde unutmuştu. Kuş gibi hemencecik koş. Evden o gümüş hamam tasını getir dedi.

2170. Halayık bu sözü duyunca efendisiyle buluşabileceğini düşünüp adeta canlandı. Efendi şimdi evde yalnızdır deyip sevine, sevine hemen eve koştu. Halayık altı yıldır efendisini yalnız bulmayı gözlüyordu, bu sevdadaydı. Adeta uçarak eve geldi. Efendiyi evde yalnız buldu.

Şehvet, iki aşığı da öyle bürümüştü, ikisinin de gözleri öyle kararmıştı ki ihtiyatı akıllarına bile getirmediler. Evin kapısını kapamadılar.

2175. İki de neşeyle kucaklaştılar, birleştiler. Adeta o anda iki can bir oldu.
Bu sırada hamamda kadının aklına geldi nasıl oldu da dedi, ben bu kızı eve yolladım?
Adeta kendi elimle ateşi pamuğun içine attım. Koçu koyuna saldı.
Başındaki kili hemen yıkadı, cansız bir halde halayığın ardına düştü. Hem koşuyor, hem çarşafını giyiyordu.
O halayık can sevgisiyle koşmuştu, bu korkusundan koşuyordu. Aşk nerede, korku nerede? Aralarında ne fark var?

2180. Arif, her an padişahın tahtına kadar ulaşır. Zahitse yürür,yürür bir ayda tam bir günlük yol alır.
Zahidin de şerefli bir günü yok değildir, vardır. Vardır ama onun günü, nereden elli bin yıllık olacak.
İş erinin ömründe her gün, bu cihan yıllarınca elli bin yıldır.
Akıllar, bu sırta eremezler, kapı dışında kalırlar. Bu sır, vehmin ödünü patlatırsa ko patlatsın. Aşk karşısında kıl kadar bile korku yoktur. Aşk mezhebinde herkes kurbandır.

2185. Aşk, Tanrı sıfatıdır. Fakat korku, şehvete kapılmış kulun sıfatıdır.
Kuran'da "Onlar Tanrıyı severler" sözünü okudun ya, bu söz "Tanrı da onları sever" sözüne eştir.
Şu halde muhabbeti de Tanrı sıfatı bil, aşkı da. Azizim korku Tanrı sıfatı olamaz.
Tanrı sıfatı nerede, bir avuç toprağın sıfatı nerede? Sonradan yaratılanın sıfatı nerede, o pak ve önü sonu olmayan Tanrının sıfatı nerede?
Aşkın sıfatını söylemeye koyulursam yüz kıyamet kopar da yine noksan kalır.

2190. Çünkü kıyametin kopacağı bir zaman, bu dünyanın bir sonu vardır. Fakat Tanrı sıfatına son nerede?
Aşkın beş yüz kanadı vardır. Her kanadı, arştan yer altına kadar bütün kainatı kaplar.
Korkak zahit, ayağı ile yürümeye çabalar. Aşılsa şimşekten de hızlı uçarlar, yelden de!
O korkaklar, aşkın tozuna nereden ulaşacaklar? Aşk derdi, gökyüzünü döşeme edinir.
Zahit bu makama ulaşamaz. Meğer ki Tanrı işiğinin inayeti gelip erişe de bu yürüyüşten kurtula.

2195. Kendi kuşundan, düşünden, dedikodusundan halas olsa da yüce doğan kuşu, padişaha yol bula.
Bu dedikodu, cebir ve ihtiyardır. Sevgilinin cezbesi, bu ikisinin ardından gelir.
Hasılı o kadın eve varıp kapıyı açtı. Kapının sesi kulaklarına gelince,
Halayıkçağız perişan bir halde sığırdı, adam da namaza durdu.
Kadın halayıkçağızı perişan, şaşkın ve somurtkan,

2200. Kocasını da namaz da görünce bu halden şüphelendi.
Derhal kocasının eteğini kaldırdı. Bir de ne görsün? Aleti ve hayaları, meni içinde.
Aletinden arta kalan meni damlamada, baldırı dizi pislik içinde.
Başına vurdu da dedi ki: A adi herif, namaz kılan adamın hayaları böyle mi olur?
Şu alet, bu çeşit pislik içinde bulunan but ve kasık, Tanrıyı anmaya ve namaza layık mıdır?

2205. Sen de insaf et, zulümle, kötülükle, küfür ve kinle dolu olan amel defteri sağ yandan verilmeye değer mi?
Kafire de bu gökyüzünü, şu halkı ve alemi kim yarattı? Diye sorsan,
Der ki: Tanrı yarattı. Yaratmak, Tanrıya layıktır.
Fakat onun küfrü, bir hayli kötülüğü ve sitemi, bu çeşit ikrarla bir araya gelir mi?
O kötü ve çirkin hareketler, o noksan işler, bu çeşit bir ikrarla bir araya sığar mı?

2210. İş, ikrarını yalanlar. Bu suretle de o, korku azabına layık olur.
Mahşer günü, her gizli şey, meydana çıkar. Her suç, kendiliğinden insanı rezil eder.
Elle ayak, dile gelir. Tanrı huzurunda onun kötülüğüne şahadet eder.
El ben şöyle çaldım der, dudak ben şöyle sordum der.
Ayak, ben şehvete koştum, ferç ben zina ettim diye tanıklık eder.

2215. Göz der ki: Ben harama baktım. Kulak der ki: Ben kötü söz işittim.
Derken sözleri baştan aşağıya yalan olur, azası yalanını meydana çıkarır.
Nitekim doğru düzen namazın da yalanı, hayaların tanıklığı ile meydana çıktı.
Şu halde öyle hareket etki o hareketin, dilsiz, dudaksız, tanıklığın, şahadet ederim demenin ta kendisi olsun.
Bütün beden, her uzuv, faydada şahadet ederim desin ey oğul.

2220. Kulun, efendisinin izini izlemesi, ben buyruğa tabii, şu da benim efendimdir demesidir.
Ömür defterini karartınsa önce yaptıklarına tövbe et.
Ömrün geçtiyse kökü bu demdir, tez ömür ağacını tövbe suyuyla sula.
Ömrünün köküne abıhayat dök de ömür ağacını yeşersin.
Bütün geçmiştekiler, bu tövbeyle iyileşir. Geçen yıldaki zehir, bu yüzden şeker kesilir.

2225. Tanrı, kötülüklerini iyiliğe çevirir. Geçmişteki bütün suçların ibadet olur.
Hocam Nasuh tövbesine sarıl, canla başla buna çalış.
Bu Nasuh tövbesini sana anlatayım, dinle. İnanmışsın ama yeniden inan!

Süt, memeden çıktı mı bir daha dönüp memeye giremez. Nasuh tövbesi de böyledir. İnsan, bir suçtan tövbe etti mi bir daha o suçu aklına bile getirmez, değil ona rağbet etmek, her an ondan nefreti artar. O nefret, tövbenin kabul edildiğine işarettir. O istek, önce lezzetsiz bir hale geldi, sonradan da istek yerine bu nefret geçti. Nitekim "Aşkı, başka bir aşktan başkası getiremez, neden o sevgiliden güzel bir sevgiliye âşık olmuyorsun?" demişler. İnsanın gönlü, tövbeden yine o suça meylederse bu meyil, tövbenin kabul " edilmediğine, kabul lezzetinin o suçun yerine geçmediğine delildir. Yani "Kolay ibadetleri ona kolaylaştırınız" hükmü zahir olmamıştır, onda hâlâ "Güç şeyleri, kötülükleri, ona kolay gösteriniz" hükmü vardır.

Bundan önce Nasuh adlı bir adam vardı. Tellâklık eder, bu suretle kadınları avlardı.

Yüzü, kadın yüzüne benzerdi. Tüyü tüsü yoktu. Erkekliğini daima gizlerdi..

2230. Kadınların hamamında tellâklık ederdi. Kötülükle, hiledede pek çevikti. Yıllarca tellâklık etti, kimse onun halinden, sırrından bir koku bile almadı. Çünkü sesi de kadın sesine benziyordu, yüzü de kadın yüzüne. Fakat şehvette pek yüceydi, pek uyanıktı. Çarşaf giyer, başını örter, peçe takardı. Fakat şehvetli ve azgın bir gençti. Bu suretle padişahların kızlarını bile güzelce keseler, ovar, yıkardı.

2235. Tövbe etmekte, ayak diremeye çalışmaktaydı. Fakat kâfir nefis, tövbesini bozdurup dururdu. O kötü işli herif, bir arifin yanına gidip "Beni duada an" diye yalvardı. O hür er, onun sırrını anladı ama Tanrı hilmî gibi o da açığa vurmadı. Dudağı kilitliydi ama gönlünde sırlar vardı. Dudağını yummuştı ama gönlü seslerle doluydu. Tanrı şarabını içen arifler, sırları bilirler ama örterler.

2240. İşin sırlarını kime öğretirlerse ağzını mühürlerler, dikerler. Arif, tuhaf tuhaf güldü de dedi ki: A içi kötü adam, bildiğin, gönlünde tuttuğun şeyden Tanrı seni kurtarsın.

Tanrı'ya ulaşmış arifin Tanrı'dan isteği, Tanrı'nın kendinden bir şey istemesine benzer. Çünkü "Ben, onun kulağı, sözü, dili ve eli olurum" ve "O taşları attığın zaman sen atmadın, Allah attı" denmiştir. Bu hususta bir çok âyetlerle hadisler vardır. Tanrı'nın sebep yaratması, suçlunun kulağını tutmuş, Nasuh tövbesine götürmüştür.

O dua, yedi göğü de geçti, kabul edildi. O yoksulun işi, nihayet iyileşti, düzene girdi. Çünkü şeyhin o duası, her duaya benzemez. Şeyh, Tanrıda yok olmuştur, onun sözü Hak sözüdür. Tanrı, kendisinden bir şey isterse kendi isteğini nasıl reddeder?

2245. Ululuk ıssı Tanrı, onu bu lanetleme işten, bu vebalden kurtarmak için bir sebep halketti. Nasuh, hamamda tası doldururken padişahın kızının bir incisi kayboldu. Küpesindeki incilerden biri kayboldu ve bütün kadınlar, o inciyi araştırmaya koyuldular. Önce herkesin eşyasını araştırmak üzere hamamın kapısını iyice kapattılar. Herkesin eşyası arandı, inci bulunmadığı gibi inciyi çalan da rezil olmadı.

2250. Bunun üzerine bu üstün körü işi bırakıp herkesin ağzını, kulağını, vücudundaki bütün delikleri adamakıllı aramaya koyuldular. O sedefi güzel inciyi altta, üstte her yanda araştırmaya başladılar. Hepiniz soyunun, ihtiyar genç herkes anadan doğma soyunsun diye bağırıldı. Sultanın hizmetçileri, o değerli inciyi bulmak için bir bir, herkesi aramaya başladılar. Nasuh, korkusundan تنها bir yere çekildi. Yüzü, korkusundan sapsarı olmuştu, dudakları gövermişti.

2255. Ölümünü gözünün önünde görüyor, gazel yaprağı gibi tirtir titriyordu. Dedi ki: Yarabbi, nice defalar tövbeler ettim; ahtlar ettim, sonra onları bozdum. Ben, bana lâıyk olanları yaptım. Sonunda da işte bu kara sel, gelip çattı. Arama nöbeti bana gelirse eyvah bana! Kim bilir neler çekecek, ne güçlüklerle düşeceğim? Ciğerime yüzlerce kor düştü. Münacatımdaki ciğer kokusuna bak.

2260. Böyle bir keder, böyle bir gam, kâfirde bile olmasın. Rahmet eteğine sarıldım, medet medet! Keşke anam, beni doğurmasaydı, yahut da beni bir aslan parolasaydı. Tanrım, sana düşeni yap. Beni, her delikten bir yılan sokmada. Ne de taş gibi bir canım, ne de demir gibi bir yüreğim varmış. Yoksa bu dertle çoktan erir, kan kesilirdim. Vaktim daraldı, bir an içinde feryadıma yetiş, padişahlık et.

2265. Beni bu sefer de korur, suçumu örtersen ne olur? Her türlü yapılmıyacak işlerden tövbe ettim. Bu sefer de tövbemi kabul et de tövbemde durmak için yüzlerce kemer bağlanayım. Bu sefer de kusurda bulunursam artık duamı ve sözümü dinleme. Hem böyle söylenip titremede, hem katra katra gözyaşları dökmede, hem de cellâtların, hain kişilerin ellerine düştüm diye feryadmedeydi. Hiçbir Firenk bu hale düşmesin. Hiçbir mühlit bu feryada uğramasın diyor.

2270. Kendine ağlayıp duruyor, Azrail'i gözünün önünde görüyordu. Yarabbi, yarabbi diye o kadar söylendi ki kapı ve duvar da onunla beraber yarabbi, yarabbi demeye başladı. O yarabbi yarabbi derken birden, inciyi arayanların sesi duyuldu:

Arama nöbetinin Nasuh'a gelmesi ve "Herkesi aradık, Nasuh'u da arayın" denmesi, Nasuh'un korkudan kendisinden geçişi, Tanrı elçisinin - Tanrı ona rahmet ve esenlikler versin - bir hastalığa, yahut sıkıntıya uğradığı vakit "Şiddetten, açılır, savuşursun" buyurduğu gibi Nasuh'un da o şiddetten kurtuluşu.

Herkesi aradık, ey Nasuh, sen gel. Bu sesi duyar duymaz, Nasuh kendisinden geçti, âdeta bedeninden ruhu uçtu. Harap duvar gibi çöküverdi. Akli fikri gitti, cansız bir hal aldı.

2275. Bedeninden amansız bir halde akli gidince sırrı, derhal Tanrı'ya ulaştı. Bomboş bir hale geldi, varlığı kalmadı. Tanrı, bir doğan kuşuna benziyen canını, huzuruna çağırdı. Muratsız gemisi kırılınca rahmet denizinin kıyısına düştü. Akılsız, fikirsiz bir hale gelince canı, Hakk'a ulaştı. İşte o zaman rahmet denizi coştı. Canı, beden ayıbından kurtulunca sevine sevine aslına gitti.

2280. Can, doğan kuşuna benzer, ten ona tuzaktır. O, beden tuzağına ayağı bağlı, kanadı kırık bir halde düşüp kalmıştır. Fakat akli, fikri gidince ayağı açıldı. Artık o doğan kuşu, Keykubad'a uçar gider. Rahmet denizleri, çoşunca taşlar bile abihayati içer.

Zayıf zerre değerlenir, büyür. Topraktan meydana gelen şu döşeme, atlas haline gelir, değerli bir kumaş olur. Yüz yıllık ölü, mezarından çıkar. Mel'un Şeytan güzelleşir, huriler bile ona haset ederler.

2285. Bütün bu yeryüzü yeşerir, kuru sopa meyva verir, tazeleşir. Kurt, kuzuyla eş olur. Ümitsizlerin damarları hoş bir hale gelir, izleri kutlu olur.

İncinin bulunması ve sultanın hizmetçi ve halayıklarının Nasuh'tan helâllik dilemeleri

Canı helak eden o korkudan sonra "Kaybolan inci, işte buracıkta" diye müjdeler geldi. Ansızın ses geldi: Korku gitti, o değen bulunmaz eşsiz inci bulundu. İnci bulundu, biz de neşelere daldık. Müjde verin, inci bulundu.

2290. Hamam, halkın bağışmasıyla, hüznü gitti feryadıyla, el çırpmasıyla doldu. Kendinden geçen Nasuh, tekrar kendine geldi. Gözü. yüzlerce aydın gün gördü. Herkes ondan helâllik istemekte, herkes elini öpüp durmaktaydı. Senden şüphe ettik, hakkını helâl et. Dedikoduda bulunduk, âdeta etini yedik diyorlardı. Çünkü o, yakınlıkta herkesten ön olduğu için herkes daha ziyade ondan şüphe etmişti.

2295. Nasuh, has tellâkti, mahremdi. Hattâ sultanla ruhları birdi, bedenleri ayrı. Sultana ondan yakın bir kadın yok. İnciyi aşırıysa o aşırıdır. Önce onu aramalı demişlerdi ama yine de hürmet ettiklerinden sona bırakmışlar; Aldıysa biraz mühlet vermiş olalım da bir yere atsın bari, fikrine düşmüşlerdi. Onun için ondan helâllik diliyorlardı, mazeret getirip duruyorlardı.

2300. Nasuh, "Bu bana Tanrı'nın lûtfu, ihsanı. Yoksa dediğinizden beterim ben. Benden helâllik dilemeye hacet yok. Çünkü ben, zamane halkının en suçlusuyum. Bana söylediğiniz kötülükler, bendeki kötülüğün yüzde biridir. Bunda şüphe eden olabilir, fakat bence apaçıktır bu. Kim bende birazcık kötülük biliyorsa muhakkak o bildiği şey, binlerce kötü suçumdan, binlerce pis işimden biridir. Suçlarımı ve kütü hareketlerimi bir ben bilirim, bir de onları örten Tanrım.

2305. Önce iblis bana hocalık etti ama sonradan o bile gözümde bir yelden ibaret oldu. Yaptıklarımın hepsini Tanrı gördü de göstermedi, bu suretle de kötülükle yüzümü sarartmadı. Sonra da yine Tanrı rahmeti, küşkümü dikti, canıma can gibi tatlı tövbeyi nasibetti. Ne yaptysam yapmadım saydı, bulunmadığım ibadetleri yapmışım farzetti. Beni selvi ve süsen gibi azadetti. Bahtım, devletim gibi gönlüm de açıldı.

2310. Adımı temizler defterine yazdı. Cehennemliktim, bana cenneti başışladı. Ah ettim, ahım bir ipe döndü, düştüğüm kuyuya sarktı. O ipe sarıldım, dışarı çıktım. Neşelendim, ferahladım, semirdim, benzim kırmızılaştı. Kuyunun dibinde zebun bir haldeydim, şimdi bütün âleme sığmıyorum. Şükürler olsun sana yarabbi. Beni ansızın gamdan kurtardın.

2315. Tenimin her kılında bir dil olsa da hepsiyle sana şükretmeye kalkışsam yine şükründen âcizim. Şu bahçede, şu ırmakların kıyısında halka "Keşke kavmim bilseydi, Tanrı beni ne yüzden yarlıgadı" diye nara atmaktayım dedi.

Sultanın, Nasuh'u tövbesinden ve tövbesinin kabul edilmesinden sonra tekrar tellâklığa çağırması, ve onun bahaneler bularak gitmemesi

Ondan sonra birisi gelip Nasuh'a iltifat ederek dedi ki: Padişahımızın kızı, seni çağırıyor. Ey temiz kişi, padişahın kızı seni istemede, gel de başını yıka. Gönlü, senden başka bir tellâk istemiyor. Onu ovmak, kille yıkamak, senin işin.

2320. Nasuh, yürü yürü dedi, elim işten kurtuldu benim. Senin Nasuh'un hastalandı şimdi. Yürü, koş, acele bir başkasını bul. Tanrı hakkıyçin benim elim, işe varmıyor artık. Kendi kendisine de suç, hadden aştı. Gönlümden o korku, o elem nasıl gider? Ben bir kere öldüm de tekrar dünyaya geldim. Ben ölüm ve yokluk acısını tattım. Tanrı'ya sağlam tövbe ettim. Canım, bedenimden ayrılmadıkça bu tövbeyi bozmam.

2325. O mihneti gördükten sonra ancak eşek olanın ayağı, tehlikenin bulunduğu tarafa gider diyordu.

Birisi tövbe eder, pişman olur, sonra o nedameti unuttur da deneneni yine denemeye kalkarsa ebedî olarak ziyana düşer. Tövbesinde sebatı, kuvveti olmaz, o tövbeden bir halâvet duymaz ve tövbesi kabul edilmezse, Tanrı'ya sığınırız, Köksüz ağaca benzer. Her gün biraz daha sararır, biraz daha kurur.

Bir çiftçinin bir eşeği vardı. Beli yaralı, karnı bomboş, tamamiyle arık bir haldeydi. Gündüzün, ta gecelere kadar otsuz kayalıklarda gıdasız, koruyucusuz aç biilâç dolaşır dururdu. Oralarda içecek sudan başka bir şey yoktu. Eşek gece gündüz yas, matem içindeydi. Oralarda bir kamışlık, bir orman vardı. Orada da işi gücü avlanmak olan bir aslan vardı.

2330. Aslan, bir erkek fülle savaşmış, yorulup hastalanmış, avdan kalmıştı. O zayıflıkla bir müddet avlanamadı, öbür canavarlar da kuşluk yemeği yiyemez oldular. Çünkü aslandan artan artıkları onlar yerlerdi. Aslan hastalanınca onlar da dara düştüler. Aslan, bir tilkiye var git, benim içim bir eşek avla. Çayırılıkta bir eşek bulursan ona maval oku, kandırıp buraya getir.

2335. Eşeğin etini yer, kuvvetlenirsem ondan sonra başka bir av tutabilirim. Birazcığını ben yiyeyim, geri kalanını siz yersiniz. Ben de bu suretle sizin gıdalanmanıza sebep olayım. Benim için ya bir eşek ara, ya bir öküz. Ne bulursan ona, o bildiğin afsunlardan oku,

Onu afsunlarla, güzel sözlerle aldat, buraya çek, getir diye emir verdi.

Tanrı ilhamıyla, mertebelere göre halka yargılanma ve rahmet gidasından ecir verme bakımından Tanrı'ya vâsıl olan kutup, aslana benzer. Başka canavarlar da onun artıklarını yeyip doyarlar. Fakat onların aslana yakınlıkları, mekân bakımından değil, sıfat bakımındandır. Bunun tafsilleri, çoktur, doğru yola götüren, Tanrı'dır

Kutup aslandır, işi de avlanmaktır. Bu halkın artakalanları, onun artıklarını yerler.

2340. Kudretin yettikçe kutbun rızasına çalış da o kuvvetlensin, vahşi hayvanları avlasın. Onun, halk gibi kuvvetsiz kalması caiz mi? Bütün boğazlara giren rızık, aklın elinden verilir. Çünkü halkın bulabildiği şey, ancak onun artığıdır. Senden av isterse bunu gözet. O, akıl gibidir. Halksa bedendeki uzuvlara benzer. Bedenin tedbiri, akla bağlıdır. Kutbun zayıflaması, ten cihetinden olur. ruh cihetinden değil. Gemi zayıflar. Nuh zayıflamaz.

2345. Kutup, o kimsedir ki kendi etrafında döner dolaşır. Göklerse onun etrafında döner. Gemisini tamir hususunda ona yardım et. has bir kul, tam bir köle olduysan buna çalış. Ona yardım edersen bu yardım sana yarar, ona değil- Tanrı "Tanrıya yardım ederseniz yardıma nail olursunuz" buyurdu. Tilki gibi av avla da ona feda et. Bu suretle o verdiği avın binlerce mislini karşılık olarak al. Müridin avlanması tilkicesine olur. İnatçı sırtlan, ölü hayvan avlar.

2350. Onun önüne ölüyü getirsen o ölü dirilir. Bostana dökülen gübre, mahsulü geliştirir. Tilki, aslana emriniz baş üstüne. Hileler düzeyim, aklını başından alayım, istediğin gibi hizmette bulunayım. Hile ve afsun benim isimdir. İşim gücüm, masal söylemeden, halkı yoldan çıkarmadan ibarettir dedi. Dağ başından dereye doğru koşmaya başladı. Derken o yoksul ve zayıf eşeği buldu. Candan bir selâm verip yanına gitti, o saf yoksulun yanına vardı.

2355. Dedi ki: Bu kuru ovada ne âlemdesin? Bu çorak kayalıklarda ne yapıyorsun? Eşek dedi ki: İster gamda olayım, ister cennette. Kismetimi Tanrı veriyor, ona şükretmedeyim. Dosta hayır zamanında da şükrederim, şer zamanında da. Çünkü kaza ve kaderde beterin beteri var. Mademki rızık taksim eden o, şikâyet küfüdür. Sabır gerektir. Sabır genişliğe ulaşmanın anahtarıdır. Tanrıdan başka herkes düşmandır, dost odur. Şu halde dosttan düşmana şikâyetlenmek iyi bir şey mi?

2360. Bana ayran verirse bal istemem. Çünkü her nimetin bir gamı vardır.

Oduncunun eşeği, has ahırdaki arap atlarının şevketini görünce o devleti dilemesi, bu hikâye münasebetiyle de yargılanma ve inayetten başka bir şey istemenin doğru olmadığı. Çünkü yüz çeşit zahmet, yargılanma lezzeti gibi olsa o zahmetlerin hepsi de atlıdır. Fakat denenmiyen devleti istersen o devletin bir de zahmeti vardır, sen onu göremezsin. Nitekim her tuzakta tane görünür, tuzak görünmez. Sense şu bir tek tuzağa tutulmuşsun, o tanelerin hep senin olmasını ister keşke oraya varsam onların hepsini toplasam dersin. Sanırsın ki o taneler, tuzaksızdır.

Bir saka vardı. Onun da bir eşeği vardı. Mihnetten çember gibi iki büklüm olmuştu. Sirtında ağır yükten açılmış yüzlerce yara vardı. Ölüm gününe âdeta âşıktı, ölümünü arayıp duruyordu. Arpa nerde? Kuru otu bile bulamıyor, onunla bile karnını doyuramıyordu. Bir yandan sirtında yara vardı, bir yandan da sahibi demir bir şişle onu nodullayıp duruyordu. İmrahor, onu görüp acıdı. Eşeğin sahibiyle dostluğu vardı.

2365. Ona selâm verdi, bu eşek neden böyle dal gibi iki kat olmuş diye sordu. Adam, benim yoksulluğumdan, benim taksiratımdan. Bu ağzı dili bağlı mahlûk saman bulamıyor dedi. İmrahor dedi ki: Sen, birkaç gün onu bana ver de padişahın ahırında kuvvetlensin. Adam, eşeği o merhametli kişiye verdi. O da onu padişahın ahırına bağladı. Eşek, her yanda tavlı, semiz, güzel ve taze arap atlarını gördü.

2370. Ayak bastıkları yerler süpürülmüş, sulanmıştı. Saman da tam vaktinde geliyordu, arpa da tam vaktinde. Atların tımarını da görünce başını göğe kaldırdı da dedi ki: Ey ulu Tanrı, Turalım eşeğim, senin mahlûkun değil miyim? Neden böyle perişanım, neden sırtım yaralı, neden zayıfım? Geceleri arkamın acısından, karnımın acılığında her an ölümümü istiyorum, Bu atların halleri böyle mükemmel. Peki, neden azap ve belâ, yalnız bana mahsus?

2375. Derken ansızın savaş koptu. Arap atlarına eğerleri vurup savaşa sürdüler. Onlar, düşmandan oklar yediler. Her yanlarına temrenler sapladı. Savaştan geri dönüp hepsi de perişan bir halde ahıra düştüler. Ayakları sağlam iplerle mükemmel bağlandı. Nalbantlar sıra sıra dizildi. Hançerlerle bedenlerini yarıyor, yaralardan temrenleri çıkarıyorlardı.

2380. Eşek bunları görünce dedi ki: Yarabbi, ben yoksullukla süregeldiğim şu afiyete razıyım. O gıdadan da bizarım, o çirkin yaradan da. Afiyet dileyen, dünyayı terk eder.

Eşeğin, ben kismetime razıyım deyip tilkinin sözünü beğenmemesi

Tilki dedi ki: Tanrı emrine uyup helâl rızık aramak farzdır. Bu âlem, sebepler âlemidir. Sebepsiz hiçbir şey elde edilmez, şu halde mutlaka dilemek lâzımdır. Tanrı "Allah'ın ihsanını dileyin" diye emretti. Kaplan gibi kaçmak caiz değildir.

2385. Peygamber, rızık için "Kapısı bağlıdır, kapısında da kilit var" buyurmuştur. O kilidin anahtarı bizim hareketimiz, gelip gitmemiz ve kazancımızdır. Bu kapının anahtarsız açılmasına yol yok. İstemeden ekmek vermek, Tanrının âdeti değildir.

Tilkiye eŖeđin cevap vermesi

EŖek, o senin dediğin Tanrı'ya dayanmanın zayıflığından. Yoksa can veren, ekmek de verir. PadiŖahlık ve zafer isteyen kiŖiye ekmek lokması az gelmez oğlum.

2390. Tuzak kurup av avlıyanlarla yırtıcı canavarların hepsi rızık yemede. Bunlar, ne kazanç peşinde dolaşırlar, ne de rızık kazanmaya çalışırlar.

Rızık verici Tanrı, herkese kısmetini vermededir. Herkesin kısmetini, önüne koymadadır.

Kim sabrederse rızık gelir yetişir. Çalışıp çabalama zahmetine düşmen senin sabırsızlığındandır dedi.

Tilkinin eŖeđe cevabı

Tilki dedi ki: Tanrı'ya dayanma, nadir bulunur. Bu dayanmada mahir olanlar, pek az kimselerdir. Nadir şeyin etrafında dönüp dolaşmak, bilgisizlikten ileri gelir. Herkes, nerden padiŖahlığa yol bulacak?

2395. Peygamber, kanaate hazine demiştir. Gizli hazineyi herkes, elde edebilir mi?

Haddini bil de yukarlarda uçma. Uçma da kötülük çukuruna düşme!

EŖeđin, tilkiye cevap vermesi

EŖek, bunu ters söylüyorsun dedi, bil ki kötülük, insana tamahtan gelir.

Kanaatten hiç kimse ölmedi, hırsıyla da hiç kimse padiŖah olmadı.

Tanrı, ekmeği domuzlarla köpeklerden bile esirgemiyor. Ŗu bulut ve yağmur, insanların kazancı değil ya.

2400. Sen nasıl rızıka düşkün bir âşıkısan rızık da rızık yiyene öyle düşkün bir âşıktır.

Tanrı'ya dayanma münasebetiyle bu dayancı denemek isteyen ve sebepleri bırakıp Ŗehirde ve halkın geçeceği yerlerden uzaklaşarak bir dağ eteğine giden, açlıktan basını bir taŖa koyan ve içinden Yarabbi, senin sebep yaratmana ve rızık vericiliğine dayandım, sebepleri bıraktım. Bu suretle sana dayanmanın sebep halk etmesini de görevim diyen zahidin hikâyesi

Bir zahit, Mustafa'dan "Herkesin rızık Tanrıdan gelir.

Dilersen de, dilemesen de rızık, senin aşkınla koŖa koŖa gelir, sana ulaşıyor" sözünü duymuŖtu.

Denemek için sahralara düŖtü, bir dağın dibine vardı, yatıp uyudu.

Bakalım diyordu, rızık gelecek mi? Ŗunu bir görevim de bu husustaki inancım kuvvetlensin.

2405. Bir kervan, yolunu kaybetti. Süre süre o adamın bulunduğu yere kadar geldi. Kervan halkı onu uyumuŖ görünce,

Birisi bu adam neden böyle çölde yoldan ve Ŗehirde uzak bir yerde çıplak bir halde yatıyor?

Hiçbir kurttan, hiçbir düşmandan korkmuyor. Ölü mü acaba, yoksa diri mi? dedi.

Kervan halkı gelip onu yakaladılar. O ulu er, mahsustan hiçbir şey söylemedi.

Ne vücudunu oynattı, ne başını. Ne de gözünü açtı.

2410. Bunun üzerine bu zavallı zayıf, açlıktan ölüm haline gelmiŖ dediler.

Ekmek ve bir kap içinde yemek getirdiler. Boğazına dökmek istediler.

Zahit, rızık, insana çaresiz yetişip geleceği hakkındaki sözü iyice anlamak için inadına dişlerini sıktı.

Kervan halkı acıdılar. Bu zavallı, tamamiyle bitmiŖ, açlıktan ölüm haline gelmiŖ dediler.

KoŖup bıçak getirdiler, ağızına dayayıp dişlerini zorla açtılar.

2415 Ağızına çorba döktüler, ekmek parçaları tıktılar.

Adam dedi ki: Gönül, susuyorsun ama sırrı biliyorsun da kendini naza çekiyorsun.

Gönlü cevap verdi. Biliyorum ki canıma da rızık veren Tanrıdır, tenime de. Bunu da mahsustan yapıyorum.

Bundan fazla sına, deneme olur mu? Rızık, sabredenlere ne güzel yetişiyor bak.

Tilkinin eŖeđe cevap vermesi ve onu kazanca teşvik etmesi

Tilki dedi ki: Bu hikâyeleri bırak da az bile olsa elini kazanca at!

2420 Tanrı sana el vermiŖtir, bir iş yap. Kazan da bir dosta da yardımda bulun.

Herkes, bir kazanca yürümüŖ, başka dostlarına da, yardım ediyor.

Bütün kazancı bir kiŖi elde edemez. Bir kiŖi, hem dölger, hem saka, hem terzi olamaz ya.

Âlemin kararı böyledir. Herkes, yoksulluğundan bir işe sarılmıŖtır.

Ortada bedava yemek Ŗart değildir. Sünnet olan yol, iş işlemek ve bir şey kazanmaktır.

EŖeđin, tilkiye Tanrı'ya dayanmak kazançların en iyisidir. Çünkü herkes ona muhtaçtır. Herkes, yarabbi, bana bu işi rasgetir diye dua eder. Duada Tanrı'ya dayanma vardır. Tanrı'ya dayanmak, öyle bir kazançtır ki bu kazancı elde edenin, başka hiç bir kazanca ihtiyacı yoktur ve saire diye cevap vermesi

2425. EŖek dedi ki: Ben Tanrı'ya dayanmadan daha iyi bir kâr bilmiyorum. İki âlemde de en iyi kazanç budur.

Ona Ŗükretme kazancının eşini göremiyorum. Tanrıya Ŗükür, rızık artırır.

Aralarındaki bahis uzadı. Nihayet sualden de kaldılar, cevaptan da.

Tilki, bundan sonra ona "Nefislerinizi, ellerinizle tehlikeye atmayın" emrini söyledi.

Kuru ve kayalık bir sahrada sabretmek ahmaklıktır. Tanrı'nın âlemi geniŖ.

2430. Buradan çayırılığa göç. Orada ırmak kenarında yeŖil otlar otlar.

Cennet gibi yemyeŖil bir çayırılık. Orada yeŖillikler bitmiŖ, ta bele kadar büyümüŖ.

Ne mutlu o hayvana ki oraya varır. Deve bile o yeŖillikte kaybolur.

Orada her yanda bir kaynak akmada. Orada hayvanlar, amana kavuŖmuŖ, hepsi rahattaydı.

EŖek, eŖekliđinden "A melun, sen oradasın da neden böyle zayıfsın?"

2435 Nerde neşen, semizliğin, nerde nurun, ferin? Neden bu sıkıntılara düşmüş bedenin böyle zayıf?
Bu aç gözlülük, bu görmemezlik, senin yoksuzluğundandır, beylerbeyi olduğundan değil.
Madem kaynaktan geldin, neden kurusun?
Madem misk ceylânın, nerde sende misk kokusu?
Söylediğin, anlattığın şeylerden neden sende bir nişane yok ey yüce kişi?" diyemedi.

Bir devleti haber verende o devletin eserini ve nurunu göremezsen onun mukallit olduğuna hükmetmen lâzımdır. Bu hususta bir deve hikâyesini örnek getiriyoruz.

2440. Birisi, deveye "Ey izi kutlu, nerden geliyorsun?" dedi.
Deve dedi ki: Senin civarında bulunan sıcacık hamamdan. Adam, evet dedi, zaten dizinden belli!
İnatçı Firavun, Musa'nın ejderhasını görünce mühlet istedi, yumuşaklık gösterdi.
Akıllılar dediler ki: Bu, daha fazla sertleşmeliydi. Hani ya Tanrıydı ya!
Mucize ister ejderha olsun, ister yılan. Onun Tanrılık kibri, Tanrılık hışımı ne oldu?

2445. Oturunca "Ben yüce Tanrırım" diyordu. Bir kurtcağız için bu yaltaklanma neden?
Senin nefsin, mezeyle, hurma şarabıyla sarhoşsa bil ki gayip salkımını görmemiştir.
Çünkü o nuru görenlerde alâmetler vardır. Onlar, bu gurur yüzünden uzaklaşırlar.
Acı suyun etrafında dönüp dolaşan kuş, tatlı suyu görmemiştir.
Onun imanı da taklitten ibarettir. Canı, iman yüzünü görmemiştir.

2450. Mukallide yoldan da büyük bir tehlike vardır" yol kesen taşlanmış Şeytandan da.
Fakat hak nurunu görünce emin olur. Ondaki şüphe ıstırapları yatıştır.
Denizin köpüğü, aslı olan toprağa gelmedikçe çalkanır durur.
O köpük, toprağa aittir, denizde gariptir. Gariplikte de ıstırap çekmesinden başka bir çaresi yoktur.
Bir adamın gözü açıldı da o nakşı okudu mu artık Şeytan, bir daha ona el atamaz.

2455. Eşek, tilkiye sırlar söyledi ama serserice söyledi, mukallitçe söyledi.
Suyu övdü, fakat iştıyakı yoktu. Yüzünü, elbisesini yırttı, fakat âşık değildi.
Münafığın övürü kabul edilmez. Çünkü o özür, dudağındadır, kalbinde değil.
Elma kokusuna sahiptir ama elmaya değil. O koku, onda ancak zarar vermek için vardır.
Bütün kadınlar, savaşta saf yarmazlar, feryat ve figan ederler.

2460. Onu saf içinde aslan gibi görürsün, eline kılıcını almıştır ama eli titrer durur.
Vay akli dişi, kötü ve çirkin nefsi erkek ve atılmaya hazır olana!
Nihayet onun akli alt olur. Ziyandan başka bir yere geçemez.
Ne mutlu akli erkek olana, çirkin nefsi dişi ve âciz bulunana!
Cüzi akli, erkek ve üst olursa dişi nefsinin akli, alt eder.

2465. Görünüşte dişinin saldırmaması da kuvvetlidir ama onun ziyarı, o eşek gibi, eşekliğindedir.
Kadında hayvan sıfatı üstündür. Çünkü kadının renge, kokuya meyli vardır.
O eşek de çayırılığın rengini, kokusunu duyunca elindeki bütün deliller kaçıp gitti.
Yağmura muhtaç bir susuz haline geldi, bulut yoktu, öküz açlığına uğradı, sabrı yoktu.
Babam, sabır demir kalkandır. Tanrı, kalkana "Zafer geldi çattı" yazısını yazmıştır.

2470 Mukallit, söz arasında yüzlerce delil getirir. Fakat onları kıyas bakımından söyler, açık bir tarzda değil.
Misklere bulanmıştır ama misk değildir. Kendisinde misk kokusu vardır ama pis bir şeydir ancak.
Ey mürit, pislik, misk haline gelinceye kadar yıllarca o bahçede otlamak gerek.
Evet, arpa yememeli eşekler gibi. Ceylâncasına Hutun ülkesinde erguvan otlamak gerek.
Karanfilden, yaseminden, gülden başka bir şey otlama. O ceylânlarla Hutun sahrasına yürü!

2475 Mideni o reyhanlara, güllere alıştır da peygamberlerin hikmet ve gidasını bul.
Mideni şu ottan, arpadan vazgeçir, reyhan ve gül yemeye başla.
Ten midesi, insanı samanlığa çeker. Gönül midesi reyhanlığa.
Ot ve arpa yiyen kurban olur. Tanrı nuriyle gıdalanın Kuran olur.
Senin yarın pisliktir, yarın misk. Kendine gel de pisliği değil, Çin miskini artır.

2480 O mukallitte yüzlerce delil, yüzlerce söz vardır. Ama dile getirince görürsün ki onlarda can yok.
Söyliyen de can ve fer olmazsa sözünde yaprak ve meyva nerden olacak? Öyle söz, tesir eder mi hiç?
Küstahçasına insanları yola sokar ama kendisi saman çöpünden fazla titrer.
Sözü pek parlaktır, fakat sözünde de bir titreyiş gizlidir.

Kâmil ve Tanrı'ya ulaşmış şeyhin davetiyle, okumakla fazilet kazanmış kişilerin sözleri arasındaki fark

Nura ulaşmış şeyh, insana yol bildirir, sözünü nurla yoldaş eder.

2485. Çalış çabala da sarhoş ol, nura ulaş, sözünden Tanrı nuru aksın.
Pekmez içinde ne kaynatılırsa pekmez lezzetini alır.
Havuç, elma, ayva ve ceviz, pekmezde kayna" tılsa hepsinden de pekmez lezzetini alırsın.
Bilgi de nura karışırsa inatçı ve kötü kişiler bile bilgiden nur bulurlar.
Ne söylersen o da nur olur. Çünkü gökten sudan başka bir şey yağmaz.

2490. Gök ol, bulut ol, yağmur yağdır. Oluk da yağmur yağdırır ama faydası yok.
Oluktaki su iğretidir, halbuki bulutta ve denizde yaradılıştan vardır.
Düşünce, oluğa benzer. Vahiy ve keşif, bulut ve denizdir.

Yağmur suyu, bahçeyi yüz türlü renklerle bezer. Halbuki oluk, komşuları birbirine düşürür, kavga çıkarır. Eşek, tilkiyle iki üç kere bahiste bulundu. Fakat mukallitti, tilkinin hilesine kapıldı.

2495. Görgü ve anlayışı olmadığından tilkinin hilesi, onu kandırdı. Yemek hırsı onu öyle bir alçaktı ki beş yüz delili olmakla beraber tilkiye zebun oldu.

Adamın biri bir oğlana kötülükte bulunurken oğlanın belindeki hançeri görüp "Bu neden," diye sordu. Çocuk, "Birisi benim hakkımda kötü düşünceye sapanırsa onunla karnını deşerim" dedi. Oğlanı adam, hem işin beceriyor, hem de Şükür Tanrı'ya ki ben sana kötülük düşünmüyorum diyordu. "Benim beytim, beyit değil, bir ülkedir* Alayım, alay değil, bir şey öğretmektir." "Şüphe yok ki Tanrı ne sivrisineği örnek getirmeden utanır, ne ondan üstün olanları." Yani ondan üstün olanların inkâr yüzünden ruhlarının değişmesini, denemiştir. Kâfirler "Tanrı bu örnekle neyi murat ediyor yani?" derler. Bu söze cevap olarak da "Bununla birçoklarını azdırıp sapıtmak, birçoklarını da doğru yola götürmek diler" buyurur. Çünkü her sına, teraziye benzer. Çoklarının o vasıta yüzü kızarır, benizlerine kan gelir, çok kişiler de muratlarına eremez, mahrum olurlar. Bu hususta azıcık düşünsen yüce sonuçlarından çoğunu bulursun

Bir oğlanı, evine bir oğlan götürdü. Onu baş aşağı edip düzmeye koyuldu. Bu sırada o mel'un çocuğun belinde bir hançer gördü. Dedi ki: Belindeki ne? Oğlan, kötü düşünceli biri hakkımda kötü bir düşünceye kapılırsa bununla karnını deşeceğim diye cevap verdi.

2500. Oğlanı, Tanrı'ya hamdolsun dedi, iyi ki ben sana bir hile yapıp kötü bir düşünceye kapılmadım. Sende adamlık olmadıktan sonra hançerlerin ne faydası var? Yürek olmadıktan sonra bunda ne fayda var ki? Tatalım Aliden Zülfikar'ı miras aldın, Tanrı aslanındaki kol, sende de varsa göster. Mesih'ten bir nefes bellediğini farzedelim, İsa'nın dudağı, dişi nerde ki a çirkin adam? Kazanmak, bir şeyler elde etmek için diyelim ki bir gemi yaptın, Nuh gibi bir gemi kaptanı hani?

2505. Tatalım ki İbrahim gibi put kırıyorsun, beden putunu onun gibi ateş içine atış nerde? Delilin varsa meydana çıkar da tahta kılıcı bile o delille Zülfikar haline getir. Bir delil, seni amelden alırsa o Tanrının gazabıdır. Yolda korkanları kuvvetli bir hale getirdin ama sen hepsinden fazla korkmada, hepsinden ziyade tirtir titremedesin. Herkese Tanrı'ya dayanma dersi veriyorsun ama hırsından havadaki sivrisineğin damarını sormadasın.

2510. A oğlan, askerın önünde gidiyorsun ama bıyığının yalancılığına aletin tanıklık vermede. Gönül, namertlikle dolu olduktan sonra sakalınla, bıyığına, ancak gülünür. Yağmur gibi gözyaşları dökerek tövbe et de bıyık ve sakalını, alay mevzuu olmadan kurtar. Erlik ilâcını kullan da hamel burcundaki kızgın güneşe dön. Mideyi bırak, gönül tarafına salın. Salın da Tanrıdan sana perdesiz bir selâm gelsin.

2515. Kendine çekidüzen verecek bir iki adım at da aşk, kulağını tutup seni çeksın.

Eşek, her ne kadar çekindiyse de nihayet tilki üstün oldu, onu aslanın bulunduğu ormana çekti

Tilki, hileden ayak diredi. Eşeğin sakalını tutup çekti. Nerde o tekkenin ilâhicisi ki hararetle defe vurup "Eşek gitti, eşek gitti" desin? Bir tavşan bile aslanı kuyuya sürüklerse bir tilki, eşeği çayırılığa nasıl sürüklemeyiz? Kulağını tıka da o ihsan ve lütuf sahibi velinin afsunundan başka bir afsun okuma.

2520. Onun afsunu helvadan da tatlıdır. Hattâ o öyle bir erdir ki ayağının bastığı toprak, yüzlerce helvaya değer. Şarapla dolu koca küpler, onun dudaklarındaki şaraptan mayalanmıştır. Ondaki uzakta kalan can, lâ'al dudaklardaki şarabı görmediği için şaraba âşıktır. Kör kuş, tatlı suyu görmemiş, kara ve acı suyun etrafında dönüp dolaşmasın! Can Musası, gönlü Sina haline getirir, kör dudu kuşlarının gözlerini açar.

2525. Can Şirininin Hüsrev'i nöbet urmuştur. Şehirde şeker ucuzlamıştır. Gayp Yusuf'ları ordularını çekmede, şeker denklelerini getirmede. Mısır'dan gelen develerin yüzü bizim tarafa yönelmiş, ey dudu kuşları, şenlik seslerini duyun! Şehrimiz, yarın şekerle dolacak. Şeker zaten ucuz ama daha da ucuzlayacak. Ey tatlı sevenler, şekerlere bulanın, sofrası olanların körlüklerine rağmen dudu gibi şekerlere bakın.

2530. Şeker kamışını dövün, iş ancak bundan ibaret Canlar feda edin, işte sevgili! Şimdi şehrimizde bir tek ekşi suratlı bile kalmadı. Çünkü Şirin, Hüsrev'leri tahta çıkardı. Ya hey! Şarap üstüne şarap, meze üstüne meze. Artık minareye çık da sala ver! Dokuz yıllık sirke tatlılaşıyor. Taş ve mermer, lâ'al ve altın haline geliyor. Güneş, gökyüzünde elçeğizlerini çırpmada. Zerreler, âşıklar gibi birbirleriyle oynaşmada.

2535. Kaynaklar, yeşilliklerden, çayırılık, çimenliklerden mahmurlaştı. Gül, dallar üstünde çiçekler açıyor. Devlet gözü, tam bir büyü yapmada; ruh Mansur oldu, Enel Hak diye bağırma. Tilki bir eşeği baştan çıkarırsa ko çıkarsın. Sen eşek olma da gani yeme.

Birisi, korkusundan kendisini bir eve attı. Benzi safran gibi sararmış, dudakları gömgök olmuş, elleri söğüt yaprağı gibi tirtir-tirtiyordu. Ev sahibi hayrola, ne oldu? dedi. Adam, dışarıda eşekleri tutup yük yüklüyorlar diye cevap verdi. Ev sahibi : Peki a mübarek dedi, etekleri tutuyorlar Sen eşek değilsin ya, ne korkuyorsun? Adam dedi ki: öyle bir kızışmışlar, işe öyle bir sarılmışlar ki fark etmelerine imkân yok, korktum, ya beni de eşek diye tutarlarsa!

Birisi kaçıp bir eve sığındı. Korkudan benzi uçmuş, sapsarı kesilmiş, dudakları gövermişti. Ev sahibi, peki dedi, A amcasının canı, eşekleri titremede.

2540. Ne oldu, neden kaçtın? Neden böyle benzin attı?

Adam dedi ki: Zâlim padişahı eğlendirmek için bugün sokakta ne kadar eşek varsa yakalıyorlar. Ev sahibi, peki dedi. A amcasının canı, eşekleri yakalıyorlar. Sen eşek değilsin ya, bundan ne tasan var senin? Adam dedi ki: Bu işe öyle bir girişmişler, öyle kızışmışlar ki beni bile eşek diye yakalarlarsa şaşılmaz. Eşek yakalamaya el atmışlar, hiçbir şey farketmiyorlar artık!

2545. Bir şeyi fark etmeyen kişiler, başımıza geçerlerse eşeğin sahibini de eşek diye götürürler mi, götürürler! Fakat bizim şehrimizin padişahı, abes iş yapmaz. Onun temyiz hassası vardır. O her şeyi duyar, her şeyi görür. Adam ol da eşek tutanlardan korkma. Ey zamanenin İsa'sı, eşek değilsin sen, ürkme. Dördüncü kat gök, senin nurunla dolu. Hâşa, senin durağın ahır değildir. Sen, bir iş için ahırdasın ama gökyüzünden de yücesin sen, yıldızlardan da.

2550. İmrahor başkadır, eşek başka. Her ahıra giden eşek değildir. Neden böyle eşeğin kuyruğuna yapıştık, ardına düştük? Gül bahçesinden, güllerden bahset. Narı, turuncu, elma dalını söyle. Şarabı ve sayısız güzelleri anlat. Yahut dalgası inci olan, incisi söyleyen, gören denizi, Yahut gül devşiren, yumurtaları altından, gümüştten olan kuşları söyle.

2555. Yahut da ceylânları besleyen, hem sırt üstü, hem yüzükoyun uçan doğan kuşlarından bahset. Alemde gizli merdivenler vardır, basamak basamak tâ göğe kadar. Her bulutun başka bir merdiveni vardır, her gidişin başka bir göğü. Her biri, öbürünün halinden bihaberdir. Geniş bir ülkedir, ne başı var, ne sonu! Bu, o neden böyle hoş diye şaşmaktadır; o, bu neden böyle şaşıyor diye hayrette.

2560. Yeryüzü sahası geniştir. Orada her ağaç, yerden baş vermiş, boy atmıştır. Ağaçlardaki yapraklarla dallar, ne de güzel ülke, ne de geniş saha diye şükrederler. Bülbüller, yediğin şeyden bize de vei' diye kıvrım kıvrım çiçeklerin çevrelerinde uçuşur, ötüşürler. Bu sözün sonu yoktur. Sen yine o tilkinin, aslanın, o illetin ve açlığın hikâyesine dön!

Tilkinin, eşeği aslanın yanına götürmesi, eşeğin aslandan kaçışı, tilkinin aslanı eşek daha uzaktayken neden acele ettin? diye azarlaması, Aslanın özür getirerek git, bir daha kandır diye tilkiye yalvarması

Tilki, eşeği alıp çayırılığa götürdü. Aslan, ona saldırap paramparça edecekti.

2565. Eşek, aslandan uzaktı. Eşeği görünce hırsından yaklaşmasına sabredemedi. Birden korkunç bir surette kükredi. Fakat kı-mıldıyacak kuvveti yoktu zaten. Eşek, uzaktan bunu görünce dönüp nalları kaldırdı, tâ dağın eteğine kadar kaçtı. Tilki dedi ki: A padişahım, kavga zamanında neden sabretmedin? O sapık, sana yaklaşıydu hafif bir saldırıda ona üstün gelirdin.

2570. Acele, Şeytanın hilesidir; sabır ve tedbir, Tanrının lûtfu. O uzaktaydı, hamleni görüp kaçtı. Zayıflığını anladı, yüzünün suyunu döktü. Aslan, kuvvetim yerinde sandım, dedi, bu derece halsiz kaldığımı zannetmiyordum. Fakat açlık ve ihtiyacım hadden aştı. Açlıktan sabrım da kayboldu, aklım da. Elinden gelirse bir kere daha onu baştan çıkar, buraya getir.

2575. Düzenlerle onu buraya getirmeye çalış. Sana pek minnettar olurum. Tilki, evet dedi; Tanrı yardım eder de körlükle gözünü bağlar. Çektiği korkuyu unutursa ne âlâ. Bu da, onun eşekliğinden uzak değildir. Fakat onu kandırır da buraya getirirsem yine acele edip emeğimi yele verme. Aslan dedi ki: Evet, sınadım, anladım ki pek. halsizim, bedenimde fer kalmamış.

2580. Eşek tamamiyle bana yaklaşımadıkça yerimden bile kııldamam. Kendimi öylece uyur gösteririm. Tilki yola düştü. "Aman padişahım, sen bana. himmet et de aklını bir gaflet bürüsün. Eşek, her kötü kişiye kanmamak için Tanrı'ya? tövbeler etmiştir. Onun tövbelerini hilelerimle bozayım. Biz, aklın ve aydın ahdın düşmanınız. Eşek başı, çocuklarımızın topudur, eşek fikri, elimizin oyuncağı!" diyordu.

2585. Zühal yıldızının devrinden meydana gelen aklın, akli küll'e karşı ne değeri vardır? O akıl, Utarit'le Zühal'den feyiz alır, bilgi sahibi olur. Bizse sıfatı lütuf ve ihsan olan Tanrı kereminden feyiz alır, bilgi sahibi oluruz. Turamızın kıvrımı, "Tanrı, insana bilgi öğretti" âyetidir. Maksatlarımız, Tanrı indindeki bilgidir. O aydın güneş, bizi terbiye etmiştir. O yüzden "Rabbim, yücelerin yücesidir" der dururuz. Tilki, eşek hilemizi sınıdıysa da bununla bera-berbu hileye yüzlerce sınınamayı unuttur gider.

2590. Belki o gevşek huylu tövbesini bozar da bunun seyyiesine uğrar demektedir.

Aht ve tövbeyi bozmak, insanı belâya uğratar. Hattâ çarpar. Nitekim cumartesi günleri, iş işlememeye memur olan yahudilerle İsa'nın madesini yiyenler hakkında "Onları çarpıp maymun ve domuz haline getirdik" dendi. Bu ümmette, gönül çarpılır, kıyametteyse bedene gönlün suretini verirler.

Ahdi, tövbeyi bozmak, sonunda insanı lanete uğratar. Cumartesi günlerinde iş işlememeye memur olan Yahudiler, tövbelerini bozdular da çarpılıp helak oldular. Tanrı, o kavmi maymun şekline soktu. Çünkü inada girişip Tanrı ahidini bozdular. Bu ümmette beden çarpılması yoktur. Fakat ey akıllı fikirli adam, gönül, çarpılması vardır.

2595. Bir adamın gönlü maymun gönlüne döndü mü bedeni de maymunun gönlünden daha aşağı olur. O eşeğin gönlü de hakikatten haberdar olsaydı, bir hünere nail olmuş bulunsaydı sureti yüzünden hor olur muydu hiç? Ashabı kehf'in köpeğinin huyu iyiydi, fakat sureti, köpek suretindeydi. Fakat bu sureti, ona bir noksan verdi mi?

Yahudiler, halk zahiri azabi görsün diye zahiren çarpıldılar.

Fakat iç âleminden bunlardan başka yüz binlercesi, tövbesini bozma yüzünden domuz ve eşek oldu.

Tilkinin, ikinci defa kandırmak üzere o kaçan eşeğin yanına gelmesi

2600. Tilki, çabucak eşeğin yanına geldi. Eşek, senin gibi dosttan çekinmek gerek. A adam olmayan dedi, ben sana ne yaptım da beni ejderhanın yanına götürdün? Bana kinlenmene sebep neydi? Yaradılışındaki kötülükten başka ne sebep vardı buna a inatçı? Ona hiçbir eziyet vermediği, dokunmadığı halde gencin ayağını sokan akrep gibi hani. Yahut da bizden kendisine bir kötülük gelmediği halde can düşmanımız olan Şeytan gibi.

2605. Şeytan, tabiatı bakımından insana düşmandır. İnsanın helak oluşuna sevinir. O, her an adamın peşine düşer, bir türlü bırakmaz. Huyunu, çirkin tabiatını bırakır mı hiç. Çünkü onun içindeki kötülük, sebep yokken onu zulme, düşmanlığa çeker. Her an, seni bir kuyuya atmak için bir otağa çağırır. Baş aşağı havuza yuvarlamak için filân yerde bir havuz var, dereler akıyor der durur.

2610. Vahye nail olan, gözü açık bulunan Âdem'i bile o melun, kötülüğe, şerre düşürdü. Âdem'in geçmişte bir suçu yoktu, ona bir zarar vermemişti, bir haksızlıkta bulunmamıştı. Tilki dedi ki: O bir büyü, bir tılsımdı, senin gözüne aslan göründü. Yoksa ben, beden bakımından senden zayıfım, öyle olduğu halde gece gündüz orada otlamaktayım.. O çeşit bir tılsım yapmasalar da her obur, doğru oraya koşardı.

2615. Fillerle, ejderhalarla dolu aç bir dünya durup dururken hiç tılsım olmadıkça yazı, öyle yemyeşil durur mu? Ben, öyle korkunç bir şey görürsen sakın korkma diyecektim ama, Gönlüm, haline yandı, o derde daldım da aklımdan çıktı. Seni köpek gibi acıkmış, perişan bir hakle görünce koşa koşa gelsin diye seğirttim. Yoksa sana tılsımı anlatacak, sana bir hayal görünür ama aslı yoktur diyecektim.

Eşeğin tilkiye cevabı

2620. Eşek dedi ki: Hadi ey düşman, çekil önümden, çekil de çirkin suratını görmeyeyim. Seni kötü talihli bir hale getiren Tanrı, çirkin suratını da kerih ve pek berbat bir hale soktu. Bana hangi suratla geliyorsun? Gergedanın yüzü bile bu kadar kalın derili değildir. Seni çayıra götürüyem diye apaçık canıma kastettin. Azrail'i gözlerimle gördüm. Sonra da yine bana düzen kurmaya, beni kandırmaya savaşıyorsun ha!

2625. Ben ister eşek olayım, ister eşeklerin kusuru. Nihayet benim de canım var. Bunu nasıl feda edebilirim? O gördüğüm amansız korkuyu çocuk görseydi derhal kocalırdı. O korkudan, o heybetten kendimi cansız, gönülsüz bir halde dağdan baş aşağı attım. O perdesiz azabı görür görmez ayağım, kakıldı kaldı. Tanrıya aheddim. Yarabbi dedim, ayağımdaki şu bağı çöz.

2630. Bundan böyle kimsenin vesvesesine kanmayayım, ey lûtuflar sahibi Tanrı, ey yardımcım, ahtım olsun, nezrim olsun! Tanrı, o anda ayağımın bağını çözdü. O dua ve sızlanma, o niyaz yüzünden ayağım çözüldü. Yoksa o erkek aslan bana yetişseydi halim ne olurdu? Aslanın pençesi altında eşek ne hale gelir? Yine o aç aslan hileyle seni bana yolladı değil mi a kötü arkadaş? Herkesin, kendisine muhtaç olduğu ihtiyacı bulunmayan pâk Tann'nın zatına and olsun ki kötü yılan bile kötü arkadaştan yeğdir.

2635. Çünkü kötü yılan, insanın yalnız canını alır. Kötü arkadaşsa insanı cehenneme sürer, orasını adama durak eder. İnsanın, düşüp kalktığı adama konuşa görüşe, huyiyle huylanır. Gönül arkadaşının huyunu kapar. O sana gölge saldı mı mayasız olduğu için senin mayanı çalar. Aklın, sarhoş bir ejderha bile olsa kötü arkadaş, bil ki zümrüttür. Aklının gözünü çıkarır, kör eder. Onun kınaması, seni taunun eline teslim eder.

Tilkinin eşeğe cevap vermesi

2640. Tilki dedi ki: Bizim safımızda tortu yoktur. Fakat vehme gelen hayallerde, küçümsenecek şeyler değildir. Ey sâf ve bön adam, bütün bunlar, senin vehmindir. Yoksa sana karşı hiçbir gillüğüşim yok. Kötü hayaline kapılıp bana bakma. Dostlara karşı neden kötü zanda bulunuyorsun? Sâf kardeşler hakkında iki zanda bulun. Zahiren onlardan cefa bile görsen haklarında kötü düşünceye kapılma. Bu kötü hayal, bu kötü zan, meydana çıktı mı yüz binlerce dostu birbirinden ayırır.

2645. Seni esirgeyen biri, sana cevreder, seni sınırsa hakkında kötü zanna düşmemek gerektir. Akıl kârı budur. Hele ben hiç kötü değilim. Adım kötüye çıkmış ama aldırma. O gördüğüm aslan değildi, tılsımdı. O uğradığın şey kötü bile oluyorsa yine dostlar, o hatayı affederler. Vehim ve tamahla korku âlemi, yolcuya pek büyük bir settir. Bu nakışlar, bu hayal suretleri, dağ gibi Halil'e bile zarar verdi.

2650. Cömert İbrahim bile vehim âlemine düşünce : "Bu, benim rabbimdir" dedi. Tevil incisini delen o zat, yıldızı görünce böyle dedi işte. Gözleri bağlayan vehim ve hayal âlemi, öyle bir dağ bile yerinden oynattı. O bile "Bu, benim rabbimdir" dedi. Artık, eşeği ne hale kor, bir düşün! Dağ gibi akıllar bile vehim deniziyle hayal girdabına gark olur.

2655. Bu kötülük tufanı, dağlan bile aşarken Nuh gemisine binenlerden başka kim aman bulur? Yakîn yolunun bekçisi olan bu hayal yüzünden din ehli, tam yetmiş iki fırka oldu.

Yalnız yakîn eri, vehim ve hayalden kurtulur. Kaşının kılını yeni ay sanmaz.
Fakat bir kimseye Ömerin nuru, dayanç olmadıkça onun eğri kaşı yolunu vurur.
Yüz binlerce koskocaman gemi, vehim denizinde paramparça olmuştur.

2660. Bunların en aşağısı akıllı ve filozof Firavun'dur. Onun ayı da vehim burcunda tutulup gitti.
Hiç kimse orospu kadın kimdir bilmez. Bilen, o kadını iyice tanıyan da hakkında şüpheye düşmez.
Vehmin, seni şaşkın bir hale getirdiyse nede öbür vehmin etrafında dönüp dolaşırsın?
Ben kendi benliğimden âciz kaldım. Sen neden benlikle dolu bir halde önümde duruyorsun?
Canla başla benlikten, varlıktan kurtulmayı istiyorum ki onun o güzelim savlıcanına top olayım.

2665. Kim benliğinden kurtulursa bütün benlikler onun olur. Kendisine dost olmadığı için herkese dost kesilir.
Nakışsız bir ayna haline gelir, değer kazanır! Çünkü bütün nakışları aksettirir.

Tanrı sırrını kutlu etsin, Gazneli Şeyh Muhammed-i Serrezi'nin hikâyesi

Gazne'de bilgiler emen bir zahit vardı. Adı Muhammed'di, Künyesi Serrezi.
Her gece üzüm çotuğunun ucunu yer, onunla iftar ederdi. Yedi yıl bu haldeydi.
Varlık padişahından birçok şaşılacak şeyler gördü. Fakat maksadı padişahın cemalini görmektir.

2670. O kendine doymuş er, bir dağ başına çıktı. Dedi ki: Ya bana kendini göster, yahut kendimi dağdan atacağım.
Tanrı dedi ki: O ihsanın zamanı gelmedi. Kendini atarsan da ölmezsin, ben seni öldürmem.
Şeyh, iştiyakından kendisini o yüce dağdan derin bir suya attı.
O canına doymuş er ölmedi. Ölümünden kurtulduğuna feryadetmeğe başladı.
Çünkü bu yaşayış ona ölüm gibi görünmedeydi. İş onca tersineydi.

2675. O, gayb âleminde ölüm istiyor, hayatım ölümümde de diyip duruyordu.
Ölümü, hayat gibi kabul etmede, helakine gönül vermedeydi.
Ali gibi kılıçla hançer, ona reyhan kesilmiş, nerkisle nesrin, canına düşman olmuştu.
Açıklıktan da ileri, gizlilikten de ileri bir duyulmamış ses geldi: Yürü, ovayı bırak, şehire git!
Dedi ki: Ey kıldan kıla bütün gizliliklerimi bilen Tanrı, şehirde ne yapayım? Söyle.

2680. Tanrı dedi ki: Nefsini alçaltma için Abbas-ı Debs gibi rüsvay ol, dilen.
Bir müddet zenginlerden para topla, yoksullara dağıt.
Bir müddet hizmetin budur. Şeyh, baş üstüne ey canının sığındığı Tann dedi.
Mahlûkatın Tanrısıyla o zahit arasında birçok sual cevap, birçok macera oldu.
Öyle ki yerle gök bunlarla nurlandı. Bütün bu sözler, dillere destan oldu.

2685. Fakat ben, bu sözü kısa kesiyorum, her aşağılık kişi, sırları duymasın diye.

Şeyhin bunca yıldan sonra çölden Gaznenin şehrine gelip gayıptan gelen emirle zembil gezdirerek şunu bunu toplaması ve topladığını yoksullara dağıtması. Buyur kulum yüceliğini bulan cana mektup üstüne mektup gelir, haberci üstüne haberci. Evin penceresi açık olursa oradan güneş de girer, ay ışığı da, yağmur da, mektup da, başka şeyler de ve bunların ardı arası kesilmez.

Şeyh, Tanrı buyruğunu kabul edip Gaznenin şehrini, yüzünün nuriyle aydınlattı.
Bir bölük halk, ferahtan ona karşı vardılar. Fakat o, acele bilinmez bir yoldan şehre girdi.
Şehrin ileri gelenleri, uluları hep birden kalkıp onun için köşkler hazırladılar.
Şeyh, ben dedi, kendimi göstermeye gelmedim, ancak horluğa ve dilencililiğe geldim.

2690. Dedikoduda bulunmaya niyetim bile yok. Elimde zembil kapı kapı gezeceğim.
Buyruk kuluyum, buyruk da Tanrı'dan. Ben dilencilik edeceğim, dilencilik edeceğim, dilencilik!
Dilenirken de duyulmamış sözler söyleyecek değilim. Dilencilerin aşağılık yolundan başka bir yol yordam tutmayacağım.
Bu suretle tamamiyle alçaklığa dalayım da ileri gelenlerden de, halktan da kötü sözler duyayım.
Tanrı buyruğu candır, ben ona tabiiim. O, tamah hakkında "Tamah eden alçılır" buyurdu.

2695. Mademki din sultanı, benden tamahkârlık istiyor, bundan böyle kanaatin başına toprak!
O alçalmamı istiyor, ben nasıl yüceliğe savaşıyorum? O, dilenci olmamı diliyor, ben nasıl beylik ederim?
Bundan böyle benden yalnız dilencilik ve alçak iste. Dağarcığımda yirmi tane Abbas var benim.
Şeyh, eline zembili almış, sokak sokak, kapı kapı dolaşiyor. Ağam Tanrı için bir şey ver, Hak bu hususta sana tevfiik verdi mi ki? diyordu.
Sırları, arştan da yüceydi, kürsüden de. Öyle olduğu halde işi gücü "Tanrı için, Tanrı için" demekti.

2700. Peygamberlerin hepsi, bu çeşit hareket ederler. Halk müflistir, öyle olduğu halde onlar, halktan bir şey isterler.
"Tanrı'ya ödünç verin, Tanrı'ya ödünç verin" derler, işi tersine yürütürler de "Tanrı'ya yardım ederseniz Tanrı da size yardım eder" derler.
Bu şeyh de kapı kapı dolaşıp yalvarmadaydı. Halbuki şeyh için gökyüzünde yüzlerce kapı açıktı.
O dilencililiği boğazı için değil, Tanrı için yapıyordu. Bu işe iyice sarılmıştı.
Hattâ boğazı için bile dilense ne çıkar? O boğaz, Tanrı nuriyle dopdoluydu.

2705. Onun ekmek, bal ve süt yemesi, yüz yoksulun çilesinden, üç günde bir iftar ederek oruç tutmasından daha hayırlıydı.
O, nur yer, ekmek yiyor deme. Görünüşte otlar, fakat hakikatte lâle eker.
Kandilin yağını yiyen alev gibi o da etrafındakileri aydınlatır, onların nurunu artırır.
Tanrı, ekmek yiyene "israf etmeyin" dedi, nur yiyene "Artık kâfi" demedi.
O boğaz, iptilâ boğazıdır, buysa israftan da. emin, ileri gidişten de.

2710. Şeyhin bu hale düşmesi hırsından, tamahından değildi, buyruğa uymasındandı. Öyle can hırsa, tamaha uymaz ki.
Kimya, bakıra, gel kendini tamamiyle bana ver derse bu sözü tamahından söylemez.
Tanrı, yedinci göğe kadar toprak hazinelerini Şeyhe göstermişti.

Şeyh dedi ki: Ey beni yaratan! Ben âşıkım. Senden başka bir şey dilersem kötü kişi olayım. Sekiz cennet gözüme görünür, yahut sana cehennem korkusundan hizmet edersem,

2715. Ancak kendi selâmetini arıyan bir inanmış kul olurum. Çünkü cennet de bedene aittir, cehennem de. Bir âşık, Tanrı aşkıyla gıdalanırsa yüzlerce beden, onca bir gazel yaprağına değmez. O ulu Şeyhin bedeni de başka bir şey oldu, artık ona pek beden deme. Hem Tanrı âşığı olmak, hem de ücret istemek olur mu? Emniyet sahibi Cebrail, hiç hırsızlık eder mi? O yaşlı leylânın âşıkına bile bu âlem saltanatı bir zerre göründü.

2720. Önce toprakla altın birdi. Altın da nedir? Canını bile tehlikeden esirgemiyordu. Aslan, kurt ve başka yırtıcı canavarlar bile bunu duydular, anladılar da onunla akraba gibi çevresine toplandılar. Çünkü o, hayvan huyundan arındı, temizlendi Aşkla doldu. Yağı, eti de zehirli bir hal aldı. Aklın şekerler dökmesi, canavarlara zehir olur. Çünkü iyinin iyiliği, kötünün zıddıdır. Asıkın etini canavarlar yiyemez. Aşk iyilerce de bilinir, tanınır, kötülerce de.

2725. Faraza âşığı kurt kuş yese bile eti zehir olur, yiyeni öldürür. Aştan başka ne varsa her şeyi aşk yer, yutar, iki âlem de aşk kuşunun gagası önünde bir taneden ibarettir. Bir tane, hiç, kuşu yiyebilir mi? Samanlık, hiç atı otlatabilir mi? Kullukta bulun da belki sen de âşık olursun. Kulluk bir kazançtır ki amelle elde edilir. Kul, kulluktan azat olmayı diler. Âşıkta ebediyen azat olmak istemez.

2730. Kul, daima elbise, vergi diler. Aşılan elbisesiye daima sevgilinin cemalidir. Aşk, söze sığmaz. Aşk, bir denizdir ki dibi görünmez. Denizin katralarını saymaya imkân yoktur. Yedi deniz de aşk denizinin önünde küçükçük bir göl kalır. A canım, bu sözün sonu gelmez. Yine zamane Şeyhinin hikâyesine dön!

"Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım" hadisi kutsisinin manası

Böyle bir Şeyh, sokak sokak dolaşan bir dilenci oldu. Aşk, pervasızca geldi, ne yapsın? Sakının aşktan!

2735. Aşk, denizi bir çömlek gibi kaynatır. Aşk, dağı kum gibi ezer, eritir. Aşk, gökyüzünü çatlatır, yüzlerce yarık açar. Aşk, sebepsiz yeryüzünü titretir. Pak, aşk, Muhammed'le eşti. Tanrı aşk yüzünde ona "Sen olmasaydın..." dedi. Hasılı o, aşktan tekti. Onun için Tanrı, onu pevgamberler içinden seçti. Sen, pak aşka mensup olmasaydın, sende aşk olmasaydı dedi, hiç gökleri var eder miydim?

2740. Ben, aşkın yüceliğini anlayasın diye kadri yüce göğü yücelttim. Gökten daha başka faydalar da gelir. O yumurta gibidir. Bu, civciv gibi ona tabidir. Âşıkların horluğundan bir koku alasın diye toprağı tamamiyle hor ettim, ayaklar altına serdim. Aşkla bir yoksul nasıl değişir, anlamın için toprağa yeşillik ve tazelik verdim. Şu yerinden kımıldamıyan dağlar da sana âşıkların sebatını söyler.

2745. Gerçi oğul, o mânadır, bunlar suret. Fakat anlayışa yaklaştırmak için lâzım bu. Kederi, dikene benzetirler. Dikenin kendisi değildir, bu benzetiş, ancak uyandırmak, anlatmak içindir. Katı gönüle taş derler. Gönlün taşla münasebeti yoktur, fakat bir örnektir verirler işte. Düşünce de onun tıpkısı olmaz. Fakat öyle değildir deme de ayıblı benzetişe, anlatışa ver.

Şeyhin bir gün içinde dört kere zembille dilenmek üzere Tanrı buyruğıyla bir beyin evine gitmesi, beyin onu azarlayıp kötü söylemesi, Şeyhin de özür dilemesi

Şeyh bir günde yoksul gibi dört kere bir beyin köşküne gitti.

2750. Zembili elinde, Tanrı için canı yaratan, sizden bir lokma ekmek istiyor sözleri dilindeydi. Oğul, bunlar, akli küll'ü bile şaşırtan, serser eden tersine çakılmış nallardır. Bey, onu görünce : Kötü kişi dedi, sana bir şey söyleyeceğim ama bana nekes deme. Bu ne küstahlık, bu ne utanmaz yüz, bu ne çeşit iş? Bir günde tam dört kere geliyorsun. A Şeyh, burada seninle mukayyet olacak kim var ki ? Ben senin gibi küstah bir dilenci görmedim.

2755. Dilencilerin namusunu berbat ettin. Bu yaptığın, ne çirkin Abbaslık? Abbası Debs, senin hizmetkârın olamaz. Bu şom nefis, hiçbir mülhite olmasın. Şeyh dedi ki: Beyim, sus, ben emir kuluyum. İçimdeki ateşi bilmiyorsun, bu kadar coşma. Ekmek için kendimde bir hırs görseydim ekmek isteyen karnımı deşerdim. Yedi yıl bu bedenim, aşk ateşiyle yandı kavruldu. Çöllerde asma yaprağı yedim, onunla geçindim.

2760. Hattâ taze, yahut kuru yaprak yemeden bu bedenimin rengi yemyeşil oldu. İnsanlar atasının suretinde, perdesinde buldukça âşıklara öyle pek serserice bakma. Akıllı fikirli kişiler, kılı kırk yardılar. Heyet (kozmoğrafya) bilgisini elde ettiler. Neyrencat, sihir ve felsefeyi, hakkıyla bellemedilerse de, Mümkün olduğu kadar çalıştılar, elde ettiler, bütün akranlarını geçtiler.

2765. Aşk, kıskançlığından kendisini gizledi. Böyle bir güneş, onlardan gizli kaldı. Gündüzün yıldızları gören keskin gözden güneş, yüzünü gizledi. Bundan geç de öğütümü dinle. Âşıkları aşk göziyle gör. Vakit dar, can da kuşkuda. Artık sana özür getirmesine imkân yok. Sen anla da o sözü bekleme. Âşıkların gönüllerini az incit.

2770. Sen bu neşeyi anlayamamışsın. Bari ağır ol, ihtiyatı bırakma.

Mutlaka yapılması lâzım şey var, yapılsa da olur, yapılmasa da olur iş var, bir de yapılmasına imkân olmayan var. Sen bu ikisinin ortasını tut, ihtiyatta caiz olanı gözet ey bu kavme sonradan gelip katılan kişi!

Beyin, Şeyhin öğütünü duyunca ağlaması ye Şeyhin özündeki doğruluğun ona aksetmesi, o küstahlıktan sonra hazinesini Şeyhe bağışlaması, Şeyhin, ben buyruksuz alıp kullanamam diyerek kabul etmemesi

Şeyh bu sözleri söyleyip hay hayla ağlamaya koyuldu, gözyaşları yeryüzünü ıslatmaya başladı. Şeyhin doğruluğu, beyin içine aksetti. Aşk, her an bir görülmemiş çömlek kaynatır durur. Aşkın doğruluğu cansız bir şeye bile tesir eder. Bilen bir kişinin gönlüne dokunsa şaşılır mı?

2775. Musa'nın doğruluğu, sopaya ve dağa tesir etti, hattâ azametli denize bile dokundu. Ahmed'in doğruluğu ayın yüzüne tesir etti. Hatta parlak güneşin bile yolunu vurdu.

İkisi yüzyüze verip feryada başladılar. Emîr de ağlamaya kovuldu, fakir de. Uzun bir müddet ağlaştılar. Sonra bey dedi ki: Ulu kişi, kalk!

Hazineden ne dilersen al. Bunun gibi yüzlerce ihsana müstahaksın ya, fakat gönlünün dilediğini devşir.

2780. O, senindir. Neye meylin varsa al. Zaten sana iki âlem bile dar gelmede.

Şeyh dedi ki: Bana böyle izin vermediler. Elinle dilediğin şeyi al demediler.

Ben bu küstahlığa kendi dileğimle kalkışmadım ki bir kavme sonradan gelip katılanlar gibi bu eve girip dilediğini alayım.

Bu sözleri, bahane edip kalktı. O ihsan, doğru bir ihsan değildi, onun için kabul etmedi.

Beyin özü doğruydu, gıllığı yoktu. Fakat her doğru, Şeyhin gözüne görünmez, o her doğruyu kabul etmezdi ki.

2785. Tanrı, bana git, dilencilik ederek ekmek iste buyurdu dedi.

Şeyhe, gayıptan, emrimle iki yıl dilencilik edip aldın. Bundan sonra alma, ver. Elini hasırın altına at. O hasırın Ebu Hüreyre'nin torbasına döndürdüm. Âlemdekiler, bu âlemin ötesinde bir âlem olduğunu anlaşıyor diye dilediğini o hasırın altında bulursun. O âlem, bir âlemdir ki o âlemde eline toprak alsan altın olur. O âleme ölü girse dirilir. En büyük kutsuzluk, oraya girince en büyük kutluluk haline gelir. Küfür, orada iman olur, zehir tiryak kesilir. O âlem, ne bu âlemin içindedir, ne dışında. Ne altında, ne üstünde. Ne bu âleme bitişiktir, ne bu âlemden ayrı. Neliksiz, niteliksiz bir âlemdir o âlem. Her an, o âlemden binlerce eser ve numune görünür. Nitekim elin sanatı, elin suretinin., gözün bakışı, gözün suretinin.. Dilin fasih oluşu, dilin suretinin ne içindedir, ne dışında, ne o surete bitişiktir, ne ayrı, Akıllı kişiye bir işaret yeter.

O iş eri, tam iki yıl bu işi yaptı. Ondan sonra Tanrı'dan emir geldi:

Bundan sonra ver, fakat kimseden isteme. Biz, sana bu kudreti gayıptan ihsan ettik.

Kim senden birden bine kadar ne isterse istesin elini hasırın altına sok, çıkar.

Bu zahmetsiz hazineden ver. Avucunda toprak altın kesilecektir, hemen ver.

2790. Ne dilersen ver, hiç düşünme. Tanrı, bil ki sana çoklardan çok ihsanda bulundu.

İhsanımızda ne tükenme vardır, ne azalma. Bu vergiden ne pişman oluruz, ne hasret duyarız.

Ey dayanılan zat, elini hasırın altına daldır da ihsanımız, kötü gözlerden gizli kalsın.

Hasırın altından avucunu doldur, beli kırılmış, dilenciye sun.

Bundan böyle ardi arası kesilmeyecek, sonu gelmeyecek olan ihsanımızdan ver. Değerli inci isteyenlere hemen bahşet.

2795. Yürü, "Tanrı eli, onların elleri üstündedir" sırrı sana verildi. Tanrı eli gibi sebepsiz, vesilesiz rızık sağ.

Borçluları borcundan kurtar. Alem döşemesini yağmur gibi yeşert.

Bu yıl da işi buydu ancak. Din rabbinin kesesinden boyuna altın verirdi.

Kara toprak, elinde altın kesilirdi. Hâtemi Tay, onun safında âdeta bir yoksuldu.

Şeyhin, isteyen kişi söylemeden içindekini bilmesi, borçluların ne kadar borcu olduğunu anlaması. Bu "Halkıma benim sıfatlarımla görün" hadîsi kutsinin nişanesidir.

Yoksul, ihtiyacını söylemese de o bilir, ne kadar ihtiyacı varsa verirdi.

2800. O beli bükülmüş yoksulun gönlünde ne varsa ne fazla, ne de noksan, o kadar verirdi ona.

AÇIKLAMALAR: 2101 – 2800 Beyitlerin Notları

S. 173, B. 2108 den sonraki başlıktaki âyet, 2 nci sûrenin (Bakara) 179 uncu âyetidir.

S. 173, B. 2114: "Nefsini bilen, rabbini bilir." Bu söze hadîs diyenler olduğu gibi Hz. Ali'nin sözü olduğunu söyleyenler de vardır.

S.176, B. 2152: Baş sağlığı mektuplarının üstünün ve ihtimal kenarlarının siyah olması o vakit de adetmiş. Bu anlaşılıyor.

S.-177, B. 2162 den sonraki başlıktaki cümle, 89 uncu sûresinin (Zümer 38 inci âyetindedir.

S. 179, B. 2181: "Meleklerle ruh, ona ellin bin yıl süren" bir günde çıkarlar." Sûre 70 (Maaric), âyet 4.

S. 179, B. 2186: "Ey inananlar, sizden kim dininden dönerse Tanrı, onun yerine bir kavim getirecek ki Tanrı onları sever, onlar

da Tanrıyı" severler. Müminlere karşı aşağılanırlar, kafirlere karşı yücelirler, üstün olurlar, Tanrı yolunda savaşır, hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu Tanrı ihsanıdır ki dilediğine verir. Tanrı genişleticidir ve her şeyi bilir." Sûre 5 (Mâide), âyet 54.

S. 182, 2227 den sonraki başlık: Kur'an'ın 66 ncı sûresinin (Tahrim) 8 inci âyetinde "Ey inananlar, Tanrıya nasuh tövbesiyle tövbe edin" denmektedir. Bu kelime, halis tövbe ve geçmiş günahlara tamamiyle pişman olup bir daha suç istememeye azmetmek mânâsına gelir. Müfessirler bu hikâyede nakledilen Nasuh adlı adamı kabul etmiyorlar. Halk ağzında da halis tövbe yerine "Nasuh, nusuh tövbesi" sözü kullanılır. Aynı başlığın sonlarındaki âyetler, 92 nci sûrenin (Leyl) 7 ve 10 uncu âyetleridir.

S. 183, B. 2241 inci beyitten sonraki başlıkta bulunan hadîsi kutsî için c. I, s. 190, b. 1938 in, âyet için de yine aynı ciltte s. 60, b. 615 in izahlarına bakınız.

S. 168, B. 2272 den sonraki başlığın sonlarındaki söze-hadîs diyenler ve Hz. Ali'ye isnad edenler vardır. Ankaravi şerhi, s. 497.

S. 191, B. 2338 den sonraki bahis: Kutup için c. 2, s. 75, b. 815 ve 818 in izahlarına bakınız. Gülşeni raz'ın ' s. 29, b. 339-340 ve s. 31-3*. b. 394-571 in izahlarına da bakın.

S. 192, B. 2345. Kutup, lügatte değirmen taşının etrafında döndüğü değirmen mânâsına gelir. Bir yuvarlağa tam tepesinden geçip onun karşılığında çıkmak üzere bir şiş saplasak ve yuvarlığı döndürsek, bu şişin etrafında dönmüş olur ki bu şiş, o yuvarlak için kutup demektir. Hâsılı, Tanrı'nın ilk taayyün ve tenezzülü olan. ve Hakikati Muhammediye de denen zati iktizası, bilgi âlemine mazhar bulunan kutup, kendi varidatına tabidir ve onun varidatı, âlemde tecelli eder. İnsan, kâinatın ruhu olduğu gibi kutup da, insanların ruhudur.

S. 192, B. 2347: "Ey inananlar, Tanrı'ya yardım ederseniz o da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit kılar." Sûre 47 (Muhammed), âyet 7.

S. 195, B. 2384: "Namazı kıldınız mı yeryüzüne dağılın, Tanrı ihsanına yapışın, o ihsanı elde etmeye çalışın, Tanrıyı çok anın, olur ya kurtulursunuz." Sure 62 (Cumua), âyet 10.

S. 199, B. 2428: "şükrederseniz nimetimi ziyadelendiririm, küfranda bulunursanız muhakkak ki azabım, çok şiddetlidir." Sûre 14 (İbrahim), âyet 7.

S. 199, B. 2428: 2 nci sûrenin (Bakara) 195 inci âyetinden.

S. 200, B. 2437: Beylerbeyi tâbiri ta o zamandan beri varmış.

S. 201, B. 2447: Peygamber 39 uncu sûrenin (zümer) 22 inci âyeti olan "Tanrı, kimin göğsünü İslâmla açtı, genişlettiyse o adam, Tanrı'sından nura kavuşmamış mıdır? Tanrıyı anmayı kabul etmeyen katı kalblilere vay! Onlar, apaçık sapıklıktadırlar" âyetini okuduktan sonra "Nur, kalbe girdi mi kalbi genişletir, ferahlatır" demiş sahabe "Bunun alâmeti nedir ey Tanrı elçisi?" diye sorunca "Aldanma yurdundan çekinme, sevinç yurduna yönelme, ölüm gelmeden ona hazırlanma" diye cevap vermiştir.

S. 204, B. 2496 dan sonraki başlık: Kur'anda sinek ve örümcek gibi şeyler anılınca yahudiler, böyle Tanrı sözü mü olur, demişler, bunun üzerine "Şüphe yok ki Tanrı, sivrisineği, yahut ondan üstün ve büyük olan bir şeyi örnek getirmeden utanmaz, inananlar, bilirler ki o, rablerinden ve doğrudur. Kâfirlere gelince, derler ki: Tanrı ne ister bu örnekle? Tanrı, bu örnekle çoğunu azdırır, saptırır, çoğunu da doğru yola götürür. Saptırdıkları da ancak kötülük işleyenlerdir" âyeti inmiştir, (Sûre 2, Bakara, âyet 26).

S. 205, B. 2502: Zülfekar, ağız iki çatal bir kılıçtır. Peygamber tarafından Ali'ye verilmişti. "Ali'den başka er yok, Zülfekardan başka da kılıç" sözü meşhurdur. Hattâ Ali'yi sevmede ileri gidenler, bu sözün Uhud savaşında Cebrail tarafından söylendiğini iddia etmişler ve içlerinden, bu kılıcın gökten indiğini bile söyleyenler olmuştur.

S. 211-212, B. 2585-2586: Gökteki yıldız hakkındaki telâkkiler, İranlılarla Yunanlılar arasında hemen hemen birdir. Çok kuvvetle umulabilir ki bu inanışlar, Hind-İran'dan belki de Mısır yoluyla Yunanistan'a geçmiştir, Zuhâl, Uranüs - gök'le Gea - yer'in oğludur. Adı Kronos'tur. Zeus yani Müşteri, bunun, kız kardeşinden doğan oğludur. Rengi boz yeşil olan bu yıldızın mizacı soğuk ve kurudur. Bu bakımdan senenin talihine hâkim olursa sıcak yerlerde bile hararet azalır. Bu yüzden büyük kutsuz yıldız sayılır. Yunanlılar bu yıldızı, yarı beline kadar göğsü açık, yalnız arkasıyla başının ön tarafı kapalı bir ihtiyar olarak temsil ederlerdi. Elinde üzüm kestikleri eğri uçlu bir bıçak yahut orak bulunurdu. Sonraları bir timsah ve zamana işaret olmak üzere bir kum saati verdiler. İran'da sağ elinde bir insan kafası, sol eliyle de bir insan avucunu tutan bir ihtiyar, yahut beyaz ata binmiş ve sağ elinde bir kılıç bulunan bir adam şeklinde temsil etmişlerdir. Zühâl'e Saturne de denir. Sanayi erbabıyla padişah mensuplarının ve kale dizdarlarının talihlerine bu yıldız hâkimdir. Utarit-Mercure'se ticaret tanrısıdır. Tacirler, mallarına revaç vermek için yalan söylediklerinden yalan ve hilenin de hamisidir. Babası Zeus, anası atlas kızı Maya'dır. Ticaret, sanat, belagat, fesahat tanrısı olduğu gibi kozmografya bilgisiyyle fülüt ve liri ve yeryüzündeki ölçüleri de icat etmiş. Omuzlarına hafif bir manto atmış, ayaklarıyla omuzları kanatlı, fesahat ve belagatı gösterirse sağ eli yukarıda güzel bir delikanlı suretinde temsil edilirdi. Kitabet ve zekâ da bu yıldız aittir. Nücum bilgisine göre yıldızların, yeryüzüne ve yeryüzündekilerine tesirleri vardır. Akıl ve zekâ da Zuhâl ve Utarid'in tesiriyle vücut bulur.

S. 212, B. 2587: "Bağışlayan Tanrı, Kur'anı belletti, insanı yarattı, ona söz söylemeyi öğretti." Sûre 55 (Rahman), Ayet 1-4.

S. 212, B. 2590 dan sonraki başlık: 2nci surenin (Bakara) 65 inci ve 5 inci sûrenin (Maide) 60 ıncı âyetlerinde de cumartesi gününe hürmet etmeyenlerle İsa Peygambere gökten inen yemeğe hürmet etmeyenlerin çarpılıp domuz ve maymun şekline sokuldukları anlatılmaktadır. Bu çarpılmaya "mesh" denir. Tenasüh inanışıyla alâkası meydandır. Meshedilen taifenin soyu üremez, öylece geçip giderlermiş. Muhammed ümmetinde, Peygamberin şerefi için bu azap kaldırılmıştır. Fakat onların da içleri, mâneviyatı çarpılır. Kıyamette de çarpıldıkları şekilde dirilirler.

S. 215, B. 2633: "Kim, bağışlayan Tanrı'yı anmadan göz yumarsa ona bir şeytan musallat ederiz. Bu şeytan, bunun arkadaşısıdır." Sûre 43 (Zuhruf), âyet 36.

S. 216, B. 2645: Eskiden para sahipleri, paralarını yerlere gömerler, o definenin bulunmaması, yahut bulanın eline geçmemesi

için büyüler yaptırılırdı. Meselâ birisi oraya yaklaştı mı gözüne bir yılan, bir ejderha görünür, korkusundan geri dönmeye mecbur olurmuş. Şüphe yok ki defineyi çaldırmamak için icadedilen bu yalandan istifade ederek para karşılığında okuyup, üfleyip böyle bir şey yaptığını iddia edenler de türemişti. Böyle bir yılan, ejderha, yahut başka korkunç bir şey göstermeye "tılsım" derler ki dilimizde tılsım şeklini almıştır. Şark edebiyatında da daima hazine ve defineyle yılan ve ejderha beraber anılagelmiştir. c. 2, s. 78, .b. 848 in izahına da bakınız.

S. 221, B. 2705: Çile, Hafız divanı, s. 519, b. 3938 in izahına bakınız.

S. 223, B. 2733 den sonraki başlık: "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım" diye bir hadisi kutsi rivayet edilmiştir.

S. 225, B. 2750: Şey'en lillâh, Tanrı için bir şey demektir. Bu söz halk ağzında şeydullah şekline girmiştir. Eski Melâmei'lerden beri dervişler, şeyhlerinin emriyle nefislerini alçaltmak için içi oyulmuş ve iki tarafından birer zincir geçirilmiş olan ve keşkül denen şeyi ellerime ahp dilenmeye çıkarlar. Keşkül, ya ellerinde bulunur, yahut boyunlarından asılıp sol yanlarına sarkıtılır. Başka dilenciler gibi dualarla, yahut ısrar ve antlarla bir şey istemezler. Ya sakın bir surette, yahut ilâhi okuyarak dolaşırlar. Bazan birisine şey'en lillâh diye keşküllerini uzattıkları olur. Vermeyene bir şey demezler, verene eyvallah deyip çekilirler. Herkes, vereceği şeyi, dervişin keşkülüne kor, keşkülün içinde para, ekmek, hattâ yemek karmakarışıktır. Gene bu münasebetle halk, cinsi ayrı karmakarışık bir şeyi anlatırken fukara keşkülü gibi der. Dervişlerce sahabeden Selmanı Fârisî, güya, başlarında Ali olan kırklardanmış ve kırklar için eline keşkül alıp böyle bir şeyler toplamaya çıkarmış. Bu yüzden bu dervişçe dilencilige "Selman etmek, Selman'a çıkmak" de denir. Kalendarilerde Selman etmek, hemen umumî bir âdetti. Yalnız Bektaşilerle Mevlevilerin sülükleri, hizmet ve sohbetle olduğu için bu iki tarikatta .Selman âdeti yoktur. Keşküllerin piringten, sair madenlerden, hattâ gümüşten yapılmışları, üstünde âyetler, (hadisler, azizlerin adları, sanatlı bir surette yazılmış bulunanları vardı ki bunların cidden değerlileri, bugün müzelerimizdedir. Şunu da söylemeden geçmeyelim: Süt ve badem yağıyla yapılan, üstüne döğülmüş şam fıstığı dökülen muhallebiye benzer güzel bir tatlımızın adı da "keşkülî fukara" dır. Halk; bir kadın, bu tatlıya pek düşkünmüş, nihayet kocası iflâs etmiş, eline keşkül alarak dilenmeye, bu suretle karısına bu tatlıyı yedirmeye mecbur olmuş, bu yüzden tatlıya bu ad verilmiş der.

S. 225, B. 2755: Abbasi Debs, pek meşhur bir hırsızmış.

S. 225, B. 2763: Nirencat'ın doğrusu. Neyrencat'tır. Halk dilinde yanlış olarak Mirencat diye anılagelmiştir. Hile ile, olmayan şeyleri göstermek bilgisi imiş, gözbağcılık gibi.

Sihir-büyü, malûm olduğu üzere bazı dualar ve havaslarla herhangi bir şeyi elde etmektir. Meselâ bir sabun, insan şekline sokulur, bir şeyler okunarak üstüne iğneler batırılıp bir kuyuya atılır. O, orada erirken kimin için yapıldıysa o da eriyip zayıflamağa başlar, nihayet ölmüş. İki kaşığı tersine bağlayıp okuyup üfleyerek bir eski mezara gömmek, kariyle kocanın arasını açarmış. Bir evin kapısına okunarak domuz yağı sürülürse o eve soğukluk girermiş, daha neler de neler. Bütün bu çeşit Şeyler, müslümanlıkta menedilmiştir. Hattâ,, inanarak ve helâl sayarak yapmak yaptırmak, küfürdür. Hikmet filozofi demektir.

S. 227, B. 2776: Peygamber, parmağı ile işaret etmiş, ay ikiye bölünmüş. Bundan önceki ciltlerde bu, çok geçti. Bir kere de bir seferden dönüşte Peygamber, başını Ali'nin dizine koyup yatmış, uyumuştur. Gün kavuşmuş, ikinci namazının vakti geçmiş, fakat Ali, Peygamberi uyandırmaya cesaret edememiş, kıyamamıştı. Peygamber uyanınca Ali'ye namazı kılıp kılmadığını sormuş, Ali kılmadığını söyleyince Yarabbi demiş, Ali, senin ve Peygamberinin hizmetindeydi. Sen güneşi tekrar doğdur da namazını kıl. Güneş batmışken tekrar batıdan görünmüş, Ali namazını kılınca derhal batmıştı. Şiir'in pek ehemmiyet verdikleri bu mucizeye "Reddüş şems" denir. Bir kere de Ali'nin halifeliği zamanında ve Ali'nin duasıyla olmuştur. Bu mucizenin olmadığını ve bu hadisin uydurma olduğunu söyleyenler vardır.

S. 228, B. 2795: S. 62-63, 740-743 ün izahına bakınız.

S. 229, B.-2798 den sonraki başlık: Hadisi kutsi olarak rivayet edilir.

(2801 - 3500 Beyitler)

2801 Ona, ne bildin ki bu kadar istiyor, bunu nerden anladın? derlerdi.
Derdi ki: Gönül evi bomboş, cennet gibi nasıl ki orada da (cennette) fakr ve ihtiyâç yoktur âdeta.
Orada yalnız Tanrı sevgisi var. Onun vuslatı hayalinden başka hiç kimsecikler yok.
Ben evi, iyi kötü, her şeyden sildim, süpürdüm. Evim, tek Tanrının sevgisiyle dolu.

2805. Orada Tanrıdan başka ne görürsem benim malan değildir, benden bit şey isteyen yoksulun malıdır.
Suda bir hurma fidanı, yahut hurmanın kırılıp eğilmiş, yeni aya dönmüş dalı görününce o akis, dışarıdaki fidanın, dışarıdaki dalın aksidir.
Suda bir suret görürsen o, dışarıda bulunan şeyin aksidir yığidim.
Fakat suyun pislikten arınması için beden ırmağını temizlemek, arıtmak şarttır.
Bu suretle onda bir bulanıklık ve çerçöp kalmamalı ki yüzün, içine aksetsin, görünsün.

2810. A adamcağız, bedeninde toprakla karışmış sudan başka ne var? Söyle. A gönül düşmanı, suyu, topraktan art.
Halbuki sen, her an yemekle, içmekle o dereye daha fazla toprak dökmede, o suyu daha fazla bulandırmadasın.

Şeyhin, herkesin içinden geçeni bilmesinin sebebi

O suyun içinde hiçbir şeycikler bulunmadığında " yüzler, ona akseder, orada görünür.
Halbuki senin için temizlenmemiş. Evin, Şeytanla, adam olmayanlarla, canavarlarla dolu.
A eşek, inadından eşeklikte kalakaldın. Nerden Mesih'e ait ruhlardan bir koku alacaksın?

2815. Orada bir hayal başgösterse hangi pusudan çıktığını nerden bileceksin?
İçteki hayallerin süpürülmesi için beden, riyazatla hayale döner.

Eşegin hile yüzünden tilkiye alet olması

Eşek bir hayli çalıştı, tilkiden korundu. Fakat köpek gibi acıkmıştı, açlı kendisine eş olmuştu.
Hırsı üstün geldi, sabrı zayıfladı. Ekmek sevdası, nice boğazlan yırtmıştır.
Kendisine hakikatler keşfedilen Peygamber, onun için "Az kaldı yoksulluk, küfür olayazdı" dedi.

2820. O eşek, açlığa tutsak olmuştu. Hileyse bile dedi, tut ki öldüm.
Bari bu açlık azabından kurtulurum ya. Yaşayış buysa ölüm bence daha iyi.
Önce tövbe etmiş, and içmişti ama nihayet eşekliğinden tövbesini de bozdu, andını da.
Hırs, insanı kör, ahmak eder, bilgisiz bir hale sokar, ölümü kolaylaştırır.
Halbuki ölüm, eşeklere kolay değildir. Çünkü ebedî canları yoktur ki.

2825. Ebedî canı olmadığı için de kötülükte bulunan birisidir. Ecele cüreti, ahmaklıktandır.
Çalış da ebedî cana ulaş, ölüm gününde de elinde bir azık bulunsun.
Kötü kişinin rızık veren Tanrıya güveni yoktur. Gayıptan ona rızıkının cömertçe saçıldığına inanmaz.
Gerçi zaman zaman ona bir açlık verdi, verdi ama Tanrı ihsanı, şimdiye kadar onu rıziksiz bırakmadı.
Eğer açlık olmasaydı imtilâyâ tutulurdun, ondan sonra da sende daha yüzlerce illet başgösterirdi.

2830. Açlık illeti, hem lâtif oluş, hem hafif bir hale geliş, hem de Tanrı'ya yalvarıp ibadette bulunuş bakımından o illetlerden elbette daha iyidir.
Açlık zahmeti, illetlerden daha iyidir; hele açlıkta yüzlerce fayda ve hüner de varken.

Az yeyiş ve açlığın iyiliği

Kendine gel, açlık, ilâçların padişahıdır. Açlığı canla başla kabul et, onu böyle hor görme.
Bütün hastalıklar, açlıkla iyileşir. Bütün ilâçlar, aç olmadıkça sana tesir etmez.

Örnek

Birisi küflü ekmek yiyordu. Bir adam, neden bu kadar haris ve aç gözlü oldun? diye sordu?

2835. Dedi ki: Sabrın sonucunda açlık, iki misli arttı mı arpa ekmeği bile bana helva gelir.
Sabrettim, sabırlı oldum mu daima helva yemiş olurum.
Zaten açlık, herkese zebun olmaz ki. Bu açlık, hadden aşırı bir otlaktır.
Açlığı, onunla güçlü kuvvetli aslan kesilsinler diye ancak Tanrı haslarına vermişlerdir.
Açlığı, öyle her âdi yoksula nerden verecekler? Ot az değil a, önüne koyuverirler.

2840. Ye derler, sen ancak buna lâiyksin. Suda yüzen kuş değilsin sen, ekmek yiyen bir kuşsun.

Bir şeyhin, dervişin içini okuyup hırsını anlaması, ona dille nasihat vererek Tanrı emriyle Tanrı'ya dayanma kuvvetini bağışlaması

Bir şeyh, müridiyle dara düşmüştü. Şehirde ekmek vardı, buldukları yerde kitti.
Müridin gönlünde açlık ve kitlik korkusu, gafletinden her an artmaktaydı.
Şeyh biliyordu, müridin içinden geçeni anlamıştı. Ona dedi ki: Ne vakte dek bu elem, bu ıstırap içinde kalacaksın?
Ekmek derdinden yanıp yakılıyorsun. Âdeta Tanrı'ya dayanma gözünü kapamışsın.

2845. Sen o yüce nazeninlerden değilsin ki sana ceviz ve kuru üzüm vermesinler.

Açlık. Tanrı haslarının gıdasıdır. Senin gibi ahmak yoksul, nerden ona zebun olacak?

Aldırış etme, sen onlardan değilsin ki bu mutfakta ekmeksiz bekliyesin.

Şu aşagılık ve karnına düşkün kişilere daima kâse üstünde kâse sunarlar, ekmeğin üstüne ekmeğin.

Bu çeşit adam öldü mü ekmeğin, önünden giderek ey yoksullukla, ümitsizlikle kendini öldüren der,

2850. İşte sen öldün, ekmeğin kaldı. Hadi kalk da al ekmeğini bakalım ey kendini elemelerle öldüren!

Kendine gel de elin, ayağın titremesin. Rızkın, senin ona âşık olmandan ziyade sana âşıktır.

Âşıktır, senin sabırsızlığını bilir de emekliye emekliye sana gelir a herzevekil!

Sabrın olsaydı rızkın gelir, âşıklar gibi kendini sana teslim ederdi.

Açlık korkusundan bu titreyiş nedir? Tanrı'ya dayanmayla tok yaşanabilir pekâlâ.

Büyük bir adada bir öküz varmış. Ulu Tanrı, o adayı otlarla, çayır, çimenle doldurur, öküz, akşama kadar hepsini otlar, bir dağ parçası gibi şişer, semirir, gece olunca bütün ovayı otladım, hepsini bitirdim. Yarın ne yiyeceğim diye korkuyla, derde kapılır, uyuyamaz, bu dertle kulak karıştırılan hilâle dönermiş. Sabahleyin kalkınca yine bütün yazıyı, dükkünden daha yeşil, daha bol çayır, çimenle dolu bulur, yine yer, içer, semirir, geceleyin aynı derde düşermiş. Yıllardır bunu görür, fakat Tanrı'ya yine güvenmezmiş.

2855. Dünyada yemyeşil bir ada vardır, orada yalnız başına obur bir öküz yaşar.

Akşama kadar bütün yazıyı yalar, otlar, doyar, semirir şişer.

Gece oldu mu yarın ne yiyeceğim diye düşünmeye dalar, bu düşünce onu dertlendirir, ince bir kıla döner.

Sabah olunca yazı, yine yeşermiştir. Yeşillik, çayır, çimen, tâ bele kadar büyümüştür.

Okuz, öküz açlığına tutulmuştur, akşama kadar bütün yazıyı baştanbaşa otlar, bitirir.

2860. Yine büyür, semirir, şişer. Bedeni yağanır, güçlü kuvvetli bir hale gelir.

Derken akşam oldu mu açlık korkusuna düşer, bu korkuyla titremeye başlar, yine korkusundan zayıflar.

Yarın yayım zamanı ne yiyeceğim, ne edeceğim? diye düşünür durur. Yıllardır, o öküz bu haldedir işte.

Bunca yıldır bu yeşilliği otlar, bu çimenlikte yayılırım.

Hiçbir gün rızkım azalmadı. Bu korku nedir, bu gönlümü yakıp yandıran gam nedir diye düşünmez bile.

2865. Akşam oldu, gece bastı mı o semiz öküz, evvahlar olsun, rızkım bitti diye diye yine zayıflar.

İşte nefis, o öküzdür, yazı da dünya. Nefis ekmeğin korkusu ile daima zayıflar durur.

Gelecek zamanlarda ne yiyeceğim? Yarının rızkını nasıl ve nerde elde edeceğim kaydına düşer.

Yıllardır yedin, yiyeceğin eksilmedi. Artık biraz da gelecek düşüncesini bırak da geçmişe bak.

Yediğin rızıkları hatırına getir, geleceğe bakma da az sızlan! ;

Aslanın eteği avlaması, çalınıp çabalarırken susması, tu içmek üzere kaynağa gitmesi, gelince-yedek tilkinin, hayvanın en güzel yerleri olan ciğerini, yüreğini ve böbreklerini yemesi. Aslan gelince eşeğin yüreğini ve ciğerini görmeyerek nerde bunun yüreğiyle ciğeri? diye sorması. Tilkinin, onda yürek ve ciğer olsaydı o gün o korkunç hali gördükten ve binlerce hileyle canını kurtardıktan sonra tekrar buraya gelir miydi? demesi. Tanrı da "Kâfirler, duysaydık, yahut aklımız olsaydı cehennemlik olmazdık derler" buyurmuştur.

2870. Tilki, eşeği tâ aslanın yanına kadar götürdü. Aslan, eşeği paramparça etti.

O canavarlar padişahı, bu savaşta yoruldu, susadı. Su içmek üzere kaynağa gitti.

Tilkiceğiz, eşeğin ciğeriyle yüreğini, fırsat bulup yedi.

Aslan, su içip dönünce aradı, eşeğin ne ciğeri vardı, ne yüreği!

Tilkiye ciğeri nerde, yüreği ne oldu? dedi. Canavar, hayvanın bu iki uzvunu pek sever.

2875. Tilki dedi ki: Onda yürek, yahut ciğer olsaydı hiçbir kere daha buraya gelir miydi?

O kıyameti görmüş, o dağdan düşmeyi seyretmiş, o korkuyu tatmış, güçlükle kaçmıştı.

Ciğeri, yahut yüreği olsaydı tekrar senin yanına gelir miydi?

Bir gönülde gönül nuru olmadı mı o gönül, gönül değildir. Bir bedende ruh yoksa o beden, topraktan ibarettir.

Bir kandilde can nuru yoksa sidikten, pislikten İbarettir. O sırçaya kandil deme artık.

2880. O sırça, o kap, halkın yapısıdır ama kandilin nuru, ululuk ısı Tanrı'nın ihsanıdır.

Hâsılı sayı ve çokluk kaplardadır, alevlerdeyse ancak birlik vardır.

Bir yere altı tane kandil kosalar nurlarında sayı ve çokluk olmaz.

O çifit, kapları gördü de müşrik oldu. Öbürü de nuru gördü de imana geldi, anlayış sahibi oldu.

Ruh. kaplara baktı mı Şis'le Nuh'u iki görür.

2885. Derenin, suyu varsa deredir. Adam, canı olan adamdır.

Bunlar, insan değillerdir, suretten ibarettirler. Bunlar, ekmeğin ölüsüdürler, şehvet öldürmüştür bunları.

Bir hale düşmesi yüzünden gündüzün kandille gezip dolaşan papaz

Birisi, gündüzün, gönlü aşk ve yanışla dolu olarak kandille gezerdi.

Bir herzevekil ona dedi ki: A adam, kendine gel de öyle her dükkânı arayıp durma.

Aydın günde kandille ne gezip duruyorsun, bu ne saçma şey?

2890. Adam dedi ki: Her yanda adam arıyorum. O nefesle diri olan kimdir?

Bir adam, şu pazar, adamlar dolu o hür kişi dedi.

Adam arayan dedi ki: Bu iki yol ağzı ana caddede öfke ve hırs zamanında dayanan bir adam arıyorum.

Öfke ve şehvet vaktinde kendini tutabilen adam nerde? Bucak, bucağın, sokak sokak böyle bir adam arıyorum işte.

Nerde âlemde bu iki halde dayanabilen bir adam ki bugün ona canımı feda edeyim.

2895. Bunu duyan, nadir bulunur bir şey arıyorsun, fakat kaza ve kaderden gafilsin dedi iyi bak.

Sen, fer'e bakıyorsun; asıldan haberin bile yok. Biz fer'iz, asıl olan kader hükümleridir.

Kaza ve kader, dönüp duran gökyüzünün bile yolunu kaybeder. Yüzlerce Utarid'i kaza ve kader, aptallaştırır. Çare âlemini daraltır, demirle mermeri bile eritir, su haline getirir. Ey bu yolu adım adım adımlamaya karar veren kişi, sen hamın hamısın, hamın hamısın, hamın hamı!

2900. Değirmen taşının dönüşünü gördün, bari gel de dereyi de gör. Toprağı, tozu havalanmış görmedesin, toprağın arasında yeli de gör. Düşünce kaplarını kaynar görmedesin, aklın başına devşir de ateşe de bak. Tanrı, Eyyub'a ihsanlarını söylerken ben, senin her kılına bir sabır verdim dedi. Kendine gel de sabrına bu kadar bakma. Sabrı gördün, sabır vereni de gör.

2905. Dolabın dönüşünü ne vakte dek göreceksin? Başını çevir de hızlı ve coşkun coşkun akan suyu da gör. Görüyorum deyip duruyorsun ama onu .görmenin birçok ayan beyan nişaneleri vardır. Şöyle denizin köpüğünü görüverdin mi hayran olman lâzım ki denizi de göresin. Köpüğü gören, sırlar söyler. Fakat denizi gören şaşırır kalır. Köpüğü gören, niyetlerde bulunur; denizi gören, gönlünü deniz haline getirir.

2910. Köpükleri gören, onları sayar döker. Denizi görenin irade ve ihtiyarı kalmaz. Köpüğü gören dönüp dolaşmaya düşer. Denizi görende hiçbir gıllüğü kalmaz.

Müslümanın bir Mecusiyi dine davet etmesi. Şeytanın, Tanrı kapısındaki hali

Bir adam, Mecusunin birine, yahu, gel de müslüman ol, müslümanlar arasına karış dedi. Mecusi dedi ki: Tanrı dilerse imana gelirim, ihsanını çoğaltırsa yakın elde ederim dedi. Müslüman dedi ki: Tanrı, senin imana gelmeni canını cehennemden kurtarmak diler.

2915. Ama kötü nefsin, o çirkin Şeytanın seni küfür tarafının, kilisenin bulunduğu yere çekmektedir. Mecusi, ey insaf sahibi dedi, mademki onlar üstün, ben de güçlü kuvvetli, olana dost olurum. Üstün olana dost olabilir, beni daha fazla ve kuvvetle çekenin bulunduğu yere gidebilirim. Tanrı, benden adamakıllı öz doğruluğu istiyormuş. Dileği yerine gelmedikten sonra ne fayda? Nefis ve Şeytan, kendi dileğini yürüttükten sonra Tanrı inayeti kahroldu, paramparça oldu demektir

2920. Sen bir köşk, bir saray yaparsın. Onu yüzlerce nakışlarla, resimlerle bezersin. Sen Onun bir hayır yurdu, bir mescit olmasını istersin ama başka biri çıkar gelir, orayı kilise, manastır yapar. Yahut da sen bir kumaş dokur, ondan giyinmek için kendine bir kaftan yapmak istersin. Sen kaftan istersin ama düşman, inadı yüzünden senin rağmine o kumaştan bir şalvar yapar. Canım efendim, onun isteğine uymaktan başka ne çaresi var kumaşın?

2925. Kumaş sahibi zebun oldu, kumaşın ne kabahati var? Üstün olana alt olmayan kimdir ki? Birisi, ev sahibinin isteği olmadan sürüp gelir, onun yurduna diken ekerse, Ev sahibi, elbette horluğa düşmek zorundadır. Ona böyle bir horluk, çaresiz gelip çatar. Ben de taze ve yeni isem de ne çare? Hor hakir oldum işte. Sevgili böyle istiyor, ben de hor oluyorum. Nefsin istediği olduktan sonra artık, bir işi Tanrı dilerse olur demek, bir alaydan ibarettir.

2930. Ben, Mecusilerin kusuru, yahut kafirsem de Tanrı hakkında yine böyle bir zanda bulunamam. Bir kimse, onun dileği olmadan ülkesinde gezsin, dolaşsın, buyruk yürütsün... buna imkan yoktur. Birisi onu ülkesini ele geçirsin de soluğu yaratan Tanrı, bir nefes bile almasın, bir şey bile söylemesin, böyle şey olmaz. Eğer Tanrı, bir adamdan şeytanı sürüp kovmak diler de buna rağmen Şeytan, her an o adamın derdini arttırırsa, Bu şeytana kul olmak gerek. Çünkü her mecliste üstün çakan o.

2935. Ben, aman Şeytan bunu benden kapmasın der durursam peki, böyle bir anda o ihsanlar sahibi Tanrı neden elimi tutmaz. Onun dilediği oluyorsa artık benim işim kimden düzelir ki?

Şeytanın Tanrı kapısındaki hali

Haşa; Tanrı, neyi dilerse o olur. O, mekan aleminde de hakimdir, mekansızlık aleminde de. Hiçbir kimse, onun ülkesinde onun emri olmadıkça bir kılı bile kımlıdatamaz. Mülk onundur, ferman onun. Onun kapısında en aşağılık köpek, Şeytandır,

2940. Türkmenin, kapısında bir köpeği olsa, o köpek, onun kapısına yüzünü, başını koyup yatsa, Evin çocukları, kuyruğunu bile çekseler aldırılmaz, onların ellerinde oyuncak olur. Fakat yoldan bir yabancı geçse erkek arslan gibi ona saldırır. Çünkü 'Kafirlerle şiddetlidir', dostu gül gibidir, düşmana diken gibi. Türkmen, ona tutmaç suyu bile verse o, buna razı olur, bekçiliğini yapar.

2945. Peki, köpek Şeytanı da Tanrı yaratmıştır. Onda yüzlerce düşünce, yüzlerce hile halk etmiştir. İyinin, kötünün yüz suyunu gidersen diye yüz sularını ona gıda etmiştir. Halkın yüz suyu, ona verilen tutmaç suyudur. Şeytan bunu yer, bununla doyar. Böyle olduğu halde nasıl olur da canı, kudret otağının önünde kurban olmaz? İyilerden de, kötülerden de sürü sürü nice kişiler var ki ayaklarını yere döşemiş, köpek gibi o kapıya yönelmiştir.

2950. Hepsi de Tanrılık mağarasının eşiğinde köpek gibi yatmışlar, zerre zerre buyruk beklemede, kulak kabartmadalar. Ey köpek Şeytan, halk bu yola ayak bastı mı onları sına. Saldır onlara, onları buraya koma. Bu suretle bak bakalım, doğrulukta hangisi er, hangisi dişi? "Tanrıya sığınırım" neden denir? Köpek, kızıp saldırmaya başlayınca değil mi? Ey Hita Türkü "Tanrı'ya sığınırım" demek, köpeğe bağır, yolu aç da,

2955. Otağının kapısına geleyim, senin cömertliğinden bir hacet dileyeyim demektir.

Türk, köpeğin saldırısından âciz olunca bu "Tanrı'ya sığınırım" demek, bu feryadetmek, yerinde bir iş değildir. Türk de "Tanrı'ya sığınırım" bu köpekten. Bu köpeğin yüzünden yurdumda âciz kaldım. Sen, bu kapıya gelmeme yardım etmiyorsun, ben de kapıdan çıkamıyorum derse, Artık, Türkün de başına toprak, konuğun da. Bir köpek, ikisinin de boynunu bağıyor demek!

2960. Hâşa... Tanrı hakkı için Türk, bir nara attı mı köpek kim oluyor? Erkek aslan bile kan kusar. Ey kendine Tanrı aslanı diyen, yıllar oldu, köpeklikte kaldın. Bu köpek, senin için nasıl av avlayabilir ki sen apaçık köpeğe av olmuşsun!

Sünni müslümanın Cebri kâfire cevap verip kulun ihtiyarı olduğuna dair delil göstermesi. Sünnet bir yoldur ki, Tanrı hepsine esenlik versin, peygamberler, o yoldan yürümüş, o yolu ayakları ile çiğneyip açmışlardır. O yolun sağında Cebir çölü vardır. Kul, orada kendisinde ihtiyar görmez, emir ve nehyi inkâr edip tevile sapar. Halbuki emir ve nehyin inkârından, emre uyanların yeri olan cennetle, uymayanların durağı ve cezası olan cehennemi inkâr etmek çıkar. Artık iş nereye varır? Ben söylemeyeyim, akıllıya bir işaret yeter. Yine o yolun solunda da Kader çölü vardır. Buraya sapan da yaratıcının kudretini, halkın kudretinin mağlûbu bilir. Bundan da öyle fesatlar meydana gelir ki o Cebri Mecusi onları sayıp dökmüştür.

Müslüman dedi ki: Ey Cebri, sözümü dinle, Kendi düşünceni bildirdin, söyleyeceklerini söyledin. Şimdi cevap veriyorum, bana kulak ver. A satranç oynayan, kendi oyununu gördün. Şimdi de uzun uzadıya hasmının oyununu gör.

2965. Kendi özür defterini okudun. Sünni'nin defterini de oku, ne diye öyle kalakaldın? Kaza ve kader hususunda cebrice ince sözler söyledin. Şimdi macerayı dinle de onun sırrını benden duy. Şüphe yok ki bizim bir ihtiyarımız vardır. Duyguyu inkâr edemezsin, bu meydandadır. Kimse taşta gel buraya demez. Kimse bir toprak parçasından vefa ummaz. - Kimse adama hadi uç demediği gibi köre de gel, beni gör diye bir teklifte bulunmaz.

2970. Tanrı, "Köre teklif yok" dedi. Hiç güçlükleri açan Tanrı, kimseyi güce sokar mı? Kimse taşta geç geldin, yahut sopaya neden bana vurdun demez. Mecbur olandan böyle şeyler aranmayacağı gibi özürlüye de kimse bu çeşit sözler söylemez, vurup dövmez. Ey yeni, yakası temiz kişi, emir, nehyi, öfke, lütuf ve azarlama, ancak ihtiyacı olanadır. Zulümde de ihtiyarımız vardır, sitemde de. Ben, bu Şeytanla nefisten bunu kastettim.

2975. İhtiyar, senin içindedir. O, bir Yusuf görmedikçe elini uzatamaz. İhtiyar ve dilek, nefistedir. Dilediği şeyin yüzünü görür de ondan sonra kol kanad açar. Köpek uyumuş ama ihtiyarı kayboldu sanma. İşkembeyi gördü mü kuyruğunu sallamaya başlar. At da arpa gördü mü kişnemeye koyulur; kedi de etin oynadığını görünce miyavlamaya başlar. İhtiyarın harekete gelmesine sebep görüştür, ateşten kıvılcım çıkarmanın körük olduğu gibi.

2980. Şu halde ihtiyarın, İblis gibi seni oynatır. Sana vasıtalık eder, Vis'in selâmını, haberini getirir. Dilediği bir şeyi adama gösterdi mi, uyumuş olan ihtiyar, derhal gözünü açar. Melekler de Şeytanın inadına gönlüne feryatlar salar. Bu suretle hayra olan ihtiyarını harekete getirmek ister. Çünkü bu göstermeden önce sende şu iki huy da uykudadır. Şu halde ihtiyar damarlarını harekete getirmek için melek de sana yapılacak şeyleri gösterir, Şeytan da.

2985. Sendeki hayır ve şer ihtiyarı, ilham ve vesveselerle birken on olur, on kişinin ihtiyarına sahip olursun. A tatlı adam, namazın dışındaki işlerin helâl olması için namazdan çıkarken meleklerle selâm vermek gerektir. Bu selâm, sizin güzel ilhamınız ve duanız yüzünden ihtiyarımla şu namazı kıldım demektir. Suçtan sonra da tutar, İblise lanet edersin. Çünkü bu eğriliğe onun yüzünden düştün. Şeytanla melek, gayip perdesi ardında gizlice bu kötülükle iyiliği sana gösterir.

2990. Fakat gözünün önünden gayip perdesi kalktı mı seni hayıra, şerre sevk edenlerin yüzlerini görürsün. Onların sözlerinden, gizlice söz söyleyenlerin bunlar olduğunu tanırırsın. Şeytan, ey tabiat ve ten tutsağı der, ben bunu sana gösterdim, fakat zorlamadım ki. Melek de, ben sana, bu neşe yüzünden gamın artar demedim mi? Falan günde ben sana şöyle demedim mi? Cinler yolu, o tarafa giden yoldur.

2995. Biz, senin canına dostuz, ruhuna ruhlar katarız. Senin babana ihlâsla secde etmişiz. Şimdi de sana hizmet etmekte, hizmet edilme yoluna seni çağırmadayız. Bu şeytanlar, babana da düşmandı. "Secde edin" emrine uymadılar. Fakat sen ona uydun da bizi dinlemedin. Hizmet haklarımızı tanımadın bile. Şimdi biz de meydandayız, onlar da. Sözümüzden, sesimizden tanı, gör der.

3000. Gece yarısı dosttan bir sır duydun, onun söz söyleyişini işittin mi, sabahleyin söz söyleyenin o dost olduğunu anlarsın. Geceleyin iki kişi, sana haber getirirse sabahleyin ikisini de seslerinden tanırırsın. Geceleyin aslan ve köpek seslerini duysan karanlıkta yüzlerini görmezsin ama, Gündüz olunca yine bağırdıkları zaman aklınla o sesleri ayırdeder, hangi hayvanlara ait olduğunu anlarsın. Hâsılı Şeytanla ruh, sana kötülüğü ve iyiliği gösterirler. Her ikisi de ihtiyarın olduğuna delildir.

3005. Bizde bir gizli ihtiyar vardır, iki şey gördün mü, artar, harekete gelir. Hocalar, çocukları döverler, hiç karataş terbiye kabul eder mi? Hiç taşta yarın gel, gelmezsen seni kötü bir surette cezalandırırım der mi? Hiç akıllı adam, bir toprak parçasını döver, bir taşı azarlar mı? Akıl bakımından cebir, kadere inanmamaktan da daha rezilce bir iştir. Çünkü Cebri olan, kendi duygusunu inkâr ediyor demektir.

3010. Kaderi inkâr eden hiç olmazsa duyguyu inkâr etmiyor. Oğul, Tanrı işi, duyguya sığmaz ya.

Fakat ulu Tanrının işini inkâr edense âdeta delilin delâlet ettiği şeyi inkâr ediyor demektir.
Kaderi inkâr eden, duman vardır da ateş yoktur, kandilin ışığı,, hiçbir ışık olmaksızın aydıındır demektir.
Cebri ise ateşi görür de inadına ateş yok der.
Ateş, eteğini tutuşturur, yakar, yine ateş yoktur der. Karanlık, eteğini dolaştırır, yere kapaklanır, yine karanlık yok eder.

3015. Hâsılı bu Cebir dâvası, Sofistliktir. Onun için de Tann'yı inkâr ediştten beterdir.
Tanrı'yı inkâr eden, âlem vardır, Tanrı yoktur. Yarabbi diyene icabette bulunamaz, yoktur ki der.
Halbuki bu, dünya hiç yoktur der. Sofist, tereddütler, ıstıraplar içindedir.
Bütün âlem, ihtiyarı ikrar eder, emrin nehyin, şunu getir, onu getirme demenin hak olduğunu söyler de,
O, daima emir ve nehiy yoktur. Yapılan işler, dileğimizle değildir deyip durur.

3020 Arkadaş, duyguyu hayvan bile ikrar eder. Fakat bu husustaki delil, pek incedir.
Zira biz, ihtiyarımızı duyarız. Bize bir işi teklif etmek, yerindedir.

Bir şey dileyerek yapıp yapmamak, yahut zorda kalmak, öfke, dayanıp hoş görmek, tokluk ve açlık gibi vicdani idrâk, sarıyı o kırmızıdan fark etmek, küçüğü büyükten, acıyı tatlıdan, miski pislikten, dokunma duygusu ile katıyı yumuşaktan, sıcaklığı soğuktan, yakıcıyı, çok sıcak şeyden, yaşı kurudan ve yine dokunarak duvarı ağaçtan ayırdetme gibi duygu yerine kaimdir. Şu halde vicdanî anlayışı inkâr eden, duyguyu inkâr eder, hattâ bundan da beterdir. Vicdani anlayış, duygudan daha açıktır. Çünkü duyguyu bağlamak ve duymadan menetmek, duygunun meydana geleceği yolu bağlamak mümkündür. Fakat vicdanî anlayışı menetmenin imkânı yoktur. Akıllıya bir işaret yeter.

Vicdanî anlayış, duygu yerine kaimdir. Her ikisi de bir arkandan akar.
Onun için bu anlayışa yap, yapma diye emir etmek, nehyde bulunmak, onunla maceralara girişmek, söyleşmek yerindedir.
Yarın bunu, yahut onu yapayım demek ihtiyara delildir güzelim.

3025. Yaptığın kötülük yüzünden pişman olman da ihtiyarına delâlet eder, demek ki kendi ihtiyarınla pişman oldun, doğru yolu buldun.

Bütün Kur'an, emirdir, nehiydir, korkutmadır. Mermer taşa kim emir verir, bunu kim görmüştür?
Akıllı bilgili adam, toprak parçasına, taşa hükmeder mi ?
Ey ölümler, âcizler, böyle yapın, şöyle edin dedim, neden yapmadınız der mi?
Akıl, tahta parçasına taşa hükmeder mi? Akıl sahibi, resme,

3030. Be hey eli bağlı, ayağı kırık yiğit, mızrağı al; da savaşa gel diye el atar, buyruk yürütmeye kalkar mı?
Peki... Yıldızları ve gökyüzünü yaratan Tanrı,, cahilcesine nasıl emir ve nehyde bulunur?
Kulda ihtiyar yoktur diye Tanrı'dan güya âciz ihtimalini gidermeye kalkıştın ama onu cahil, ahmak ve aptal yaptın.
Kader yoktur, kul, kendi ihtiyarıyla iş yapar demekte hiç olmazsa aciz yoktur, hattâ olsa bile cahillik, acizlikten beterdir.
Türk, kereminden konuğa der ki, kapıma köpeksiz gel, yırtık hırkayla gelme.

3035. Falan yerden edeplice gel de köpeğim, senden ağzını, dudağını bağlasın.
Sense bu sözün tam aksini tutar, otağın kapısına gidersin. Elbette köpek seni yaralar.
Kullar nasıl gitmişlerse öyle git ki köpeği, sana karşı kin ve merhametli olsun.
Sen tutar, kendinle beraber bir köpek, yahut tilki götürürsen elbette her çadırın altından bir köpek çıkar, başına üşüşürler.
Tanrı'dan başkasında ihtiyar yoksa suçluya ne kızılıyorsun?

3040. Neden düşmana karşı diş biler durursun? Nasıl onun suçunu, kusurunu görürsün?
Evin damından bir odun kırılıp düşse de seni adamakıllı yaralasa,
Hiç o tahta parçasına kızarmısın, hiç ona kinlenir misin?
Neden bana vurdu da elimi kırdı? O benim can düşmanımış der misin?
Neden küçük çocukları döversin de büyüklere dokunmazsın?

3045. Malını çalan hırsız gösterir, tut şunu, elini ayağını kır, onu esir et dersin.
Karına göz koyana karşı yüz binlerce defa coşar, köpürürsün.
Fakat sel gelse de eşyanı götürse akıl, hiç sele kızar, kinlenir mi?
Yahut yel esse de sarığını kapıp uçursa gönlünde yele karşı bir hiddet peydahlanır mı?
Öfke, cebrice, özörlere girişmesin diye sana ihtiyar olduğunu anlatıp durmadadır.

3050. Deveci, bir deveyi dövse o deve, dövene kasdeder.
Devecinin değneğine kızmaz. Görüyorsun ya deve bile ihtiyardan bir kolcuya sahiptir.
Yine böylece bir köpeğe taş atsan iki büklüm olur da sana salar.
Hattâ seni bırakıp o taşı yakalarsa, ısırırsa o da yine sana olan kızgınlığındandır. Çünkü sen ondan uzaktasın, sana el atamıyor, onu ısırıyor.
Hayvani olan akıl bile ihtiyarı biliyor.Artık sen ey insani akıl, utan da ihtiyar yoktur deme.

3055. İhtiyar, apaydın meydandadır ama o obur, sahur yemeği tamahiyle gözünü nurdan kapar.
Çünkü onun bütün meyli, ekmeğe yemeyedir, bunun için yüzünü karanlığa tutar da daha gündüz olmadı der.
Hırs, gündüzü bile gizledikten sonra artık delile sırtını çevirirse şaşılmaz.

Halkın ihtiyarına ve kaza ve kaderin ihtiyarı gidermeyeceğine dair hikâye

Bir hırsız, şahneye dedi ki: Efendim, yaptığım iş, Tanrı takdiri.
Şahne dedi ki:A iki gözümün nuru, benim yaptığım da Tanrının hikmeti, Tanrı'nın takdiri!

3060. Birisi bir dükkândan bir turp çalsa da a akıllı kişi, bu Tanrı takdiri dese,
Başına iki üç yumruk vurur da bu da Tanrı takdiri dersin, koy turpu yerine!
A herzevekil, bir nebat hususunda bakkal bile bu gadri kabul etmiyor da,
Sen buna nasıl güveniyor, ejderhanın çevresinde dönüp dolaşıyorsun?

Böyle bir özürle ey akılsız adam, kanını da tamamıyla sebil ettin, malını da, karını da, öyle mi?

3065 Şu halde birisi de senin bıyığını tutup yolsa da özür getirse, kendisini mecbur gösterse kabul mu edeceksin? Tanrı hükmü, sana özür olabiliyorsa âlâ, öğren de bana fetva ver bakalım.
Benim de yüzlerce isteğim, şehvetim var da elim, korkudan, Tanrı heybetinden bağlı.
Kerem et de bana şu özrü öğret, elimden ayağımdan düşümü çöz.
Bir sanatı seçmiş, kendine iş edinmişsin. Bu, bir ihtiyarım var, bir düşüncem var demektir.

3070. Yoksa ey iş eri, neden sanatlar arasında o sanatı seçtin?
Ama nefis ve hava ve heves nöbeti geldi miydi sana yirmi er kuvveti gelir.
Dostun senin bir habbecik menfaatine mâni oha hemen savaş ihtiyarına sahip olur onunla cenge kalkışsın.
Fakat nimetlere şükür etme nöbeti geldi mi ihtiyarın yoktur; taştan da aşağı bir hal alırsın.
Nihayet cehennem de seni yakıyorum ama hoş gör, beni mazur tut diye özür getirir.

3075. Kimse, bu delille seni mazur görmedikten sonra artık bu delil, seni cellâdın elinden kurtarmaz.
Alem böyle kurulmuş, böyle gider. Bu âlemi gördün ya, o âlemin hali de artık sana malûm oldu demektir.

Cebrîye cevap, ihtiyarı ispat, emir ve nehyin doğruluğu, cebrînin getirdiği özrün hiçbir şeriat ve dinde makbul olmayışı ve onu, yaptığı işin cezasından kurtarmayacağı, nitekim Cebrî İblis'in "Rabbim, beni sen azdırdın" sözünün de kabul edilmediği hakkında hikâye. Az, çoğa delâlet eder.

Birisi ağacın tepesine çıkmış, hırsızcasına şiddetle ağacı silkiyor, meyvalarını döküyordu.
Bağ sahibi gelip a alçak dedi, Tanrı'dan utanmıyor musun? Bu yaptığın ne?
Hırsız dedi ki: Tanrı bağından Tanrı kulu, Tanrı'nın ihsan ettiği hurmayı yerse,

3080. Âdice ne kınıyorsun, gani Tanrı'nın ihsanını neden kısıkanıyorsun?
Bağ sahibi, hizmetçisine Aybek, dedi, getir o ipi de şu adama cevap vereyim.
İp gelince hırsız ağaca bir güzelce bağladı. Arkasına, ayaklarına vurarak onu adamakıllı dövmeye başladı.
Hırsız, yahu dedi, Tanrı'dan utan, bu suçsuz günahsız kulu öldürüyorsun.
Bağcı dedi ki: Tanrının kulu, başka bir kulunu Tanrı sopasıyla güzelce dövüyor.

3085. Sopa da Tanrının, arka da, yan da. Ben, ancak onun kulu ve buyruğunun aletiyim.
Hırsız, cebirden tövbe ettim, ihtiyar vardır, vardır, var dedi.
Kutlardaki ihtiyarları, onun ihtiyarı var etti. Onun ihtiyarı bir atlıdır, bizim ihtiyarımıza binmiş-
Tanrı ihtiyarı, bizim ihtiyarımızı meydana getirmiştir. Emir, ancak ihtiyara dayanır.
Her mahlûkun, ihtiyarsız gibi görünen muktedir bir hâkimi vardır ki,

3090. Onu ihtiyarsız bir surette çekip avlar. Zeydin kulağını tutup bir yana çeker.
Fakat ihtiyacı olmıyan Tanrı, hiçbir aleti olmaksızın, o kulun ihtiyarını, kendisine kement yapar.
Zeydi, kendi ihtiyarı, bağlar.Tanrı da köpeksiz, tuzaksız onu avlar.
O dülger tahtaya hâkimdir, o ressam güzelliğe hâkim.
Demirci, demire hâkimdir, mimar, alete hâkim.

3095. Şaşılacak şey, görülmemiş nesne şudur ki bunca ihtiyar, kul gibi onun ihtiyarına secde eder.
Cansız şeylere kudretin var, fakat bu kudretin, onlardaki cansızlığı giderdi mi?
Onun kudreti de tıpkı bunun gibi kulların ihtiyarlarını gidermez.
İstersen onun kudret ve ihtiyarını kemaliyle söyle. Bu, cebir ve sapıklık olmaz.
Benim küfrüm onun dileğidir dedin ama bil ki senin de bu küfürde bir dileğin var.

3100, Çünkü sen istemedikçe kâfir olmazsın. Dileksiz küfür, tenakuzdur. Hem kâfirsın, hem de küfrü istemiyorsun, böyle şey olur mu?

Âcize emir vermek hem kötü bir şeydir, hem çirkin bir şey. Âcize kızmak, gazap etmekse bundan da beterdir, hele merhamet sahibi Tanrı kızar, gazap ederse!
Öküz boyunduruğa gelmezse döverler. Fakat uçmıyan öküz, hiç döğülür mü, horlanır mı?
Öküz bile hizmetten kaçarsa mazur tutulmuyor peki, öküz sahibi, neden mazur sayılıns?
Mademki, hasta değilsin, başını bağlama.İhtiyarın vardır, sakalina, bıyığına gülme.

3105. Çalış, Tanrı şarabını iç,bir tazelik bul da o zaman ihtiyarsız bir hale gelir, kendinden geçersin.
O zaman bütün ihtiyar, o şarabın olur. Sen de tam bir sarhoş gibi tamamiyle mazur sayılırsın.
O zaman ne söylersen sözün, şarabın sözü olur. O zaman ne siler, süpürürsen silip süpürdüğün, şarabın silip süpürmesi olur.
Tanrı kadehinden şarap içen sarhoş, hiç adaletten ve doğrudan başka bir şey yapar mı?
Firavun, imana gelen büyücülerin ellerini, ayaklarını kestireceği vakit Firavun'a yirmi kere dediler ki: Elimizin ayağımızın kesileceğinden pervamız yok.

3110. Bizim elimiz, ayağımız, o tek Tanrı'dır. Zahirî olsa bir gölgeden ibarettir, eksilebilir.

"Tanrı, neyi dilediyse o oldu" hadîsinin mânası. Yani dilek, onun dileğidir, onun rızasıdır. Onun rızasını arayın. Başkalarının hismından, başkalarının reddetmesinden gönlünüz daralmasın. Hadîsteki "Kâne oldu" sözü mazidir ama Tanrı içinde geçmiş, gelecek yoktur. Çünkü "Tanrı yanında ne sabah vardır, ne akşam."

Kulun "Tanrı, ne dilediyse o oldu" demesi, o işte tembel ol demek için değildir.
gu söz, kalbini sağlam tutup çalışmaya teşviktir.O hizmette daha fazla gayrette bulun, o işe daha fazla alış ve sarıl demektir.
Sana, adamım, ne dilersen dile. İşin iş, dilediğin şey, dilediğin gibi olacak deseler.
O zaman tembellik etsen de caizdir. Çünkü ne dilersen olup bitecek.

3115. Fakat "Tanrı, neyi dilediyse o oldu." Hüküm, mutlak ve ebedî olarak onundur derlerse,
Neden o işe yüzlerce adam gibi sarılmaz, kulcasına o işin etrafında dönüp dolaşmazsın?

Vezir, neyi dilerse o olur. Alıp tutmada hüküm onun hükmü derlerse.

Derhal yüz adammışın gibi onun etrafında dönüp dolaşır, başına ihsan ve lûtuflar dökmesi için elinden geleni yapmaya mı kalkırsın;

Yoksa vezirden, vezirin köşkünden kaçıp gider misin? Bu son hareket, onun yardımını, lûtfunu aramak değildir ki.

3120. Sen, bu sözü ters anladsın da tembelleştin, anlayışına ters bir hal oldu, akim karıştı gitti.

Emir, o filân efendindir demek, ne demektir? Sakın ha, ondan başkasıyla az düş kalk.

Onun başına dön dolaş. Emir, onun emri, düşmanı o öldürecek, dostun canını o kurtaracak.

O ne dilerse ancak ona nail olabilirsin. Onun için onun yanına az gitme, onu kaybetme, onu seç demektir.

Mademki hüküm, onun hükmü, onun yanın" uğrama, onun etrafında dönüp dolaşma da amel defterin kapkara, yüzün sapsarı olmasın demek değildir.

3125. O sözü, tevîl etmek gerektir ki seni kızıştırsın.

ümitlendirsin, çevik bir hale getirsin, âr ve haya sahibi etsin.

Eğer sana gevşeklik verirse bil ki bu, seni başka bir hale sokuyor, tevîl değildir.

Bu söz, seni gayrete getirmek, ümitsizleri iki ellerinden tutmak için gelmiştir.

Kur'an'ın mânasını, ancak Kur'an'dan, yahut da hava ve hevesini ateşe vurmuş,

Kur'an'ın huzurunda alçalmış, kurban olmuş, ruhu, Kur'an kesilmiş adamdan sor.

3130. Bir yağ, tamamıyla güle feda olur, gül kesilirse ister onu yağ diye kokla, ister gül diye!

"Kalem olacak şeyleri yazdı, mürekkebi bile kurudu" demek de buna benzer. Yani "Kalemin mürekkebi kurudu, ibadette günah bir değildir, emin oluşla hırsızlık ediş bir değildir. Kalem yazdı, mürekkebi bile kurudu, şükürle nankörlük bir değildir. Kalem yazdı, mürekkebi bile kurudu, şüphe yok Tanrı, ihsan sahiplerinin ecrini zayetmez", bunları yazdı da kurudu demektir.

"Kalem yazdı, mürekkebi bile kurudu" sözü de insanı, en önemli işe teşvik etmek içindir.

Şu halde kalem, herkesin işine lâıyk olan mükâfat ve mücazâtı yazmıştır.

Eğri gidersen kalem de sana eğri yazar. Doğru gelersen kalem de kutluluğunu artırır.

Zulmedersen kötüsün, gerisin geriye gittin. Kalem bunu yazdı ve mürekkebi kurudu. Adalette bulunursan saadete erersin, kalem bunu yazdı, mürekkebi bile kurudu.

3135. Elinle hırsızlık edersen cezasını çekersin. Kalem yazdı, mürekkebi bile kurudu. Şarap içersen sarhoş olursun. Kalem yazdı, mürekkebi bile kurudu.

Reva görür müsün ki Tanrı, işten kalsın, hiçbir şey yapamasın.

İş, benim elimden çıktı, bir şey yapamam artık. Benim yanıma bu kadar gelme, bu kadar sızlanma desin,

"Kalem kurudu" sözünün mânası, benim yanımda adaletle sitem bir değildir.

Ben, hayırla şerrin arasına bir fark koydum. Kötüyle daha kötüyü de ayırdım demektir.

3140. Bir zerre bile sende edep ve hayayı artırsa, dostunda bir zerre daha edepli olsun bil ki bu, Tanrının lûtfudur, ihsanıdır.

O bir zerre, senin kadrini artırır. O bir zerre, harice dağ gibi ayak basar.

Bir padişah olsa da onun yanında emin kişiyle zâlimin bir farkı olmasa.

Onun kendisini reddedeceğinden korkup titreyenle onun işini kınayanı.

Fark etmese, yanında ikisi de bir olsa bu adam, padişah değildir. Kara toprak, o adamın başına!

3145 Bir zerre bile senin çalışmanı atırsa Tanrı terazisinde tartılır.

Halbuki bu padişahların önünde can çekişip durursun. Çünkü bunlar, hiyanetle hakikati bilmezler, haberleri bile yoktur.

Bir kovucunun söziyle yıllarca süren hizmetini zayı ediverdi.

Fakat her şeyi duyan, her şeyi gören bir padişah, koyucuların sözlerine aldırılmaz bile.

Bütün kovucular, ondan ümitlerini keser, meyus olurlar. Fakat bize geldiler, kovuculuk ettiler mi onlara bağlılığımız artar.

3150. Padişaha, bizim önümüzde nice kovuculukta bulunurlar, cefakârlıklarımızı söylerler. Yürü, artık kalem kurudu, az vefakâr ol derler.

"Kalem yazdı, mürekkebi kurudu" sözünün mânası, cefa ile vefa birdir demek değildir.

Cefaya karşılık cefa.. Kalem yazdı, mürekkebi bile kurudu. O vefaya karşılık da vefa.. Kalem yazdı, mürekkebi bile kurudu demektir.

Af vardır, fakat ümit parlaklığı nerde ki kul, Tanrı'dan çekinmeyle yüzü ak olsun?

Hırsız af edilse bile canını kurtarır. Fakat nerde vezir ve hazine emini olacak?

3155. Ey din emini, ey Tanrı'ya mensup er, gel ki her tac, her bayrak, eminlikten meydana gelir!

Padişahın oğlu bile olsa da hainlikte bulunsa padişah, bil ki onun başını bedeninden ayırırverir.

Fakat Hintli bir kara köle vefada bulunsa devlet ve ikbale erişir, ömrü artar.

Ne kölesi? Hattâ bir kapının köpeği bile vefada bulunsa sahibinin gönlünde ona karşı yüzlerce rıza vardır.

3160 Bu yüzden köpeğin, ağzını bile öper. Artık var kıyas et, kapısındaki aslan, vefakârlık etse ona neler yapmaz?

Yalnız hırsız, kulluklar eder, doğruluğu, cefayı kökünden çekip sökerse..

Hani yol kesen Füzeyi gibi. O da oyununu iyi oynadı; bir adam gibi değil, on adam gibi tövbeye sarıldı.. Bu çeşit hırsız da yücelir, devlete erer.

Nitekim büyücüler, sabır ve vefalarıyla Firavun'un yüzünü kararttılar.

Evvelce yaptıkları suça karşılık ellerini, ayaklarını feda ettiler. Bu iş, yüzlerce yıl ibadette bulunmaya benzer mi hiç?

Sen, elli yıl ibadette bulunur, kulluk edersin ama nerden böyle bir doğruluğu elde edeceksin?

Bir yoksul, Herat'ta Horasan Amidi'nin süslenmiş, bezenmiş kullarını gördü. Arap atlarına binmişler, altın sırmalı elbiseler giyinmişler, altın külahlar giymişler, daha başka çeşit süslenmişler, bezenmişlerdi. Bunlar hangi beyler, nerenin padişahları diye sordu. Dediler ki: Bunlar bey değil, köle. Horasan Amidi'nin köleleri. Yoksul başını göğe kalırdı da ey Tanrı dedi, kula bakmayı Amid'den öğren. Orada maliye bakanına Amid derler.

3165. Herat şehrinde bir küstah yoksul, mevkii yüksek bir köleyi gördü.
Sırtında atlas bir elbise, belinde altın bir kemer vardı. Köle giderken yoksul, yüzünü gökyüzüne kaldırdı da dedi ki:
Tanrı, kula bakmayı neden bu ihsan sahibi efendiden öğrenmezsin?
Ey Tanrı, kula bakmayı bu uludan, padişahımızın, seçtiği bu yüce kişiden öğren bari.
Yoksul muhtaçtı, çıplaktı, hiçbir şeyi yoktu. Kışın soğuktan tirtir titriyordu.

3170. O kendinden haberi olmıyan adam, bu yüzden böyle bir cürette bulundu.
Tanrı'nın binlerce ihsanına, onun nedimi olduğuna, onu bilenler arasına katıldığına güveni vardı.
Padişahın nedimi bir küstahlıkta bulunursa bu-hareketi, kendine senet yapma.
Tanrı,bel verdi. Elbette bel, kemerden iyidir. Fakat taç veren adam, baş da verebilir mi?
Sonunda bir gün padişah, o efendiyi (Amid'i) bir suç altına aldı, elini ayağını bağlattı.

3175. Efendinizin definesi nerede? Gösterin diye kölelere işkence etmeye başladı.
A aşağılık adamlar, onun sırrını söyleyin bana.. Yoksa dilinizi, boğazınızı keserim diye,
Tam bir ay onlara gece gündüz işkence ettirdi.
Onları paramparça etti. Bir tanesi bile efendilerinin sırrını söylemediler.
Bu sırada yoksul uyurken hatiften ses geldi: Ey ulu er, gel de sen de kul olmayı bunlardan öğren!

3180.Ey Yusuf'un derisini paralıyan, seni de bir kurt paralarsa bunu kendinden bil.
Bütün yıl dokuduğunu giyin, bütün yıl ektiğin" biç!
Anbean sana gelip çatan bu dertler, senin yaptıklarının cezasıdır. İşte "Kalem yazdı, mürekkebi bile kurudu"nun mânası budur.
Bizim âdetimiz değişmez, doğru yolu gösteririz. iyiliğe karşılık iyilik,kötülüğe karşılık da kötülük demektir.
Ne yapacaksan düşün de öyle yap, çünkü Süleyman diridir. Sen Şeytan oldukça kılıcı sıyrılmıştır.

3185. Fakat bir adam melek oldu mu kılıçtan emindir, Süleyman'dan hiçbir korkusu yoktur onun.
Süleyman'ın hükmü, meleğe değildir .Şeytanadır.Eziyet,zahmet,topraktadır,gökte değil.
Bu cebir inanışı bırak, pek boştur bu inanış. Bu inanışı bırak da cebir sırrının sırrı nedir, anla.
Bütün tembellerin malı olan şu cebri bırak da can gibi olan o cebirden bir haber al.
Mâşukluğu bırak da âşık ol ey güzel ve üstün olduğun sanan!...

3190. Sen mânada geceden de dilsiz, sessizsin, öyle olduğu halde sözüne niceye bir müşteri arıyacaksın?
Onlar, senin önünde sana aş sallayıp dururlar, ömrün, onların sevdasıyla geçti gitti.
Bana hasetten kıvrınma diyorsun ama adam, bir hiçi kaybetti diye haset eder mi hiç?
Aşağılık kişilerin bir şey öğretmesi toprak parçasına nakışlar yapmaya benzer a aç gözlü!
Kendine aşkı ve bakışı öğret.Bu bilgi,taşa kazılan nakış gibidir.

3195. Nefsin sana bir vefa şakirdidir. Başka her şey yok oldu. Sen nerede ne arıyorsun ki?
Başkalarını bilgi sahibi ediyor, yüceltiyor, fakat kendini kötü huylu ve bomboş bir hale sokuyorsun Gönlün,o cennete dolaştı mı,o
kaynakla birleşti mi artık kendine gel, boşalmadan korkma.
Tanrı, ey doğru özlü Peygamber, söyle dedi. Çünkü bu,denizdir,söyle,azalmaz.
Yine "Susun ve dinleyin" dendi. Yani kendinize gelin, suyunuzu telef etmeyin, bağ susuzdur.

3200. Babacığım, bu sözün sonu gelmez. Bu sözü bırak da sonuna bak.
Gayretim koymuyor, senin önünde dursunlar, âşık olmadıkları halde sana gülsünler!
Aşıkların, anbean kerem perdesi ardında senin için nara atmadalar.
Sen de o gayb âşıklarına âşık ol,şu beş günlük âşıklara pek aldırış etme.
Bunlar, hıyleyle, düzenle seni yerler. Yıllardır bunlardan bir habbe bile görmedin.

3205. Halkın yoluna niceye bir hengâme salıp duracaksın? Ayağın mecruh senin,hiçbir muradına ermedin gitti.
iyilik, hoşluk zamanında hepsi dosttur,eştir. Fakat dert ve gam zamanı Tanrı'dan başka kim sana dost?
Gözün, dişin ağrıdığı zaman feryada erişen Tanrı'dan başka elinden tutan var mı?
Sen de o hastalık, o dert zamanını hatırla da Eyaz gibi postuna bak, ibret al.
Pösteki, senin o derde düştüğün zamanki halindir.Eyaz, onun için onu saklamıştır.

Yine o kâfir cebirînin kendisini İslama davet eden, cebir inanışını bırakmaya teşvik edip duran sünniye cevap vermesi, sual ve cevabın iki taraflı olarak uzayıp gitmesi. Müşkül olan şeyi ve cevap verme kudretini ancak hakikî aşk halleder, kesip atar, aşkın sualden, cevaptan pervası yoktur. "Ve bu da Tanrı'nın ihsanıdır, dilediğine verir."

3210. Cebri kâfir, öyle bir cevap vermeye girişti ki müslümanın mantığı, âdeta cevaptan âciz kaldı,şaşırdı.
Fakat ben o cevaplarla sualleri hep söylersem söyleyeceğim sözü bırakmalıyım.
Halbuki bizim ondan daha mühim söyleyeceğimiz şeyler var ki onlarla anlayışın daha ziyadeleşir.
Onun için o sual cevabı azıcık ve kısaca anlattık. Bütün, azla meydana çıkar zaten.
Esasen kadere inanmıyanla cebri arasındaki bu bahis, mahşere kadar sürer gider.

3215. Hasımını alt edemeseydin onun mezhebine uyar, onun yolunu tutardın.
Onlar da cevapta âciz kalsalardı o bozuk yoldan dönerlerdi.
Fakat bu gidişin böyle olması lâzım ki onların hepsi,delillerle yollarının doğruluğuna kanmadalar.
Kimsenin, hasmın müşkül suallerini cevapsız bırakmaması, düşmanın devlet ve ikbalinden mahcup olması, o devleti görmemesi lâzım ki,
Bu yetmiş iki fırka, kıyamete kadar âlemde kalsın.

3220.Çünkü bu âlem, karanlıklar ve gayb âlemidir. Gölge için bir yeryüzü lâzım.
Kıyamete dek şu yetmiş iki fırka kalmadı ki bid'at yolunu tutanın dedikodusu eksilmesin .
Değerli olan hazinenin birçok kilitleri olur. Hazinenin değeri bundan anlaşılır.
Maksadın yüceliği de ey sınanan adam, yolun sıkıntısından, yolda aşılmaz geçitler ve yol kesiciler bulunmasından belli olur.

Kâbenin şerefi, o sıkıntılarda, çöl Araplarının yol kesiciliğinde ve çölün uzunluğundadır.

3225.İyi olan her gidişin, her yolun bir tehlikesi, bir manii, bir yol kesiciliği vardır.
Bu gidiş, öbürüne hasededer, düşman kesilir. Mukallit de iki yolun arasında şaşırır kalır.
Her iki yolun doğruluğu, yürüyüşte birbirine zıd görünür. Her fırka, kendi yolunda hoştur, o yoldan memnundur.
Bir yolun yolcusu, cevap vermezse kavgaya girer. Bu, ezelden kıyamete kadar böyle gelmiş, böyle gider.
Her fırka, biz bilmeyiz ama ulularımız, buna cevap verebilir der.

3230.Vesvesenin ağzını bağlıyan, ancak aşktır.Yoksa vesveseyi kim bağlıyabilmiştir ki?
Yüzü güzel dilber ara da âşik ol. Dere dere dolan, bir su kuşu tut.
Yüzünün suyunu döken sudan ne elde edebilirsin? Anlayışını mahveden şeyden ne anlarsın?
Şu akılla anlaşılacak şeylerden başka aşta, akılla anlaşılacak daha nice parlak ve güzel şeyler vardır.

3235. Tanrı'da senin bu aklından başka akıllar var ki 5kyüzünün sebepleri onlarla tedbire girer.
Rızıklarını bu akılla elde dersin. Öbür akla gelince: Onunla yedi kat gökleri, kendine bir döşeme yaparsın.
Tanrı sevgisine düşer, aklınla oynarsan Tanrı, sana o aklın onlarca fazlasını, hattâ yedi yüzünü ihsan eder.
O kadındır, akıllarıyla oynadılar da Yusuf'un aşk sayvanına sıçradılar.
Ömür sakisi, bir an onların akıllarını aldı, ömürlerinin sonuna kadar akla doydular, adını bile anmadılar.

3240. Ululuk ıssı Tanrı'nın güzelliğiye yüzlerce Yusuf güzelliğinin de aslıdır. Ey kadından aşağı adam, o güzelliğe feda ol.
Ey can, bahsi ancak akıl keser. Nerde insanı dedikodudan kurtarıp feryada yetişen biri?
O söze aşk yüzünden bir hayrettir gelir, macerayı nakletmeye takati kalmaz.
Çünkü bir cevap verirse içindeki incinin düşeceğinden korkar.

O, hayırdan da adamakıllı dudağını yummuştur,, serden de. Ağzından incinin düşeceğinden ürker. Nitekim Peygamber'in dostu da demiştir ki: Peygamber, bize bir şeyden haber verdi, bir şey söyledi mi..

3245. O seçilmiş Peygamber, bu incileri saçtığı sırada bizden yüzlerce huzur, yüzlerce vekar isterdi.
Hani başında bir kuş olur da uçmasın diye canin titrer.
Yerinden bile kımıldamaz,o güzelim kuş havalanmasın dersin.
Nefes alma,öksürüğün bile gelse kendini sıkır,o devlet kuşu uçar diye korkundan öksürmezsin bile.
O sırada birisi sana tatlı,yahut acı bir söz söylese ağzına parmağını kor,sus demek istersin.

3250.İşte o kuş hayrettir,seni susturur.Tencerenin ağzını kapatır,seni kaynatmaya başlar.

Padişahın,Eyaz'ı söyletmek üzere mahsus 'Bunca gamı,neşeyi,cansız bir şey olan çarıkla pöstekiye neden söylersin?' diye sordu

Ey Eyaz,bir çarık parçasına şu sevgi nedir?Neden bir put gibi ona aşıksın?
Mecnun gibi kendi Leyla'ndan yüzünü çevirmişsin de bir çarığı kendine din,iman edinmişsin.
İki eski çarığa niceye kadar bir taze sözler söyleyerek,cansız bir şeye ezeli sırrı açacaksın?

3255.Ey ayaz,Araplar gibi sevginden çöllerde kalan çadır yerlerine,oralardaki döküntülere uzun uzun hitap ediyorsun.
Çarığın göçüp giden hangi sevgilinden kalma?Pöstekin,sanki Yusuf'un gömleği!
Hıristiyan,gibi hani..gider de keşişe bir yıllık suçunu,yaptığı zinaları,kalbinden geçirdiği kötülükleri sayıp döker.
Keşiş,suçunu bağışladı mı,onun affını Tanrı affı bilir.
Halbuki o papaz,ne suç bilir,ne adalet.Ama aşk ve inanış,pek kudretli bir sihirbazdır.

3260.Dostluk ve vehim,yüzlerce Yusuf yaratır.Büyü zaten Harut'la Murat'tan kalmadır.
İnsan,sevgilinin hatırasıyla bir suret yaratır.O suretin çekişi,seni dedikoduya sevk eder.
Suretin önüne varır,yüz binlerce sır dökersen,dostun dosta sır söylemesi gibi.
Halbuki orada ne bir suret vardır ,ne bir heykel.Öyle olduğu halde ondan yüzlerce Elest duyulur,bundan yüzlerce Bela.
Nitekim gönlü yaralı bir ana da yeni ölmüş yavrusunun yanına,

3265.Candan yürekler sırlar söyler.O cansız toprak,ona diri görünür.
O toprağı diri ve canlı sanır,o toprak yığınının gözü,kulağı vardır zannına kapılır.
Onca o toprağın her zerresi duyar,o coştı mu,feryadını ıştır,anlar.
Ana,çocuğunun yeni mezarının toprağına anbean gözyaşlarıyla kapanır,yüzünü,gözünü sürer.

3270.Oğlu diriyken bile o canının canına, o can yavrusuna asla böyle yüzünü,gözünü sürmemiştir.
Fakat bu ölümden birkaç gün geçti mi sevgisinin ateşi yatışır.
Ölüye karşı aşk ebedi olmaz ki.Sen,cana canlar katan diriyi sev.
Bu acı geçti mi o mezarın karşısında durmaktan yorgunluk gelir,uykusuz gelir.Cansız bir şeyden ancak cansız bir şey doğar.
Çünkü aşk,afsununu çalmış,gitmıştır.Ateş sönüverdi mi kül almıştır.

3275.Gencin aynada gördüğünü ihtiyaç,tamamiyle kerpiçte görür.
Pir,Senin aşkıdır,sakalı da ak olan değil.Pir,yüz binlerce ümitsizin elinden tutandır.
Aşk,ayrılık aleminde suretler düzer.Fakat insan,hakiki sevgiyle buluştu mu tasavvur bile edilmeyen,tasvire bile sığmayan hakikat meydana çıkar da,
Der ki:Aklın ve akıllının da aslının aslı benim,sarhoşun da.Suretlerdeki o güzellik,bizim aksimizdir.
Şimdi perdelerini kaldırarak,güzelliğimizi vasitasız gösterdik.

3280.Çünkü benim aksimle çok uğraştın,nihayet zatının tecrit kuvvetini buldun.
Bu taraftan benim cezbem gelince Hıristiyan,arada papazı görmez.
Halbuki o,papaz perdesinin ardındaki Tanrı lutfundan başışlanmasını,o lutfundan cürüm ve hatanın yargılanmasını,diler.
Bir taştan bir kaynak çıkıp aksa taş,artık o akar suyun içinde gizli kalır.
Ondan sonra artık kimse ona taş demez.Çünkü o taştan o inci çıkıp akmaktadır.

3285.Bu suretleri kaseler bil.Bu kaselere,Hak ne dökerse o dolar.

Mecnun'a akrabasının "Leyla'nın güzelliği pek o kadar fazla değil. Şehrimizde ondan daha güzel nice kızlar var. Sana bir tanesini,iki tanesini göstereyim de içlerinden birini seç,bizi de bu dertten kurtar,kendini de"demeleri.Mecnun'un onlara cevap vermesi.

Ahmaklar, bilgisizliklerinden Mecnun'a dediler ki:Leyla,pek o kadar ahım şahım bir şey değil. Şehrimizde ondan daha güzel ay gibi yüz binlerce kız var.

Mecnun dedi ki:Suret testidir,güzellik şarap,Tanrı,bana onun suretinden şarap içirmede.

Halbuki onun testisinde size sirke verdi de onun için onun sevgisi,sizin kulağınızı tutup çekmede.

3290.Tanrı,bir testiden hem zehir verir,hem bal.Onu,buna veren de ulu Tanrı'dır,bunu,şuna veren de. Testiyi görüyorsun ama o şarap,doğru olmayan göze görünmez.

Can zevki,ehlinden başkasını bakmaz,hısmından başkasına nişane vermez.

O şarap,ehlinden başkasını görmez.Şu zarf hicapleriye onu gizliyen çadırlara benzer.

O deniz,bir çadırıdır ki onun içinde kaz yaşar.Fakat kuzgunlar ölürler.

3295.Zehir,yılana gıdadır,azıktır.Ondan başkasınaysa yılının zehiri,derttir,ölümdür.

Her nimetin,her mihnetin suresi,bana cennettir,ona cehennem.

Şu halde gördüğünüz bütün cisimlerle bütün eşyada hem gıda vardır,hem zehir,fakat siz görmezsiniz.

Her cisim,bir kaseye,bir testiye benzer.Onda hem gıda vardır,hem gönül yakıcı bir hassa.

Kase meydandadır,içindeki gıda gizli.O kaseden ne yediğini,yalnız yiyen bilir.

3300.Yusuf'un sureti,güzel bir kadehti.Babası o kadehten yüzlerce neşe şarabı içerdi.

Fakat kardeşleri,ondan zehirli bir su içtiler de bu yüzden öfkeleri,kinleri arttı.

Sonra yine Zeliha,şekerler yedi,aşktan bir başka çeşit afyon yuttu.

O güzel,Yusuf'tan Yakub'un aldığı gıdadan başka türlü bir gıda aldı.

Çeşit çeşit şerbetler,fakat testi bir.Bu suretle de gayb alemine ait hiçbir şüphen kalmaz ya.

3305.Şarap gayb alemindedir,testi bu cihandan,Testi meydandadır,içindeki şarap,gizliden gizli.

Namahremlerin gözlerinden pek gizli ama mahremlere meydanda,apaçık

Tanrım,gözlerimiz sarhoş bir hale geldi.Yüklerimiz sırtımızı ağırlaştırdı,büktü.Sen bizi affet.

Ey gizli Tanrı,o alemde de doldun,bu aleme de.Doğu nurunun da üstüne yüceldin,batı nurunun da.

Sen,bir sırsın ki sırrımızı açığa vurur,bilirsin.Sen bir fecirsın,kin nehirlerimizi kaynatır akırsın.

3310.Ey zatı gizli,ihsanı duyulur Tanrı,sen su gibisin,biz değirmen taşına benzeriz.

Sen yel gibisin,biz toz gibi.Yeli gizlersin de tozu meydandadır.

Sen bir baharsın,biz bağ gibi yemyeşil,hoş bir haldeyiz.O gizlidir,ihsanı aşkar.

Sen can gibisin,biz ele,ayağa benzeriz.Elin tutup koyvermesi,can vasıtasıyledir.

Sen akıl gibisin,biz şu dile benzeriz.Bu dil,şu anlatışı akıldan alır,akıldan beller.

3315.Sen sevinç gibisin,biz gülme gibi.Yani sevincin sonu güler,neşeleniriz.

Bizim hareketimiz,her an sana bir tanıklık vermede;ululuk ıssı Tanrı'ya bir tanıktır.

Değirmen taşının ıstıraplarla dönüşü de,suyun varlığına tanıktır.

Ey benim vehnimden,dedikodumdan dışarı olan Tanrı,toprak benim de başıma,getirdiğim örneğin de başına!

Kul,sabredemez,güzel güzel tasvirlerde bulunur.Her an sana,canım,ayaklarının altına yayılmış döşemedir.

3320.Hani o çoban gibi.O da yarabbi,seni arayan çobana gel.

Gel de gömleğindeki bitleri ayıklayayım,kırayım.Çarığımı dikeyim,eteğini öpeyim diyordu ya.

Kimse aşk ve muhabbetle ona eş olamazdı,fakat Tanrı'yı tesbih etmeyi,ona söz söylemeyi bilmiyordu.

Onun aşkı,gökyüzüne çadır kurmuştu.Köpeğe benzeyen can,o çobanın önünde bir köpek kesilmişti.

Tanrı aşkının denizi çoşunca onun gönlüne vurdu,senin kulağına değdi.

Cuha'nın çarşaf giyip kadınlar arasına karışarak vaz dinlemesi ve bir harekette bulunması yüzünden kadının birinin onu tanıyıp erkektir diye nara atması.

3325.Sözü kuvvetli,cerbezesi yerinde bir vazeden vardı.Mimbere çıkmış vaiz ediyordu.Kadın,erkek herkes mimbere dibine toplanmıştı.

Cuha da bir çarşaf giyip yüzünü örttü,kadınlar arasına karıştı.Kimse onu tanıımıyordu.

Bir kadın,vaiz edene gizlice sordu:Kasıktaki kıllar,namazın bozulmasına sebep olur mu?

Vaiz dedi ki:Uzun olursa namaz mekruh olur.

Ya hamam otuyla,ya ustra ile traş etmen lazım ki namazın tamam olsun,kabul edilsin.

3330.Kadın:Ne kadar uzun olursa namazın kabul olmaz dedi.

Vaiz eden dedi ki:Bir arpa boyu uzun olursa traş etmek farzdır.

Cuha,hemen kızkardeş dedi,bak bakalım,benim kasiğimin kılı o kadar olmuş mu? Tanrı rızası için elini uzat da bir yokla.

Bakalım,mekruh olacak kadar uzamış mı?

Yanıdaki kadın,Cuhanın şalvarına el atar atmaz eline aleti geldi.

3335.Derhal şiddetli bir nara attı.Hoca,sözüm gönlüne tesir etti dedi.

Cuha dedi ki:Hayır,gönlüne tesir etmedi,eline tesir etti.A akıllı adam,gönlüne tesir etseydi vay haline!

O büyücülerin gönlüne birazcık tesir etti de onlarca sopa da bir oldu,el de.

Padişahım,bir ihtiyarın sopasını alsan o sopa,onun eli ayağı olduğu için pek incinir.

Halbuki onlar,elleri,ayakları kesileceği halde "Bize zarar olmaz ki"diye nara attılar,naraları gökyüzüne vardı.Hadi,gel kes dediler,can,can çekişmeden kurtulur.

3340.Biz bildik ki şu tenden ibaret değiliz.Beden olmaksızın da Tanrı ile yaşarız.
Ne mutlu o kişiye ki kendi zatını tanıdı,ebedi emniyet sahasında bir köşk kurdu.
Çocuk,ceviz ve kuru üzüm için ağlar.Halbuki bu,büyük adama göre hiçbir şey değildir
Gönüle göre de beden,cevizle kuru üzümdür.Çocuk,nerden büyüklerin bilgisine sahip olacak?
Kim,perde ardındaysa zaten çocuktur.Er ona derler ki kırılmaz.

3345.Bir adam,sakalla,hayayla erkek olsaydı keçinin de sakalı var;tüyü var.O da adam olurdu.
Halbuki o keçî,kötü bir kılavuz olur,kendisine uyanları ancak kasaba çeker,götürür.
Sakalını tara,ben ilerigelen biriyim demek ister.Doğru ilerigelensin ama ölüme ve gama!
Kendine gel de sakaldan vazgeç,kendine bir yol tut,bu benliği,bu teşvişi bırak.
Bu suretle de aşıklar için gülsuyu kesil,gül bahçesine kılavuz ol,öne düş.

3350. Gül kokusu nedir?Akıl nefesi,ebediyet ülkesinin güzel kılavuzu.

Padişahın tekrar Eyaz'a,çarıkla pösteki işini açıkça söyle de kapı yoldaşların bundan öğüt alsınlar,çünkü"Din,ögütten ibarettir"demesi.

Eyaz,çarığın sırrı nedir,söyle.Bir çarığa bu kadar niyazın nedeni nedir?
Söyle de Sunkur'la arkadasın Bekbaruk duysun,pöstekiyle çarığın sırrının sırrını anlatsın.
Eyaz,kulluk senden nurlandı.Nurun,aşağılık alemden kurtuldu gökyüzüne yüceldi.
Senin yüzünden kulluk,hür kişilerin hasret çektikleri bir şey oldu.Sen,kulluğa hayat vereli hürler bile kulluğa özenir oldular.

3355.İnanmış,adam ona derler ki her hususta kafir bile onun imanına hased etsin,özensin.

Ebayezid'in zamanında bir kafire"Müslüman olsana"dedikleri vakit o kafirin bu söze cevap vermesi

Bayezid'in zamanında bir kafir vardı.Ona kutlu bir müslüman dedi ki:
Ne olur müslüman olsan da yüzlerce kurtuluşa erişsen,ululuklar bulsan.
Kafir dedi ki:Eğer müslümanlık,alemin şeyhi Bayezid'in müslümanlığıysa,
Ben ona takat getiremem.O,benim çalışmalarımın çok üstün.

3360.Dine,imana inanmıyorum ama onun imanına adamakıllı iman etmişim.
İmanım var ki o,herkesten yüce,pek latif,pek nurlu.
Ağzım adamakıllı mühürlü,iman edemem ama gizliden gizliye onun imanına müminim.
Yok..eğer sizin imanınız,imansa ona ne meylim var,ne iştiham.
İmana yüzlerce meyli olan,sizi gördü mü soğur,kesilir.

3365.Çünkü sizin imanınızdan adam,yalnız bir ad görür,manası yoktur.Nasıl olur da çöle kurtuluş yeri denir?
Sizin imanınıza bakan kişinin imana olan sevgisi soğur gider.

Sesi çirkin müezzinin,kafir ülkesinde ezan okuması ve bir kafirin ona hediye vermesi

Bir müezzin vardı,sesi pek çirkindi.Kafir ülkesinde ezan okurdu.
Ezan okuma,savaş çıkar,düşmanlık uzar dedilerse de.
İnat etti,pervasızca o kafir ülkesinde ezan okumaya koyuldu.

3370.Halk,umumi bir kargaşalıktan korkarken bir de baktılar,elinde bir elbise,kafirin biri çıka geldi.
Dostlar gibi eline mum ve helva almış,öyle bir latif elbiseyi hediye getiriyordu.
Söyleyin,o müezzin nerede?Onun selası ve ezanı,bana rahatlık verdi diye sormadaydı.
Yahu dediler.Nasıl olur?Hiç o bet ses,insana rahatlık verir mi?Kafir dedi ki:Sesi,kiliseye,gelince;
Benim pek güzel,pek yüce bir kızım var,çoktandır müslüman olmak isterdi.

3375.Bu sevdâ,kafasından bir türlü çıkmıyordu.Bunca kafir ona öğüt verdi.
Fakat gönlünde iman sevgisi,öyle bir yerleşmişti ki.Bu dert,adeta bir buhurdanlıktı,ben de ödağacı.
Anbean imana yöneldikçe ben,dert,azap ve işkence içindeydim.
Bu hususta elimde hiçbir çare yoktu;nihayet bu müezzin ezan verince,
Kızım,bu çirkin ses nedir?Kulağıma geldi de beni berbad etti.

3380.Bütün ömrümde bu kilisede,şu manastırda bu derece çirkin bir ses duymadım dedi.
Kızkardeşi,bu ezandır,müslümanlar okur,müslümanları ibadete çağırırlar dedi.
İnanmadı,başkasına sordu,o da evet deyince,
İnanı,yüzü sapsarı kesildi,müslümanlık hevesi kalmadı.
Ben de teşviştten,azaptan kurtuldum,dün gece korkusuz,rahat bir uyku uyudum.

3385.Onun sesinden bundan dolayı rahatlaştım.Onun için de ona hediye getirdim;nerde o adam?
Müezzini görünce bu hediyeyi kabul et dedi,beni dertten kurtardın,elimi tuttun.
Bana öyle bir ihsanda bulundun ki senin azat kabul etmez bir kulun oldum.
Malda,mülkte,zenginlikte tek bir kişi olsaydım ağzını altınla doldururdum.
İşte sizin imanınız da bunun gibi riya,geçici bir şey.O ezan gibi yol kesici.

3390.Fakat Bayezid'in imanına,onun doğruluğuna karşı gönlümde nice hasret var.
Hani şu kadın gibi..Eşeğin çiftleşmesini gördü de dedi ki:Amanın,şu tek erkeğe bakın!
Çiftleşme buysa bizim kocalarımız,bizimle çiftleşmiyorlar,içimize aptes bozuyorlar.
Bayezid,imanın bütün şartlarını haiz..Aferinler olsun bunun gibi tek aslana!
Onun imanının bir katrası denize gitse deniz,o katrada gark olur.

3395.Nitekim bir zerrecik ateş,ormanlara düşse o zerre,bütün ormanları yakar,yok eder.
Padişahın,yahut ordunun gönlündeki hayal gibi.O hayal de hayaldir ama savaşta düşmanları mahveder.

Muhammed'in yüzünde bir yıldızdır parladı,kafirlerin,çiftların gevherleri yok oldu.
İmana erişen aman buldu,imana gelmeyenlerin şüphesi iki kat oldu.
Önce gelenlerin halis küfrü kalmadı da yerini ya müslümanlık tuttu,ya korku..

3400.Bu da hileyle suyu yağa karıştırmaktır.Bu örnekler,nurun zerresine eşit olamaz.
Zerre,bir cisimden ayrılmış,küçük bir parçadan başka bir şey değildir.Zerre,taksim kabul etmeyen güneş olamaz ki.
Zerre demekte bil ki gizli bir muradım var.Sen,denize mahrem değilsin,ancak köpüksün şimdi.
Şeyhin parlak iman güneşi,şeyhin can doğusundan yüz gösterse,
Bütün aşâğılık alemi ta yerin dibine kadar hazine kesilir,bütün yücelikler alemi,yemyeşil cennete döner.

3405.Onun aydın nurdan bir canı var.Hor hakir topraktan bir bedeni.
Şaştım kaldım,acaba o,bu mu,yoksa o mu?Söyle,bu işte müşküle düştüm.
Kardeş,eğer o,bu ise o nedir ki yedi kat gök,onun nuriyle dolmuş.
Yok..o,bu değilse dostum,şu beden nedir öyleyse?Acaba bu ikisinden hangisi,o kim?

Bir kadının,kocasına eti kedi yedi demesi,kocasının,kediyi terazide tartması,kedinin yarım batman gelmesi üzerine a kadın,et yarım batmandı,biraz da fazlaydı.Eğer bu etse kedi nerde,yok,bu kediyse et hani demesi.

Bir adamın bir karısı vardı. Pek hilebaz,pek kötü huylu ve yol kesici bir kadındı.

3410.Adam,eve ne getirirse harcar,telef ederdi. Adam da sesini çıkarmazdı.
Bir gün adam,konuğunu ağırlamak için yüzlerce sıkıntıyla biraz et aldı,eve getirdi.
Kadın onu kebab edip şarapla sildi,süpürdü.Adam gelince de düzensiz sözlerle hileye başladı.
Adam dedi ki:Konuk geldi.et nerde?Konuğa yemek çıkarmak lazım.
Kadın eti şu kedi yedi,hadi git et al yine dedi.

3415.Adam,Aybek dedi,teraziye getir,şu kediyi bir tartayım.
Terazi geldi,kediyi tarttı,yarım batman geldi.Bunun üzerine a hilebaz kadın dedi,
Et yarım batmandı,yarım okka kadar da fazlalığı olacak.Kedi de tam yarım batman geldi.
Eğer bu,kediyse söyle,et nerede?Yok,bu etse hadi var,bucak kediyi ara.
Bayezid de buyusa o ruh nedir?O,o ruhsa şu suret kim?

3420.Dostum,hayretler içinde hayrete düştüm.Bu,ne senin işin,ne benim işim.
Her ikisi de odur.Fakat mahsulün aslı tanedir,o saman çöpü,feridir.
Tanrı hikmeti,bu zıtları birbiriyle kaynaştırdı.Ey kasap,şu oyluk eti,gerdanla beraber işte.
Ruh,bedensiz bir iş yapamaz.Kalbin da ruhsuz soğur,donar.
Kalbin meydandadır da canın gizli.Alemin sebepleri de şu ikisinden düzelmiştir.

3425.Toprağı,bir adamın başına atarsan baş yarmaz.Suyu birinin başına atsan yine baş yarılmaz.
Baş yarmak istiyorsan suyla toprağı birbirine katıp kerpiç yapman gerek.
Baş yardın mı o kerpiçin suyu,aslına gider,ayrılış gününde toprak da toprağa kavuşur.
Tanrı'nın suyla toprağı birleştirmesindeki hikmeti,niyazla,inattan hasıl olur.
Ondan sonra daha başka birleşmeler meydana gelir ki onları ne kulak duymuştur,ne göz görmüştür.

3430.Kulak duysaydı kulak olarak kalır, yahut artık başka sözleri duyabilir miydi?
Kar ve buz, güneşi görseydi buzluktan ümidini keser giderdi.
Damarlarına, iliklerine kadar su kesilirdi de bava Davud'u, ondan zırh yapardı.
Her ağacın canına derman olurdu. Her ağaç, onun kudumiyle devlet bulurdu.
Halbuki o donmuş buz, öylece kalakaldı da ağaçlara, bana dokunmayın demeye başladı.

3435.O buz gibi donup kalan adamın cismi de ne bir şeyle uyuşup birleşir, ne de bir şey, onunla uzlaşır.O, ancak kendi nefsinin hırsı peşindedir.

O da faydasız değildir, ondan da ciğerler tazelenir. Fakat yeşillik çavuşu da değildir, yeşillik padişahı da değil.
Eyaz, senin yıldızın, pek yücedir. Her burç, ona durak olamaz.
Himmetin öyle her vefayı beğenir, saflığın, öyle her saflığı seçip kabul eder mi hiç?

Bir beyin, kölesine, git, şarap getir demesi. Köle şarap testisiyle şarap getirirken doğrulukla emreden bir zahidin, yolda bir taşla testiye kırması. Emîrin, duyunca zahidi tedibe gitmesi. Bu vak'a İsa aleyhisselâm zamanında oldu. O vakit daha şarap haram edilmemişti. Fakat zahit, takva göstermede ve halkı zevkten alıkoymaktaydı

Neşeli ve şaraba düşkün bir bey vardı.Her mahmurun, her çaresiz kişinin sığındığı bir zattı.

3440. Esirgeyici, yoksulları korur, adaletli, altınlar, inciler başışlayıcı, deryadil bir adamdı.
Erlerin padişahı, inanmış adamların beyi, yol bilir,sırdan anlar, dostlarını görür gözetir bir zattı.
İsa'nın zamanı, Mesih'in devriydi. Halkın gönlünü alan, kimseyi incitmemeye gayret eden o güzel beye,
Bir gece ansızın konuk geldi. O konuk da onun gibi hoş ve iyi bir beydi.
Neşelensinler diye şarap içmek istediler. O zaman şarap helâldi.

3445.Şarapları azdı, dedi ki: Köle, yürü, testiye doldur,bize şarap getir.
Filân keşişte halis şarap var. Ondan al da canımız, ileri gelenlerin derdinden de halâs olsun, halkın derdinden de.
O keşişin şarabının bir katrası, binlerce testi, binlerce küp şarabın yaptığını yapar.
O şarapta gizli bir maya var, nitekim bazı erler vardır ki aba altında sultandır onlar.
Sen, paramparça hırkaya az bak. Anlaşılmazın diye altının da yüzünü karartırlar.

3450. Lâal, görünüşte buğulu görünür ama kötü göz,onu beğenmesin diyer bu.
Hazine ve mücevherat, ev içinde olur mu hiç? hazineler, daima yıkık yerlerdedir.
Adem'in hazinesi de yıkık yere gömülmüştü de bu yüzden o melun Şeytan'ın gözü,onu görmedi.

O, toprağa hor baktı. Fakat can, ona bu toprak, sana bir set olmuştur demedeydi.
Köle, iki testi alıp yola düştü. Derhal keşişlerin manastırına vardı.

3455 Altını verip o altın gibi şarabı aldı. Taşı verip karşılığında gevheri satın aldı.
O şarabı ki padişahların başına sıçrar da sakinin başına altın taç koyarlar.
O şarabı ki fitneler, kargaşalıklar çıkarır, kullarla padişahları birbirine katar.
O şarabı ki kemikleri eritir de tamamiyle can yapar, o zaman tahtayla taht bir olur.
Ayıkken kulla padişah suyla yağ gibidir ama sarhoşluk vaktinde tendeki cana dönerler.

3460. Heriseye benzerler, artık farkları kalmaz. Fakat
bu makama varıp gark olmiyan bunu fark edemez.
işte o köle, bu çeşit şarap almış, o adı sanı güzel beyin köşküne gitmekteydi.
Yolda gamlar görmüş, beyni kuru, belâlara bürünmüş bir zahit, önüne çıkıverdi.
Zahidin bedeni, gönül ateşleriyle yanmış, evini Tanrı'dan başka her şeyden silip süpürmüştü.
Nice çaresiz mihnetlere uğramış, binlerce dağlar üstüne dağlar yakmıştı.

3465. Her an gönlü, savaşımlara düşmü, gece gündüz riyazatlara sarılmıştı.
Yıllarca, aylarca kanlara batmış, topraklara bulanmıştı. Gece yarısı o köleyi görünce.
Dedi ki: Testilerdeki nedir? Köle şarap dedi. Zahit, kimin, kime götürüyorsun? diye sordu.
Köle, o ulu beyin dedi. Zahit dedi ki: Tânrı'yı dileyen kişinin ameli böyle mi olur?
Hem Tanrı'yı istiyor, hem de içip eğleniyor ha! Şeytan şarabı sonra da yarım akıl, öyle mi?

3470. Senin aklın, şarapsız böyle dağınık.. Aklına akıllar katmak gerek.
Ya sarhoş olunca aklın ne hale gelir ey bir kuş gibi sarhoşluk tuzağına tutulmuş adam?

Ziya-i Delk'in boya çok uzundu. Kardeş! Şeyh-İslâm Tacı Belh'ise (ayet kıtaydı. Şey h-i İslâm, kardeşinden pek utanırdı. Ziya, bîr gün kardeşinin dersine geldi. Belh'in bütün ileri gelenleri oradaydı. Ziya, tapı kılıp geçti. Şeyh-i islâm, ona "öyle bir yarı kalktı. Bunun üzerine Ziya, evet dedi", çok uzun boylusun, boyundan bir parçacık çal!

Ziya-i Delk, hazır cevap ve tatlı sözlü bir zattı. Şeyh-i islâm Tac-ı Belh'in kardeşiydi.
Tac-ı Bel h, pek kısa boyluydu, âdeta bir kuşa benzerdi.
Bütün bilgileri bilir, âlim faziletli bir adamdı ama Ziya, güzel söz söylemede ve nüktecilikte ondan üstündü.

3475. O, pek kısaydı, Ziya da haddinden fazla uzun. Şeyhülislâm, pek nazlı, pek kibirli bir adamdı.
Bu kardeşinden utandı. Ziya da sözü tesirli bir vaizdi.
Bir meclis günü, Ziya meclise geldi. Meclis, kadımlarla, âlim ve temiz kişilerle doluydu.
Şeyhülislâm, kibirinden kardeşine şöyle bir kalktı ve yine derhal yerine oturdu.
Ziya, alınarak dedi ki: Çok uzun boylusun. Bari o selvi boyundan birazcığını çal!

3480. Sende akıl nerde, fikir nerde ki ey bilgi düşmanı, tutup şarap içeceksin?
Yüzün pek güzel, bari biraz da çivit sür. Habeşin yüzüne, çivit, gülünç olur doğrusu.
A azgın, sende nur nerde ki kendinden geçiyor da karanlık arıyorsun.
Gölgeyi gündüz ararlar. Sense bulutlu gecede tutmuş, gölge aramaya çıkmışsın.
Şarap, gıda için halka helâldir ama sevgiyi dileyenlere haramdır.

3485. Âşıkların şarabı gönül kanidir. Onların gözleri yolda, konaktadır.
Böyle bir korkunç çölde bu akıl kılavuzu, tutulup kalıt.
Sen de kılavuzları gözetirsen kervanı helak eder, yolu yitirirsin.
Arpa ekmeği bile hakikaten haramdır. Nefsin önüne kepeklerle karşılık ekme koy.
Tanrı yolunun düşmanını hor tut. Hırsız mimbere çıkarma, dara çek.

3490. Hırsızın elini kes. Kesmekten âcizsen hiç olmazsa bağla.
Seti, onun elini bağlamazsan o, senin elini bağlar. Sen, onun ayağını kırmazsan o, senin ayağını kırar.
Halbuki sen, düşmana şarap ve şeker kamışı veriyorsun. Niçin? Ona zehir gibi gül, taş ve desene!
Zahit, gayrete gelip testiye bir taş attı, kırdı. Köle de testiye elinden atıp zahitten kaçtı.
Beyin yanına gidince bey, şarap nerde? dedi. Köle birbir macerayı anlattı.

Emîrin, zahidi tedip için şiddetle gitmesi

3495. Bey, ateşe döndü, hemen yerinden doğruldu, bana o zahidin evi nerde? Göster dedi. Göster de şu ağır güzle kafasını ezeyim. O kahpe oğlunun akılsız kellesini kırayım.
O, köpekliğinden doğru yolu göstermeyi ne bilir? O, ancak şöhret âşığı.
Bu yobazlık, bu riya ile kendisine bir mevki yapmak, bir şey bahane ederek kendini göstermek istiyor.
Onun, şuna buna riya yapmaktan başka hiçbir hüneri yok.

3500. Deliyse, fitne çıkarmak istiyorsa delinin ilâcı, öküz aletinden yapıma kamçıdır.

AÇIKLAMALAR: 2801 - 3500 Beyitlerin Notları

S. 230, B. 2819: "Az kaldı yoksulluk, kâfirlik olayazdı" diye bir hadîs rivayet edilmiştir.

S. 235, B. 2869 dan sonraki başlık: "Dediler ki duysaydık, yahut aklımız erseydi cehennemlik olmazdık." Sûre 67 (Mülk), âyet 11.

S. 238, B. 2911 den sonraki hikâye: Bu hikâye baştan aşağıya kadar irade ve ihtiyar hakkındaki fikir ayrılıklarını anlatır. Cebri kabul eden Havaric, kulun, hayır ve şerri, kendi irade ve ihtiyariyle yapmadığını söylerler. Sünniler tarafından Kaderiyye diye anılan Mutezile, bunların tam zıddıdır. Onlarca Tanrı, herkesin ne yapacağını bilir. Fakat bu bilgisi, o kula o işi cebren yaptırmaz. Kul, hayır ve şerri kendi irade ve ihtiyariyle yapar. Karşılığında da mükâfat ve mücazata hak kazanır. Şîa'nın son gelenleri, bu hususta Mutezile mezhebini kabul etmişlerdir. Sünnilerse ikisi ortası bir cebir kabul ederler. Onlarca kulda bir cüzü irade vardı, Tanrı, herkesin ne yapacağını bilir. Fakat kul, iradesini iyilik veya kötülüğe sarfetti mi o hayr ve şerri Tanrı halkeder. Hayr ve şer, bu bakımdan Tanrı'dandır, fakat iradenin sarfı, kuldandır. Sofiyyeye göre vahdette irade düşünülemez bile. Hâsılı bu bahis, müslümanlıkta çok söz söylenmiş, hattâ uğruna kanlar dökülmüş bir bahistir, c. I, s. 60, b. 617, 618, c. 2, s. 6, b. 61, 63, c. 3, s. 128, b. 1368 ve Gülşeni raz, s. 10, b. 10T nin izahlarına bakınız. İsnâşeriyye'nin altıncı imamı Ca'fer al-Sadik da "Cebir de yoktur, tefriz de. Belki bu iş, ikisinin arasındır" yani ne Tanrı, hayr ve şerri kula cebirle yaptırır, ne de kul, kendi iradesiyle yapar, Tanrı işi ona bırakmıştır. Kulun hayr ve şerde bulunması, bu ikisinin arasında olan bir keyfiyettir" demiştir. Bu hikâyeden Mecûsilerin de cebri oldukları anlaşılıyor. "Kaderiyye, yani kaderi inkâr edip kul, yaptığı işi kendi yapar inancında bulunanlar, bu Ümmetin Mecusileridir..." diye bir uydurma hadis de rivayet edilmiştir.

S. 241, B. 2943: S. 173, b. 2028 nin izahına bakınız.

S. 241, B. 2949: "Sen onları uyanık sanırsın, halbuki onlar uykudadır. Onları sağa sola biz çeviririz. Köpekleri de ellerini yere uzatmış, mağara kapısında uyumada Onları görüp anlasaydın döner, kaçardın, yahut da korkuyla dolardın." Sûre 18 (Kehf), âyet 18. Ashabi kehf için c. I, s. 38, b. 392 nin izahına bakınız.

S. 246, B. 3015: Eski Yunan Septikleri, Sofestailer -Sofistler için bakınız: c. I, s. 53, b. 548 in izahı.

S. 254, B. 3110 dan sonraki başlık: Böyle bir hadîs rivayet edilmişti. Hattâ sofiler, bu hadîse dayanarak mekânın, kevne yani varlığa tabi olduğunu, bir şey zahiren olmadıkça mekânın da bulunmayacağını, zamanın da zahiri ve mevhum varlıkların var oluşlarına ve değişmelerine tabi bulunduğunu, zaman mefhumunun iki hâdisenin nisbetinden doğduğunu, geçmiş zamanın mevcut olmayıp halin, daima maziye aktığını, istikbalinse hiç gelmeyeceğini, şu halde alemin her an, Tanrı bilgisindeki suretlerin tecellisinden ibaret bulunduğunu söylerler. Onlarca zamanın hakikatı "an" dan ibarettir. Fakat bu da tecelli bakımındandır. Yoksa Mutlak varlık olan Tanrının zatında böyle bir nispet ve izafet de yoktur.

S. 256, B. 3130 dan sonraki başlık: "Neye lâıksan kalem yazdı, mürekkebi bile kurudu." Bu hadis, Ebu Hü-reyre tarafından rivayet edilmiştir ve Buhari hadîslerindedir (Ankaravî, s. 675).

S. 259, B. 3165 te başlayan hikâye: Bu hikâye, "Mantık el-tayr" da da vardır. Sonradan Bektaşî hikâyesi olmuştur. Bir Bektaşî, Mısır'da gezinirken halk, açılın açılın demeye başlamış. Herkes yolun iki yanına dizilmiş. Bektaşî de bir tarafa sığınmış. Gece gece sırma haşalı bir at üstünde sırmalı esvaplar giymiş bir dudağı yerde, bir dudağı gökte bir zenci köle, sağa sola selâm vere vere geçmiş, arkasından da birkaç hizmetçi yürüyüp gitmiş, Bektaşî sormuş: Kim bu? Mısır Şahının kulu demişler. Başını gökyüzüne kaldırıp demiş ki: Yarabbi, bu Mısır Şahının kulu, ben senin kulun. Bir ona bak, bir bana. Kula bakmayı bilmiyorsan bari Mısır şahından öğren! Daha sonraları hikâyeye meşhur Mehmet Ali Paşa'nın adı bile girmiştir.

Bektaşî hikâyelerinin, hattâ Nasreddin Hoca fıkralarının nasıl meydana geldiği hakkında çok güzel bir fikir verdiği için yazdık.

S. 262, B. 3209 dan sonraki başlık: "Ve bu, Tanrı ihsanıdır ki dilediğine verir. Tanrı çok büyük ihsan sahibidir." Sûre 62 (Cumua), âyet 4.

S. 263, B. 3219: Yetmiş iki millet için Hafız divanı, s. 143, b. 1091 in izahına bakınız.

S. 264, B. 3221: Bid'at, sonradan meydâna getirilen usul ve âdet demektir. Müslümanlıkta Peygamber zamanında olmayan şeyler mânâsına gelir. İkiye ayrılır: Bid'at-i hasene - güzel bid'atlar, bid'ati sey'ye - kötü bid'atlar. Kötüleri, müslümanlıkta kabul edilmez, iyileri kabul edilir. Mesela, Peygamber zamanında minare yoktu. Ezan, yüksek bir yerde, yahut mescidin damında okunurdu. Sonradan minare icadedildi. Bu, güzel ve iyi bir bid'attır. Ölünün ruhu için helva, yahut lokma gibi bir yemek yapılması, müslümanlıkta yoktur. Bu âdet sonradan icadedildi, bid'attır. Hem de eşe dosta yedirilirse kötü bir bid'attır, fakat yoksullara verilirse güzel ve iyidir. Yalnız bid'at işi, pek lastikli olduğundan Âlim adını alan yobazlar, her yeniliğe bid'at diye karşı komuslar, hattâ matbaayı bile kabul etmek istememişlerdi. Bu bid'at derdinden çok şeyler çekilmiştir.

S. 266, B. 3257: Hıristiyanlarda, papaza suçlarını söylemek papaza ve kiliseye bir şey verip, yahut bir ceza çekip papaz tarafından Tanrı adına affedilmek usulü yarıdır. Bu usul, Bektaşî ve Alevilerde de vardır. Bektaşîler, baş okutmak, Aleviler, görülmek derler. Bektaşîlerde muharrem'in onundan sonra, Alevilerde ekim, biçim zamanı olmiyan kışlarda "Aynicem" yapılır ve herkes, odanın ortasında başındaki tacı çıkarıp suçlarını söyler. Baba ve dede, orada bulunanlardan razılık diler. Salık" baba veya dedenin önüne gider. Tacı başına tekbirle giydirilir. Postun altına elinden gelen bir şey kor, bu suretle suçlarından temizlenmiş olur.

S. 268, B. 3280: Tecrid, gönülden, Hak'tan baska her şeyi çıkarmaktır.

S. 268, B. 3281: Cezbe için bakınız: Gülşeni raz, b. 23, b. 328 in izahı.

S. 269, B. 3292-3293: "Cennetlerde ehillerinden başka kimseye bakmıyan huriler var ki onlara, daha önce ne bir insan dokunmuştur, ne bir cin." Sûre 55 (Rahman), âyet 56.

S. 270, B. 3307-3311: Bu beyitler Arapçadır.

S. 272, B. 3324 den sonraki bahis: Cuha için bakınız: c. 2, s. 289, b. 3115.

S. 273, B. 3339: Firavun, Musa Peygambere iman eden büyücülerin kol ve ayaklarını kestirip onları hurma ağaçlarına astrıcağı

zaman, büyücüler "Zararımız yok. Biz Rabbimize dönüyoruz" dediler. Sûre 26 (Şura), âyet 50.

S. 274, B. 3350 den sonraki başlık: Peygamber "Din,halkı doğru bir öze ibadete irşad etmektir." sözünü üç kere tekrarlamış,sahabe "Bu irşad kimin için ey Tanrı elçisi?" diye sorunca "Tanrı için, elçisi ve kitabı için" müslümanları ileri gelenleri için ve bütün müslümanlar için" diye cevap vermiştir. Bu hadîs, Müslim hadîslerindedir.

S. 280, B. 3435: Bu beyit Arapçadır. "İnanan kişi, insanlarla hoş geçinir, kendisiyle de hoş geçinilir. Münafıksa ne insanlarla hoş geçinir, ne de onunla hoş geçinilir, insanlarla hoş geçinmeyen ve kendisiyle hoş geçinilemeyen adamdan hayır yoktur" hadisine de işaret edilmektedir.

(3501 - 4235 Beyitler)

3501 Vurmalı kerataya da kafasındaki Şeytan çıksın. Eşekçiler, nodullamadıkça eşek gider mi hiç? Bey, eline bir topuz alıp sokağa çıktı. Gece yarısı yarı sarhoş bir halde geldi, zahidin evine girdi. Kızgınlıkla zahidi öldürmek niyetindeydi. Zahit, evde bulunan yünlerin altına girip gizlendi. Zahit, beyin sözlerini yün bükkenlerin yünleri altına gizlenmiş, işitiyordu.

3505. Orada kendi kendine dedi ki: Adamın çirkinliğini, yüzüne karşı ancak ayna söyleyebilir, çünkü onun yüzü serttir. Ayna gibi demirden bir yüz gerek ki sana çirkin yüzüne bak desin.

Delkak'ın, Seyyid Şah-ı Tirmiz'i mat etmesi

Padişah, Delkak'le satranç oynardı. Delkak, padişahı mat etti mi padişah, derhal kızardı. Bunu kibrine yediremez, tu Allah müstehakını versin diye satranç taşlarını birer birer Delkak'ın başına vururdu. Al, işte şahın bu senin bu kaltaban derdi. Delkak, aman padişahım der, sabrederdi.

3510. Bir gün, yine padişah mat oldu. Bir oyun daha oynamalarını emretti. Delkak, zemheride çıplak kalmış adam gibi tirtir titriyordu.

Bir oyun daha oynadı, yine padişah yutuldu. Tu Allah müstehakını versin zamanı gelince, Delkak, sıçradı, bir köşeye kaçtı; korkusundan altı tane halının altına girdi. Yastıklarla o altı halının altına gizlenip padişahın .satranç taşlarından aman buldu. Padişah, ne yapıyorsun, bu ne? deyince, padişahım dedi. Tu Allah müstehakını versin!

3515. Ateşler püskürüyorsun. Senin gibi öfkeci bir padişaha döşeme altından başka bir yerde doğru söz söylenebilir mi? Sen mat oldun ama ben de şahın çarpmasından mat oluyorum. Onun için halıların altından Tu Allah müstehakını versin diyorum! Mahalle, o beyin bağırsı, çağırışıyle, kapıyı tekmelemesi, vurun, tutun diye nara atmasıyla doldu.. Sağdan, soldan halk dışarı fırladı. Ey ulumuz, af zamanıdır. Onun beyni kurumuş. Şimdi onun aklı, fikri, çocukların aklından, fikrinden az.

3520. Hem zahit, hem ihtiyar. Bu halindeki şu zahitlik, onu kat kat zayıflatmış. Bu zahitlikten de bir feyze nail olamamış. Zahmetler çekmiş de sevgiliden bir hazine elde edememiş. İşler yapmış da bir pul kazanamamış. Ya o iş, onun harcı değilmiş, ya henüz mükâfat vakti gelmemiş. Ya o çalışma, çıftıça bir çalışma, yahut da mükâfata erişmesinin bir zamanı, bir saati var. Ona bu dert, bu musibet yeter. Şu kanlı ovada kimsiz, kimsesiz kala kalmış.

3525. Gözleri ağırlıklı, bir bucağa çekilip oturmuş, yüzünü ekşitmiş, suratını asmış. Ne bir göz hekimi var ki derdine yansın, ne onun aklı var ki bir göz ilâci arayıp bulsun, gözüne çeksin. Kendi zannına uymuş, çalışıp çabalamaya koyulmuş, işim, iyileşecek diye bir ümide kapılmış. Halbuki onun tuttuğu yolla sevgilinin vuslatı arasında ne uzun bir mesafe var. Çünkü o, baş aramıyor, reis olmayı istiyor. Bir an, Tanrıyle, nasibim bu hesapta hep zahmet mi diye âdeta didişmede..

3530. Bir an hep uçuyor, ele geçmiyor, bizim kolumuzu kanadımızı kırıyorsun diye bahtıyla kavga etmede. Kim, renga, kokuya mahpus kalırsa zahit olsa bile huyu iyi olmaz, dar canlıdır. Bu daracık duraktan çıkmadıkça nasıl olur da ahlâkı düzeler, gönlü ferahlar? Zahitlere, genişliğe çıkmadan yalnız buldukları zaman bıçak ve ustura vermeye hiç gelmez. Darlıklarından, muratlarına eremediklerinden, dertlerinden karınlarınıdeşiverirler.

Mustafa aleyhisselâmın, Cebrail aleyhisselâmın geç görünmesi yüzünden daralıp kendisini Hıra dağından atmaya kalkışması ve Cebrail aleyhisselâmın kendini atma... önünde devletler var diye kendisini göstermesi

3535. Mustafa'yı ayrılık derdi kapladı, daraldı mı, kendisini dağdan atmaya kalkardı. Cebrail, sakın yapma. Kün emrinde sana nice devletler takdir edilmiştir deyince, Yatıştır, kendini atmaktan vazgeçerdi. Sonra yine ayrılık derdi gelip çattı mı, Yine gamdan, dertten bunaldı mı kendisini dağdan aşağı atmak isterdi. Bu sefer Cebrail görünür, ey eşi olmayan Padişah, yapma bunu derdi.

3540. Hicap keşfedilip de o inciyi koynunda buluncaya kadar bu haldeydi.

Halk, her çeşit mihnetten ötürü kendini öldürüp dururken mihnetlerin aslı olan bu ayrılığı nasıl çeksin?

Halk, canını feda edene şaşar. Fakat bizim her birimiz fedayi huyluyuz.

Ne mutlu o kişiye ki bedenini, feda edilmeye değer bir dosta feda etmiştir.

Herkes, bir fennin, bir sanatın fedaisidir. Ömrünü o yolda sarf eder, ölüp gider.

3545. İster doğularda olsun, ister batılarda, herkes, nihayet ölür. O zaman ne âşık kalır, ne maşuk!

Hiç olmazsa bu devletli, zaten şu hünere gönüllü, kendisini feda etmiş. Onun öldürülmesinde yüzlerce hayat var.

Âşık da onca ebedî, maşuk da, aşk da. İki âlemde de dileğine ermiş, iyi bir ad san kazanmış.

Ey ulular, âşıklara acıyın. Onların şanı, helak olduktan sonra bile helak olmaya hazır bulunmaktadır.

Beyim, onun kabalığını affet. Onun derdine, betbahtlığına bak.

3550. Onu affet de Tanrı da seni affetsin, suçlarını yarlıgasın.

Sen de gafletle az testiler kırmamışsındır. Sen de affa ümit bağlamışsındır.

Affet de ahrette sen de af edilesin. Kader, ceza vermede kılı kırk yarar.

Beyin, o şefaatchilere ve komşulara, neden küstahlık edip testiye kırdı? Bu hususta şefaata kabul etmem. Onun cezasını vermeye yemin ettim diye cevap vermesi

Bey dedi ki: O kim oluyor ki bizim testimize taş atıp kırıyor?

Benim civarımdan erkek aslan bile yüzlerce çekingenlikle, korka korka geçmede.

3555. Neden kulumuzun gönlünü incitti, bizi konuğumuzun yanında utandırdı?

Onun kanından daha değerli olan şarabı döktü de kadınlar gibi bizden kaçıp da gizlendi.

Fakat tut ki bir kuş gibi uçsun, benim elimden nerde canını kurtaracak?

Kahır okumla kanadını kırar, onun arda kalası kanadını koparıyorum.

Benden kaçıp da bir katı taşın içine girse, gizlense yine onu tutar, o taşın içinden çıkarırım.

3560. Ona bir kılıç çalayım da bütün kaltabanlara ibret olsun!

Herkese yobazlık satсын, bu yetmiyormuş gibi bir de bize satmaya kalkışın ha! Onun da cezasını şimdilik vereceğim, onun gibi yüz tanesinin de.

Öyle kızmış, öyle kan dökülücüğü tutmuş ki ağızından ateş püskürüyordu.

Zahidin komşularıyla şefaatchilerinin ikinci defa olarak beyin eline, ayağına kapanarak yalvarmaları

O şefaatchiler, onun o hay hayına karşı birçok defalar elini, ayağını öpüp,

Dediler ki: A beyim, sana kin gütmek yaraşmaz. Şarap dökülüp gittiyse ne çıkar? Sen şarapsız da hoşsun.

3565. Şarap, neşe sermayesini senden alır. Suyun letafeti senin letafetine imrenir.

Padişahlık et, ey merhamet sahibi, ey kerem sahibinin oğlu, kerem sahibinin oğlu kerem sahibi başışla.

Her şarap, bu boya, bu yüze kuldur. Bütün sarhoşlar sana haset ederler.

Senin, gül renkli şaraba hiç ihtiyacın yok. Gül rengini bırak, gül renklilik sensin zaten.

Ey zühre'ye benziyen yüzü kuşluk güneşi olan, ey rengine karşı gül rengi yoksul bir hale gelen bey,

3570. Şarap, küpte gizlice senin yüzünün iştiahiyle kaynayıp coşar.

Sen baştanbaşa denizsin, ıslaklığı ne istersin ki? Sen, tamamiyle varlıksın, yokluğu ne ararsın ki?

Ey parlak ay, tozu ne yapacaksın? Ay bile, senin yüzüne bakar da sararır.

Sen hoşsun, güzelsin, her türlü hoşluğun madenisin. Neden şaraba minnet edersin ki?

Başında "Biz insan oğullarını ululadık" tacı, boynunda "Biz sana kevser ırmağını verdik" gerdanlığı var.

3575. İnsan cevherdir, gök ona arzıdır. Her şey fer'idir, her şeyden maksat odur.

Ey akıllar, tedbirler, fikirler kulu kölesi olan bey, mademki böylesin, kendini neden böyle ucuza satıyorsun?

Sana hizmet etmek, bütün varlık âlemine farzdır. Bir cevher, neden arazdan ihsan ister ki?

Yazıklar olsun, kitaplardan bilgi arıyorsun ha, helvadan zevk istiyorsun ha!

Bir bilgi denizisin ki bir ıslaklıkta gizlenmiş; bir âlemsin ki üç arşın boyunda bir bedene bürünmüş!

3580. Şarap nedir, güzel ses ve çalgı dinlemek, yahut bir güzelle buluşmak nedir ki sen onlardan bir neşe, bir menfaat ummadasın!

Hiç güneş, bir zerreden borç ister mi, hiç zühre yıldızı, bir küçücük küpten şarap diler mi?

Sen keyfiyeti bilinmez bir cansın keyfiyet âlemine hapsedilmişsin. Sen bir güneşsin, bir ukdeye tutulmuşsun: işte bu, sana yakışmaz, yazık!

Beyin tekrar onlara cevap vermesi

Bey dedi ki: Hayır hayır.. Ben, o şarabın adamıyım. Ben, bu hoşluktan alınan zevke kanaat edemem.

Ben yasemin gibi olmayı, gah şöyle, gah böyle eğilip bükülmeyi isterim.

3585 Bütün korkulardan, bütün ümitlerden kurtulup söğüt gibi her yana eğilmeliyim.

Söğüt dalı gibi sağa sola dönmeli, onun gibi rüzgârda çeşit çeşit oynamalıyım.

Şarabın verdiği neşeye alışan, nerden bu neşeyi beğenecek hey hocam!

Peygamberler, Tanrı neşesine dalmışlardı, onunla yoğrulmuşlardı da onun için bu neşeden vazgeçtiler.

Onların canları, o neşeyi gördüğünden onlara bu neşeler, oyuncak görünmüştü.

3590. Diri olan bir güzelliğe dostluk eden, artık ölüyü nasıl kucaklar?

"Bilseniz ahiret, ebedî hayat yurdudur" âyetinin tefsiri. Yani o âlemin kapısı, duvarı, suyu, testisi, meyvası, ağacı hep diridir. Söz söyler ve söz duyar. Onun için Mustafa aleyhisselâm "Dünya bir leştir, onu isteyenler de köpeklerdir" buyurdu. Ahirette dirilik olmasaydı o da leş olurdu. Leşe, ölü olduğundan leş derler, pis kokusundan ve mundarlığından değil

O âlem, zerre zerre diridir. Her zerresi nükteden anlar, söz söyler.
Onlar, ölü olan cihanda oturmaz, dinlemezler. Çünkü ot, ancak hayvanlara lâyıktır.
Kim, gül bahçesinde meclis kurar, yurt tutarsa külhanda şarap içer mi hiç?
Pak ruhun makamı, illiyyin'dir. Pislükte yurt edinense kurttur.

3595. Tanrı mahmuruna tertemiz şarap kadehi sunulur. Bu kör kuşlarsa şu kara ve tuzlu su.
Kime Ömer'in adaleti, el vermezse onca kanlı kaatil Haccac, âdildir.
Kızlara cansız bebekleri oyuncak diye verirler. Çünkü onlar, diri oyuncaktan bir şey anlamazlar ki.
Küçük erkek çocuklar, erliklerinden bir şey anlamazlar, güçleri kuvvetleri yoktur. Onun için onlara tahta kılıç daha yeğdir.
Kâfirler, peygamberlerin kiliselerde yapılmış olan resimleriyle kanaat ederler.

3600. Fakat o ay parçaları, bizim için apaydın olduğundan resimlerine aldırış bile etmeyiz.
Onların birer sureti, bu âlemedir ama birer sureti de ay gibi gökyüzündedir.
Bu suretteki ağızları, onlarla düşüp kalkanla konuşur, nükteler söyler. O suretteki ağızları ise Tanrı ile konuşur.
Görünen kulak, bu sözü duyar, beller. Can kulağıysa Kün emrinin sırlarını işitir.
Ten gözü, insanın şeklini görür, beller. Can gözü, Mazagalbasar sırrını görür, hayran olur.

3605. Görünen ayak, mescit safında durur, mâna ayağı, göğün üstünde tavafta bulunur.
İşte her cüz'ü böyle say... bu, vakit içindedir, zamana bağlıdır, oysa ondan da hariçtir.
Zamana bağlı olan, ecele kadar durur, öbürüye, ebediyete dost, ezele eştir.
Bir adı iki devlet sahibidir, bir sıfatı iki kible imamı.
Ona ne halvetin lüzumu vardır, ne çilenin. Hiçbir bulut, onu örtemez.

3610. Halvet yurdu, güneş değirmisidir, artık ona nasıl olur da yabancı gece, perde kesilir?
Hastalık ve perhiz zamanı geçti, buhran kalmadı. Küfür, iman oldu, küfran kalmadı.
Elif gibi, doğruluğu yüzünden öne geçmiştir. Onda kendi sıfatlarından hiçbir şey kalmamıştır.
Kendi huylarından çıkmış tek olmuş... canı, canına can katan sevgiliyse çırpıplak bir hale gelmiştir.
O tek ve benzersiz, eşsiz örneksiz padişahın huzuruna çırpıplak gidince padişah, ona kendi kutlu sıfatlarından bir elbise giydirmiştir.

3615. Padişahın sıfatlarından bir elbiseye bürünmüş, kuyudan mevki ve ikbal sayvanının üstüne uçmuştur.
Tortulu bir şey saf oldu mu böyle olur. Tıpkı onun gibi o da tasın dibinden üstüne çıkmıştır.
Tasın dibindeyken tortuluysa, toprak cüzüleri, ona karışmış, o şomluk onu bulandırmıştır.
Hiç de hoş olmayan dost, onun kolunu kanadını bağlamıştı. Fakat o, aslında yüceydi.
"Yeryüzüne inin" sesi gelince onu Harut gibi baş aşağı asakodu.

3620. Harut, gökteki meleklerdendi, bir azar yüzünden öylece asılı kaldı.
Baş aşağı asılı kalmasının sebebi, baştan çıkması, kendisini baş sanması ve yalnızca öne geçmeye kalkışmasıydı.
Sepet, kendisini suyla dolu görünce nazlandı, istihnaya girişti de sudan çekildi hani.
Fakat çiğlerinde bir katrecik suyu bile kalmadı. Bunun üzerine deniz, acıdı da onu tekrar davet etti.
Denizden sebepsiz bir hizmet karşılığı olmaksızın rahmet gelir. Bu, ne kutlu andır.

3625. Tanrı hakkı için denizin etrafında dönüp dolaşmak, denizde gezenlerin yüzleri, sarı olsa bile aldırış etmemek gerek.
Denizin etrafında dönüp dolaşmak ki Tanrı'nın lûtfu, bağışlaması gelip çatıversin de sararmış yüz, bir mücevher bularak kızarsın.
Yüzün sarı rengi, renklerin en iyisidir. Çünkü o yüze kavuşmayı beklemektedir.
Fakat bir adamın yüzünde parlayıp duran kırmızılık, o adamın canının, bulunduğu kani olmasındandır.
Halbuki insanı zayıflatan, alçaltan, sarartıp solduran tamahtır. Bu solgunluk ve arıklık, bedene ait illetlerden değildir.

3630. Hastaliksiz bir sarı yüz görse Calinas'un bile akli şaşar.
Fakat tamahı bağladın mı Tanrı nurlarına dalarsın. Mustafa, bunun için "Tamaha düşenin nefsi alçalır" demmiştir.
Gölgesiz nur, lâtifdir, yücedir. Kafes kafes vuran nura, bir kalburdan aksetmededir. O kafes şeklindeki gölge, kalburun gölgesidir.
Âşıklar, bedenlerinin çıplak olmasını isterler. Fakat erkekligi olmalıyana ha elbise olmuş, ha olmamış!
O ekmek ve sofra, oruçlara çıkar. At sineğine çorba nedir, tencere ne?

Padişahın Eyaz'a, halini söyle de müşküle düşenlerle seni kınayanların müşküllerini hallet. Onları bu müşküle bırakmak erlik değildir diye bir kere daha emretmesi

3635. Bu söz, hadde hesaba sığmaz... Ey Eyaz, sen şimdi ahvalini söyle.
Senin ahvalin, bir yenilik madeninden meydana gelmede. Sen bu hallere nasıl razı olabilirsin ki?
Hadi, o güzel hallerini anlat da şu beş duyguyla altı cihet ahvalinin başına toprak saç!
İç ahvali, söze gelmiyorsa sana tek ve çift perdesi altında dış halini söyleyeyim:
Bil ki sevgilinin lûtfıyla ölümün acılıkları bile cana şeker kamışından daha hoş gelmede.

3640. O tatlı nebattan denize bir toz uça denizin tuzluluğu kalmaz, baştanbaşa tatlılaşır.
Ey emniyetli dost, bunun gibi yüz binlerce haller gelir, sonra yine geldiği gibi gayp âlemine gider.
Her günün hali, düne benzer. Ahval, ırmak gibi akar durur, onu bağliyacak hiçbir şey yoktur.
Her günün neşesi, bir başka çeşittir. Her günün düşüncesinde bir başka eser vardır.

İnsanın bedeni, bir konuk evine, çeşitli düşünceler de ayrı ayrı konuklara benzer. Arif, o neşeli ve gamlı düşüncelere razıdır, âdeta gariplerin hatırını hoş eden Halil Peygambere benzer. Onun kapısı da konuğu ağırlamak için daima kâfire de açıktı, mümine de, emin olana da açıktı, haine de. Bütün konuklara güler yüz gösterirdi.

Delikanlım, bu denen bir konuk evidir. Her sabah, oraya koşa koşa bir yeni konuk gelir.

3645. Sakın bu, benim boynumda kaldı deme. Şimdikik yine uçar, yokluk âlemine gider.
Gayb âleminde gönlüne ne gelirse konuktur, onu hoş tut.

Bir eve konuk geldi. Ev sahibinin karısı, yağmur başladı, konuk boynumuzda kaldı dedi.

Birisine ansızın konuk geldi. Ev sahibi, konuğunu gerdanlık gibi boyuna taktı.
Sofra çıkardı, ağırladı. O gece mahallelerinde sünnet düğünü vardı.
Erkek, kadınına gizlice dedi ki: Bu gece iki yatak ser.

3650. Bizim yatağımızı kapı yanına yap, konuğun yatağını da öbür tarafa.
Kadın, olur iki gözümün nuru, baş üstüne. Hizmetler eder, güler yüz gösteririm, merak etme dedi.
Yatakları yaptı, sünnet düğününe gitti.

Yüce konuk, kadının kocasıyla kaldı. Geceleyin kuru, yaş bir çerez çıkardı.
Yediler, içtiler. O iki temiz adam, gece geç vakte kadar oturup konuştular, gece yarısına dek iyi kötü, başlarından geçenleri anlattılar.

3655. Çerezden, konuşup görüşmeden sonra konuk, uykusuzluktan kalktı, kapı yanındaki yatağa girip yattı.
Adam, utancından ona bir şey diyemedi, canım, senin yatağın bu taraftaki.
Sen yatıp uyuyasın diye yatağı, şuraya serdik diye bir söz söyleyemedi.
Karıyla kararlaştırdıklarının aksine, konuk için serilen yatağa girdi, öbür yatakta da konuk yatıp uyudu.
O gece şiddetli bir yağmur başladı. Bulutların çokluğu, hayret verecek bir derecedeydi.

3660. Kadın gelince konuk öbür taraftadır, kapı yanında yatan kocamdır diye,
Anadan doğma soyunup yorganın altına girdi, konuğu birkaç kere de istekle öptü.
Dedi ki: Hani bir şeyden korkuyordum ya. Başıma geldi mi geldi, geldi mi geldi.
Yağmur, çamur yüzünden konuk kakıldı kaldı. Beylik sabunu gibi elinden çıkmasına imkân yok.
Bu yağmur çamurda o, nerden gidecek? Başına canına andolsun, adam başımıza kaldı!

3665. Konuk, bu sözleri duyunca hemen sıçrayıp dedi ki: Kadın bırak beni. Ayakkabımı ver benim, çamurdan korkum yok.
Ben gidiyorum, Allah size hayırlar versin. Yolculukta can, bir an bile eğlenmez.
Yolcu, derhal geldiği yere dönmeli. Bir yerde kalıp eğlenmek, yol keser.
Kadın, o soğuk sözü söylediğine pişman oldu. Çünkü o eşsiz mihman ürküp yola düşüyordu.
Kadın, lütfen, hoş gör, ben şaka olsun diye söyledim deyip.

3670. Secdeler etti, bir hayli yalvarıp sızlandı ama fayda etmedi. Konuk, yola düşüp bunları hasret bıraktı.
Bu yüzden adam da yasa battı, kadın da. Çünkü artık o konuğun yüzünü, leğendeki akisten değil, kendi yüzünden görmüşlerdi.
Konuk gitmede, ova, konuğun miriyle cennet gibi aydınlanmadaydı.
Adam, bundan sonra bu işin derdinden utancından evini konuk evi haline soktu.
Fakat kadının gönlünde de, erkeğin gönlünde de o konuğun hayali, her an derdi ki:

3675 Ben, Hızır'ın dostuyum size yüzlerce cömertlik hazinesi saçacaktım, fakat ne yapayım? Kismetiniz deşilmiş!

Her gün, gönüle gelen düşünce o gün, sabah çağı gelen konuğa benzer, ev sahibine hükmeder, huysuzlukta bulunur. Ev sahibi olmanın şanı, konuğu görüp gözetmek, ağırlamak ve nazını çekmektir.

Konuk evine her gün nasıl bir yüce konuk gelirse onun gibi her an da sana bir fikir gelir.
Canım, fikri bir adam say. Çünkü adam, fikirle değerlidir, fikirle diridir.
Gam fikri, neşe yolunu vurursa gam yeme. O, hakikatte başka neşeler hazırlamadadır.
O, hayrın aslından yeni bir sevinç, yeni bir neşe gelsin diye evi, başkalarından sıkıca süpürür.

3680. Gönül dalındaki sararmış, kurumuş yaprakları ayırır, daldan yeni ve yeşil yapraklar bitmesine yardım eder.
Bu âlemde öte bir âleme yeni bir zevk gelsin diye eski sevinci, kökünden çeker, çıkarır.
Gam, üstü dallarla yapraklarla örtülü yeni kökü bitirsin diye çürümüş, porsumuş olan eski kökü yerinden söküp çıkarır.
Gam, gönülden neyi döker, yahut koparırsa karşılık olarak mutlaka daha iyisini verir.
Hele derdin, gamın, yakın ehline kul olduğunu iyice bilene daha fazla lütfetme bulur.

3685. Bulutla şimşek, asık suratlılık, ekşi yüzünlük göstermese asma yaprağı, doğuya benzeyen gülümsemelerini gösterir mi hiç?
Kutluluk, kutsuzluk, gönlüne gelir, konuklar. Bunlar, evden eve giden yıldızlara benzerler.
Senin burcunda konakladı mı onun talihi gibi sen de tatlı bir hale, gel, çevikleş.
Böyle hareket et de o yıldız, aya gitti, ulaştı mı o gönül sultanına senden şükür etsin.
Sabırlı ve her şeye razı olan Eyyub, tam yedi yıl Tanrı konuğunu, belâyı hoş tuttu.

3690. O sert ve yüzü pek âlâ da Tann'ya dönünce ondan yüzlerce çeşit şükürlerde bulundu da,
Dedi ki: Eyyub, ben sevgililerini öldürdüğüm halde sevgisinden bir kere bile yüzünü çevirmedi.
Tanrı bilgisine vefakârlıkta bulundu, utancından belâ ile âdetâ sülle bal gibi kaynaştı, karıştı.
Senin de gönlüne yeniden yeniye belâlar geldikçe o belâları güle güle karşıla.
Ey yaradanım, beni o belânın şerrinden sakla bekle. O yüzden gelecek ihsanları bana haram etme, beni o lütuflara kavuştur.

3695. Rabbim, uğradığım belâlara karşı lütfet de şükredeyim, geçip giderse ona hasret çekmeyeyim de.
O suratı asık derdi koru. O acılığı şeker gibi tatlı say.
Bulutun da görünüşte yüzü asıktır ama gül bahçesini bezer, çalı çırpıyı kırar.
Gamı bulut gibi bil de o asık suratlıya pek surat asmaya kalkışma.
Belki o inci, elindedir, olur ya, Onun için çalış çabala da senden razı olsun.

3700. Hattâ böyle olmasa bile bu huyu âdet edindir, o güzelim huyla huylanır, o huyu artırırın da,
Başka yerlerde de böyle hareket edersin ve bir gün birdenbire muhtaç olduğun şeye erişiverirsin.
Neşene mâni olan düşünce, Tann'nın emriyle, Tanrı'nın hikmetiyle gelir.
Sen ona felâket deme delikanlım. Belki bir yıldızdır, belki kutluluk kıranındadır.
Sen ona feri deme, asıl tut da onunla daima maksadına eriş,'üstün çık.

3705. Onu fer'i sayar, muzır tutarsan gözün, aslı gözler durur.
Halbuki bekleyiş, çeşnide zehirdir âdeta. Bu gidişle daima ölüm halinde kalırsın.
Onu asıl bil, kucakla da bekleyiş ölümünden kurtul.

Padişahın, Eyaz'a iltifatı

Ey doğru özlü, daima yalvarıp yakarmada olan Eyaz, doğruluğun, denizden de artıktır, dağdan da!
Ne istek zamanı bir hataya düşüyorsun, dağ gibi aklın saman gibi uçuyor..

3710. Ne öfke ve kin zamanı sabrın gevşeyip karar ve sebatını terk ediyor!
Erlik budur işte. Yoksa adam, sakalla, aletle adam olmaz, öyle olsaydı eşeğin aleti erlerin padişahı olurdu.
Tanrı, Kur'anda kimlere er dedi? Nerde bu beden, oraya varacak?
Babacığım, hayvan ruhunun ne değeri var? Kasapların pazarından geç de gör.
Yüz binlerce baş, gövde üstüne konmuştur. Değerlerini yağdan, kuyruktan kıyas et.

3715. Orospu olur ki aletin dönüp dolaşması yüzünden akli fareye döner, şehveti aslana.

Bir babanın, kızına "Kendini koru, kocandan gebe kalma" diye tembihte bulunması

Zengin bir adam vardı. Bu adamın da zühre yanaklı, ay yüzlü, gümüş bedenli bir kızı vardı.
Kız, kendini bildi, babası onu kocaya verdi. Fakat kocası kızın dengi değildi.
Kavun, karpuz oldu, sulandı mı yarmazsan telef olur gider.
Babası da kızın baştan çıkmasından korktu da onun için onu, dengi olmayan birisine verdi.

3720. Kızına dedi ki: Kendini kocandan koru, sakın gebe kalma.
Ne yapayım? Bu yoksula seni vermek zorunda kaldım. Bu adamı garip say, garipte vefa olmaz.
Ansızın her şeyi bırakır, kaçıp gider. Çocuğu, başına dert olur kalır.
Kız dedi ki: Babacığım, dediğini tutarım, öğüdün pek doğru, kabulüm.
Babası, her iki üç günde bir kere kızına aman ha sakın diye öğüt veriyordu.

3725. Derken kız, birdenbire gebe kalıverdi; ikisi de gençti.
Kız, bunu babasından gizledi. Çocuk, karnında beş, yahut altı aylık oldu.
Artık iyiden iyiye belli oldu. Babası dedi ki: Bu ne? Ben sana ondan kendini koru demedim mi?
Öğütlerim, yelmiydi ki hiç sana tesir etmedi?
Kız, baba dedi, nasıl tahammül edeyim? Erkekle kadın, şüphe yok ki ateşle pamuk.

3730. Pamuk, ateşten nasıl çekinebilir? Yahut da ateş nasıl olur da pamuğu yakmaz, çekinir?
Babası dedi ki: A kızım, ben sana onun yanına gitme demedim. Yalnız menisinden kendini koru dedim.
Tam zevk anında onun beli gelirken kendini çekmeliydin.
Kız, peki, beli ne vakit gelecek, ben ne bileyim? Bu, pek gizli bir şey, anlaşılmaz ki dedi.
Babası, gözleri süzülür mü anla ki beli geliyor deyince,

3735. Kız dedi: Onun gözü süzülünceye kadar benim bu iki gözüm de kör oluyor a baba!
Her bayağı akıl, hırs ve öfke zamanı, yerinde durmaz ki!

Nefsiyle savaşmamış, aşk derdi çekmemiş, gölgede yetişmiş, yalnız halkın kendisine secde etmesini, elini öpmesini, hürmetle bakıp "işte zamanede sofi budur" diye parmakla göstermesini dilediğinden sofilik yoluna girmiş biri vardı. Çocukların, sen hastasın diyerek hasta ettikleri muallim gibi bu da kendine gururlanıp vehimle hasta olarak ben cihat eriyim, bu yolda bana pehlivan diyorlar. Büyük savaşta eşim yoktur, küçük savaş bence nedir ki! Gazilerle savaşa gidip zahiren de hüneler göstermeliyim dedi ve savaşa gitti, ve savaşta yüreksizlik ve gevşeklik gösterdi. Âdeta aslanın hayalini görmüş, erlikler göstermiş, bu erliklerle sarhoş olup ormana aslan avlamaya gitmişti. Halbuki aslan hal diliyle ona diyordu ki: "Öyle değil.. Yakında bilir anlar., sonra yine yakında bilir, anlarsınız."

Bir sofi, askerle savaşa gitti. Ansızın savaş başladı.
Sofi, ağırlıklarla çadırda kalan zayıflarla beraber kaldı. Erler, ta savaş yerine kadar at sürdüler.
Ağır kişiler, toprak gibi yerlerinde kala kaldılar, ileri gidenlerin ileri gidenleriyse yürüyüp ilerlediler.

3740. Savaşlar edip üstün gelerek birçok ganimetlerle geri döndüler.
Sen de al diye sofiye de armağan sundular. O, o armağanı attı, hiçbir şey almadı.
Neden kızgınsın? dediler. Savaştan mahrum kaldım dedi.
Sofi, savaş safında hançer çekip savaşmadığı için bu iltifattan memnun olmadı.
Bunun üzerine esir getirdik dediler, birini al, öldür.

3745. Başını kes de gazi ol. Sofi, buna biraz sevindi, yüreklendi.
Suyla alınan aptestin yüzlerce aydınlığı, nuru, ferî vardır ama su olmazsa teyemmüm edilir.
Sofi, bağlı esiri alıp gaza etmek üzere çadırın arkasına götürdü.
Oraya tutsakla gitti ama biraz gecikti. Neden o yoksul bu kadar gecikti diye meraka düştüler.
iki eli bağlı tutsak. Onu öldürüvermeliydi. Öldürmede neden bu kadar gecikti, sebebi ne? dediler.

3750 Birisi, işi anlamak üzere arından gitti. Bir de ne görsün? Kâfir, sofinin üstüne çıkmamış mı?
Erkek, dişinin üstüne biner gibi o tutsak da yoksulun üstüne aslan gibi binmiş.
Elleri bağlı olduğu halde hiddetle sofinin boynunu ısırma.
Dişleriyle boğazını dişlemedi. Sofi, kâfirin altına düşmüş, akli başından gitmiş.
Eli bağlı kâfir, bir kedi gibi, elinde mızrak olmadığı halde onu berbadetmiş,

3755. Dişleriyle onu yarı öldürmüş. Boynundan akan kanla sakalı kıpkırmızı kesilmiş.
Sen de eli bağlı olan nefsinin elinde tıpkı o sofi gibi alta düşmüş, kendinden geçmişsin.

Yoldaki bir tepecikten âciz kalmışsın. Halbuki önünde yüz binlerce dağ var.
Bu kadcarcık bir tepeden korkup ölüye döndün, önünde aşılacak dağ gibi beller var, nasıl gideceksin?
Gaziler, hiddete gelip derhal acımadan o kâfiri kılıçlayıp öldürdüler.

3760. Kendine gelsin diye de sofinin yüzüne sular saçtılar, gül sular serptiler.
Sofi, kendine gelip onları görünce ne oldu yahu? diye sordular.
Ey aziz, Tanrı hakkı için bu ne hal? Neden böyle bu derece kendinden geçtin?
Yarı ölmüş, elleri bağlı bir tutsaktan neden böyle korktun, aklın başından gitti, bu hale düştün?
Sofi dedi ki: Başını keseceğim sırada o ağgözlü, bana öyle bir hışımla baktı ki..

3765. Gözünü açtı, dolandırdı da öyle bir bakış baktı bana ki aklım başımdan gitti.
Gözünü dolandırması, bana âdeta bir ordu göründü. O nasıl korkuydu? Anlatamam!
Hikâyeyi kısa keselim, işte o bakıştan korktum. Kendimden geçip yere yıkıldım.

"Eli bağlı bir kâfirin göz süzmesinden kendinden geçiyorsun, elinden hançer düşüyor. Sende bu yürek, bu öt varken sakın sakın, savaşa gelip de rüsvay olma, sen tekkenin mutfağını gözle" diye gazilerin öğüt vermeleri

Gaziler dediler ki: Sende bu yürek varken sakın savaşa girişmeye yeltenme.
Eli bağlı bir kâfirin göz süzmesiyle gemin kırıldı, gark oldun.

3770. Erkek aslanlar, saldırdılar mı kılıçlarıyla başlar top gibi yerlere yuvarlanırlar.
Erlerin savaşına âşinâ değilsin, böyle bir zamanda nasıl yüzebilirsin sen?
Boynulara inen kılıçların tak tak diye çıkardığı ses, (bir mahalle öteden duyulan) çamaşır dövenlerin tak takını hiçe sayar.
Nice başsız bedenler, yerlerde çırpırır.. Nice bedensiz başlar, kan denizinde habbelere döner.
İnsanları yok eden yüzlerce er, savaşta atların ayakları altında yok olur gider.

3775. Sen, bir fareden ürküp uçan bu akılla o savaş safına karışıp nasıl kılıç çekeceksin?
Savaş bu, bulgur aşısı değil ki yenlerini sıvayıp girişesin.
Bulgur aşısını kaşıklamaya benzemez, gel de burada kılıcı gör. Bu safta demirden yaratılmış bir Hamza lâzım.
Savaş, öyle hayal gibi bir hayalden ürküp kaçan her yüreksizin işi değil.
Savaş, Türklerin işidir, nazenin kadınların değil. Nazlı nazenin kadınların yeri evdir, eve git sen de!

Tanrı rahmet etsin, Ayyazi'nin, şehit olma ümidiyle yetmiş kere göğsü açık savaşa girmesi, nihayet küçük savaşta şehit olmadan ümidini kesip büyük savaşa yüz tutması ve halvete girmesi. Bu sırada gazilerin davulunu duyup nefsinin, zincirini sürüyerek savaşa gitmeyi istemesi ve onun bu istek yüzünden nefsini töhmet altına alması

3780. Ayyazi dedi ki: Tam doksan kere belki yaralanırım diye,
Çırlıçılak savaşa girdim, okların önüne gittim, belki birisi gelir saplanır dedim.
Fakat boğaza, yahut can alacak bir yere ok isabeti, devlet sahibi bir şehitten başkasına nasip olmuyor.
Vücudumda yaralanmadık bir tek yer yok. Bedenim, oktan kalbur gibi delik deşik oldu.
Fakat bu ne yiğitlik, ne de zekâ işi. Baht işi bu, Bir türlü can alacak bir yerime ok isabet etmedi.

3785. Şehitliğin kismet olmadığını anlayınca halvete gittim, çileye girdim.
Kendimi büyük savaşa attım, riyazata, zayıflamaya koyuldum.
Halveteyken kulağıma gazilerin savaşa giderken çaldıkları davul sesleri geldi.
Sabah çağıydı, can kulağımla duydum, nefsim, içimden seslendi.
Kalk, savaş zamanı geldi, yürü. Kendini savaşa at.

3790 Dedim ki: Ey vefasız habis nefis, savaşa meyletme nerde, sen nerdesin?
Ey nefis, doğru söyle, bu hilebazlık, nedir? Yoksa şehvete düşkün nefis, ibadete yanaşmaz bile.
Doğru söylemezsen üstüne saldırır, seni riyazatla adamakıllı sıkır, sıkıştırırım.
O anda nefsim, içimden seslendi, dilsiz, ağzısız, fasih bir surette söz söylemekteydi:
Beni her gün burada öldürüp duruyorsun. Canıma, kâfirlere yapılan eziyetleri yapıyorsun.

3795. Kimsenin halimden haberi yok.. Sen, beni uykusuz, yemeksiz öldürüp durmadasın.
Bari savaşta bir yarayla şu bedenden kurtulurum da halk da erliğimi, fedakârlığımı görür.
Dedim ki: A nefisceğiz, hem münafık olarak yaşamadasın, hem münafıkça ölmedesin, nesin sen?
İki âlemde de mürâi imişsin, iki âlemde de hiçbir şeye yaramazmışsın meğer.
Bu beden sağ oldukça halvetten çıkmamayı nezrettim.

3800. Çünkü bu beden, halvette ne yaparsa kadına, erkeğe görünmek için yapmaz.
Halvetteki hareketi de ancak Tanrı içindir, huzuru ve sükûnu da. Orada niyetinde başka bir şey bulunamaz.
Bu büyük savaştır, o küçük savaş. Her ikisi de Haydar'la Rüstem'in harcıdır.
Öyle bir farenin kıpırdamasıyla uçup gidecek akıl sahibinin harcı değil!
O çeşit adama kanlar gibi savaştan, kılıçtan uzak durmak gerek.

3805. O da sofi, bu da. Yazık o sofiye! O, bir iğneyle ölmede, bu kılıçlara karşı durmada.
Sureti sofidir ama canı yok. Bu çeşit sofiler öbür sofilerin de adını kötüye çıkarır.
Toprakla karılmış olan şu bedenin kapısına, duvarına Tanrı, gayretiyle yüzlerce sofi resmi yaptı.
Büyüden o suretler oynasınlar da Musa'nın asâsı gizlensin dedi.
Sopanın doğruluğu, suretleri yer, siler süpürür. Fakat Firavun'a mensup olan göz, tozla toprakla doludur.

3810. Öbür sofi, harb safına, yaralanmak için yirmi kere girer.
Savaş zamanı müslümanlarla beraber kâfire saldırır, bir kere bile geri dönmez.
Yaralanır, yarasını bağlar, tekrar saldırır, savaşır.

Beden, bir yarayla ölmez diye savaşta yirmi kere yarananır.
Bir yarayla can vermeye açıklanır; doğruluğu elinden canının kolayca kurtulacağından üzölür!

Bir savaş eri, her gün gümüş parayla dolu torbasından bir kuruş çıkarır, hendeğe atardı. Nefsinden bir vesvese, bir hırs ve istek ko-ptu. Mademki bu paraları hendeğe atıyorsun, bari birden at da şu eziyetten kurtulayım. Tamamiyle ümit kesiş de iki rahatlıktan biridir dedi. O er, nefesine, sana bu rahatlığı da vermeyeceğim dedi.

3815. Birisinin elinde kırk kuruşu vardı. Her gece birini denize atardı.
Bu suretle de nefesine iyice eziyet etmek, yavaşlıkla onun can çekişmesini uzatmak isterdi.
Müslümanlarla savaşa gider, onlar düşmandan yüz döndürseler bile o geri dönmezdi.
Bir kere daha yarananır, onu da bağlardı. Belki yirmi kere bedeninde mızrak ve ok kırılırdı.
Bu suretle savaşa savaşa nihayet kuvveti bitti, yere düştü. Aşkın doğruluğuyla doğruluk makamına ulaştı.

3820. Doğruluk, can vermektir. Kendinize gelin de bu hususta ileri geçin. Kur'an'dan "Erlere vardır ki Tanrıyla ettikleri ahdi bozmadılar, ahıtlarına doğrulukla sarıldılar" âyetini okuyun!
Mademki bu beden, ruha bir alettir, şu halde bu hakiki ölüm değildir.
Nice ham kişiler vardır ki görünüşte kanlarını döktüler. Fakat nefisleri diri olarak o tarafa kaçtı.
Aleti kırıldı ama yol kesen diri kaldı. Bindiği at kanlar saçtı ama nefis diri.
At öldü, yolu açılmadı. Ancak ham, kötü, perişan bir halde kala kaldı.

3825. Her kan döken şehit olsaydı öldürölen kâfir de kutlu bir şehit sayılırdı.
Nice şehit olmuş güvenilir kişiler de vardır ki dünyada ölürler, şehit olmuşlardır, fakat diri gibi yürür gezerler.
Yol kesen ruh olmuştur, onun kılıcı olan beden bakidir ve o savaş arayan erin elindedir.
Kılıcı, o kılıçtır, fakat, o adam değil. Fakat bu görünüş, seni şaşırtır.
Nefis, değişti mi bu beden kılıcı, ihsan ve lütuflar sahibi Tanrı'nın elindedir.

3830. O öyle bir erdir ki gıdasız, tamamiyle dert. öbür erlik ise toz gibi ortası delik bir şeydir!

Bir adamın, Mısır halifesine kâğıda yapılmış bir cariye resmîni göstermesi, halifenin o resme âşık olarak Musul emîrinin cariyesi olan o kızı alıp getirmek üzere bir beyi Musul'a göndermesi, savaşta bu yüzden birçok adamın ölmesi, birçok yerin yıkılıp gitmesi

Bir kovucu, Mısır halifesine, Musul padişahının: huri gibi bir cariyesi olduğunu söyleyip dedi ki:
Onun bir cariyesi var ki âlemde onun gibi güzel yok.
Güzelliğinin haddi yok, söze sığmaz, anlatılmaz ki. işte resmi, şu kâğıtta, bir bak!
O ulu halife, kâğıttaki resmi görönce hayran oldu, elindeki kadeh düştü.

3835. Derhal Musul'a büyük bir orduyla bir er gönderdi.
Eğer o ay parçasını sana teslim etmezse orasını tamamiyle yak yık.
Verirse bir şey yapma, bırak, yalnız o ay parçasını getir de yeryüzündeyken ayı kucaklayayım dedi.
Er, binlerce Rüstem'le, davul ve bayraklarla yola düştü, Musul'a yollandı.
Sayısız asker, şehri mahvetmek üzere tarlama çevresine üşüşen çekirgeler gibi oraya üşüşüler.

3840. Savaş için her yana Kafdağı gibi mancınıklar kurdurdu.
Oklar yağmur gibi yağmada, mancınıklarla atılan taşlar gök gürleri gibi güremeye, kılıçlar şimşek gibi çakmaya başlamıştı.
Savaş, tam bir hafta sürdü, kanlar döküldü. Taştan yapılmış kale mum gibi eridi, yerle yeksan oldu.
Musul padişahı, bu korkunç savaşı görünce içeriden bir elçi göndererek,
Müslümanların kanını dökmekten maksadın ne? Bu şiddetli savaşta ölüp gidiyorlar. Meramın nedir?

3845. Maksadın, Musul şehrini almaksa böyle kan dökmeden de olur bu iş.
Ben şehirden çıkayım gel, sen gir. Tek mazlumların kanı, seni tutmasın.
Yok, muradın mal, altın ve mücevherse bunu, bu şehirden almak, zaten kolay bir şey dedi.

Müslümanların kanları daha fazla dökölmesin diye Musul padişahının, o cariye-yi halifeye bağışlaması

Elçi, o erin huzuruna gelince er, cariye-yin resmîni verdi.
Bu kâğıda bak dedi, bunu istiyorum. Derhal teslim etsin, yoksa ben üstünüm.

3850. Elçi gelip maksadı söyleyince o erkek padişah dedi ki: Bu suret eksik olsun, tez götür.
Ben, iman ahdinde puta tapanlardan değilim. Putun, puta tapanda olması daha doğru.
Elçi, kızı getirince o yiğit er, derhal âşık oldu.
Aşk bir denizdir, gökyüzü, bu denizde bir köpük. Aşk, Yusuf'un havasına kapılan Zeliha gibi insanı hayran eder.
Gönüllerin dönüşünü aşktan bil. Aşk olmasaydı dünya, donar kalırdı.

3855. Aşk olmasaydı nerden cansız bir şey, nebata girer, onda mahvolurdu; büyüyüp yetişen nebatlar, nerden kendilerini canlılara feda ederlerdi?
Ruh, nasıl olur da o nefese feda olurdu da onun esintisinden Meryem gebe kalırdı?
Her biri, yerlerinde buz gibi dona kalırdı. Nerden çekirge gibi uçar, gıda arardı ki?
O yüceliğe âşık olanlar, zerre zerre, fidan gibi yüceliğe koşmadalar.
Onların bu koşmaları, "Tanrı'yı teşbih" tir. Can için bedeni temizlemededirler.

3860. O yiğit er de kuyuyu yol sanmış, çorak yerden hoşlanmış, oraya tohum ekmeye kalkışmıştı.
O yatıp uyuyan, rüyada bir hayal görür, onunla buluşur, düşü azar.
Uyanıp kendine gelince görür ki o oyunbazlık, uyanıkken olmamış.
Vah der, beyhude yere erlik suyumı zayı ettim, o işveli hayalin işvesine kapıldım.
O yiğit er de beden yiğidiydi, asıl erliği yoktu. O yüzden erlik tohumunu öyle bir kuma saçtı gitti.

3865. Aşk bineği, yüzlerce gemi atmış, ölümden bile korkmam diye nara atmaktaydı. Aşk ve sevdada Halifeden pervam bile yok. Varlığımı ölümüm birdir bence diyordu. Fakat böyle ateşli ateşli ekmeğe kalkışma. Bir iş eyle danış. Fakat meşveret nerde, akıl nerde? Hırs seli, adama yıkık yerleri kazdırır, tırnaklarını uzatır. Bir güzele âşık olanın önünde de sed vardır, ardında da. öyle adam, artık önünü, ardını az görür.

3870. Kara sel, cana Kasdetmeye geldi mi bir tilki, aslanı kuyuya düşürür. Dağ gibi aslanlar, kuyuda olmayan bir hayali görürler de kendilerini kaldırıp atarlar. Hiç kimseyi kadınlarla mahrem tutma. Çünkü erkekle kadın, ateşle pamuğa benzer. Tanrı suyu ile yunmuş bir ateş gerek ki bulûğa erme sırasında bile Yusuf gibi kötülükten çekinsin. Selvi boylu lâtif Zeliha'dan aslanlar gibi kendisini çeksın.

3875. O yiğit er de Musul'dan döndü, yola düştü. Yolda bir ormana, bir yeşilliğe geldi. Aşk ateşi, öyle bir parlamıştı ki yerle göğü fark etmiyordu. Çadır içinde o ay parçasına kasdetti. Akıl nerde, Halifeden korkma nerde? Şehvet, bu ovada davul dövdü mü akıl dediğin ne oluyor ki a turpoğlu turp: Yüzlerce halife, o anda o erin ateşli gözüne bir sinekten aşağı görünür.

3880. O kadına tapan er şalvarını çıkarıp cariyenin ayak ucuna oturdu. Aleti, dosdoğru gideceği yere giderken orduda bir gürültü, bir kızılca kıyamettir koptu. Er sıçradı, götü başı açık bir halde ateş gibi Zülfikar elinde dışarı çıktı. Birde ne görsün, ormandan kara bir erkek aslan, kendisini ordunun içine kapmış koyvermiş. Atlar, ürküp köpürmüşler, her çadır ve ahır yeri yıkılmış, herkes birbirine girmiş.

3885. Erkek aslan, ormanın gizli bir yerinden fırlamış, havaya deniz dalgası gibi tam yirmi arşın sıçramıştı. Er, pek yiğitti, aldırış bile etmeden sarhoş bir erkek aslan gibi aslanın önünü kesti. Kılıçla bir vurdu, başını ikiye böldü. Derhal o ay yüzlü dilberin bulunduğu çadıra koştu. O hurinin yanına gelince aleti hâlâ dimdikti. öyle bir aslanla savaştı da erliği, yine sönmedi, hâlâ ayakta idi.

3890. O tatlı ve ay yüzlü güzel, onun erliğine şaşıp kaldı. istekle ona kendisini teslim etti. O anda o iki can, birleştiler. Bu iki canın birbirleriyle birleşmesi yüzünden gayıptan bir başka can gelir erişir. Kadının rahminde meniye kabule mâni bir şey yoksa bu can, doğuş yoluyla gelir, yüz gösterir. Her nerde iki adam, sevgiyle, yahut kinle birleşseler, bir üçüncü can, mutlaka doğar.

3895. Fakat o suretler, gayp âleminde doğarlar. Oraya varınca onları gözünle de görürsün. O sonuçlar, senin birleşmelerinden doğdu. Kendine gel de her eşe hemen sevinme. Vaktini bekle. O zürriyetlerin sana ulaşacağından emin ol. Onlar, amelden ve sebeplerden doğmuşlardır. Her birinin sözü vardır, mekânı vardır. O güzelim perdelerden sesleri erişir: Ey bizden gafil olan, hadi, çabuk yücel!

3900. Kadının canı da kıyamet gününü bekler, erkeğin canı da. Bu âlemde emeklemen nedir ki? Daha çabuk adım at. O er, o yalancı sabah yüzünden yolunu kaybetti de sinek gibi ayran kabına. düştü işte.

Başkomutanın, yaptığı cinayetten pişman olarak o halayıkçağıza, bu işi Halifeye söylememesi için ant vermesi

Birkaç gün murat alıp murat verdiler. Fakat sonra o büyük suçtan pişman oldu. Ey güneş yüzlü, bu işe dair Halifeye bir şey söyleme diye cariyeye yemin verdi. Halife cariyeyi görünce sarhoş oldu, onun taşı da damdan düştü.

3905. Onu, övdüklerinin yüz misli güzel buldu. Hiç görme, işitmeye benzer mi? Övme, akıl kulağı için bir tasvirdir. Fakat suret, bil ki gözün harcıdır, kulağın değil. Birisi, bilir bir adama sordu: A sözü güzel er, hak nedir, bâtil ne? O er, adamın kulağını tutup bu bâtildir dedi, gözse haktır onun her şeye yakini vardır. O, yani duymak, buna nispetle bâtildir. emin kişi, sözlerin çoğu da nispetten ibarettir.

3910. Yarasa güneşten gizlenir, perde ardına girerse güneşin hayalinden gizlenmiş değildir. Korku, ona bir hayal verir. İşte o hayal, onu karanlığa çeker. Nur hayali, onu korkutur da karanlık gecelere sarılmasına sebep olur. Sen, düşmanın hayali ve tasavvuru yüzünden sevgiliye ve dosta sarılmışsındır. Ey Musa sana keşfedilen tecelli nurları, dağa vurdu. Fakat o hayaller kuran dağ, senin hakikatinin ziyasına tahammül edemedi.

3915. Kendine gel de hayaline kabiliyetim var diye gururlanma, bu yoldan hakikate ulaşacağını umma. Savaş hayalinden kimse korkmaz. Savaştan önce yiğitlik yoktur; bunu bil, kâfi. Puşt da, savaş hayaline kapılır, aklından Rüstemler gibi yiğitlikler geçirir. Hamam duvarına yapılan Rüstem resmine her ham kişi saldırabilir. Fakat duymadan meydana gelen bu hayal, göz önüne geldi mi puşt kim oluyor? Rüstem bile âciz kalır.

3920. Çalış da o duyduğun şeyi gör. Bâtil olan hak olsun. Ondaki sonra kulağın, göz tabiatını kazanır. Bir yün yumağı gibi olan kulakların, göz kesilir. Hattâ bütün bedenini aynaya döner. Her tarafın göz ve gönül haline gelir. Kulak, bir hayal meydana getirir, o hayal de O güzelliğin vuslatına miyancıdır. Çalış, bu hayal çoğalsın da miyancı olan bu hayal, Mecnun'a kılavuzluk etsin.

3925. O ahmak Halife de bir zaman o güzel cariyeye kapıldı, onunla gönül eğledi işte.

Tut ki bütün doğuyu, batıyı zaptettin, her tarafın saltanatına sahip oldun. Mademki bu saltanat, kalmayacak, sen onu bir şimşek farzet, çaktı, söndü.

Ebedî kalmayacak mülkü, gönül, bir rüya bil!

Cellat gibi boğazına yapışan debdebeyi, şan ve şöhreti ne yapacaksın ki?

Bil ki bu âlemde de bir emniyet bucağı vardır. Yalnız münafığın sözünü az duy, çünkü o söz, zaten söz değildir.

Ahîreti inkâr edenlerin delilleri ve biz bu âlemden başka âlem görmüyoruz sözünden ibaret olan o delillerin zayıflığı

3930. Ahireti inkâr edenin delili, her an ancak şudur: Eğer başka bir âlem olsaydı onu görürdük.

Bir çocuk, aklın eserlerini görmüyor diye akıllı adam, akla ait şeyleri nakletmez mi ki?

Akıllı bir adam da aşk ahvalini görmezse aşkın kutlu ayı eksilmez ya!

Yusuf'un güzelliğini kardeşlerinin gözleri görmedi. Fakat Yakub'un gözünden gizli kalmadı ki.

Musa'nın gözü, asayı bir sopadan ibaret gördü ama gayb gözü de onu bir yılan, bir kıyamet gördü.

3935. Baş göziyle can gözü savaştaydı, can gözü, üstün geldi, delil gösterdi

Musa'nın gözü, elini el gördü ama can gözüne karşı o elden bit nurdur parladı.

Bu söz, kemal bakımından sonsuzdur. Hakikatten haberi olmıyan mahrumlara hayal görünür.

Çünkü onca hakikat, ferçten ve boğazdan ibarettir. Onun yanında sevgilinin sırlarını az söyle.

Bizce fere, ve boğaz hayaldir. Bunun için de can, her an cemalini bize gösterir.

3940. Kim ferç ve boğazına düşmüş, bu düşkünlüğünü kendisine âdet ve huy edinmişse ona denecek söz, ancak "Sizin dininiz sizin, benimki benim" sözünden ibarettir.

Böyle bir inkâra karşı sözü kısa kes. Ey Ahmet, eski kâfirle az konuş!

Halifenin, buluşmak üzere o güzelin yanına gelmesi

Halife buluşmayı diledi, bu maksatla o cariye'nin yanına gitti.

Onu andı, aletini kaldırdı. O cana canlar katan, o sevgisini gittikçe artıran güzelle buluşmaya niyetlendi.

Kadının ayakları arasına oturdu. Oturdu ama takdir, zevkinin yolunu bağıladı.

3945. Farenin catırdısı kulağına değdi. Aleti indi, uyudu, şehveti tamamıyla kaçtı.

Bu ıslık, yılan ıslığı olmasın, çünkü hasır kuvvetle oynamakta dedi.

Cariyecinin, Halifenin şehvetinin zayıflığını görüp o beyin kuvvetini hatırına getirerek gülmeye başlaması ve Halifenin bu gülüşten bir şey anlaması

Cariye, Halifenin gevşekliğini görünce kahkahalarla gülmtçe başladı.

O erin, aslanı öldürüp geldiği halde hâlâ aletin inmediğini hatırladı.

Kahkahası arttıkça arttı, uzadıkça uzadı. Kendini tutmaya çalışıyordu ama bir türlü dudaklarını kapatamıyordu ki.

3950. Esrara alışık olanlar gibi boyuna gülüyordu. Kahkaha, kârına da üstün gelmişti, zıyanına da.

Ne düşündü, aklına ne getiriyse fayda vermedi; aklına getirdiği şeyler de gülmesini artırıyordu. Sanki bir selin bendi, birden yıkılmıştı.

Ağlayış, gülüş gönlün gamı, neşesi.. BU ki her birinin ayn bir madeni vardır.

Her birinin bir ayn mahzeni vardır ve o mahzenin anahtarı, kapalı kapılan açan Tanrı'nın elindedir.

Bir türlü gülmesi dinmiyordu. Nihayet Halife alındı, huysuzlandı.

3955. Hemencecik kılıcını kınından sıyırdı. Habis dedi, neden gülüyorsun? Söyle.

Bu gülüşten gönlüme bir şüphe düştü. Hileye kalkışma, doğru söyle.

Yalanla beni kandırmaya kalkışsan, yahut boş bir bahane icat edersen,

Ben bunu anlarım, gönlümde bunu anlıyan bir nur vardır. Doğruyu söylemek gerek vesselam.'

Bil ki padişahların gönüllerinde ulu bir ay vardır. Bazı bazı gaflet yüzünden bulut altına girer ama ehemmiyeti yok.

3960. Gönülde gezip dolaşma zamanı bir ışık vardır ki hiddet ve hırs vaktinde liğen altında gizlenir.

O anlayış, şimdi benim dostumdur. Söylenecek sözü söylemezsen,

Bu kılıçla boynunu vururum. Bahanen hiç fayda vermez.

Doğru söylersen seni azad ederim. Tanrı hakkı için neşeni kırmam.

Yedi mushafı birbiri üstüne koyup sözünü tutacağına yemin etti.

Cariyeceğizin kılıç korkusuyla o sırrı Halifeye açması, Halifenin doğru söyle, bu gülüşün sırrını bildir, yoksa seni öldürürüm demesi

3965. Cariye âciz kalınca ahvali anlattı. O yüz Zâl'e bedel olan Rüstem'in erliğini söyledi.

Yoldaki gerdeği, o sırada vukua gelen halleri bir bir nakletti.

Erin kılıcını çekip gidişini, aslanı öldürdükten sonra gelişini, aletin hâlâ gergedan boynuzu gibi ayakta olduğunu söyledi.

Ondan sonra namuslu Halifenin gevşekliğini ve farenin bir çıtırtısından aletin söndüğünü görünce dayanamayıp güldüğünü bildirdi.

Tanrı sırları meydana çıkarır. Mademki sonunda bitecek, kötü tohum ekme.

3970. Su, bulut, ateş ve bu güneş, sırlan toprağın altından çıkarır.

Yaprakların dökülmesinden sonra gelen bahar, kıyametin varlığına bir delildir. :

Bahar, o sırları meydana kor, şu yeryüzü ne yediyse rüsvay olur;

Yedikleri, ağzından, dudaklarından biter, çıkar. İçindeki neyse meydana gelir.

Her ağacın kökündeki sır ve o ağacın yemişi tamamıyla üstünde görünür.

3975. Gönlünü inciten her gam, içtiğin şarabın tesiriyledir.

Fakat nerden bileceksin o mahmurluk, o baş ağrısı, hangi şaraptan meydana geldi?
Bu baş ağrısının, o tanenin meyvasından olduğunu aklı, fikri olan anlar.
Dalla meyva, tohuma benzemez. Meni, hiç insanın bedenine benzer mi?
Heyula, esere benzemezken tohum, hiç ağaca benzer mi?

3980. Meni, ekmekten meydana gelir, fakat ekmek gibi midir? insan, meniden olur, fakat hiç meni gibi midir?
Cin, ateşten yaratılmıştır, fakat nerden ateşe benzer? Bulut buhardandır, fakat buhar gibi değildir ki.
İsa, Cebrail'in üfürmesinden vücut buldu. Fakat suret bakımından onun gibi midir, yahut ona benzer mi?
Âdem, topraktan yaratılmıştır, toprağa benzemez. Hiçbir üzüm, üzüm çotuğu gibi değildir.
Hırsız, darağacının ayağı gibi midir? İbadet, ebedî cennete benzer mi?

3985. Hiçbir asıl esere benzemez. Şu halde zahmetin ve baş ağrısını aslını bilemezsin.
Fakat bu mücazat, mükâfat, bir aslı olmadan vücuda gelmez. Tanrı, hiçbir suçsuz kulunu incitmez.
Asıl neyse, o şeyi çeken odur. Ona benzemez ama ondandır.
Şu halde bil ki çektiğin zahmet, yaptığın suçun sonucudur. Sana inen bu tokat bir şehvetten ötürüdür.
İbret almaz, o suçu bilmezsen bile hiç olmazsa derhal ağlayıp sızlamaya koyul, yarlıganma dile.

3990. Secde et, yüzlerce defa Yarabbi de, bu gam, yaptığım suçun karşılığıdır ancak!
Ey rabbim, sen zulümden, sitemden temizsin. Nasıl olur da suçsuz olarak insana bir dert, bir gam verirsin?
Ben suçu belli beyan bilmiyorum, fakat bu derde sebep de mutlaka bir suçtur.
Sebebi örttüğün gibi o suçu da ört.
Çünkü ceza, benim suçumu ortaya koymaktır. Ceza sebebiyle hırsızlığım meydana çıkar.

Padişahın, işi anlayınca o hıyaneti örtüp affetmeyi ve kendisinin, Musul padişahına zulmettiği için "Kim kötülük ederse kendine eder" ve "Şüphe yok, rabbin gözetleme yerindedir, seni görür" âyetleri mucibince bu kötülüğe uğradığını anlayıp intikam almaya kalkışırsa, bu zulüm ve tamahın cezasını çektiği gibi o intikamın cezasına da uğrayacağını kestirerek cariyeyi o beye vermeyi kurması

3995. Padişah, kendi kendisine suçunu, kabahatini, kızı ele geçirmek için ettiği ısrarı anıp tövbe etti, Tanrı'dan yarlıganmak diledi.

Dedi ki: Başkalarına yaptığım şeyler, ceza haline geldi, bana gelip çattı.
Mevkiime güvenip başkalarının eşine kasedtim. Bu kasıt, bana döndü, kuyuya düştüm.
Başkasının kapısını dövdüm, o da tuttu, benim kapımı dövdü.
Kim, başkalarının karısına kötülük ederse bil ki kendi karısına pezevenklik eder.

4000. Çünkü bir kötülüğün cezası, tıpkı onun gibi olan bir kötülüğe uğramaktır. Suçun cezası, o suçun misli olur.
Sen, başkasının karısını, bir sebeple kendine çektin mi aynen sen de onun gibi, hattâ ondan da üstün bir deyyussun.
Ben, Musul padişahının cariyesini zorla aldım, benden de onu derhal aldılar.
Emniyet ettiğim bir adam olan lalam, hain çıktı, bana hıyanette bulundu.
Kin gütmeye, öç alma zamanı değil. Ben kendi elimle bir ham iştir, yaptım.

4005. O beye de kin güdersem yapacağım zulüm, yine başıma gelir.
Şu ceza, bir kere başıma geldi ya, bunu sınıdım, artık sınınmışım tekrar sınınamam.
Musul padişahının derdi, boynumu kırdı âdeti. Artık başkasını incitmem.
Tanrı, bize mükâfatı anlattı. "Döner, kötülüğe gelerseniz biz de cezanızı veririz" dedi.
Burada ileri gitmek, faydasızdır. Sabırdan, merhametten başka iyi bir iş yok.

4010. Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik, bir hatada bulunduk. Ey merhameti büyük Tanrı, bize acı!
Ben onu affettim, sen de yeni suçumu da affet, eski suçlarımı da.
Sonra cariyeye sakın dedi, bu senden duyduğum sözü kimseye söyleme.
Seni, beyinle evlendireceğim. Tanrı hakkı için sakın bu hikâyeyi bir daha anma.
Anma da o, benden utanmasın. Çünkü o, bir kötülükte bulundu ama yüz binlerce de iyilik etti.

4015. Ben, onu defalarca sınıdım, ona, senden de güzel kadınları emniyet ettim.
Hiç dokunmadı. Bu olan şey, benim yaptığımın cezası.
Bundan sonra o beyi huzuruna çağırdı. Âlemi: kahretmeyi düşünen hışmını yendi.
Ona kabul edilecek bir bahane buldu. Dedi ki: Ben bu cariyeden soğudum.
Sebebi de şu: Çocuğumun anası, bu cariyeyi kıskanmada, âdeti bir tencere gibi kaynayıp durmada, yüzlerce sıkıntılara uğradı.

4020. Oğlumun anasıdır, onun nice hakları vardır. Böylece cevir ve cefalara lâıyk değildir o.
Kıskançlığa başladı, kanlar yutmada. Bu cariyeye yüzünden pek şiddetli acılara düştü.
Hâsılı bu cariyeyi birine vereceğim. Buna karar verdikten sonra azizim efendim, senden daha iyisini bulacak değilim ya.
Sen onun için canınla oynadın. Artık onu senden başkasına vermek doğru değil.
Onu, o beye nikahlayıp verdi, öfkesini, hırsını kırdı geçirdi.

"Onların rızıklarını biz taksim ettik" hükmünce Tanrı, birisine eşeklerin şehvet ve kuvvetini verir, birine peygamberlerle meleklerin kuvvetini. Baştan hava ve hevesi atmak ululuktur. Hava ve hevesi terketmek, Peygamber'e mahsus bir kuvvettir.
Şehvete mensup olmıyan tohumlar,
Kıyametten baska bir şey koparmaz.

4025. Onda erkek eşeklerin gücü, kuvveti yoktu. Fakat peygamberlerin erliğı vardı.
Hışmı, şehveti, hırsı terk etmek, erliktir. Bu, peygamberlik damarıdır.
Söyle, damarında eşek erliğı olmasın da Tanrı onu daima Ulu beylerbeyi diye çağırınsın.
Tanrı'dan uzak merdut bir diri olmaktansa Tanrı'nın görüp gözettiği bir ölü olmam daha yeğ.
Şu erliğin içi, sırrıdır, öbürü deriden ibaret. O, adamı cennete götürür, bu cehenneme!

4030. Cennetin, hoş gitmeyen şeylerle çevrildiği, kaplandığı söylenmiş, cehennemden hava ve hevsten meydana geldiği haber verilmiştir.

Ey Eyaz, ey Şeytan'ı öldüren erkek aslan, eşek erliğini azalt, akıl erliğini çoğalt.
Bu kadar yüzlerce âlemin anlayamadığı şey, sence bir çocuk oyuncağı oldu. İşte sana er!
Ey benim emrimin lezzetini bulan, ey emrime vefakârlıkta bulunmak üzere canlar veren!
Emre, emrin lezzetine dair mânevi hikâyeyi dinle şimdî!

Padişahın, divanda bulunanlara bir mücevher gösterip "Bu ne değerde," diye vezire vermesi, vezirin, mücevherin değerinde ileri gitmesi, padişahın "Kır bu mücevheri" diye emir vermesi üzerine, ben bunu nasıl kırarım, falan filân diye özür getirmesi

4035. Padişah, bir gün divana gitti. Bütün memleket büyüklerini divanda toplanmış buldu.

O nurlu padişah, bir mücevher çıkarıp vezirin eline vererek.

Dedi ki: Bu, nasıl bir mücevher, değeri nedir? Vezir, yüz eşek yükü altın değerinde bir mücevher dedi.

Padişah, kır bu mücevheri deyinca dedi ki: Nasıl kırabilirim? Senin hazinenin, malının iyiliğini dileyen bir kişiyim ben.

Değer biçilmez böyle bir mücevherin zayı olmasını nasıl reva görebilirim?

4040. Padişah vezirin sözünü takdir etti, ona bir elbise ihsan etti. O cömert ve er padişah, inciye ondan aldı.

O cömert padişah, vezire giydiği elbiselerden başka daha ince ağır elbiseler verdi.

Onları bir müddet söze tuttu. Yeni şeylere, eski vakalara ait bahislerde bulundu.

Sonra mücevheri perdecinin eline verdi, bir isteklisi olsa dedi, ne değer acaba?

Perdenci, bu mücevher dedi, ülkenin yarısı değerinde. Tanrı, ülkeyi tehlikelerden korusun!

4045. Padişah, kır bu mücevheri dedi. Perdenci, ey kılıcı güneş gibi parlayan padişahım, bunu kırıp ufalamak pek yazıktır, pek yazık!

Değeri şöyle dursun, şu parlaklığa bak. Gündüzün nuru bile ona uymada!

Bunu kırmaya nasıl elim varır? Nasıl olur da padişahın hazinesine düşman olurum? Dedi.

Padişah, ona elbise verdi, gelirini artırdı. Onun aklını övmeye başladı.

Bir müddet sonra mücevheri bir beyin eline verdi. Onu da bir sınıadı.

4050. O da öyle söyledi, bütün beyler de. Her birine ağır elbiseler ihsan etti.

Elbiselerini artırdı, o aşağılık kişileri yoldan çıkardı, kuyuya attı.

Elli altmış bey, hepsi de veziri taklit ederek böyle söylediler.

Gerçi dünyanın değeri taklittir ama her mukallit de sinanmada rüsvay olur.

Mücevherin elden ele devrederek Eyaz'a gelmesi. Onun, öbürlerine uymayıp, padişahın vereceği mala mülke aldanmaksızın, elbiselerin çokluğuna ve hataya düşenlerin aklını öğmesine kapılmaksızın mücevheri kırması. Mukallidi müslüman saymak doğru olamaz. Nadir olarak mukallit de, o Tanrı korumasıyla, inanışında dayanır ve bu imtihanlardan selâmetle kurtulur. Çünkü Hak birdir, ona benzeyen ve insanı yanıltan çok zıtlar vardır. Mukallit, o zıddı tanıyamaz, bu yüzden Hakk'ı da tanımaz. Fakat o, Hakk'ı tanımasa bile Hâk, ona inayet gözüyle bakarsa bu tanımazlık, mukallide ziyan vermez.

Ey Eyaz, söylemiyorsun, bu parlaklıkta, bu güzellikte olan bir mücevherin değeri nedir?

4055. Eyaz, söyleyebileceğimden de artık deyinca Padişah, peki dedi, hadi öyleyse hemen onu kır, hurdahaş et.

Eyaz'ın yenlerinde taş vardı. Derhal onları çıkarıp mücevheri kırdı, unufak etti.

Belki o saf ve temiz delikanlı, bu işi rüyada görmüştü de yenine, koltuğuna iki taş gizlemişti.

Yusuf gibi hani. O da işinin sonunun nereye varacağını kuyu dibinde görmüştü.

Kime fetih ve zafer, haber verirse onca murada erme de birdir, ermeme de.

4060. Kimin payandası, sevgilinin, vuslatı olursa o, kırılmadan, savaşmadan ne korkacak?

Karşısındakini mat edeceğini iyice bilen, at gitmiş, fil gitmiş, aldırır mı? Onca bunlar, zaten saçma şeylerdir.

At arayan, atını alıp götürse al götür der, önüne düşecek o at değil ya.

İnsan, atla bir soydan olur mu? Adamın ata olan sevgisi, öne geçmek içindir.

Suretler için bu kadar elem çekme. Suret baş ağrısı olmaksızın mânâyı elde et.

4065. Zahit, işin sonunu düşünür. Soru, hesap günü hâlim ne olacak diye dertlenir.

Ariflerse başlangıçtan, önden haberdardır, sonu düşünme derdinden de kurtulmuşlardır.

Arifte arif olmadan önce korku da vardı, yalvarış da. Fakat Tanrı takdirini bildiğinden, işin önünden haberdar olduğundan bu bilgi, her ikisini de ortadan kaldırmıştır.

Evvelce mercimek ektiğini bildiğinden ne mahsul elde edeceğini de bilir.

Ariftir, korkudan da kurtulmuştur, ürkmeden de. Tanrı kılıcı, o hay huyu kesmiş, ikiye bölmüştür.

4070. Evvelce Tanrı'dan korkar, umardı. Korku yok oldu, o yalvarış meydana çıktı.

Eyaz da o değerli mücevheri kırınca beylerden yüzlerce feryat ve figan koptu.

Bu ne korkusuzluk, Tanrı hakkı için bu nurlu mücevheri kıran kâfirdir dediler.

O topluluğun hepsi de körlüklerinden Padişahın inci gibi olan buyruğunu kırmıştı.

Mücevherin değeriyle sevginin sonucu, gönüllerinden gizli kalmıştı.

Beylerin, neden bu mücevheri kırdın diye Eyaz'ı kınamaları, onun cevap vermesi

4075. Eyaz dedi ki: Ey ünlü ulular, Padişahın buyruğu mu daha ileri, mücevher mi?

Sizce, Tanrı hakkı için söyleyin, Padişahın emri mi daha üstün, yoksa bu güzelim mücevher mi?

Ey mücevhere bakan, Padişaha aldırış bile etmeyen beyler, önünüzde gül var, ana cadde değil!

Ben gözümü Padişah'tan ayırmam. Müşrik gibi taşa yüz tutmam.

Boyalı taşı seçip Padişahın buyruğunu geri bırakan canda hiçbir gevher, hiçbir değer yoktur.

4080. Gül renkli oyuncuğu ardına at. Onlara renk vereni aklına getir ve şaş.
Dereye gir, testiye taşa çal. Kokuya, renge ateş ver.
Din yolunda yol kesicilerden değilsen kadınlar gibi renge, kokuya tapma.
Bu sözler üzerine o yüce erler, bu hatalarına özür olmak üzere başlarını önlerine eğdiler.
O anda her birinin gönlünden belki iki yüz kere ah çıktı bir duman gibi ta göğe kadar ulaştı.

4085. Padişah, ihtiyar cellâda emir verdi: Bu çerçöpü, benim yüce tapımdan uzaklaştır!
Bu aşâğılık adamlar, bu yüce makama lâıyk değiller. Bir taş için benim buyruğumu reddettiler.
Buyruğum, bu çeşit fesatçılarca bir boyalı taş için hor hakir oldu.

Padişahın beylerin öldürülmesini emretmesi, Eyaz'ın "Af, daha doğrudur" diye şefaata bulunması

Bunun üzerine merhametli Eyaz, sıçradı, o ulu Padişahın tahtına doğru koştu.
Secde edip boğazını tutarak, padişahım dedi, senin gibi yüce bir padişahın sultanlığına gökyüzü bile hayran olmuştur.

4090. Ey hüma kuşu, hümalar kutluluğu senden bulur, cömertler, cömertliğe senden ererler.
Ey kerem sahibi, âlemdeki kerem ve ihsanlar, senin bağıslamana karşı mahvolur gider.
Ey lütuf sahibi, kırmızı gül seni görünce utancından gömleğini yırtar.
Yarlıgama, senin yarlıgamanla doymuş, tilkiler, senin affınla aslanlara üstün olmuştur.
Senin buyruğuna karşı korkusuzca harekette bulunan, affından başka nereye dayansın?

4095. Bu suçluların gafletleri, küstahlıkları, ey af madeni padişah, senin affının çokluğundan meydana geldi.
Gaflet, daima küstahlıktan meydana gelir. Ululama gözden kuru ağrıyı giderir.
Gaflet ve kötü bir alışma olan unutkanlık, ululama ateşiyile yanıp gider.
Onun heybeti adama uyanıklık ve anlayış verir, adamın içindeki unutkanlık ve yanılma çıkar, kalmaz.
Yağma zamanı, halkın uykusu gelmez. Kimse, hırkamı çalmasınlar diye uyumaz.

4100. Hırka korkusuyla bile uyku kaçarsa artık can ve ' boğaz korkusu ile kim uyur ki?
Buna tanık, "Rabbimiz, unutup işlediğimiz suçlarla bizi suçlu sayma" âyetidir. Çünkü unutmada da bir bakımdan suçtur.
Unutan, onu lâıyk olduğu veçhile ululamıştır. Yoksa hiç savaşta adamı uyku tutar mı?
Unutma, çaresiz gelip çatar ama buna tutulmamak için de sebeplere yapışmak lâzım.
Çünkü onu ululamada gevşeklik gösterdi mi insanda ya unutma meydana gelir, ya yanlış.

4105. Sarhoş gibi hani. O ada cinayetlerde bulunur, sonra da mazurdum, ne yapayım der.
Ona derler ki: Doğru ama a kötü işli, o zıkkımı sen içtin, dileğinle, isteğinle zıkkımlandın.
Sarhoşluk, sana kendi kendine gelmedi, onu sen davet ettin. O dileği de kendin meydana getirdin.
Sarhoşluk, senin kastın, çalışıp çabalaman olmasaydı da kendi kendine sana gelip çatsaydı can sakisi, senin ahdını korur, gözetirdi.
Sana arka olur, senin adına o, özür dilerdi. Tanrı sarhoşluğuna kul köle olayım.

4110. Ey her çeşit elde edilen şey, kendisinden olan Tanrı, bütün âlemin af ve ihsanı, senin ihsanından bir zerredir.
Aflar, senin affını överler, insanlar, sakının, ona benzer, ona eşit yoktur.
Onların canlarını sen bağısla, huzurundan da kovma. Ey muradına erişen, senin damağının tadıdır onlar.
Yüzünü görene acı, nasıl olur da seni gören, acı ayrılığını çekebilir?
Ayrılıktan bahsediyorsun, ne yaparsan yap da bunu yapma.

4115. Senin tuzağına tutulup yüz binlerce defa ölmek bile senden ayrılmaya bedel olamaz.
Ey suçluların feryadına yetişen, ayrılık acısını erlerden de uzaklaştır, kadınlardan da.
Senin vuslatını umarak ölmek hoştur. Fakat ayrılığının acısı, ateşin üstündedir.
Kâfir bile cehennemde bana bir baksaydın cehennemde olduğuma gam mı çekerdim deyip durur.
Çünkü o bakış, bütün eziyetleri tatlılaştırır; büyücülerin el ve ayaklarının kan diyetidir o bakış.

Firavun, büyücüleri öldüreceği zaman onlar, "Zararı yok.. Biz, Tanrımıza döneriz" dediler, bunun tefsiri

4120. Gökyüzü "Zararı yok" sesini duydu. Gökyüzü, sanki o savlıcana bir top kesildi.
Firavun'un vuruşu bize zarar vermez ki dediler, Tanrı'nın lütfu, başkalarının kahrından üstündür.
Ey insanları azgınlık, sapıklık yoluna süren, sırrımızı bilsen a can gözü kör herif, anlarsın ki biz kendimizi kurtarıyoruz.
Kendine gel de bu yana yanaş, bu erganunun "Keşke kavmim, rabbim beni ne yüzden yarlıgadı, bilselerdi" sesini dinle.
Tanrı ihsanı, bize bir Firavunluk verdi ki senin Firavunluğun kaç para eder, senin saltanatın geçici.

4125. Ey Mısır'a ve Nil ırmağına kapılıp gurlanan! Başını kaldır da ebedî ve ulu saltanatı gör.
Sen şu pis hırkayı terk edersen Nil ırmağını can nilinde gark edersin.
A Firavun, kendine gel de Mısır'dan el çek. Can Mısır'ının içinde yüzlerce Mısır var.
Sen, halka "Ben rabbinizim" deyip durursun ama bu iki sözden de gafilsin.
Rab olan rablık ettiği kişiden nasıl titrer? Ben demeyi bilen, nasıl olur da cisim ve can bağına bağlı kalır?

4130. İşte bak, buracıkta bizler ben diyoruz, çünkü benlikten kurtulduk; zahmetlerle, belâlarla dolu benlikten halâs olduk.
A köpek, o benlik sana kutlu gelmedi. Fakat bizce mühürlenmiş bir devlet oldu.
Bu benlik, sana kin gütmeseydi bize böyle güzel bir ikbal, bir devlet olur muydu?
Yokluk yurdundan kurtuluyoruz, buna şükran olarak şu darağacının başında sana bir öğüt verelim:
Bizim ölüm darağacımız, göç burakıdır. Senin saltanat yurdunda gururdan, gafletten ibarettir.

4135. Bu yaşayış, ölüm suretinde gizlidir. O ölümse yaşayış kabuğunda gizli.
Nur, ateş şeklinde görünmede, ateş de nur şeklinde. Yoksa dünya, hiç gurur yurdu, aldanma durağı olur muydu?
Kendine gel, acele etme. Önce yok ol. Battın mı nur doğrusundan başgöster.
Ezel benliğinden gönül hayretlere düştü; bu benlik, soğuk bir hale geldi, ayıp ve ar kesildi.

Can, o besiz benlikten hoş bir hal aldı, âlem benliğinden sıçrayıp çıktı.

4140. Benden kurtuldu da şimdi ben oldu. Aferinler, olsun zahmetsiz benliğe!
O kaçmada, benlikse peşine düşmüş. Onu, onsuz gördüğünden ardını bırakmamakta, koşup durmakta.
Sen, onu istedikçe o, seni istemez. Fakat öldün mü istediğini elde edersin.
Diri oldukça ölü yıkayıcı seni yıkar mı? Sen istedikçe istediğini seni arar mı?
Bu bahiste akıl, yol gösterici olsaydı Fahr-i Razi, din sırrını bilirdi.

4145. Fakat "Tatmıyan bilmez." Onun için onun akli ve kurduğu hayaller de, ancak hayretini artırdı.
Bu ben, nerde düşünceyle açılacak, bulunacak? O ben, yokluktan sonra açılır, bulunur.
Bu akıllar, araştırma yüzünden ittihat ve hulul uçurumuna düşer.
Ey yakınlaşma yüzünden yokluğa erişmiş, yıldız gibi güneş nurlarına dalmış olan Eyaz!
Hattâ ittihat ve hululle değil de meni gibi beden haline gelmiş olan dost!

4150. Ey af etmeyi sandığına almış, kendine mal edinmiş zat, affet. Sen lûtufta en ileri gidensin. Bütün lütuf edenler, senin ardındadır.

Ben kim oluyorum ki af et diyeyim? Ey padişahım, ey Kün emrinin hulâsası!

Ben kim oluyorum ki ey bütün benler, eteğine sarılmış olan padişahım, benliğimden geçmeden seninle beraber bulunayım?..

Eyaz'in şefaata etmede kendisini suçlu sayması ve bu suçtan özür dilemesi, özür dilemede de yine kendini suçlu bilmesi. Bu sınıklık, padişahın ululuğunu bilmekten ilerigeler. Peygamber, "Ben, Tanrıyı en iyi bileniniz ve Tanrı'dan en çok korkanınızım" dedi. Ulu Tanrı da "Söz budur, bundan ötesi yok; Tanrı'dan, onu bilen kulları korkar" buyurmuştur.

Hilimle dolu olana ben nasıl olur da acımayı öğretmeye kalkışır, bilgi sahibine nasıl olur da bilim yolunu gösterebilirim?
Beni sillelerle, tokatlarla zebun etsen bile hakkın var. Ben, yüz binlerce tokata lâıyk bir kulum.

4155. Ben huzurunda ne söyleyeyim de sana bir şey anlatmaya kalkışayım? Yahut da ne yüzle kerem şartını sana hatırlatmaya girişeyim?

Sence bilinmeyen ne var? Alemde hatırında olmayan nedir ki?

Sen, bilgisizlikten arısın; bilgin de âlemde bulunan şeylerden herhangi birini unutmadan arıdır.

Bir hiç olanı tuttun, adam ettin; onu güneş gibi nurlarla parlattın.

Mademki beni adam ettin, yalvarırsam yalvarışımı kerem et, dinle.

4160. Benim suretimden izhar ettiğin şefaati da yine sen ediyorsun demektir.

Çünkü bu yurt, benim malımdan, mülkümünden bomboş, burada benim hiçbir şeyim yok. Evde kuru, yaş, ne varsa benim değil.

Duamı su gibi akıttın, sebatını da bağışla ve o duayı kabul et.

Önce bana duayı ilham eden sensin, sonunda duamı da sen kabul et.

Kabul et de o âlem padişahı suçluların suçunu bu kulu için af etti diyeyim.

4165. Ben kendimi beğenmekteydim, baştanbaşa dertten ibarettim. Padişahım, her dertliye deva verdi.

Cehennemliktim, kötülüklerle, serlerle doluydum. Onun ihsan eli beni bir kevser haline getirdi.

Cehennem kimi yakar, yandırsa ben o yanan şeyleri cesette tekrar çıkarır, bitiririm.

Kevserin işi nedir? Her yanan, onun vasıtasıyla biter, yenilenir.

Kevser, katra katta keremlerini ilân eder; cehennemin yaktığı şeyleri ben yine yerine getiririm der.

4170. Cehennem, güz mevsiminin soğuğuna benzer. Keserse ey gül bahçesi, bahar gibidir.

Cehennem, ölüme, mezar toprağına benzer. Kevserse sur üfürülmesi gibidir.

Ey cehennemde bedenleri yananlar, Tanrı keremi, sizi kevserle çağırmadadır.

Ey daima faal olan diri Tanrı, lütfen "halkı, benden faydalanınsınlar diye yarattım;

Ben onlardan faydalanayım diye değil" buyurmuştur. Bu, senin cömertliğindir; bütün noksanlar, o cömertlikle düzelir.

4175. Bedene tapan şu kullarını affet. Af denizinin af edişi, yerinde bir iştir.

Halkı ırmak gibi, sel gibi affet, yıka, ant, kendi denizine daldır, temizle.

Aflar, her gece şu gönülden çıkar, güvercinler gibi sana uçar, ulaşır.

Seher çağı yine onları uçurur, geceye kadar şu bedenlere hapsedersin.

Yine akşam çağı, o sayvanın, o damın aşkı ile kanat çırparak uçarlar.

4180. Bedenden vuslat ipini kopardılar mı sana senin huzuruna gelirler. Çünkü senden ikbal ve devlete erişmişlerdir.

Baş aşağı geri dönmeden emin olarak "Biz, şüphe yok rabbimize dönenleriz" diye havada kanat çırpırlar.

O keremden de "Gelin, yücelin" diye ses gelir, O dönüşten sonra artık o hırs, o keder kalmaz..

Alemde çok gariplikler çektiniz. Ey ulular, kadrini bilin.

Bu ağacın gölgesinde nazla sarhoş olarak ayaklarınızı uzatınız.

4185. Din yolunda zahmetler çeken ayaklarınızı ebedî hurilerin kucaklarına, ellerine uzatın.

Huriler, merhametli bir halde birbirlerine işaret ederek bu sofiler, seferden döndüler.

Güneş nuru gibi saf sofiler, bir müddet toprağa düştüler, pislığe karıştılar.

Fakat ayaklarında, üstlerinde başlarında hiçbir pislik olmaksızın tertemiz olarak güneşin nuru gibi yüce yüce güneş değirmisine geldiler.

Yüce Tanrı, bu suçlular da başlarını duvarlara vurdular.

4190. Kendi hatalarını, suçlarını anladılar. Padişahın oyununda mat oldular ama,

Şimdi ah ederek ey lütfu, suçlulara yol gösteren Tanrı diye sana yüz tuttular.

Lütfet, yolda kirlenenleri tez af Fıratında, yıkanılacak kaynakta yıka, ant.

Arit da uzun zamandır işlenegelen suçtan yıkansınlar, temizlerin safına katılıp namaz kılsınlar.

Sayıdan dışarı olan o saflarda "Bizler saflarız" nuruna gark olsunlar.

4195. Söz, bu halin övüşüne gelince kalem de kırıldı, kâğıt da yırtıldı.

Hiç deniz, bir kaba sığar mı? Aslanı bir kuzu kapıp götürebilir mi?

Perde ardındaysan perdeden çık da o şaşılacak padişahlığı gör.

Sarhoş kavim, kadehini kırdılar ama senden sarhoş olanların özrü vardır.

Onların sarhoşluğu, ikbal ve malla değildir ey işleri tatlı Tanrı, senin şarabından sarhoş olmuştur onlar.

4200. Ey padişahlar padişahı, onlar senin hususiyetinden sarhoş olmuşlardır. Ey af eden Tanrı, kendi sarhoşunu affet.

Hitap ettiğin zaman senin hususiyetinin lezzeti, insanı, öyle bir sarhoş eder ki, yüz küp şarap insanı öyle sarhoş edemez.

Mademki beni sarhoş ettin, had vurma bana. Şeriat, sarhoşlara had vurmaz.

Aklım başıma gelsin de o vakit döv. Zaten ben ayrılmayı istemiyorum ki.

Ey lütuflar ve ihsanlar sahibi Tanrı, senin şarabını içen, ebedî olarak aklımdan da kurtuldu gitti, had vurulmasından da.

4205. Onlar, sarhoşluklarının verdiği yoklukta ebedi olarak kalırlar. Sizin sevginizde yok olan gayri ayılıp kalkamaz.

İhsanın bize yürü der, yürü ey aşkımızın ayrılanına kapılmış olan!

Sinek gibi ayrılmıza düşmüşsün.. Sen, sarhoş değilsin ey sinek, şarabın ta kendisisin.

Ey sinek, gerkesler, senden sarhoş olurlar. Çünkü sen, bal denizine at sürmüşsün.

Dağlar, zerrelere gibi senin sarhoşundur. Nokta da senin elindedir, pergel de, çizgi de.

4210. Halkın titrediği fitne, senden titrer.. Her değerli mücevher, sence ucuzdan ucuzdur.

Tanrı, bana beş yüz ağız verseydi de ey can ve ey cihan, seni anlatsaydım.

Halbuki bir ağızım var, o da ey sırları bilen Tanrı, senden utancından kırık dökük!

Fakat yokluktan daha kırık dökük olmam ya.. Bunca ümmetler, onun ağızından zuhur etti.

Yüzlerce gayb eserleri, Tanrı'nın lütuflar ve ihsanıyla yokluktan dışarı çıkmayı beklemede.

4215. Ey keremine kurban olduğum Tanrı, başım, senin havanla dönmede.

Sana rağbetimiz, senin dileğinle oluyor. Nerde bir yol yürüyen varsa onu Tanrı cezbeleri çekmektedir.

Hiç yel olmadan toprak havaya kalkar mı? Hiç deniz olmadan bir gemi, denize ayak atabilir mi?

Abihayat önünde kimse ölmez.. Halbuki abihayat, senin suyunun yanında bir tortudan ibarettir.

Abihayat, can kiblesidir. Dostlar, bağlar, bahçeler, suyla yeşerir, güler.

4220. Ölümü içenler, onun aşkıyle dirildiler; gönüllerini candan da çekmişlerdir, abihayattan da.

Aşkın suyu mademki bize el verdi, abihayatını bizce hiçbir değeri yok artık

Her can, abihayattan diridir. Fakat abihayatın suyu da sensin.

Her an bana bir ölüm, bir haşır verdin de o keremin neler yaptığını gördüm.

Senin yeniden dirilteceğine güvenim var; o yüzden bu ölüm, bana uyku gibi görünmede ey Tanrı.

4225. Her an yedi denize de serap olsa ey suyun suyu, sen onu kulağından tutar, getirirsin.

Akıl, ecelden titrer durur, halbuki aşk, neşe içindedir. Taş, toprak parçası gibi yağmurdan korkar mı hiç?

Bu cilt, Mesnevi'nin beşinci cildir. Can göğünün burçlarındaki yıldızlara benzer.

Yıldızları tanıyan gemiciden başkasının duyguları, yıldızla yol bulamaz.

Başkaları, yıldızları ancak seyrederek, ne kutlularından haberleri vardır, ne kırandan.

4230. Geceleri tâ sabahlara kadar böyle şeytanları yakıp yandıran yıldızlarla aşinalık et.

Her biri, kötü zanna kapılmış Şeytanı defetmek için gök kalesinden âdeta nefet atmaktadır.

Yıldızlar, Şeytana akrep gibidirler, fakat müşteriye en yakın bir dosttur onlar.

Yay, okla Şeytanı oklar, bir yere mihlarsa ekinleri, meyvaları sulamak için kova, suyla dolu.

Balık, gerçi azgınlık gemisini kırarsa da dost için öküz gibi ekin eker.

4235. Güneş, geceyi aslan gibi paralarsa da lâal, onun yüzünden atlas elbiselere nail olur.

Yokluktan başgösteren her varlık, birine zehirdir, öbürüne şeker.

Dost ol, kendi kötü huyundan ayrıl da zehir küpünden bile şeker ye!

Faruki tiryak, ona şeker kesilmişti de onun için zehir, Faruk'a bir zarar vermedi.

-Beşinci cildin sonu-

3501 - 4235 Beyitlerin Notları

S. 285, B. 3506 dan sonraki ballık: Delkak için bakınız: c. 2, s. 217, b. 2333 ün izahı.

S. 289, B. 3548: Arapçadır.

S. 292, B. 3582: Ukde, güneşin tutulma noktasına denir.

S. 292, B. 3590 dan sonraki başlık: "Bu dünya yaşayışı, ancak saçma ve oyuncak bir şeydir. Şüphe yok ahiret yurdu ebedîdir; bilseler." Sûre 26 (Ankebut), âyet 64.

- S. 293, B. 3597: Bezden yapma bebeklerle oynamak ve erkek çocukların sopayı apışları arasına alarak ata binme oyunları, o zamanlar da varmış. İkincisine "Sadi"nin bîr gazelinde de tesadüf ediyoruz.
- S. 294, B. 3604: c. I, s. 392, b. 3449 un izahına bakınız.
- S. 294, B. 3608:İki kibleden maksat Kudüs'le Mekke'dir. Mekke'deki Kabe kible olmadan Kudüs'teki Mescidi Aksa'ya dönülerek namaz kılınmıştı. Bir gün, öğle namazı kılınırken kible Kabe oldu ve Peygamberle beraber sahabe Kabe'ye döndüler. Namazın geri kalan kısmı Kabe'ye doğru kılındı. Bu yüzden, bu vakanın olduğu yere yapılan mescit de. "Mesçid el-kibleteyn - İki kible mescidi" adını almıştır. İki kible imamı da Peygamberdir.
- S. 300, B. 3612: Arap alfabesinin ilk harfi olan elif, dümdüz bir çizgidir ve noktanın uzatılmasından meydana gelmiştir. Noktası olmadığı gibi hareke de almaz. Bu bakımdan onu kayıtsızlık ve hürlükle vasıflandırmışlardır. Aynı zamanda boy da elife benzetilir. Sofiler de elife birçok mânalar vermişlerdir.
- S. 295, B. 3619: c. I, s. 90, b. 926 nın izahına bakınız.
- S. 296, B. 3631: S. 159, b. 1943-1944 an izahına bakınız.
- S. 299, B. 3673: Misafir odası, köylerde pek ziyade revaçlıdır. Her köyün bir misafir odası vardır. Bu odaya, varlıklı köylüler tarafından sırayla bakılır. Her gece bir köylü, oraya yemek gönderir. Bundan başka ayrıca varlıklı köylülerin de birer misafir odası bulunur. Bu âdetin, Selçuklular devrinden beri olduğunu bu beyitlerden anlamaktayız.
- S. 299, B. 3675 ten sonraki başlık: Sofilerde konuğa pek hürmet edilir. Hattâ "Her geceyi kadir, her konuğu Hızır bil" sözü, aralarında atalar sözü olarak söylenegelmiştir.
- S. 300, B. 3689: c. I, s. 207, b. 2096 nın izahına bakmış.
- S. 301, B. 3694-3695 Arapçadır.
- S. 302, B. 3712: Kur'an'ın 9 uncu sûresi olan Tevbe sûresinde münafıkların yaptıkları mescitten bahsedildikten sonra Peygamberin mescidi anlatılırken "Orada erler vardır ki tertemiz olmayı severler, Tanrı da tertemiz olanları sever" denmektedir, (âyet 108).
- 24 üncü sûrede de (Nur) "Erler vardır ki alışveriş ve kazanç, onları Tanrı'yı anmadan, namaz kılmadan, zekât vermeden alıkoymaz. Kalblerle gözlerin döndüğü günden korkarlar" denmektedir (âyet 37). Kur'anın daha başka sûrelerinde böyle azimde ilerletmiş adamlara "erler" denmektedir. Bu bakımdan Sofiler, "erler - rical" tâbirini, bir mertebeyi gösteren tâbir olarak kabul ederler. Burada erkeklik, kadınlık meselesi bahis mevzuu olamaz. Mesela, bir kadın hakkında da "Rical mertebesine erişmiştir" derler.
- S. 308, B. 3786 dan sonraki başlık: 102 nci sûresinin (Tekâsür) 3 ve 4 üncü âyetleridir.
- S. 308, B. 3789: "İleri geçenlerin ileri geçenleri., işte Tanrı'ya yaklaşmış olanlar onlardır" Sûre 66 (Vakia), âyet 10, 11. Bu âyet, ilk müslüman olanlar hakkındaysa da Peygamber "Her zaman Ümmetim içinde ileri geçenler vardır" diyerek imanda, insanlara hayırlı olmada ve ibadette ileri gidenler hakkında da olduğunu anlatmıştır.
- S. 311, B. 3820: "İnananlardan erler vardır ki Tanrı ile ahde ettikleri şeyi tutarlar. Onlardan bir kısmı ahitlerini yerine getirmiştir, henüz bekleyenler ve hiçbir surette ahidini değiştirmeyenler de vardır. Sûre 83 (Ahzab), Ayet 23.
- S. 314, B. 3859: 59 uncu sûreyle (Haşr) 61 inci sûre (Saf) "Göklerde yeryüzünde ne varsa Tanrı'yı" tesbih eder. O, yücedir ve hüküm sahibidir" diye başlar.
- S. 314, B. 3866-. Arapçadır.
- S. 320, B. 3940: "Sizin dininiz sizin, benimki benim." Sûre 109 (Kâfirûn), âyet 6.
- S. 323, B. 3979: Heba denilen Heyula, aslan Yunanca bir kelimedir. Hükema felsefesinde maddenin esas vasfıdır ki her şekli ve sureti kabul edebilir. Teknedeki hamurdan istenilen şekil ve suretlerde ekmek, çörek ve simit yapılabildiği gibi heyula, yani maddenin esası da ağaç, kuş, insan, hayvan, taş, toprak.... her şey olabilir.
- S. -324, B. 3994 ten sonraki başlık: "İyilik edenin iyiliği kendine, kötülük edenin kötülüğü yine kendine, Rabbin, kullarına zulmetmez." Sûre 41 (Secde), âyet 46
"Şüphe yok Rabbin, gözetleme yerindedir, görür." Sûre 89 (Fecr), Ayet 14.
- S. 325, B. 4000: "Bir kötülüğün cezası, ona benzer bir kötülüktür. Kim affeder, işi düzeltirse mükâfat Tanrıya aittir. Şüphe yok o, zâlimleri sevmez." Sûre 42 (Şûra), âyet 40.
- S. 325, B. 4008: "Rabbiniz, size acıyabilir. Fakat döndünüz de yine fenalık yaptınız mı biz de döneriz. Cehennem, kâfirlere zindan ettik." Sûre 17 (Esra), ayet 8.
- S. 327, B. 4024 ten sonraki başlık: "Rabbinin kısmetini "olar mı paylaşıyorlar? Dünyadaki geçimlerini de, aralarında biz paylaştırdık, bazılarını derece bakımından bazılarını üstün ettik de bu suretle bazıları, bazılarını hizmetlerinde kullanırlar. Rabbinin rahmeti, onların topladıklarından, biriktirdiklerinden hayırlıdır." Sûre 43 (Zuhuf), âyet 32. Bu başlıkta iki beyit vardır. Bunların ikincisi Hakîm-i Senâî'nin "Esra-nâme" sindendir.
- S. 327, B. 4030: Böyle bir hadîs vardır, bundan önceki ciltte de geçti.
- S. 333, B. 4101: "Tanrı insana gücü yettiği derecede teklifte bulunur. Herkesin kazandığı iyilik de kendinedir, kötülük de, Rabbimiz, unuttuğumuz, yanıldığımız şeylerden dolayı bizi hoş gör. Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük

yükleme. Rabbimiz, takatimiz olmayan şeyi yüklemeye bize. Bizi başışla, bizi yarlığa, bize acı. Sen sahibimizsin, sen bize kâfir kavme karşı yardım et..." Sûre 2 (Bakara), âyet 286, son âyet.

S. 335, B. 4119 dan sonraki başlık: Bu âyet için bakınız: S. 273, b. 3339 un izahı.

S. 335, B. 4120: Top ve çevgân oyununda topu çelen ucu eğri sopaya sevlican da denir.

S. 335, B. 4128: Rab, öğreten, belleten ve her şeyi, yavaş yavaş kemaline götüren mânalarına gelir. Bu bakımdan meselâ Hıristiyanlıkta İsa'ya da "Rab" denir. Âlemlerin rabbi Tanrı'dır, ona karşı her şey "merhub"dur. Yani onun terbiyesine muhtaçtır.

S. 337, B. 4144: Mevlâna'nın babasının, memleketi olan Belh'i terkedip Konya'ya gelmesine sebep olan ve büyük tefsiriyle meşhur bulunan Fahreddin-i Razi için bakınız:

C.1, s. 132, b. 1350'nin izahı.

S. 337, B. 4147: Hulul, bir şeyin bir şeye girmesi, sızması, ittihat iki şeyin birleşmesi demektir. Kelâm yani islâm felsefesinde hulûl, Tanrı'nın kula girmesi suretiyle kulun Tanrılaşması, ittihat da Tanrı ile kulun birleşmesi inanışıdır ve her ikisi de bâtildir. Şeriatçılar, Vahdeti vücutta ileri gidenlere bu iki inanişi isnadetmişler, onlar da biz Tanrı'dan başka bir varlık tanımıyoruz. Hulul ve ittihat için iki varlık olması lâzımdır diye bunu şiddetle reddetmişlerdir.

S.-337, B. 4152 den sonraki başlık: Bu başlıktaki hadis, Buhari ve Müslim hadîslerindedir (Ankaravî, s. 863). Ayetin tamamı şudur: "İnsanları, yeryüzünde yürüyen hayvanlarla dört ayaklı hayvanları renkleri çeşitli olarak yarattık. Söz budur ancak: Tanrı'dan, bilen kulları korkar. Şüphe yok ki Tanrı yücedir ve yargılayıcıdır." Sûre 35 (Fâtır) âyet 28.

S. 339, B. 4173-4174: "Ben, halkı benden faydalansınlar diye yarattım, ben onlardan faydalanayım diye değil" mealinde bir hadîsi kutsi rivayet edilmiştir.

S. 340, B. 4194: "Melekler, bizden hiçbiri yoktur ki onun muayyen bir durağı olmasın. Biz saf saf dururuz; derler." Sûre 37 (Sâffât), âyet 164-165.

S. 341, B. 4201-4202: Had, şeriatla herhangi bir suça karşılık verilen ceza demektir. Sarhoşluğun cezası 80 sopadır. Sapanın birkaç kişi arasında atılması, sopa atanın dirseğini vücudundan ayırmaması ve döğülen adamın ayaklarına vurulması lâzımdır. Fakat had sarhoşa sarhoşken vurulmaz, sarhoşluğu geçtikten sonra vurulur.

S. 341, B. 4205: Arapçadır.

S. 343, B. 4232-4234: Bu beyitlerdeki akrep kelimesi, hem akrep, hem de akrep burcu manasınadır. Kavis hem yay, hem de kavis burcudur. Tir, hem oktur, hem Utarid yıldızı. Müşteri, hem bildiğimiz bir şey satın almak isteyen, hem de müşteri yıldızı, delv, hem kova, hem delv burcu, hut hem balık, hem hut burcu, sevr de hem öküz, hem de sevr burcudur. Müslümanlıkta, gökten haber çıkmak üzere gökyüzüne çıkan şeytanlar, şahaplarla yakılır, bir teşehhüp hâdisesi olan bu hâdiseye halk yıldız aktı der. Aynı zamanda ay, akrep burcundayken o saat kutsuzdur ve sefere gitmek, iyi değildir. Hâsılı Mevlânâ, bu kelimelerin iki mânalarıyla ve bu inanışlarla bir sanat yaparak "Yıldızlar, şeytanlara birer akrep gibidirler ama kutlu bir yıldız olan müşteri için en yakın akraba kesilirler. Kavs, tir'le şeytanı oklarsa da delv, ekini ve meyvaları yetiştirmek için suyla doludur. Hut, azgınlık gemisini kırıp parçalarsa da dost için sevr gibi tarla sürer" diyor.

S.343, B. 4235: Bu beyitte de, esed, hem aslandır, hem de esed burcu. Eskilere nazaran lâal, alelade bir taşken güneş ziyasıyla o tatlı kırmızı rengi alır. Bu beyitte de "Güneş, geceyi bir esed gibi paralar, parçalar, fakat lâal, onun yüzünden atlas elbise giyinir" diyor ve esed kelimesinin iki mânasıyla oynuyor.

S. 344, B. 4238: Rivayete göre Rum kayseri, ikinci halife Ömer'e bazı hediyeler göndermiş. Bunların arasında bir katrası bir adamı derhal öldürecek bir şişe de zehir varmış. Ömer, elçiden bunu öğrenince şişedeki zehri tamamiyle içmiş ve ölmemiş (Ankaravî, s. 877), Tiryak-ı Faruki eski tipta zehirlenenlere verilen bir ilaçtır.

İ l a v e

318 inci sahifeden itibaren "Mısır Halifesi" nden bahsedilmektedir. Abbasoğulları, Halifeliği, Hulâgû'nun Bağdad'ı almasından sonra tarihe karışmış ve bu halifelerin otuz beşincisi olan "El-Zâhir bi-emrillâh Ebu-Muhammed Hasan" in oğlu ve otuz altıncısı olan "El-Mustansır-billâh Ebu-Ca'fer el-Mansur'un kardeşi Ahmed, gizlenmiş, bir müddet sonra da Mısır'a gidip Türk sultanlarından Melikizzâhir Rükneddin Baybars'a sığınmış. Mısır Kazil-kuzât'ı önünde soyunu ispat ederek, 659 recebinin dokuzunda "El-Mustansır-billâh Ebu-Kaasım" lâkabiyle halife olmuştu. Baybars, Bağdat halifeliğini tekrar diriltme niyetiyle El-Mustansır'ı, bir orduyla Irak'a göndermiş, 660 H. de Moğollar tarafından bu ordu mağlûp edilmiş, El-Mustansır da kaybolmuştu. Yerine yine Abbasoğullarından Ebül-Abbas Ahmed, "El-Hâkim bi-emrillâh" lâkabiyle halife olmuştu. Mısır'daki üçüncü halife El Müstekfî billâh-i evvel Ebürrebi' Süleyman, 701 de Halife olduğuna göre Mevlâna'nın Mısır halifesinden bahsetmesine bakılırsa V inci cildin, 660 H. den bir hayli zaman sonra yazıldığına hükmetmek lâzımdır. Mısır halifeleri, hiçbir vakit müstakil olmamışlardır. Halbuki Mevlâna, halifenin Musul'a bir ordu gönderdiğini hikâye ediyor. Bu bakımdan acaba bu hikâye, bir vakıayı hikâye midir ve Mısır Fatimilerine mi aittir?

Biz, buna ihtimal veremiyoruz. Mevlâna gibi "Kıyas'a bile yanaşmayan ve Kur'anı telâkki bakımından "Zahiri Eseri" denebilecek olan bir Alimin tamamiyle "Müevvile" ve "Bâtiniyye" den olan İsmaili halifelerine "Halife" demesine imkân yoktur. İlk Mısır halifesinin Irak'a ordu çekmesi düşünülürse belki bu hikâye, bu savaş esnasında halk tarafında uydurulmuştur. Hâsılı Mevlâna 672 H. de vefat ettiğinden bu "Mısır halifesi" ya "El-Mustansır" dır, yahut da 660 tan 701 e kadar halife olan "El-Hâkim bi-emrillâh" tır.

Bu satırları yazmadan maksadımız, V inci cildin, Mevlâna'nın son zamanlarında yazılmış olduğuna tarihi bir kayıt bulabilmektir. VI inci cildin tamamlanmaması ve Sultan Veled'in "Tetimme"si de zaten son cildin, Mevlana'nın vefat yılında bittiğini gösteren en büyük delildir.